AYLIK SİYASİ DERGİ
ŞUBAT 1991 SAYI:9
FİYATI 7000 TL.(KDV DAHİL)

Demokrat!

MUHALEFET

Türkiye'den savaşa giden herkes bir Amerikalı'nın yerine ölecek

YANKEE İÇİN KAN DÖKMEYECEĞİZ!

Oğuzhan Müftüoğlu:
Geçmiş sosyalist uygulamaların köklü ve devrimci bir eleştirisi gerekiyor.

ZONGULDAK
Bir gün mutlaka

Latin Amerika:
Gerilla Hareketleri Nereye?

"12 Eylül filmleri" Hikayesi

İÇİNDEKİLER

Demokrat!

ŞUBAT 1991
Yıl:2 Sayı:9 Fiyatı:7000 TL.
Yurtdışı Fiyatı: 4 DM

BASSAN A.Ş. Adına Sahibi:
Hikmet KOÇAK

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:
Engin GÜNAY

Bu Sayıda Katkısı Olanlar:
, Mehmet Tanju AKAD, Cüneyt AKMAN, Orhan ALKAYA, Fevzi ARGUN, Ali ATEŞOĞULLARI, Yılmaz AYŞAN, Cemal BALCI, Adnan BOSTANCIOĞLU, Murat ÇELİKKAN, İbrahim ÇEŞMECİOĞLU, Çiğdem ÇIDAMLI, Tansel CANSIN, Akif ÇOLAK, Selçuk DEMİREL, Mustafa DEMİRKANLI, İdem ERMAN, Cristian FERNANDEZ, Ceviz Ali HUDUDİ, Erdem GÜL, Metin GÜLBAY, Murat KENAN, Ertuğrul KÜRKÇÜ, Ömer LAÇİNER, Nadire MATER, Ayşe ÖKTEM, Mahmut Tali ÖNGÖREN, Ömer ÖZGÜNER, Tayfun ÖZUSLU, Melih PEKDEMİR, İskender SAVAŞIR, Emre SENAN, Bülent SOMAY, Semra SOMERSAN, Hayati SOYDAN, Ülfet TAYLI, L.Doğan TILIÇ, Kutlu TUNCA, Hasan UYSAL, Murat YETKİN, Öner YAĞCI, Levent YURDAKUL, Can YÜCEL, Andonis ZİKAS

Ofset Hazırlık:
BASSAN A.Ş
Basıldığı Yer:
Serler Matbaası
Dağıtım:
Hür Basın DağıtımA.Ş.

Adres:
Çatalçeşme Sokak 50/3 Cağaloğlu
İSTANBUL
Tel: 528 15 90-91 Faks: 528 62 32
Ankara Büro
Sağlık 2 Sok. No:63/1 Yenişehir
ANKARA
Tel-Fax: 133 61 54

Yurtiçi Abone:
Yıllık: 70.000 TL.
Altı Aylık: 35.000 Tl.
Yurtdışı Abone:
Avrupa Yıllık: 50 DM
Avrupa Altı Aylık: 25 DM
Amerika Yıllık: 30 $
Amerika Altı Aylık: 15 $
Adnan Bostancıoğlu adına
Akbank Türbe Şb. 0007381-7/A00/10
Döviz Hs.No: Akbank Türbe Şb. 0007333-8/BU6/01
Posta Çeki Hs.No: 650004

Litvanya'da Baskın Basanın

1956'da herkesin gözü Suveyş Krizi'ndeyken Sovyetlerin Macaristan'a yaptığı müdahaleyle,1991'de herkesin gözü (Osmanlı deyişiyle) Basra Körfezi'ndeyken Litvanya'ya yapılan müdahale arasında biçim olarak farklılıklar olsa da öz olarak bir benzerlik var.Her şeyden önce Macaristan bağımsız bir devlet;Litvanya ise iki komşusuyla birlikte, İkinci Dünya Savaşı'nın tozu dumanı içinde, Stalin-Hitler saldırmazlık paktı ortalarda dolaşır, Polonya Nazilerce yutulurken şaibeli biçimde Sovyetlere "katılmış" bir ülke. Sonra, 1956'da henüz yeterince bölünmemiş ve savaş sonrası anti-faşist heyecanını yaşayan sosyalist dünya kamuoyunun büyük ölçüde desteğini veya en azından tepkisizliğini almış bir müdahale olan Macaristan olayına karşı, yıl 1991'e geldiğinde Sovyetler Birliği'nin bile Macaristan'dan pişmanlığını dile getirdiği bir dünyada, Litvanya'daki askeri güçlerin yaptığı hiç de sempati toplamamıştır. Ancak her iki durumda da ortak olan nokta, Moskova'nın isteklerine uymak istemeyen, merkezi otoriteden ayrılmak isteyen bir yönetimi ve bir toprak bütünlüğünü askeri zorla birarada tut - maya çalışma politikası, ya da alışkanlığıdır.Macaristan müdahalesinin sosyalizme hiç bir yararı dokunmamıştır;Litvanya'nın da dokunmayacaktır. Tersine, televizyon binası ve parlamento önüne etten duvar olan kitlelerin aralarından 13 kişiyi de yitirmiş olmanın tepkisiyle daha bir sosyalizm düşmanı kesilecekler, ayrılmak için daha bir kararlı muhalefet edecekleri söylenebilir.

İlginç olan nokta, Gorbaçov'un Litvanya olayları hakkındaki ilk yorumunun "valla benim haberim yoktu, yerel yöneticiler yapmıştır" şeklinde olmasıdır. Anlaşılan Şevardnadze'nin, ülkenin bir diktatörlüğe gittiğini ve gericilerin iktidarı ele geçireceğini öne sürerek istifa etmesi boşuna değildir. Gorbaçov, glasnost ve perestroyka'nın ilanı sürecinde savaş açtığı betonarme hale gelmiş ve çoğu yolsuzlukların içine batmış yerel parti ve ordu yöneticileriyle, şimdi pazar ekonomisine geçişin selameti için işbirliği yapmış olabilir mi? Belki. Ama bu durumda ülkenin kısa vadeli günlük sorunlarının çözümü için bel bağladığı batının gıda ve para yardımlarını da tehlikeye atmıyor mu? Daha şimdiden pek çok yardım paketi geri çevrilmeye başlandı;sebep Litvanya. Bu durum mutlaka Moskova tarafından da önceden düşünülmüştür. Ancak bütün bu perde arkası gelişmeler, dünyanın tüm televizyon ve radyo istasyonları Bağdat'a kalkan uçakların tiplerini sayarken Litvanya'nın basılması gerçeğini değiştirmedi. Umalım, barışsever ve ilerici Gorbimizin altından yeni bir Hruşçov çıkmasın. ■

Yıl 1991'e geldiğindeSovyetler Birliği'nin bile Macaristan'dan pişmanlığını dile getirdiği bir dünyada, Litvanya'daki askeri güçlerin yaptığı hiç de sempati toplamamıştır.

Comecon Kapanıyor

Geçtiğimiz ay gazetelerde küçük bir haber yayımlandı. Haberde Karşılıklı Ekonomik Yardım Konseyi ya da kısa adıyla COMECON'un faaliyetinin sonuna geldiği bildiriliyordu. Batının OECD ve AET gibi kuruluşlarına bir alternatif olarak "doğu bloku" ülkeleri tarafından 1949 yılında kurulan COMECON'a Bulgaristan, Çekoslavakya, Demokratik Almanya, Macaristan, Polonya, Romanya, SSCB, Moğolistan, Küba ve Vietnam üyeydi. Ayrıca 'ortak üye' ve 'gözlemci üye' statüsünde olan ülkeler de vardı.

Alınan haberlere göre COMECON yerine yine bu ülkeler arasında bu kez 'piyasa kuralları'na uygun çalışacak yeni bir uluslararası ekonomik yardımlaşma örgütü kurulacak. Aslında alınan bu son kararın daha çok bir temenni niteliği taşıdığı anlaşılıyor. Çünkü Batı Almanya ile birleşip siyasi varlığı sona eren Demokratik Almanya'yı saymasak bile Çekoslovakya ve Polonya gibi ülkelerin artık SSCB ile değil Batı Avrupa ile ekonomik siyasi entegras-

yon içine girmek istedikleri bir sır değil. Bu ülkeler AT'a başvurularını yapmak üzereler bile ve öyle görünüyor ki bazıları bu topluluğa Türkiye'den önce girecek.

Sonuç:2. Dünya Savaşı sonrası kapitalist kamp, kurduğu uluslararası işbirliği örgütleri (Dünya Bankası, IMF, OECD, AET, GATT vs.) sayesinde ticareti ve dolayısıyla iç pazarı geliştirir, konvertibil para sistemlerine geçerken doğu blokunun bu konuda tam bir başarısızlığa uğraması. Bu başarısızlık COMECON'un sonunu getirdi. Böyle bir başarısızlık 'sosyalizm'in kapitalizm karşısındaki ekonomik alandaki yenilgisinin gözden kaçan önemli bir nedeni olabilir mi? Ve bunun çaresi COMECON'u kapatmak mı? ■

1990: Basın İhlalleri Yılı

Türkiye İnsan Hakları Vakfı (TİHV) 1990'ı, 12 Eylül dönemi sonrasında basın özgürlüğünün en yoğun ihlal edildiği yıl olarak değerlendirdi ve 1990 yılını "Basın ihlalleri yılı" olarak ilan etti.

TİHV'nın Dökümantasyon ve İletişim Servisi'nin yaptığı incelemeye göre; 1990'da basın ve iletişim özgürlüğü büyük boyutlarda ihlal edildi, basın ve iletişim özgürlüğüne sistemli bir biçimde sınırlamalar ve yasaklamalar getirildi. Bu nedenlerle temel hak ve özgürlüklerle ilgili insan hakları ihlalleri gereği gibi kamuoyuna yansıtılamadı.TİHV, 1990 yılı insan hakları ihlallerini içeren Günlük İnsan Hakları Raporları üzerinde yaptığı ayrıntılı bir çalışma ile bu sonuca vardı.

Türkiye'de basının içinde bulunduğu bu olumsuz koşulların öncelikle halkın haber alma özgürlüğünü kısıtladığını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engellediğini saptayan TİHV, 1990 yılını "Basın özgürlüğünün kısıtlandığı yıl" olarak ilan etti.

TİHV'nın Dökümantasyon ve İletişim Servisi, 1990 yılını basın ihlalleri yılı ilan etmesi dolayısıyla yılın basınla ilgili haberlerini içeren bir rapor hazırladı. 1990 Basın İhlalleri Yılı Raporu adlı bu rapor ilgilenenlere bedeli karşılığında (20 bin TL) gönderilecektir. ■

Ortadoğu'da aylardan beri "beklenen" savaş bütün acımasızlığı ve vahşeti ile bölge halklarının üzerine bir kabus gibi çöktü. En ileri savaş teknolojisine en ileri iletişim teknolojisinin eşlik ettiği ve Dünya'nın en "uygar" ülkelerinin bir "Ortadoğu Diktatörü"nü dize getirmek gerekçesiyle yürüttükleri bu savaş gerçekte neyin savaşıdır? Türkiye, yönetenleri tarafından niçin bu savaşın içine sürüklenmektedir?

ABD aslında "yeni bir dünya düzeni" için, yani SSCB'nin Dünya'daki hegemonya yarışından çekilmesinden sonra, ABD'nin dünya egemenliği için savaşıyor. Türkiye'deki iktidar ise bu egemenliğin Ortadoğu'daki güvenilir ayağı olabilmek için ve savaştan "kar" elde edebilmek için ülkeyi savaşa sürüklediğini gizlemiyor. Savaşın çeşitli boyutları, özellikle de iç politikaya ilişkin yönlerinin değerlendirilmesini kapak sayfalarımızda bulacaksınız.

Dergimiz yayına hazırlanırken gündeme gelen bir kararname ile Kürtçe yasağının kaldırılması, savaş bahanesiyle grevlerin yasaklanması şeklindeki önemli gelişmelere ve dinci çevrelerin ortaya koyduğu savaş karşıtı eylemlere yeterince yer veremediğimizin farkındayız. Bütün bunların önceki sayılarımızdaki değerlendirmelerimizi doğruladığını belirtmekle yetiniyoruz.

Sıcak savaşın patlak vermesiyle birdenbire geri plana itiliveren Zonguldak halkının mücadelesi grevlerin ertelenmesine rağmen, kuşkusuz ki bitmeyecek! Türkiye tarihinin bu en kapsamlı işçi hareketini çeşitli boyutları ile "Zonguldak Dosya"mızda değerlendirdik. Ayrıca Genel Maden İş Sendikası Başkanı Şemsi Denizer ile Ertuğrul Kürkçü'nün söyleşisi de Zonguldak olayının değişik yönlerini irdeliyor.

Kolombiya'da yayınlanan Columbia Hoy dergisi yazarlarından Cristian Fernandez'in Demokrat! için yazdığı "Latin Amerika'da Gerilla Hareketleri" bu kıtadaki gerilla hareketlerinin güncel politikalarını anlatıyor.

Bu sayımızda ilgiyle okuyacağınızı düşündüğümüz iki röportajımız var: Oğuzhan Müftüoğlu ile yayına hazırladığı "Devrimci Yol Yazıları" kitabı üzerine yapılan söyleşi ile Almanya'da yaşayan eski DEMOKRAT gazetesi yazarlarından Dursun Akçam ile söyleşi.

Mart sayımızda buluşabilmek umuduyla.

Engin Günay

Savaş Politikaları

Melih PEKDEMİR

İnsanların bir icadı olan savaş denilince, akla hayvanlar geliyor. Tomahawk'lar, Cruise'ler, Scud'lar kadar şahinler, güvercinler, leş kargaları da savaşı ifade etmek için kullanılıyor. Birinciler teknolojiyi anlatırken, ikinciler politikaları yansıtıyor.

Sanki bu savaş, şahin Bush ile şahin Saddam arasında bir savaşmış, bir "düello"ymuş gibi sunuluyor. Sanki, Irak'ın bütün insanları birer gaddar Saddam'mış gibi gösteriliyor. Irak'a atılan bütün bombaların sanki yalnızca Saddam'a isabet edecekmiş gibi düşünülmesi isteniyor.

Ama bu savaş, Bush ile Saddam arasında bir düello değil elbette; bir "it dalaşı" olarak gelişen bu savaş, şimdi tam da emperyalist bir savaş. Bush ve adamları şimdi birer leş kargası...

Türkiye'nin insanları, Ortadoğu halklarının yazgısını paylaşıyorlar. "Saddam şahin ise biz de şahiniz" diye övünenler, Türkiye'yi felaketlere sürüklüyorlar.

İşte bu nedenle, savaş felaketinin yıkımını önceden görebilen ezici bir çoğunluk, Türkiye'de de savaşa karşı çıkıyor.

***

ABD önderliğinde emperyalist ülkeler ve diğer "birleşmiş" uydu "milletler", savaş alanı yanı sıra TV ekranlarında da medeniyet denilen tek dişi kalmış "yüksek teknoloji" ile gövde gösterisi yapıyorlar. Siyasi iktidar bu gösteriye bütün gayretleriyle katılıyor. Ve ortaya atılan soru, hep tek zorunlu yanıta göre sunuluyor:

"Saddam bunu hak etmemiş midir?"

ABD'nin Ortadoğu'da ne aradığını ve teknolojik vahşetini bütün boyutlarıyla kullanma hakkını nereden aldığını sorgulamadan yöneltilen bu soru ile ABD ve hempaları meşru ve masum kılınmak isteniyor.

***

ABD ile her konuda işbirliği yapan hükümet, zorbalıkta ve yalanlarda da işbirliği yapıyor. ABD, Özal'ı tam bir Türk Markos'u haline getirerek Saddam'ın yerinin doldurulması, İsrail'e müttefik kılınması hesabı peşinde koşarken, hükümet bu hesabın gereklerini yerine getirebilmek, kendi hesaplarını da görebilmek için savaş politikalarına dört elle sarılıyor.

Bugüne dek izledikleri politikaların devamını, savaş çözümleri içinde buluyorlar. İşçi sorununu da Kürt sorununu da bu kargaşa içinde çözmek istiyorlar. Savaş bahanesiyle grevleri yasaklıyorlar. Musul ve Kerkük'e kolayca girebilmek için kürtlerin "hamisi" rolüne soyunuyor ve uygulayamadıkları kürtçe yasağını kaldırdıklarını ilan ediyorlar. Grevleri durduran, sendikalara tehditle toplusözleşme imzalatan, kürt bölgelerini askeri bölgeye dönüştüren, basına sansür uygulayan, demokratik hak ve özgürlüklerden arta kalanları da gaspeden savaş ağaları, savaş diktatörlüğü uyguluyor.

Özal, savaşa girmek için ikna etmek üzere yanına çağırdığı ANAP milletvekillerine, işte bu nedenlerle de "hayatımın en karlı işini yapacağım" diyordu.

Irak'a savaş açmak karlı bir işmiş;evet,bunu cumhurbaşkanı söylüyor. Irak'ın kimyasal silah tehditine karşı halka gaz maskesi dağıtmaya ise devletin gücü yetmezmiş; bunu da maliye bakanı söylüyor. Savaşmak karlı,savaşa karşı halkın canını savunmak zararlı,üstelik "savaşa hayır" demek bağışlanmaz bir suçtur! Özal ve hükümeti,savaşı işte bu "kar-zarar hesabı" ile değerlendiren bir politikanın takipçisidirler.

Böyle bir politika ise ancak halkın gözüne baka baka yalan söyleyebilme cüreti ile sürdürülebilir. Özal ve hükümeti bu yalanları ile,savaş sabahı,"önce korktum, ama başbakanın konuşmasını dinleyince korkum geçti" diye Diyarbakır'da TV kamerası karşısında konuşturulan ilkokul öğrencisi küçük kız çocuğunu belki kandırmışolabiliyorlar; ama ülkemizin çocuklarının bile büyük çoğunluğu bu savaşın mantıksızlığını görebiliyor.

Artık hiç kimse,ülke topraklarını savaş alanı haline getiren bu hükümetin "Irak topraklarımıza saldırmadıkça savaşa girmeyeceğiz" şeklindeki açıklamalarını ciddiye almıyor. Bir kaç çapulcu ve Amerikan uşağı dışında kalan herkes,"savaşa karşı çıkmanın milleti bölmek anlamına geldiği" iddiasının iğrenç bir çarpıtma olduğunu kabul ediyor.

Şahin olmaya özenen leş kargaları, "teknoloji ve organizasyon öğrenmek için bu savaş kaçırılmayacak bir fırsat" derken,ülkemizin gencecik insanlarının canları pahasına yaptıkları bu iğrenç fırsatçılıkları ile Türkiye'nin kaderinde söz sahibi olmaya devam edebiliyorlar.

***

Ama hayır! Bu türden fırsatçılar tarafından yönetilmek Türkiye'nin kaderi olarak görülmemelidir. Zonguldak madencileri bunun tersinin mümkün olduğunu ispat etme aşamasına geldiler. Bu kaderin nasıl değiştirileceğini tüm Türkiye emekçilerine gösterdiler.

Gelinen noktada görüldü ki, Zonguldak madencilerinin yürüyüşü, Ortadoğu'daki savaşı bile durdurabilecek potansiyel bir güç taşıyordu. İşçiler barikat önünde yalnız bırakılmasalardı, barikatı aşabilselerdi, Özal bu denli pervasız, işbaşındaki hükümet bu denli rahat olamazdı. Özal gibi en yakın işbirlikçisinin güç kaybettiği bir Türkiye gerçeği karşısında,Bush körfezde savaşa girişmekte bu denli cesur olamazdı.

Zonguldak madencileri,emekçilerin elinde Özal ve Bush'u durdurabilecek bir gücün varlığını kanıtladılar. Unutulmamalıdır ki,bu güç hala tüm emekçilerin elindedir. Ve bu öyle bir güçtür ki,herkesi hayran bırakan yüksek teknolojinin önceden saptayıp bombaladığı stratejik hedeflerden daha üstündür. Hiç bir cruise füzesi,sokaklara dökülen,üretimi durduran yüzbinlerce emekçiyi etkisizleştirebilecek teknolojik üstünlüğe sahip değildir.

Özal'ın Türkiye'yi savaşa sokmak için ihtiyaç duyduğu sahte milli birlik ve beraberlik karşısına, Zonguldak işçileri etrafında kenetlendiği ölçüde Özal'ı tek başına bırakabileceğini öğrenmiş bulunan emekçilerin birliği dikilmelidir. Özal ancak bu şekilde yeniden yalnız bırakılabilir. Ortadoğu'daki savaşa karşı tavır,Özal'ın emekçilere açtığı savaşı kabul eden, bunun gereklerini yerine getiren bir tavır olmalıdır.

Ortadoğu barışı, ancak, emperyalizmin Ortadoğu'dan kovulması ve Ortadoğu halklarının kendi demokratik iktidarlarını kurması ile sağlanacaktır. Bu uğurda Türkiye emekçilerine düşen görev, emperyalist savaşa karşı mücadeleyi bağımsızlık ve demokrasi için mücadeleyle birleştirmek, Zonguldak madencilerinin başlattığı yürüyüşü sürdürmektir.

Önümüze dikilen barikatları aşmak için birleşmekten ve direnmekten başka çaremiz olmadığını öğrenmenin şimdi tam zamanıdır. ■

Türkiye'den savaşa giden herkes bir Amerikalı'nın yerine ölecek

YANKEE İÇİN KAN DÖKMEYECEĞİZ!

17 Ocak 1991... Bağdat'ta gökyüzü bu kez henüz şafak sökmeden aydınlandı. Çiseleyerek başlayan, hemen ardından sağanağa dönüşen bir bomba yağmuru başlıyor Bağdat üzerinde. Uygarlık ve teknoloji, en gelişkin "kanal"larını vahşetin ve barbarlığın hizmetine veriyor: Bütün zamanların en büyük hava bombardımanına, tarihte ilk kez "naklen" tanıklık ediyor insanlık. Aynı TV kanallarında yıllarca dehşetin ve ilkelliğin binbir türlüsünü "tüketmiş", ölümü kanıksamış seyirciler, bu kez gerçek savaş görüntülerinden oluşmuş bir görsel ziyafeti "seyretmeye" çağrılıyor, suç ortaklığına davet ediliyorlar. Emperyalist saldırganlık, en rafine katliam tekniklerini utanç verici bir gururla halkların beğenisine sunuyor. Bugüne kadar toplam 11.000 kalkış yapan müttefik uçakları Irak üzerine 150.000 ton bomba bıraktı...

Evet, tarihin en tiksinti verici savaşlarından biri yaşanıyor Ortadoğu'da. Dünya'nın bütün emperyalistleri uşaklarıyla birlikte bir tarafta, yıllardır Irak halkına kan kusturan hegemonya heveslisi bir diktatör öbür tarafta. Körfezi kana buluyorlar. Atılan onbinlerce ton bombanın kaldırdığı toz dumana, bir de emperyalist tekellerin denetimindeki kitle iletişim araçlarının yalan haber bombardımanı eklenince, bu kanlı hesaplaşma yanıltıcı görüntüler vermeye başlıyor. Bir taraftan, tescilli bir zorba olan Saddam, emperyalist saldırganlığın mazlum hedefi olarak kahramanlaştırılıyor; diğer taraftan üzerine 150.000 ton bomba atılmış Irak halkı görmezden geliniyor. Savaşa girmesi an meselesi olan Türkiye'de kimi "sol" çevreler açıkça Saddam yanlısı bir tutum izlerken, Irak KDP, Saddam düşmanlığını İngiltere ve ABD'ye Irak'a ilişkin stratejik bilgiler vermeye, işbirliği yapmaya kadar götürüyor. TV'de bilim-kurgu filmi kesiliyor, savaş görüntüleri giriyor; kurgu nerede bitiyor, gerçek nerede başlıyor anlamak zor. Görüntü ve gerçek birbirine karışmış durumda. Bunların ayırdedilmesi gerekli. Savaşın sonuçlarına ilişkin akla uygun öngörülerde bulunmak için önce nedenleri ve mantığı üzerinde durmak gerekli.

Türkiye'de savaşa karşı olmanın ilk koşulu, siyasal iktidara, onun zorba yöntemlerine karşı çıkmaktan geçiyor

Kanlı Politikalar, Kansız Savaşlar

Aslına bakılırsa, savaşan tarafların görünen çıkarları açısından ilk bakışta hiç de kolay anlaşılır bir savaş değil bu. Ortadoğu'da kansız savaşlarla pekala çözülebilir olan sorunların, neden kanlı politikalarla halledilmeye çalışıldığını anlayabilmek için, herhalde önce tekelci iletişim ağının dışından bakmak gerekiyor. Körfez'e.

Tomahawk, Scud, Patriot... Binlerce insanın ölümüne yol açan bu savaş makinaları şimdi CNN sayesinde gündelik sohbetlerimizin sıradan kavramları haline geldi.

Örneğin petrol, asli neden olarak gösterildiğinde, bir savaş gerekçesi olarak hiç de inandırıcı olamıyor. Çünkü Saddam'ın savaş durumunda tüm petrol kuyularını havaya uçuracağı biliniyordu, nitekim uçurmaya da başladı ve kuyular en az 50 yıl kullanılamayacak artık. Öte yandan Saddam açısından da, büyük bir askeri bozgun riski taşıyan böyle bir savaşı anlamlandırabilmek güç. Bir an için Saddam'ın politik zafere oynadığı düşünülse bile, bunun bir askeri yenilgi üzerine inşa edilebilmesi pek olanaklı olmadığından, bu gerekçe de savaşın tercih edilmesini açıklamıyor. Aynı şeyin tersini ABD için söylemek mümkün. Büyük bör politik bozguna uğrama riski, ABD'nin körfez savaşında muhtemelen yakalayacağı askeri zaferi büyük ölçüde gölgeleyeceğinden, böyle bir gerekçeyle savaş tercihi ABD için de rasyonel görünmemektedir. Ortadoğu'daki islam ülkelerinin çok büyük bir çoğunluğunun yönetimleri, şu anda ABD'yi destekleyenler de dahil olmak üzere, tabandan gelen ve büyük bir hızla genişleyen Saddam yanlısı bir islami baskının ağırlığını daha şimdiden hissetmeye başladılar. Sudan, Tunus, Endonezya, Yemen, Bangladeş, Malezya, Moritanya, Pakistan, İran ve Cezayir'de hergün Saddam yanlısı gösteriler yapılıyor. Saddam'ın "Cihad" çağrısı Türkiye'de de yankı bulmakta gecikmedi. Ülkenin bir çok yerinde radikal islamcılar "bir cuma namazı çıkışında" anti-Amerikan sloganlarla sokaklara döküldüler. Körfez savaşının, radikal islamcılarla iktidar arasındaki pürüzleri bir başka boyutta yeniden üreteceği söylenebilir. Bu durum, Özal-ANAP iktidarının kayıtsız kalamayacağı bir gerilim yaratma potansiyeline sahiptir. Nitekim Libya, islamcı kesimlerin ülke çapında anti-Amerikan gösteriler düzenlediği Türkiye yönetimini "savaşı yaymakla" suçluyor ve "2. cephe 3. Dünya savaşına yol açar" diyerek açık açık gözdağı veriyor. Bütün kararlı görünümüne karşın Irak füzelerinin İsrail'de açtığı askeri-politik tahribat bu ülkeyi her an savaşa sürükleyebilir ve bu durum bölge dengelerini hemen alt-üst edebilecek niteliktedir.

Öte yandan Amerika-Batı-Japonya ittifakı da pürüzsüz bir birliktelik değil. Amerika'nın savaşı diğer müttefiklerinin gözünde meşrulaştırmak ve onları "artık başka çarenin kalmadığına" inandırmak için yürüttüğü yoğun diplomatik temas biliniyor. ABD'yi böyle bir meşruiyet arayışına zorlayan temel faktörlerden biri savaş karşıtı gösterilerin dünya çapındaki yaygınlığı ise, bir diğerinin de tek tek emperyalist ülke çıkarlarının Ortadoğu'da bire bir örtüşmeyişi olduğu söylenebilir. Birleşik Almanya ve Japonya'nın, ABD'yle karşılaştırıldığında petrole çok daha fazla bağımlı oluşu, bu ülkeleri, Ortadoğu'da tek başına ABD egemenliği olasılığına karşı önlem almaya zorluyor ve savaşa girişlerini açıklıyor. Örneğin, Avrupa cephesinden savaş sonrası hesapların kafalarda oluştuğunu gösteren işaretler, Batı Avrupa'nın Ortadoğu'daki özerk inisiyatifini perçinleyecek bir öneriyle Birleşik Almanya'dan geldi. Kohl, 21.1.1991 günü yaptığı açıklamada, bölge ülkelerine yönelik olarak Marshall Yardımı benzeri bir paketin hazırlanmasını istemiş ve Birleşik Almanya'nın bu yardım paketi için ödenek ayırmaya hazır olduğunu bildirmişti. Ortadoğuda ABD hegemonyasına karşı, Avrupa ile birlikte ortak bir inisiyatif arayışına girmek Japonya'nın da destek olacağı bir tavırdır. Öte yandan, savaşın onaylanması yönündeki kamuoyu ve parlamento onayı ABD dahil hiç bir ülkede rastlanmadık ölçülere ulaşan İngiltere'yi de unutmamak gerekiyor. Thathcer'a göre "Avrupa Siyasi Birliği" fikrine daha yakın olan Major, "Avrupa Siyasi Birliği projesinin henüz o kadar yakın olmadığının" ortaya çıktığını belirtiyordu. Almanya ve özellikle Fransa'nın ikircikli tutumları göz önünde tutulduğunda, büyük bir istekle savaşa dalan İngiltere'nin Avrupa siyasetindeki ağırlığını bu yolla artırdığı söylenebilir.

Yeni Dünya Düzeni Ya Da ABD'nin Ortadoğu'ya Yerleşme Planı

Bütün bunlar, görünürdeki nedenlerden hareket edildiğinde savaş tercihinin ABD içinde büyük riskler taşıdığı anlamına geliyor. O halde

Amerikan Tarzı Savaş

ABD emperyalizmi ve Türkiye'deki işbirlikçileri,bütün dünyanın ve Türkiye halklarının gözlerinin içine baka baka yalan söylüyorlar. Çünkü bu savaş Kuveyt'in kurtarılmasını filan değil,Ortadoğu ve dünya halklarının tam anlamıyla boyunduruk altına alınmasını amaçlıyor. Bush,bu savaşın "bir varil petrol için değil yeni bir dünya düzeni için verildiğini" açıkça itiraf ediyor. ABD,bölgede kendisine ihanet eden ve şimdi söz dinlemeyen Saddam yerine söz dinleyen ve sadık Özal(lar) ile yeni bir düzenlemeye gitmeyi,dünyada ise bu şekilde sağlanan bir "amerikan barışı"(pax american) üzerine kurulu bir "amerikan düzeni"(panamerican) yaratmayı gözetiyor.

ABD emperyalizmi kana ve yalana dayalı,gücünü yalnızca teknolojiden alan canavarca bir savaş sürdürüyor. Biliniyor ki,Irak'ı bir "canavar" haline getiren,başta ABD olmak üzere batılı emperyalistlerdir. Emperyalistler,saldırıya uğrayan mazlum bir ulusu değil,kendi kasalarını dolduran körfez petrolü üzerindeki karlarını korumaya ve bu karlar sayesinde tüm dünya halklarını tahakkümleri altında tutmaya çalışıyorlar. Savaş,ABD emperyalizminin iddia ettiği gibi "adil ve demokratik bir barışçı çözüm" için değil,işte bu emperyalist politikaların pekiştirilmesi için körükleniyor.

ABD emperyalizmi sömürüye ve talana dayalı,yüksek teknolojili ve alçakça ahlaklı bir savaş sürdürüyor. Biliniyor ki,Irak Kuveyt'ten çekilse bile bölgede ne adalet sağlanacaktır,ne de uluslar arasında demokratik haklara saygılı bir 7üzen kurulacaktır. Barış havarısi geçinen emperyalist güçler,altı ay boyunca barışı engellemek için ellerinden geleni yapmışlardır. Şimdi elbette hiç kimse,Saddam'ın tam,bir diktatör olduğunu inkar etmiyor. Ama Saddam'ın,Kuveyt'i haksız yere işgal etmişolsa bile,çözümün Filistin sorunu ile birlikte ele alınmasını dayattığı noktada Arap halkları gözünde sempati toplaması hiç de anlamsız sayılmamalıdır. Üstelik Bush'un zulmü,zalim Saddam görüntüsünü bile gölgeleyecek düzeye gelmiştir. Kuveyt'i işgal ettikten sonra haklı bir davaya,Filistin davasına sarılmış görünen Saddam,en azından,başka ülkeleri ve bir bütün olarak Ortadoğu'yu pervasızca işgal eden ABD'nin "Kuveyt'in işgaline karşı çıkmış olması" kadar "haklı" sayılmalıdır. Emperyalistler bu çözüm önerisini reddettikleri noktada, kendi işgalci çehrelerini açığa vurmuşlardır. Çünkü Filistin sorununun çözümü konusunda adım atılmasını kabul etmek,savaşı önleyecek tek çözüm olarak orta yerde kalmıştır. Ama emperyalistler barışı değil savaşı tercih etmişlerdir. Filistin sorunu ile Kuveyt arasında bağlantı kurmak,binlerce insanın ölmesinden,bölgenin nerede biteceği belli olmayan bir kanlı savaşa yönelmesinden daha tehlikeli görülebilmiştir.

Çünkü ABD'nin bütün yaptıkları,Lübnan'ın Suriye ve İsrail arasında paylaştırılması,Özal'ın Türk Markosu haline getirilerek Saddam'ın yerinin doldurulması ve İsrail'e müttefik kılınması gibi bütün politikalar,Ortadoğu halklarını kayıtsız şartsız teslim almayı almayı hedefleyen tek yanlı bir "barış planı" nın parçalarıdır. ABD bu planı gerçekleştirmek için tarihsel bir fırsatı ele geçirdiğini düşünmekte,Sovyetleri yanına almanın avantajını değerlendirerek,Birleşmiş Milletleri bile IMF-OECD gibi emperyalist politikaları doğrudan uygulayan bir araç halinde kullanmaktadır.

ABD emperyalizmi teknolojik vahşetine ve çağdaş barbarlığa uygun bir katliam savaşı sürdürüyor. ABD'nin savaşın insanileştirilmesine ilişkin uluslararası sözleşmeleri yalnızca Irak'ın ihlal ettiği iddiaları da tümüyle yalandır. Çünkü biliniyor ki, ABD bombardımanı bölgedeki tüm canlıların yaşamını ve bitki örtüsünü tehdit eder boyutlara ulaşmıştır. Saddam'ın kimyasal silahlarından söz edenler,Hiroşima'daki suçlarına ,Vietnam'daki kasaplıklarına ,Kontralarla sürdürdükleri kirli savaşlara yeni sayfalar ekliyorlar Hergün binlerce ton bomba yağdırılan Irak topraklarında askerlerle sivilleri birbirinden ayırdedecek teknoloji kullanılmıyor,bombalar insanların üzerindeki üniformalara ve giysilere göre patlamıyor,savaşta üniformalı-üniformasız insanlar ölüyor,herkes ölüyor. Emperyalistlerin bilinçli tercihle girdikleri bu macerada,petrol alanlarının alevlenmesi ile birlikte ortaya çıkacak sonucun nükleer savaştan farklı olmayacağını bilim adamları hergün söylüyorlar. İnsanı ile toprağı ve bitki örtüsü ile bu savaş, barış ve adaleti değil tüm bölge halkları için telafi edilmesi mümkün olmayan büyük felaketler vaad ediyor. ■

görünür nedenleri bir kenara bırakıp gerçek nedenleri bulmaya çalışmak gerekiyor.

Doğu-Batı arasındaki soğuk savaşın bitimiyle birlikte, SSCB'nin etkisizleştiği eski nüfuz alanları, ABD ve Avrupa için yeni olası sömürü üslerine dönüşüyor. SSCB'nin idari yapısının yeniden düzenlendiği, ağır ekonomik sorunlarla uğraştığı bu dönem ABD'nin "dünyanın tek süper gücü" olma hedefi için ideal bir iklim oluşturuyor.

Doğu Avrupa'nın kabuk değiştirdiği, Birleşik Almanya'nın gerçekleştiği 90'lar, ABD'nin Avrupa'daki emperyalist çıkarlarının bekçisi olan "okyanus-aşırı askeri gücün" yeniden konuşlandırılacağı önemli bir yapılanma sürecinin başlangıcıdır. Varşova ve NATO paktlarının varlık nedeni olan soğuk savaş yıllarının sona ermesi sonucu ABD'nin Avrupa'dan çekmek zorunda kalacağı bu gücün konuşlandırılacağı yeni bölge Ortadoğu'dur. "Kuvvet İndirim Alanları" dışında kalması ve salt ABD'nin değil Avrupa ve Japonya'nın da gereksindiği petrolün bulunduğu bölge olması nedeniyle Ortadoğu ABD'nin

gözünü kamaştırmaktadır. Bu bölgede üstlenen ve inisiyatifi kontrol eden bir ABD,Avrupa ve Japonya'nın enerji girdisini kontrol altında tutabilecek ve dünya sömürü sisteminin yeni "lakabı" olan "kuzey"in kayıtsız şartsız önderi olacaktır. İşte Bush'un da bizzat belirttiği gibi, Körfez krizinin Kuzey için Ortadoğu'da bir hegemonya savaşına dönüştüğü 91 yılı başladı, aynı zamanda ABD'nin "yeni dünya düzeni"ni programa bağladığı tarihti ve körfez savaşının temel nedenleri arasında bu faktör bulunmaktadır.

ABD'nin körfezde kalıcı olduğu açıktır. Savaş sonrası Ortadoğu için, çatışmanın başlamasından sonraki ilk açıklama Bush'un ağzından İtalyan Başbakanı ile yaptığı telefon görüşmesinde çıkıyordu. Açıklamanın, Birleşik Almanya'nın "Marshall Benzeri Yardım" önerisinden birkaç saat sonra yapılması ilgi çekicidir. Bush'un açıklamasında, Irak'ın Kuveyt'ten çekilmesinden sonra Filistin ve Beyrut gibi Ortadoğu'nun önemli sorunlarının çözüme kavuşturulabileceğinden sözediyordu. Filistin ve Beyrut için ABD'nin programı, Irak ile İsrail arasında bir tampon oluşturulmasıdır. Bu program doğrultusunda, Mısır, İsrail, Kuveyt, Suudi Arabistan ve örneğin Suriye'nin Akdeniz kıyılarında yeni ABD askeri üslerinin kurulması savaş sonrası ABD'nin önkoşul olarak dayatacağı başka bir kazanım olacaktır.

Artık Tüm Ortadoğu Bir Beyrut'tur

Irak, Ortadoğu'da sınırları ve dolayısıyla dengeleri yukarıda sözü edilen programa rağmen ve kendi iradesiyle değiştirmeye kalktı. Saddam için ayakta kalabilmenin başka bir yolu yoktur. İran'la savaştan yeni çıkmış, sanayisi mahvolmuş, tek gelir kaynağı olan petrol fiyatları düşmüş, büyük bir dış borç yükü altında bir ülkedir Irak. Tüm bunların yanısıra Saddam %52'si şii olan bir nüfus çoğunluğunu yöneten %13'lük sünni azınlığı temsil etmekte ve bu etnik ayrım iktisadi çöküntüyle birleştiğinde önemli bir muhalefet kaynağı olmaktadır. Bu durumda Kuveyt'in işgali ve gerekirse savaş Saddam için varolan seçenekler içindeki en iyi çıkış yolu olmaktadır.

ABD açısından Irak işte bu nedenle cezalandırılmalıydı. Körfez krizi uzun bir süre savaşa dönüşmeyen bir gerginlik olarak yaşandı. Bu arada ABD'nin bu savaştan çok kendi inisiyatifinde uzayan bir "savaş hali"nden yana olduğu söylenebilir. Çünkü bir yandan ekonomisinin Japonya ve Avrupa karşısındaki rekabet gücünü artan petrol fiyatları yoluyla korumayı hedefleyen ABD diğer yandan da yeni dengeler içinde kendi hegemonyasını koruyabilmek için uluslararası bir konsensusun sağlanmasına çalışıyordu. Kuveyt işgalinin hemen ardından devreye sokulan medya savaşı ve ekonomik ambargo uzayıp giden bir savaşsızlık hali olarak yaşandı. Artık bir "gösteriye" dönüşen bu durum bir çok insanı savaş çıkmaz türünden bir yanılgıya sürüklemişti. Oysa sonuçta bu kriz öyle bir noktaya geldi dayandı ki, adeta savaşa dönüşmemesi halinde yeryüzünde bir daha savaşların olabileceğine hiç kimsenin inandarılamayacağı bir aşamaya ulaşıldı. Bu durumda savaş ABD ve diğer büyük emperyalilst ülkeler için kaçınılmaz oldu.

Şunu artık herkes biliyor: Ortadoğu'da hiçbir şey eskisi gibi olmayacak bu savaştan sonra. Irak kazansa da bozguna uğrayıp yok olsa da sonu değişmeyecek, Ortadoğu'daki siyasal dengeler tamamıyla değişecektir. Daha şimdidin leş kargaları gibi Irak'ın başına üşüşen ülkeler kurulacak yeni denge içinde pay kapmapayını koruma hevesini sergiliyor. Öte yandan körfez savaşı yalnızca Irak ve Kuveyt'in değil ABD'nin de geleceği üzerinde büyük etkiler bırakacak, oluşacak yeni dünya dengesi içinde onun da konumunu bu savaş belirleyecektir. Hatta körfez savaşının en az Irak ve Kuveyt kadar Amerika için de olmak ya da olmamak meselesi haline geleceğini söylemek hiç de abartı sayılmamalıdır.

VE TÜRKİYE

Tıpkı Saddam gibi , Özal için de savaş mevcut seçenekler içindeki en iyi çıkış yoluydu. Kitlelerin giderek yaygınlaşan hoşnutsuzluğunu, çıkacak bir savaş, kısa sürede kazanılacak bir zafer ve bunu izleyecek politik kazanımlarla dizginleyebileceğini düşündü Özal ve ANAP. Savaş çıktı ama uzun bir süre devam edeceği ve askeri bir zaferle bitse bile hiç de öyle politik bir zafer olmayacağı yönünde işaretler artmaya başladı.

Türkiye açısından ilk belirtilmesi gereken nokta, Körfez savaşının Türki-

Körfez savaşıyla birlikte, dünyanın hemen heryerinde emperyalist savaş aleyhtarı gösteriler de başladı. Barış yanlısı güçler şimdi sokak eyleminin kardeşliğini yaşıyorlar. Sağda Atina'lı öğrenciler, solda İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi üyeleri

ye'yi ciddi siyasal kriz halinde yakalamış olmasıdır. Savaşa girmesi son derece muhtemel olan bir ülkede siyasal iktidar önemli bir meşruiyet bunalımı yaşamakta, halkın büyük çoğunluğu savaşın karşısında yer almaktadır. Her ne kadar Demirel artık çok iyi bilinen oportünist tavrını bir kez daha sergileyerek baştaki tutumundan çark ettiyse de, Parlamenter muhalefet, iktidarın savaş politikalarını şiddetle eleştirmektedir. Kuşkusuz, SHP'nin bu konudaki muhalefetinin de bir sınırı var ve önümüzdeki günlerde İnönü'den de Demirel'inkine benzer bir "ricat" tavrı gelirse kimse şaşırmamalıdır. Ancak yine de, bu ülkede hiç bir partinin görmezden gelemeyeceği bir çoğunluk, halkın % 80'i savaşa karşıdır. Bu durumun, ABD'yi, yeni bir İsrail olarak gördüğü Türkiye kartını oynarken çok dikkatli davranmaya zorlayacağı açıktır. Yine, Özal ve Anap'ı da daha pervasızlaşmaya, daha sert önlemler almaya itecek olan da aynı durumdur. Körfez savaşı daha şimdiden Özal'ın içerde kendi halkına karşı açtığı savaşın bir aracı olarak kullanılmaya başlandı. İlk darbeyi işçiler ve özellikle Zonguldak işçisi yedi, grevleri ertelendi. Bunun devamı gelecektir. Olağan üstü hal, savaş hali, hükümet çevreleri ne kadar inkar ederse etsin, kesinlikle Özal'ın gündemindedir. Bu durumda Türkiye de savaşa karşı olmanın ilk koşulu, siyasal iktidara, onun zorba yöntemlerine karşı çıkmaktan geçmektedir. Çünkü bu kavga Türkiye halklarının kavgası değil; Türkiye halklarının kavgası, Körfez savaşından yarar uman iktidarladır, sermayeyledir. Gerçek kavga Zoguldak'taydı. İktidar, orada işçilerin ekmek kavgasını kömür madenlerinin derinliklerine gömmeye çalışıyor.

Bugun Güneydoğu Anadolu'ya savaş yığınakları yapılırken savaşta görevlendirilmek istenen insanlar buna karşı çıkıyorlar. İçişleri Bakanı'nın dediği gibi "tabansız" olduklarından değil, Özal'ın savaş politikasına karşı çıktıkları için. . Bu arada, kürt sorununa ilişkin devlet tarafından öngörülen çözümlerin yeniden şekillendirildiği gözleniyor. 25 Ocak günü önce Genelkurmay 'da sonra MGK'de yapılan toplantılardan sonra alınan Bakanlar Kurulu kararıyla kürtçe üzerindeki yasağın kaldırılması bunun göstergesidir. AGİK sözleşmesine göre kürtçe yasağının kaldırılmış olması, işkence sözleşmesi çerçevesinde Türkiye'de işkencenin yasaklanması kadar anlamlı sayılabilir. Elbette, çıkarılacağı söylenen yeni yasanın neler getireceği de "merakla" beklenebilir. Öte yandan, AGİK sürecinin anlaşmaya dönüşmesi çerçevesinde, bunun zaten atılması gerekli bir adım olduğu söylenebilirse de , zamanlaması dikkat çekicidir. Bakanlar kurulu kararından bir kaç gün önce, ANAP'lı kürt milletvekillerine "kürt politikamız yanlış" diyen Özal, Kürt sorununda uzun vadeli hesaplarını devreye sokmuştur. Özal, TV'de Kürtleri Saddam'a karşı "koruyan" sözler sarfediyor. Herşeyden önce, Irak'ın dağılması ihtimaliyle birlikte sözü edilen bir Kürt devleti seçeneğine karşı hazırlık yapıyor. Irak Kürtleri karşısında, hiç olmazsa İran ve Suriye kadar cazip bir konuma erişmek hesabı yanısıra, kendince Türkiye'deki Kürtlere de bir "jest"

yapıyor ve "barış" elini uzatıyor. Kürt muhalefetinin elindeki taleplerden birini "gerçekleştirerek" onu zayıflatmayı hesaplayan bu tercih, aynı zamanda, kürt muhalefeti karşısındaki yenilginin de bir ölçüde kabulü anlamına geliyor.

Kendi halkına karşı baskı ve zulüm uygulayan, sokaklarında işkencenin kol gezdiği, Kürt ulusuna karşı, "kirli bir savaş" yürüten TC, Kuveyt'e özgürlük, Irak'a demokrasi getirmek için savaşa girdiğini söyleyerek gülünç duruma düşüyor. Bu nedenle Saddam'ın bir diktatör olduğunu söyleyerek savaşa sürüklenmek, "diktatörlüğe" özenenlerin ağzına hiç yakışmıyor. Ancak sorun bu değil. Kuşkusuz Özal önce kendi hesabına bir kumar oynuyor. Artık bir azınlığa dayanan iktidarını sürdürmek için savaştan başka bir yolu yok. Savaş haliyle toplumsal muhalefetin ekarte edilmesi, batının nerdeyse her dediğini yaparak dış desteğe dayanma isteği hep yakın dönemli hedefler ve genellikle bunlar üzerinde duruyor. Ama en az bunlar kadar önemli olan,Türkiye'nin geleceğine yönelik hesaplar. Türkiye Ortadoğu'da kuru-

Fuad Yasin:
"Amerika Yanlış Hesap Yaptı"

FKÖ temsilcisi Fuad Yasin Türkiye'nin Körfez Krizinde takındığı tavırdan dolayı üzgün olduklarını söylüyor:

"Bu çılgın savaş için bir Filistin'li olarak ne diyebilirim ki? Bush baştan beri Irak'ı vurmaya kararlıydı. Kuveyt'ten çekilse bile Irak kuvvetlerini ezeceklerdi. Amerika Irak'ın diz çökmesini ve teslim olmasını istedi, bunun dışındaki tüm kapıları kapattılar. Hep barışçı çözümlerden söz eden Amerikan politikası körfezde bu konuda hiç adım atmadı. Sadece asker yığdı. Artık barışçıl çözüm sloganından askeri çözüm sloganına yöneldiler. Amaçları Irak'ı ezmek ve bölgeyi petrol kaynakları ile birlikte ele geçirmek."

Peki Irak'ın bir şansı olabileceğini düşünüyor musunuz? Yoksa ezilip gidecek mi?

Bazen hisler çok önemlidir.Size hislerimi söyleyebilirim. Şimdi Irak, Arapların gözünde, saldıran değil ABD'nin başını çektiği dev güç tarafından saldırıya uğrayan durumunda. Hergün saldırıya uğruyor ve üzerine tonlarca bomba atılıyor. Irak kendisini savunmak ve yapması gerekeni yapmak zorunda. Size bu çatışmada Irak'ın yalnız olmadığını söyleyebilirim.Yalnızca müslümanlar ve Araplar değil bütün dünyanın barışseverleri Irak'ın yanında olmalıdır.

Karşılıklı kayıplar konusunda bilginiz var mı?

Kayıplar çok büyük ve daha da büyük olacak. Batılıların bu konuda kafası iyice karışmış durumda. Önce birkaç kayıp pilot ismi sayıyorlar, sonra aşağı yukarı bu kadar diyorlar. Gerçek rakamlar yakında ortaya çıkacaktır. Tarihte görülmemiş bir saldırı yaşanıyor. Irak'ı ve bölgeyi tahrip ediyorlar. Bundan ne kazanacaklarını düşünüyorlar bilmiyorum

Siz Kuveyt'in işgaline karşı çıktınız ama ABD'ye karşı Irak'ın yanında yer aldınız. Irak İsrail'i savaşa çekmeye çalışırken İntifada'nın yeni boyutlar kazanacağını sanıyor musunuz?

İntifada bizim savaşımız. Körfez krizinden önce de vardı ve hala sürüyor. Şimdi ne şekle bürüneceğine orada savaşanlar karar öercektir.

Ancak şizofrenik bir durumla karşı karşıyayız. Bazı şeyleri görmemiz mümkün değil. Bir yandan Irak'a saldırırken aynı zamanda İsrail'i savunuyorlar. Oradaki insanların da bunu görmemesi için kör olması lazım.

İntifada her koşul altında ve başarıya ulaşana kadar sürecek.

Batı ve ABD, Saddam sorununu çözdükten sonra Filistin sorununu da çözeceklerini söylüyorlar.

Yüzlerce defa söz verdiler ve hep konuştular. Onlara inanmamız için hiçbir neden yok.

Sizce bu savaş ne kadar sürer?

Askeri bir uzman değilim. Ancak şu kesin, Amerikalılar bu savaşı bir kaç gün hatta bazen bir kaç saat içinde bitireceklerini düşündüler. Irak hemen diz çökecek ve zafer Amerika'nın olacaktı. Oysa Irak hala direniyor. Yüzlerce uçak onbinleri bulan dalış yapıp heryeri bombalamasına rağmen. Bu uzun bir kapışma olacak. Çevre ülkelerde ve dünyada yan etkilerinin yaşanacağı uzun bir çatışma.

Filistin'liler Türkiye'nin izlediği politika konusunda ne düşünüyor?

Üzgünüz.Türkiye, bölgede önemli bir güç olarak farklı bir rol oynayabilirdi. Türkiye'nin politikasını gözden geçirmek için hala vakti var. Umarım bir değişiklik olur

Bu noktadan sonra diplomasi bir rol oynaabilir mi?

Savaş durdurulmalı. BM neden ateşkes çağrısında bulunmuyor? Dünyanın en ücra köşesindeki en ufak bir çatışma için bir kaç saat icinde toplanan Güvenlik Konseyi neden toplanmıyor. Güvenlik Konseyi tamamen Amerika'nın elinde demek istemiyorum ama tamamen dışarda kalmış durumda ve ABD istediğini yapıyor.

Zaten askeri müdahale yetkisini Güvenlik Konseyi verdi.

Güvenlik Konseyi bir süper güce bir ülkenin bütün altyapısını ve halkını mahvetme yetkisini nasıl verir? Barbarlaşma yetkisini nasıl verir?

Ama sivillere dokunmuyorlar?

Kim diyor? Binlerce hava saldırısı, tonlarca bomba, B-52'ler ne yapıyor. Çikolata mı atıyorlar? Öldürüyorlar. Kadın, çocuk, yaşlı... Öldürüyorlar ve katildirler.

Irak'ta bir darbe olabilir mi? Saddam'ı devirirler ve bu saldırı durur. Görüşmeler başlar.

Siz bir Irak'lı olsanız,o bombardımanın altında Bağdat'ta, Basra'da ya da Kerkük'te yaşasanız nasıl davranırdınız? Darbe mi düşünürdünüz yoksa saldırgana karşı kinlenir miydiniz? Bu çatışmada Irak'lılar son evlatlarına kadar kurban vereceklerdir.Vermek zorundadırlar. Geriye kalan tek alternatif diz çökmektir. Bu,bölgedeki bütün halkların felaketi olur.

Irak'ın yanlış hesap yaptığını söylediler. Fakat asıl yanlış hesap yapan Amerika'lı'lardır. Irak'ı yerle bir etseler de bu işin uzun dönemli sonuçları olacaktır. Aylarca değil yıllarca süren sonuçları.

Irak baştan beri politikasını karşısındaki gücün bölüneceği olasılığı üzerine inşa etti. Bu aşamadan sonra böyle bir olasılık var mı?

Amerika, Avrupa Topluluğu'nun ve Japonya'nın gelişiminden endişeli. Petrole asıl bağımlı olan da Japonya ve Avrupa. Amerikanın asıl derdi petrolü kontrol altına alarak onları da denetlemek. Avrupa buna direndi. Fransa sonuna kadar uğraştı. Başarılı olamayınca,bölgede Amerika'yı yalnız başına petrol kuyularıyla başbaşa bırakmamak için onlar da savaşa katıldılar.

Irak'ın karşısındaki ittifakta her an bir parçalanma olabilir.Bu belki de yakın bir zamanda olacaktır. ■

lacak yeni düzende efendileri adına yeni bir İsrail olmaya soyunuyor. Özal, "Güney"in büyüğü olmaktansa "kuzey"in küçük kardeşi olmaya hevesli. Tüm savaş politikası bunun üzerine kurulu. Ancak dışa karşı tüm pisliklerine rağmen içerde demokratik kurallara sadık kalan bir israil olmak Türkiye açısından mümkün değil. Türkiye ancak kendi iç rejiminde bir diktatörlük uygulayarak İsrail'in rolüne soyunabilir ki, bu, iç rejimin kontr-gerilla yasalarına göre yeniden oluşturulması anlamına gelecektir.

Emperyalizm, ve Türkiye'de Özal, Körfez'deki suçlarına Türkiye halklarını ortak etmeye çalışıyorlar. Hiçbir şekilde bu kirli savaşın suç ortağı olunmamalıdır.Her koşulda bu kanlı hesaplaşmanın dışında kalmak, savaşa asla katılmamak, bunlar da yetmez, savaşa karşı olmanın iktidarla hesaplaşmaktan geçtiğini bilmek ve bunun gereklerini yerine getirmek zorunluluğu var. Çünkü Körfez savaşının Türkiye'li insanlar için reddedilmesi gereken tek bir anlamı var: Amerikalı'ların yerine ölmek ya da öldürmek...

Cemal Balcı

İki Dilin İkiyüzlülüğü

13 Ocak 1991 günü Cumhuriyet'te artık görmeyi neredeyse kanıksadığımız çok imzalı bildirilerden biri yayınlandı. Bu seferkinin özgüllüğü "AGİK paralelinde oluşturulan Helsinki Yurttaşlar Komitesi" adına yapılmış bir çağrıyı iletmesiydi. Metni okuyanlardan Başkan Bush ve Başkan Hüseyin'e telgraf ya da telefonla birer mesaj iletmeleri isteniyordu.

Ancak Bush'a gönderilmesi istenen mesajın ingilizce çevirisinde yapılan hata ya da tercihler, insana ister istemez iki farklı yere iki farklı mesajın verilmekte olduğunu düşündürüyor: ingilizce metindeki "Savaşı şimdi başlatmayın"dansa (Don't launch a war now), Türkçe metinde "Savaşı başlatmayın" talebi tercih edilmiş. Onu izleyen cümledeki "sanction" adet olduğu üzere "yaptırım" ya da "müeyyide" diye değil "önlem" olarak çevrilmiş. İkinci maddede ise ABD kuvvetlerinin BM emrine verilmesi talebi ingilizce metinde dünyanın polisliğini yapacak olan organın ABD değil BM olması gerektiğinen hareketle temellendiriliyor. (The UN should be the world's policeman and not the US). Oysa Türkçe metnin BM'ye atfettiği işlev "dünya polisliği" değil dünya barışının bekçiliği.

Metni Türkçe'ye çevirenlerin Avrupa ve Türkiye kamuoyları hc :kındaki tesbitlerine katılmamak mümkün değil. Avrupa kamuoyunun BM'nin temsil ettiği ve ambargo, abluka ve hatta savaşla korunan bir uluslararası hukukun sürekliliğini neredeyse kayıtsız şartsız desteklediğini düşünmek için çok fazla sebep var. Türkiye kamuoyunda yaygın olan kanı ise Körfez'de Kuveyt'in ilhakından ötürü, şimdi ya da daha ileri bir tarihte çıkacak savaşın haksız bir savaş olacağı yolunda. (İlhakın desteklendiğini söylemek istemiyorum yalnızca bir savaş gerekcesi -casus belli- olarak yorumlanmıyor.) Dahası tıpkı metni İngilizce'ye çeviren gibi ben de, Türkiye'de toplumsal vicdanın çocuk maması ve ilaç yardımını dahi tartışma konusu edebilen yaptırımlarla korunan bir uluslararası hukuku hazmedebilme yeteneğinin Avrupa'ya kıyaslandığında çok daha sınırlı olduğunu düşünüyorum.

Son nokta ise en vahimi... Türkiye'de polisin işlevinin ne olduğu hakkında son derecede yaygın ve gerçekci bir bilinç olduğu bence açık. Pekiyi polislikle "barışın bekçiliği" ni ilişkilendiren kim? Çevirmen sahiden metni yazanın "dünya polisliği" ile "barışın bekciliğini" kasdetmiş olduğunu düşünmüş olabilir mi?

Ancak önemli olan çevirenin ne düşündüğü değil ne yaptığı... Bu ise çok açık; çok yönlü bir aldatma ile karşı karşıyayız. Bir yandan metni imzalayanlar, Bush ve Hüseyin'e Türkçe metnin ima ettiği doğrultuda mesajlar gönderenler, gönderdiklerini zannettikleri mesajı değil, Helsinki Yurttaşlar Komitesi'nin istediği mesajı göndermiş olacaklar.

Üstelik birçoğu için, çevirmenin de tahmin ettiği gibi, bu mesaj kendilerinin aslında karşı oldukları bir mesaj olacak. Diğer yandan belki de Bush'a çekilen telgrafların sayısı, Türklerin de aslında ne kadar Batılı olduklarının, yalnız Özal'ın değil Türkiye kamuoyunun da aslında uluslararası hukuka saygılı olduğunun bir işareti olarak yorumlanacak. Peki bütün bunlar, bunlardan edinilecek yararlar bu sahtekarlığa değer miydi? Zor günler yaşıyoruz; biz, yani bu tür çağrıların muhatapları, yani aydın kamuoyu -ya da hangi adla anarsak analım kendimizi... Olaylara müdahale etme yeteneğimiz belki de hiç bu kadar sınırlı, kendi inançlarımız doğrultusunda davranabilmek için örgütlenme girişimlerimiz bu kadar başarısız olmamıştı. Çok imzalı dilekçeler, protesto metinleri bu zor dönem içersinde cılızlığını, yetersizliğini her kesin teslim etmekle birlikte, ortak bir tavır göstermemize imkan veren nadir eylem biçimlerinden biriydi. Böylesi bir tavrın gösterilebilmesini mümkün kılan belirli bir karşılıklı güven ortamıydı; öyle ki kimi zaman bazı insanların verdikleri metinler okunmadan dahi imzalanabiliyordu. Helsinki Yurttaşlar Komitesi'nin bildirisini bu çeviriyle imzaya sunanların istismar ettiği de işte tam bu karşılıklı güven ortamı. Keşke yapmasalardı ama olan olduğuna göre bundan sonra yapabileceğimiz tek şey, o kaynaktan gelen çağrı ve talepler karşısında abartılı bir hassasiyet göstermek. ■

İskender Savaşır

Amerika Birleşmiş Milletleri

BM, İkinci Dünya Savaşı sonrasında oluşan dünya sisteminin zemini üzerine kuruldu. Savaş sonrası dünyasının güç ilişkileri ABD,İngiltere, SSCB önderleri Roosvelt, Churchill ve Stalin arasında Şubat ve Ağustos 1945'de düzenlenen Yalta ve Patsdam görüşmelerinde saptandı. Bu görüşmeler sırasında varılan anlaşmalardan biri de işlevini yitirmiş "Milletler Cemiyeti"nin yerini alacak olan BM'nin yapısı ve işleyişiydi.

24 Ekim 1945'de San Fransisco Konferansı'nda imzalanan ve 24 Ekim 1945'de yürürlüğe giren antlaşmayla kurulan BM'nin amacı, hak eşitliği ve kendi kaderini tayin hakkı ilkeleri üzerinde biraraya gelen ülkelerin dünyada barış ve güvenliği korunması olarak ilan edilmişti. Ancak bu barış ve güvenliğin teminatı da ABD ve SSCB'nin iki kutbunu oluşturdukları farklı sistemlerin "barış içinde birlikte yaşamaları" ekseni çevresindeki yeni dünya statükosuydu.

Ancak, BM daha kuruluşundan başlayarak evrensel barış ve adalet kavramlarına çok sık başvurmasına karşın hak eşitliği ve kendi kaderini tayın ilkelerini sürekli olarak büyük devletlerin ve emperyalizmin diline tercüme ederek algıladı.

BM'in kuruluş bildirgesini benimseyen 130'u aşkın devletin oluşturduğu BM Genel Kurul'u, örgütün en önemli işlevi kabul edilen güvenlik ve barışın korunması konusunda 5 daimi uye ABD, Çin Halk Cumhuriyeti, İngiltere, Fransa ve SSCB'nin çekirdeğini oluşturduğu Güvenlik Konseyi'nin hegemonyası altında. Güvenlik Konseyi tüm BM üyelerini bağlayıcı karar lar alma hakkına sahip. Bunun sonucu olarak Güvenlik Konseyi barışı "tehdit" eden ülkelere karşı askeri müdahale kararı alabilir.

B.M. Filistin, Guatemala, Vietnam'ın egemenliklerine yapılan saldırılar karşısında hiçbir askeri yaptırım yoluna gidemediyse de birçok bağımsızlık mücadelesine ABD ve Batı dünyasının çıkarları doğrultusunda müdahale etti.

1950-53 arasında Kore'nin geleceğinin belirlenmesi konusunda ABD ile SSCB arasında beliren anlaşmazlık üzerine toplanan BM Genel Kurulu ABD'nin istekleri doğrultusunda aldığı tek yanlı kararla Güney'de yapılan seçimleri kazanan Syngman Rhee karşı devrimci yönetimini Kore'nin tek temsilcisi olarak tanıyarak hem gelecekteki silahlı savaşın temelini attı hem de Kore'nin bölünmesini derinleştirdi. ABD ile BM'nin yarattıkları yapay Güney Kore devleti Kuzey'le kaçınılmaz çatışmaya girdiğinde BM, Türkiye'nin de katıldığı ABD ağırlığındaki ordusuyla Kore savaşına müdahale etmekle kalmadı, bölünmüş ülkeyi Güney egemenliği altında birleştirmeye de yöneldi. Ancak ÇHC ordularının müdahalesiyle 38. paralel boyunca bölünmüş bir kore üzerinde "barış" sağlanabildi.

Haziran 1960'da Belçika'dan bağımsızlığını kazanan Kongo önderi Lumumba, Belçika hükümetinin zengin maden bölgelerini ele geçirmek ve kukla yönetimleri desteklemek amacıyla ülkeye asker göndermesi üzerine BM'ye başvurarak yardım istedi. Ülkeye BM Genel Sekreteri Dag Hammarskjöld'un gönderdiği Barış Gücü, Belçikalı emperyalist işgalcilerin ve yerli kuklaların yanında çoğunluğun desteğine sahip Lumumba hükümetinin karşısında ülkeyi bölen Çombe'yi tanıdı. Belçikalıların ülkede asker bulundurmasını kabul etti. Lumumba'ya karşı darbe yaparak iktidarı ele geçiren Joseph Mobutu-Kasavubu hükümetini ülkenin resmi temsilcisi olarak kabul etti. Mobutu-Kasavubu-Çombe ittifakı ABD ve BM gözetimi altında Kongo'nun yasal hükümetinin devrilmesine hizmet etmekle yetinmediler ülke azınlığının, kukla hükümetin yanında çarpışmalara katıldılar.

B.M. yakın zamanlara gelindiğinde de örneğin Panama'nın işgalini kınayamadı. Çünkü bu konudaki iki karar önerisinden biri ABD diğeri de ABD, İngiltere ve Fransa'nın Güvenlik Konseyi'ndeki vetosuna takıldı.

Endonezya'nın Doğu Timor'u işgali ve ilhakı konusunda sergilenen tutum da aynıydı. BM Büyükelçisi Daniel Patrick Meynihan, "ABD gelişmelerin bu yönde olmasını istediği için" hiçbir yaptırım uygulanamadığını anlatıyor.

Namibya'yı işgal eden, bu ülkeyi yağmalayan ve komşu ülkelere karşı bir saldırı üssü olarak kullanan Güney Afrika için de bu tutumu BM tarafından kınanmakla birlikte, hiçkimse tarafından bombalama önerisi getirilmedi.

Öte yandan bugün Batılı ülkelerin Saddam'ı destekleyen tutumuna karşı Libya lideri Kaddafi için gösterdikleri tavır, Jakarta'nın ilhak ve vahşetine destek çıkan Avustralya karşısında gösterilmedi.

1990 Nisan ayında ise, George Bush'un müttefiki ve önceikli bir ticari partneri olarak, İsrail de bu karara uyduğu halde elindeki konvansiyonel olmayan silahları imha edebileceği önerisini getirdiğinde ve bu öneriyi defalarca tekrarladığında ABD buna yanaşmadı. Çünkü böyle bir öneriyi kabulü İsrail'in elinde nükleer silahlar bulunduğunu zımnen kabul etmesi, o zaman da İsrail'e yıllardır sürdürdüğü yardımın yasadışı olduğunu kabul etmesi anlamına gelecekti.

Birleşmiş Milletler Genel Kurul'unun uluslararası hukuka riayet, insan hakları ve şiddete karşı aldığı kararları veto etmekte ABD birinci geliyor. İngiltere'nin ardından Fransa üçüncü, Sovyetler Birliği ise dördüncü. Birleşmiş Milletler içinde hem "sosyalist" ülkelerin hem de azgelişmiş ülkelerin bulunması bu örgüt konusunda bir yanılsama yaratıyor. Gerçekte eşit olmayan emperyalist devletlerle, bağımlı devletlerin hukuken eşit konumda bulundukları Genel Kurul, Güvenlik Konseyi tarafından denetim altında tutuluyor. Birleşmiş Milletler de çoğunlukla ABD olmak üzereemperyalist devletlerin üstü örtülü biçimde savunulup korunduğu bir yapı olarak işlev görüyor. Bu söz konusu olmadığı zaman ya karar çıkartamıyor, ya da kararlar vetoya uğradığından hiç bir etkisi olamıyor. ■

CASUS BELLI

Can YÜCEL

Harp Sebebini, (ki casus belli harp sebebi demektir) bu harbin sebebini anlayamadık bir türlü... İster Latince, ister Türkçe, ister Alafranga ister Alaturka, anlayamadık, anlamayamadık efendim... Gerek CNN uzmanları, gerekse yeni-yetme Erkilet ve Sabis-Kurmay akıldaneleriniz bize bu El-Sebeb'e bir El-Cevap veremediler hala?.. Anlayamadık bu harbin sebebi ne?.. Hani İkinci Dünya Harbinde bir akşam-üstü -Mevhib'anımın akrabası, o şirin gazeteci arkadaşımız Şinasi Nahit Berker'in naklettiği üzre- Çankaya'da, Köşkte bir sofradayız, uzun.. Masanın başında İsmet Paşa cturuyor, sağında Kurmay Başkanı, solunda Saraçoğlu Başbakan, onun yanında Hariciye Vekili Numan Menemencioğlu, berisinde de Hariciye Umumi Katibi Feridun Cemal Erkin (İkisi de Von Papen'den açık araba, yani spor araba almışlar ve Ankara'da gezmişlerdir o arabalarla o ara) oturuyor... Sofra, bu hizayla aşağı doğru uzanıyor. -Öbür ucunda Mevhib'anım, yanında da Ömer-Erdal-İnönü, yamaçlarında da o zaman Askeri Tıbbiye'de okuyan onikiarmasıyla Şinasi... İsmet Paşa'nın yanı-sıra oturan zatlar, böyüklerimiz, lafı biri alıp, biri veriyor, çok "Patriot" olmayan bazı füzeler... (Hep onu düşünüyorum, Patriyot Hayati kimbilir nasıl içerliyordur bu işe diye!) Bastırıyorlar: **"Paşam, Alamanlar Kafkaslar'a sarktılar! Gomünistler yıkıldı, yarıldı... Ne zaman biz de saldıracağız, Gomünizmin yumuşak bağrından yukarı! soydaşlarımızı, dindaşlarımızı kurtaracağız?"** demecine demeç verip duruyor... İsmet Paşa'da taraka halindeki bu çıkışlara hiç sektirmeden, sağ kulağını tutarak, **"Ağnamadım...Ağnamadım..."** karşılığıyla yetiniyor... Tam o sırada Ömer İnönü'nun yanında oturan Şinasi, Ömer'e: **"Yau, Ömer, garsona bir votka daha söyleyelim,"** dediğinde fısıltıyla, masanın -ki en az yirmi metre var boyu- Paşa **"Şinasi, iki oldu votkalar, yeter artık!"** diye sesleniyor... Anlamadık, anlamadık bizde bu **Casus Belli**'yi... CNN'i dinleyenler zaten kafa sersemi oldu, onunda başındaki Ted Turner'ın metresi, menşur aktirist Jane Fonda -ki İsrael yanlısı eski bir solcudur Çandarlı ailesinden-bize bu harpte "aerobik" yapmamızı salık veriyor... Korkuyorum üstelik, **"sumoltane"** çevirmen o Musevi yüzünden zaten bozuk Türkçemiz büsbütün bozulacak ve korkarım, biz harbe girsek de girmesek de o CNN hırtosunu dinleye dinleye epiy zayiat-mayiat vereceğiz kafayı üşüterek... Ama Busht'un tele-arkadaşı Turguş'un telaffuzuyla bu **"Golf Krizi"** yine de bir **meçhul** olarak inim inim inletiyor bizi... Adana'daki sirenler falan değil, ne de tepemize istemiye istemiye düşecek Scud'lar... bizi asıl korkutan bu meçhul!... **Niye harbe gireceğiz?** sorusu belimizi büken işte!.. Ne zoruna!..Bu canavar bu (Saydam olmayan) Saddam ne istemişti? Amerika'nın desteğiyle açtığı Acemistan Harbinde uğradığı zararlara karşılık 1 Milyon dolarla, petrol fiyatlarının yükseltilmesiyle 33 dolar paha istemişti... Amerik'in açtığı bu harp, günde -kara savaşı açılmadan daha- 500 milyon dolar mesarif gösteriyor, ve de petrol fiyatları 50 dolara fırladı, fırlayacak... O ilk günkü Bağdat bombardımanı iyimserliğinin düşmesi sonucunda, Adana'ya intihar eden Patriot füzesi gibi... O halde, neydi bu harbin sebebi? Saydam, Devletler Guguğunu çiğnemiş!.. işte artık indifada olan **intifada**, Filistin soykırımına karşı, İşte Nicaragua, İşte Küba, İşte Falkeyn, işte Panama!.. Çok demokratik feodal kobraların tahtlarına iadesiyle Demokrasiyi korumak için... Suudi, CNN'deki **kliple** agelli -ben demiyorum böyle, onlar diyor- çıngıraklar için... Çorbaçef'in, yağcılara yağ yakarak, Marks'ı Marka bağlamasıyla, meydanı, liberalizme sözde libretto yazmasıyla bıraktığı bu kıran kırana **Üleş! Deş! Öldür!** piyasa ekonomisi karşısında, **"Baskın, basanındır!** Amerikanizm bu lafolalığı bir harp sebebi görmüş olabilir.. Ama bu hesap **Vietnam Sendromu** üzre, Arap Pazarından dönecek ve Super-market Amerika'sının ölüm pazarlığı içinde, tüketim ekonomisinin, kendi insanını tüketimine karşı, hafızasını nisyan ile değil, isyan ile donatacaktır.. Bu belki bir **Amerikan bezi,** ama Turguş'un hesabı ne? İsrael ve Mısır'la Mason Üçgenliği!.. Kürdistan'da Şah Pehlevi Kürdistan'ı!.. Ortak Pazar'la AT'la ata terse binme!.. Ne hesap be! Ne bu davet, zehir-gaz maskesi olmaksızın -Bu Maskeli Baloya!- Tonto'nun Totosu!.. Anlamadık, anlıyamıyoruz, nedir bu Harp Sebebi... Anlayamadık anlıyamıyoruz, nedir bu CASUS BELLI. Anlıyamıyoruz, anlayamayacağız da. Tarihimizin korkunç bir soru işareti olarak, Şah Safavi'yle Yavuz'un Harbi gibi... Anlamadık, anlamıyoruz, anlayamayacağız. Yine de anlaşılan bir şey var bu "casus belli "de **CASUS BELLİ.** ■

'Karanlığın Yüreği' ve Bir Çağrışım

MISTAH BUSH HE DEAD

Bülent Somay

Körfez Savaşı günleri bana durmadan Joseph Conrad'ın *Karanlığın Yüreği* romanını hatırlatıyor. Okumamış olanlar için: *Karanlığın Yüreği* bir arayış romanıdır. Romanın kahramanı Afrika'nın içlerine doğru Kurtz adlı birini aramaya yollanır. Kurtz bir sömürgeci; ama sonunda Afrika'da kalmaya, yerlilerin arasında yaşamaya karar vermiş. Kurtz sonunda bulunur; ama ölümcül hastadır; yatağında gözleri açık "Dehşet, dehşet" diye söylenir hep. Sonunda ölür. Bir zenci haberi şöyle verir: "Mistah Kurtz, he dead": Yani, çok berbat bir çeviriyle "Kurtz Afandi ölmek." Kurtz, uygar beyaz sömürgecinin tipik bir temsilcisi sayılır mı? Uygarlık adına olmadık cinayetlere girişen, sonunda kendisinin (Mehmet Akif'in deyişiyle) bir "tek dişi kalmış canavar" olduğunu farkeden, bunu hazmedemeyen, aynada gördüğü canavarın dehşetini açık gözlerle öldüğü ana kadar tekrarlayan bir trajedi kahramanı mıdır sömürgeci? Vahşi kimdir? Ölüm haberini veren çıplak, çıplaklığından utanmayan zenci mi; yoksa kendi varlığından utanmadan da öte bir dehşet duyan beyaz mı? Uzun sözün kısası Kurtz dehşet içinde ölür.

İngilizleşmiş bir Polonyalı olan Conrad'ın romanı, 20. yüzyılın hemen başında yazıldı. Tabii ki roman basit bir "sömürgecilik eleştirisi" değildi, bir arayışın, beyaz, uygar insanın kendi ruhunun uygarlaşmamış karanlıklarını ("Kara Afrika"yı) araştırmasının öyküsüydü. Bu nedenle de etkisi uzun vadeli oldu. T.S. Eliot "Boş İnsanlar" şiirine "Mistah Kurtz, he dead" sözüyle başlar. Son zamanlarda, Francis Ford Coppola da, o inanılmaz bütçeli (ve ABD ordusu destekli) *Apocalypse Now* (Kıyamet) filmini *Karanlığın Yüreği*'nden büyük ölçüde kopya çekti. Marlon Brando'nun canlandırdığı karakter de Kurtz adını taşıyordu, Vietnam'da kalıp "vahşi" Vietnam'lılarla birlikte yaşıyor, zaman zaman "Dehşet, dehşet" diye söylenerek Eliot'un yukarıda sözünü ettiğim şiirinden parçalar okuyordu.

Bunları Körfez Savaşına nasıl bağlıyorum? Geçenlerde televizyonda Irak'lıların eline geçen Amerikalı ve İngiliz pilotlar gösterildi. İzlerken televizyonun sesi kapalıydı, neler söylediklerini duymadım. Sonradan gazetede okudum; "Bu savaş haksızdır" filan demişler. Belki samimidirler, belki de korkudan böyle demişlerdir, bilemem. Ama önemli olan seyrettiğim o "sessiz" filmdeki pilotların yüzleriydi. O yüzlerdeki ifadeye bir tek kelime yakıştırabiliyorum: Dehşet. Evet, belli ki dayak yemişlerdi (herhalde işkence görmemişlerdir; işkence genellikle televizyondan sonraya saklanır), ama ölümden korkmaları için neden yoktu. Yüzlerindeki ifade öyle dayakla, korkuyla, tutsaklıkla falan açıklanabilecek gibi değildi. Çok daha derin, çok daha köklü bir dehşet ifadesi vardı o yüzlerde. Beyaz, Anglo-Sakson sömürgecilerin bu son macerasında da aynı dehşet ifadesini görmek, beni emperyalizmin kendine özgü bir ruh hali, bir trajedisi olduğuna bir kez daha inandırdı. Hindistan'da, Kara Afrika'da, daha yenilerde Vietnam'da hep aynı trajedi yaşanmıştı. Sömürgecinin insanlık uğruna, uygarlık uğruna savaştığına inanması gerekir. Yoksa kimseyi alıştığı, rahat ettiği topraklardan koparıp, çok daha kötü koşullarda petrol için, ipek için, dolar için savaştıramazsınız; kimseyi salt patronların çıkarı için gönüllü olarak ölüme yollayamazsınız. Onları inandırmanız gerekir: Neye olursa — Hür dünya, uygarlık, komünizm öcüsü, "devletler hukuku", vs. Sakın ha onlara petrol için, Kuveyt şeyhlerinin petrodolarları için demeyin; gitmezler. Ama her sömürgecinin kaderinde inancın çöktüğü, aynada kendi çirkin yüzünü ansızın görüverdiği bir an vardır. İşte dehşet de orada başlar.

"Sömürgecinin insanlık uğruna, uygArlık uğruna savaştığına inanması gerekir; kimseyi salt patronların çıkarı için ölüme yollayamazsınız

ABD'de Vietnam savaş gazilerinin ilgiye muhtaç, parasız, sorunlu olduklarına dair şikayetler neredeyse her yıl tekrarlanır. Çok doğal. Kim kendi çirkin yüzünü görmek ister ki? Vietnam gazileri ABD kamuoyunun unutmak istediği kötü bir anıyı, aynaya bakıp da gördükleri o çirkin tek dişlerini hatırlatır. O yüzden de yokmuşlar gibi davranılır onlara. Onlar kendilerini *Rambo* ile hatırlatırlar (Bildiğiniz gibi Rambo, eski bir Vietnam gazisidir). Ama Rambo, Vietnam dehşetinin ta kendisidir. Bu kez uzaklarda değil, masum ABD toplumunun tam ortasında gösterir hünerini (*İlk Kan*, yani ilk Rambo filmi Amerika'da geçiyordu). ABD kamuoyu buna tahammül edemez. Bu yüzden de ikinci ve sonraki Rambo'lar yeniden uzaklara, Vietnam'a, Afganistan'a gider. Herhalde Sylvester Stallone bir "Rambo Saddam'a Karşı" filminin se-

naryosunu yazıyor şu sıralarda.

"Mistah Bush, he dead" mi? Aslında Bush'un o dehşetle yüzyüze gelmesi, yaşamını sürdürmesine bile izin vermeyen o amansız korkuyla hesaplaşması sözkonusu değil. O Beyaz Saray'dan hepimize, traşlı yüzü, kırışıksız takım elbisesi, uygar, ölçülü konuşmasıyla "Irak, Vietnam olmayacak" mesajını veriyor. Dehşetle yüzleşmiyor. Esir düşen pilotlar da, esir düşene kadar dehşeti tanımamışlardı: Çünkü savaş Vietnam'daki gibi yüzyüze, göğüs göğüse geçmiyor. Düşman dediğin, bilgisayar ekranında ışıklı bir nokta. Tıpkı bir bilgisayar oyunundaki gibi. Elindeki joystick'in düğmesine basınca, ışık yok oluyor. Geçenlerde televizyonda bir Suudi pilotun iki Irak uçağını vurması "naklen" gösterildi. Televizyonda birtakım ışıklı noktalar, daireler filan görüldü. Bir yandan da Pilot "Hedef, hedef" diye haykırıyordu. Anlatıcı da aynı heyecana kapıldı. Sonunda "İşte ekranın altından füze çıkıyor" dedi. Füze dediği başka bir ışıklı nokta. Sonra ekrandaki noktalardan biri kayboldu. Sonra ikincisi. "Tam isabet" dedi anlatıcı. Televizyonda görünmeyen, bu arada iki Irak'lı pilotun ölmüş olduğuydu. İki ışıklı nokta kayboldu, iki insan öldü. Yakında kara savaşı başlayacak. Sıkıysa makineli tüfekle, kasaturayla öldürülenleri de "naklen" göstersinler. Eski savaşlarda tüfek geri teper, çığlık duyulur, kan üstüne sıçrardı. Şimdiki askerlerin elbiseleri ve vicdanları temiz. Ta ki... uçak yere düşene, "vahşiler" karşına dikilene kadar. Orada dehşet başlıyor.

Tabii zamane emperyalistlerinin önemli bir şanssızlığı var: "Vahşiler" artık giderek daha "uygar" oluyorlar. Daha "insani" olmak anlamında değil belki, ama teknolojik bakımdan. Hindistan'da bıçak ve boğma ipiyle savaşan "Thug"larla değil, "Scud" füzeleriyle muhatap olmak zorunda yeni sömürgeciler. Amerika'da kızılderili katliamı sırasında kendilerini vuran tüfekleri kızılderililere gene kendileri satmışlardı beyazlar. General Custer kızılderililere karşı o meşhur yenilgisini alıp ölürken herhalde o tüfekleri satmış oldukları için epeyce pişman olmuştur. Ama sömürgeciliğin kaderi bu: "Vahşileri uygarlaştırmak" onlara silah satmak anlamına gelir (Sömürgeci için uygarlığın bir ölçüsü de silah teknolojisidir). "Vahşileri uygarlaştırmak" onları öldürmek anlamına da gelir bir yandan ("En iyi kızılderili ölü kızılderilidir"). Bu iki işlev birbirine karışınca da sömürgecinin işleri karışır. "Önce silahlandır, sonra öldür beni" gibi bir şey. Ama silahlı kızılderililer zor ölür, en azından giderken birkaç beyazı da götürürler yanlarında. Şimdi Irak da aynı şeyi yapıyor. Düne kadar kendisini iyi bir silah pazarı olarak gören beyaz sömürgecileri kendi silahlarıyla vuruyor. İşte size sömürgecinin bir açmazı daha. Şöyle bir trajedi senaryosu tasarlanabilir: Bir Fransız sanayicisi, 1980'lerde Saddam'a uçaksavar füzeleri satmıştır. Derken 1990'da körfez krizi başlar. Sanayicinin oğlu o sırada Fransız ordusunda jet pilotudur. Irak'a gider, babasının füzelerinden biri tarafından yere indirilir. Yakalanır ve televizyona çıkarılır. İşte yüzündeki dehşetin açıklaması. Tabii senaryonun burasında kameranın birkaç bin kilometrelik bir pan yaparak Fransa'ya dönmesi, ve televizyonun başında oturan babanın dehşet dolu yüzüne yaklaşması gerekir. İşte dehşet burada başlar.

Sömürgecilik, emperyalizm; bunlar sadece "acımasız bir saldırganlık" değil, aynı zamanda bir trajedi de. Körfez savaşında aynı trajedi yaşanıyor: Uluslararası hukuk, Saddam'ın saldırganlığı, Kuveyt'in bağımsız bir ülke olma hakkı —bütün bunlar televizyon başında ya da gazete başında "Bu Saddam'a da haddini bildirmek lazım" noktasına kadar herkesi ikna ediyor; ABD askerlerini bir bilgisayar oyunu oynar gibi savaştırırken de inandırıcı olabiliyor. Ama savaşın gerçek yüzüyle karşı karşıya gelince, ait olmadığınız topraklarda, dilini bilmediğiniz, bilmeyeceğiniz, hiç bir alıp-veremediğiniz olmayan, yabancı insanlardan dayak yediğinizde, kendi yüzünüzün gerçek yansımasını görüyorsunuz. Trajedi burada işte. Saddam, Bush, petrol, dolar, silah ticareti: Bunlar televizyondaki "Körfez Savaşı" dizisinin başrol oyuncuları. Oysa tarihe kalacak olan, uçağı düşmüş olan Amerikalı pilotun trajedisidir. Televizyon dizileri tarihe geçmez, ama trajediler geçer. Peki "Hedef, hedef" diye bağıran Suudi pilotun bu trajedideki yeri ne? O emperyalist bile değil bir kere. O da aynı dehşeti yaşıyor mu? Aynı televizyon yayınında yakalanmış bir Kuveyt'li pilotu da gösterdiler. Onun yüzünde dehşet değil basit bir korku vardı sadece. Kompradorun, sömürgecinin işbirlikçisinin trajedisi olmaz. Olsa olsa bir Sancho Pansa'dır o. Don Quijote'nin trajedisinden payını almaz. Sancho Pansa deyince aklıma geldi, bu savaşa mal bulmuş mağrıbi gibi sarılan Türkiye'li devlet adamlarının (özellikle de Sancho'ya pek benzeyen bir tanesinin) hali de o ölümcül Amerikan savaş oyuncaklarını kullanan Suudi pilottan farklı değil. Emperyalist hiç olmazsa yaptığı işi "barış, uygarlık, uluslararası hukuk" gibi sözlerle kamufle ediyor, savaşa gönderdiği adamını bunlara inandırıyor. Türkiye'de ise savaşa (eğer gidersek) "kâr" için gideceğiz. AT'ye giriş bileti almak için, ABD'den yardım, Kuveyt'ten petrol almak için gideceğiz. İşlerin bu kadar çıplak cereyan etmesi de şaşırtıcı değil aslında: Bizim Irak'a götüreceğimiz bir "uygarlığımız" mı var?

Kompradorun, sömürgecinin, işbirlikçinin trajedisi olmaz. Olsa olsa bir Sancho Pansa'dır o. Don Quijote'nin trajedisinden payını almaz

Lafların hepsi edebiyat ve sinemadan açılmışken: 1939'da *Gunga Din* diye bir Amerikan filmi yapılmış, hasılat rekorları kırmıştı. Gunga Din bir Hintli. Tabii ki her "uygar" Hintli gibi İngiliz işbirlikçisi! Hindistan'daki ayaklanmada İngiliz'lerin sömürge birliklerinde yer alıyor ve filmin sonunda da saldırmakta olan Hint birliklerini İngiliz askerlerine borazan çalarak haber vermeye çalışırken vurulup "kahramanca" ölüyor. Bütün Amerikan kamuoyu bu kahraman Hintli için aylarca ağladı, ama maalesef *Gunga Din* filmi bir Oscar'cık bile alamadı. Sebep: Oscar'ları *Rüzgar Gibi Geçti* götürmüştü de ondan. Gunga Din olmaya hevesli olanlarımız için söylüyorum: Borazancıbaşılık yaparsanız eğer, o pek özendiğiniz Amerikalı "büyük abi"nizden alacağınız tek şey bir sırt sıvazlama ve iki damla gözyaşıdır (samimi bile olabilir bu gözyaşları). Ama Oscar'ları gene de Clark Gable toplayıp götürecek. ■

Sanatçılar "Savaşa Hayır" Diyor

"ELİMİZDEN GELENİ YAPACAĞIZ"

N.Mater-A.Bostancıoğlu

İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi'nin 24 Ocak günü Tabibler Odası'nda çeşitli demokratik kitle örgütleri, sendikalar, odalar, yazar ve sanatçıların da katılımı ve desteğiyle "savaşa karşı barış çağrısı"nı dile getiren basın toplantısının ardından, bu toplantıya katılan Sadık Gürbüz, Edip Akbayram, İlyas Salman, Refik Durbaş, Aytaç Arman, Halil Ergün, Nur Sürer ve Bilgesu Erenus'la savaşın nedenleri, Türkiye yönetiminin savaş karşısındaki politikaları ve savaşa karşı çıkan kesimlerin neler yapmaları gerektiği üzerine Demokrat! Dergisi olarak bir açık oturum düzenledik.

İsterseniz önce Ortadoğu'da halen süren savaşın nedenleri üzerine konuşalım. Saddam'ın Kuveyt'i işgali bir yana olayın gerisindeki gerçek nedenler sizce ne olabilir?

İlyas Salman

SADIK GÜRBÜZ-Bugün kuşkuya yer bırakmayacak biçimde ortaya çıkmıştır ki, bu savaş ABD'nin Ortadoğu'ya fiilen yerleşme planının bir parçasıdır. Daha önce ne Halepçe katliamına ne de Filistin sorununa sesini çıkarmayan ABD, bugün Ortadoğu petrolünün kontrolu için harekete geçmiştir.

Irak ve Kuveyt halkları arasında tarihsel bağlar vardır. Bunu Saddam'ı savunmak için söylemiyorum. Anlatmak istediğim, sorunun Arapların kendi sorunu olduğu ve Araplar arası görüşmelerle masa başında çözülebileceğidir.

Sonuç olarak şunu söyleyebilirim; Ortadoğu'da sürüp giden bu savaş bir petrol savaşıdır.

İLYAS SALMAN-Bu savaş, senaryosu önceden hazırlanmış ama filmi senaryosundan da önce çekilmiş bir savaştır. Ortadoğu'da statülerin değiştirilmesi için Amerikan emperyalizmi önceden karar vermiş, aktörlerini de seçmiştir. Başrol yardımcısının İsrail olduğu bu filmde diğer yardımcı oyuncular da Türkiye, Suudi Arabistan ve Arap Emirlikleri'ne düşmüştür. Açıkça bu savaşta ABD bu ülkelere hangi rolü biçerse onu oynamak zorundalar.

REFİK DURBAŞ-Bence bu savaş emperyalizmin güç gösterisi olması açısından önemli. Irak, Kuveyt bahane.. ABD "en kuvvetli benim" diyor ve buna kimsenin sesini çıkartmasını istemiyor.

AYTAÇ ARMAN- Çok uzun vadeli bir senaryonun önemli bir sahnesi çekiliyor diye düşünüyorum. Bilindiği gibi dünya dengesi özellikle son dönemde büyük değişikliklere uğradı. Savaş, yeni dengelere yönelik bir yatırımdır. ABD, bölgedeki stratejik sorunlara uzun vadeli çözümleri zorlamaktadır. Çatışmanın çapının dini motifler kazanarak genişleyeceğini sanıyorum.

Aytaç Arman

HALİL ERGÜN- Bizim kuşağımızın gündeminden hiç düşmeyen Amerikan emperyalizmi, sosyalist dünyanın içine düştüğü sorunlar karşısında mutlak bir hakimiyet taarruzuna girişmiştir. Savaşı böyle algılıyorum. Bu emperyalist savaşın temelinde ABD'nin bütün dünyayı kucaklayan mutlak bir efendilik arzusu vardır.

NUR SÜRER-Aslında bugün içimden hiçbir şey konuşmak gelmiyor. Olup bitenlerden öylesine zedelendim ki... Dün akşam Halil'le birlikte bir yerdeydik. Hemen herkes

savaştan bir atari oyunu gibi bahsediyordu. Yanlış anlaşılmasın bu insanlar "aydın" olarak bilinen insanlardır. Adeta bir oyuncak merakı içinde Scud'lardan Patriot'lardan bahsediyorlardı.

HALİL ERGÜN- Evet, evet.... "Biz de Amerikancıyız işte, ne yapalım" deyip omzuma vuruyorlardı dün akşam...

NUR SÜRER-Silah üreten ülkelerin dünya halklarıyla açıkça alay ettiklerini düşünüyorum... Düne kadar Dünya barışından söz edenler bugün, 17 milyonluk bir halkın üzerine bir gecede 80 bin ton bomba yağdırıyorlar. Çok üzgünüm. Bu konuda söylenen her şey gözümü yaşartıyor...

BİLGESU ERENUS-Ortadoğu'da Kürt, Türk ve Arap halklarının üzerine oynanan bir oyun var. Bu oyuna hepimizin seyirci olması isteniyor. Nur'a çok katılıyorum. Sürekli aşağılanıyoruz. Hakarete uğruyoruz.

NUR SÜRER-Evet, en doğrusu o; aşağılanıyoruz.

BİLGESU ERENUS-Tekelsi devletlerin yapısı bu... Gizlilik, acımasızlık, tuzak... Hiçbirinin içtenliğine inanmıyorum. Birleşmiş Milletler'in içtenliğine inanmıyorum. Avrupa Parlamentosu'na inanmıyorum. Bu arada savaşa küçük bir teşekkürüm var. Hiçbir dönemde bizim iktidarların Amerikancı yüzü bu kadar açık

Bilgesi Eranus

bir biçimde ortaya çıkmamıştı. Bunu çıkardı ve bu yüzden de bir teşekkür borcum var.

Bilgesu'nun Türkiye'ye ilişkin saptamasından sonra kendimize dönelim. Türkiye yönetiminin gelişmeler karşısındaki tutumunu nasıl değerlendiriyorsunuz?

SADIK GÜRBÜZ-Türkiye bir bakıma bir Ortadoğu ülkesidir. Ortado-

Sadık Gürbüz

ğu'yla tarihsel, kültürel, siyasal bağlarımız var. Türkiye Batı ile Ortadoğu arasındaki konumunu korumak istiyorsa kesinlikle tarafsız olmalıdır. Ortadoğu'nun coğrafyası değişebilir, parçalanabilir ama onurlu bir dış politika bu çıkar kavgasında tarafsız kalmayı gerektirir.

İLYAS SALMAN-Çok fazla şey söylemek istemiyorum... Bizim köyde sık sık kavgalar olurdu. Dedeme nedenini sorduğumda bana "oğlum, hemen yanımızda jandarma var, köylünün jandarmaya gücü yetmez. Yanımızda ağa var, köylünün ağaya da gücü yetmez, öbür tarafta polis var, devlet var, köylünün ona da gücü yetmez. Düşmanlarını tanımadıkları için birbirlerine girerler" derdi...

Biz de Ortadoğu halkları olarak gerçek düşmanlarımızı tanımadığımız için birbirimize girdik. Düşman orta yerde. Silahlarımızı ona doğrultalım diyorum. Nedir? Amerikan emperyalizmi...

REFİK DURBAŞ-Sabahleyin vapurdan inerken, çingene kızı, elinde bir kucak çiçek... Arkadaşlarına, "herşeyin kolayı var; yaşamak istemiyorsan intihar et be anam" diyordu.

Bizimki de buna benziyor.Ayrıca savaş şunu getirdi, Zonguldak olayı unutuldu, gazetelerde haber bile olmuyor. Ekonomi çökmüştür. Savaş bahanesiyle bütün sorunlarımız unutturulmaya çalışılıyor.

AYTAÇ ARMAN-Türkiye'de yönetimin iktidarı sarsıldığından bu savaş bir anlamda işlerine geldi. Katılmak durumunda kaldılar. Bu bir çıkış arayışıdır. Üstelik bütün bunlar yapılırken insanlarımızın korunmasına dönük önlemler de alınmamıştır. Bu sadece yönetimin her alanda kaygılarını karşılayan, kendini ayakta tutan güçlere borcunu ödemeye dönük ve hatta kendilerinin de dile getirdikleri gibi pastadan pay almayı hedefleyen bir politikadır. Savunulacak hiç bir yanı olmayan yanlış bir politikadır.

HALİL ERGÜN-Bu savaşla birlikte 12 Eylül faşizminin bazı sonuçlarını daha açık gördük. 10 yıldır uygulanan ekonomik, kültürel

Halil Ergun

politikaların insanımızı ne hale getirdiğini gördük. Depolitisazyon ve müthiş bir kültürel erezyon... İnsani değerler paramparça edildi. "Dinamik Dış Politika" teranelerlyle emperyalist bir politika, insanımızın şoven duy-

Nur Sürer

gularını da seslenerek ülke böyle bir yola sokulmuştur.

NUR SÜRER-Her on yılda bir sosyal patlamalara ve muhalefete karşı darbe yapılırken bu kez de başka bir şey oldu. Hükümet Körfez savaşının kendisine sunduğu imkanları ülke içinde muhalefete karşı bir darbe gibi kullanmak istiyor. Hükümetin muhalefete karşı bu tutumuna 'denize düşenin yılana sarılması' misali 'savaşa sarılmak' diyebiliriz. 140 bin işçinin greve çıktığı bir dönemde Özal, muhtemelen savaş için dua etmiştir.

EDİP AKBAYRAM-Üç dört gündür savaş konusunda duyarlı çevreler düşüncelerini belirtiyorlar. Bizim artık fazla bir şey söylememize gerek yok. Dünkü konuşmamızda Sadık bir örnek verdi. Avrupa'da yayınlanan bir karikatürde Bush efendi oturuyor, Özal'da onun çizmelerini parlatıyor. Bu ülkemiz için çok onur kırıcı bir durum. Bizlerin sadece onurlu savaşların içinde olması gerekir.

BİLGESU ERENUS

Hükümetin savaşı kullanarak içerde yaşanan sorunların üzerini örtmeye çalışmasının yanısıra bir başka nokta daha var. Dış politikada ip uçları görülen bir olgu. Amerika'nın güdümünde, ANAP'ın bekçiliğinde hatta Kamran İnan'ın hamiliğinde bir Kürdistan amaçlanıyor. Bu demektir ki ilerici Kürt kesimlerinin yok edilmesine dönük bir plan vardır.

Son olarak savaşa hayır diyen kesimlerin neler yapması gerektiği konusuna değinelim istersiniz...

İLYAS SALMAN-Dost, dost ille kavga!

SADIK GÜRBÜZ-Demokratik kuruluşlarıyla, muhalefet partileriyle savaşa hayır diyen tüm güçler seslerini yükseltmeli, tepkilerini göstermelidirler. Sokağa çıkılmalı, mitingler, protesto gösterileri düzenlenmeli. İktidar bütün bunların karşısına polisiyle, silahıyla çıkacaktır. Ama bizim mücadelemiz demokratik olmak zorunda. Suskun kalmamız düşünülemez.

AYTAÇ ARMAN-Bu kadar kargaşa içinde savaşa hayır diyen insanlara düşen, tek vücut olmak, hızla örgütlenebilmek, baskı unsuru haline gelebilmektir. Demokratik kitle örgütlerinin birlikte hareketi sağlanmalıdır. Savaşın uzun vadedeki sonuçlarının nasıl gelişeceği de karanlıktır. Müttefik kuvvetlerin parçalanabileceği ihtimalini unutmamak gerekir.

Bugünün gündemini doğru tespit edip örgütlü hereket etmeliyiz.

REFİK DURBAŞ-Türkiye taraf olmalı, barışı savunmalı!

EDİP AKBAYRAM-Bu onursuz savaş sürerken ülkelerin çıkarlarından söz ediliyor. Ülkelerin çıkarları için insanların ölmemesi gerekir. Bütün insanlığın bu konuda çok büyük bir duyarlık göstermesi lazım. Konumları ne olursa olsun herkesin, insanların ölmemesi için yasal ya da yasal olmayan ne varsa yapması gerekir.

Edip Akbayram

HALİL ERGÜN-Benim merakla beklediğim, görmek istediğim şey şu: Okuduklarımdan, yaşadıklarımdan savaş gibi bir facia karşısında

Refik Durbaş

tüm demokratik güçlerin birlikte hareket edeceğini biliyorum. Her saat başı bunu bekliyorum. Bireysel çıkışların fazla bir yararı olduğunu sanmıyorum. Önemli olan demokratik güçlerin ortak mücadelesi... Demokratik kuruluşlar, partiler arasında bugüne kadar bir takım sorunlar ya da görüş ayrılıkları yaşanmış olabilir. Ama bu çok somut sorun karşısında birleşmeyi başarabilmeleri gerekiyor.

NUR SÜRER-Ben bugüne kadar çok iyi bir vatandaş olduğum için kendime küfrediyorum. Vergimi hep zamanında öderdim. Bundan sonra, onlara göre yasal ya da değil ne yapılabilecekse yapılmalı. Bir defa da biz yasaları çiğneyelim bakalım.

BİLGESU ERENUS-Örgütlerin de artık kendilerine bir çeki düzen vermeleri gerekiyor galiba. Aydınlar arasında yapılması gereken şeyler kıvılcım saçıcı, güven verici girişimler olmalı. Antiemperyalist, anti amerikancı her direnişin yanında olmalı. ■

BAK İŞTE WAR IN THE GULF

Ceviz Ali Hududi

Ta başından beri car car bi tarafını şey edenler, yani yırtanlar mevcuttu. Şimdi onlara şu şekilde sual etmek icap eder. Şiştin mi? İşte, war in the gulf olmuştur netice itibarıyla.

Biz bunu baştan beri şeyetmişizdir. Harp bir nevi kaçınılmaz olmuştur diye de söylemişizdir. Başçavuşun eşeği osuruyordu sanki, dinlemediler. Savaşa hayır diye kanun hakimiyetine karşı çıktın. Yurtta sulh cihanda sulh diyorsun. Kolay mı? Sen sadrazamın sol şeyi misin? İşte çıktı! Gel kaçma! Harp var, harp. Biz ta ne vakitten beri demişiz. İşte çıktı. Gaskallamayayım senin sulhuna, but lalesi!

Sulh, barış, peace, bunlar ne istiyor? Otur bi kenarda, önüne niye kemik atsın adam? Fiili olarak iştirak etme meselesidir harp. O şekilde. Harp bitince masaya da oturtmazlar bak, onu da bu şekilde ifade edeyim. Fevkalade mühimdir. Doğru zamanda, doğru hareket et. Aksi taktirde bandırmazlar suyuna. Uyuduğunla kalırsın lombak! Korkma, large ol. Bak işte, war ın the gulf.

Şimdiki vaziyette Körfez'de vaziyet, bilanço nasıldır? Bu iş daha ne kadar devam eder? Biz bundan ne kazanırız? Bir koy kaç al? Gözünü aç, bu suallere cevap veriyorum. Tenezzüle istinaden.

Şimdi şöyle görmek lazımdır. Herif hala defans yapıyor. Gagasına sıçtıklarım, Saddam'ın eti ne budu ne diyordun? Ne oldu? Diktatörü müdafaa etme bana! Eli kuvvetli herifin. Ondaki silah, bi saysam, kıçüstü oturuyorsun. Şey edince, ulan ben naapayım, canım mı yansın? Bunların, ilk günler, büyük bir kısmı da şey oldu, tahrip oldu, CNN öyle verdi, yok öyle o, sonradan understand, benim şahsi müşahadem bir hayli de daha var, füzesi mevcut, saklıyor toprağın altına, bak şimdi. Kuvvetli bu ha! Ama bize koymaz onu da ifade ettiğimi hususiyetle burda yaz, şeyettirme trakanı! Korktu demesinler. Allah'tan başka kimseden korkumuz yoktur. Yaz, yaz! Bi tarihte Tahrarıdayken 15 tane füze düştü Tahran'a, hiç korkmadım be! Korkan senin gibi olsun! Allah yazdıysa olur.

Bu hava akınları daha bir müddet devam eder kanaatindeyim. Öyle olur. Nihayetinde alttan girerler. Esasen de harbin hitama ermesi, end of the war, o şekilde itibarımız da mevcuttur. Yani bir nevi sözümüz geçer Beyaz Saray'da. Ekseriyetini de tanırım bak. Gittiğimiz takdirde kahvaltıya davet edenler var. Brunch verirler bize. Fikrimize kıymet verilmesi hadisesi de burdan gelir. Yatıya kalmamızı isteyenler de bulunur. Hasbelkader, Saddam'ın yiyeceği haltı da biz vaktinden evvel ispiyonlamışızdır. Bush'a, onu da bil. Öküz trene bakar gibi bakma! Harp varsa, dur, nereye kaçıyorsun? Bana sulhu müdafaa etme. Bir nevi sen şakşakçısın, adi adam. Ben biliyorum senin derdini. Yalan söyleme, pis nemrut! Yalancısın, aç değilsin. Açım deme! Cebinde Marlboro var, bak burdan görüyorum. Ağlama! Öyle icap ederse bayıla bayıla gideceksin cepheye o taktirde yani. Harp bu, boru değil. Hani ulan şimdi cengaver milletin? Tabansız! Hepiniz yusuf yusufsunuz. Korku boku Selanik değil mi? Sen şimdi beni iyi dinle. Böyle büyük devlet olunmaz hamşo! Vermeden alamazsın. Fevkalade muvaffak öyle olunur ancak. İsmet Paşa, 2. Cihan Harbi'ne sokmadı da ne oldu? Milletin erkekliğini öldürdü be! Hadım ettin be milleti! Tuh ulan senin barışına. Yaramazsın oğlum sen. Tövbe estağfirullah...

Bu hadise daha üç ay uzayabilir. Apışmamak lazım. Mühim olan ben bundan ne alırım? Torbana ne konacak ona bak. Mesela Kürt şeyi. Orada ne olur? Bu işi convertibıl hale getirmek lazım. Artık Kürtlerin hamisi de bizizdir yani. Gelsin koltuğumuzun altına. Biz de o şekilde, I was born in Malatya. Kürt te insan bir nevi kanaatindeyim bak onu da açık seçik ifade edeyim. Arsızlık etmezlerse birşey veririz. Bir ver, iki al tabiri caizse. Komisyonumu alırım, şahsen. Ticarette böyle.

Ha, bir de ticaret vaziyeti Amerika'yla. Biz, no more aid, but more trade demişizdir, her zaman. Tekstil, sen benden tişört al, anlaştık mı, İncirlik'e insin teyyaren kaç tane istiyorsan, ama dönerken burdan atlet, fanila yüklesin, okey?

Hülasa, açık göz ol, 2000 senesine şeyediyoruz. Harp bitsin, ben masaya otururum, sen enayiliğine doyma. Bıraktığım yerde otlama meselesi yani. Fevkalade ben malı götürürüm. Bu millet verir. Harbi kazanana verir. Gel, maçan yiyorsa Anayasayı da değiştirelim o zaman. Reisicumhuru da halk seçsin ama. Bak bakalım nooluyor? 7 sene daha ağlarsın aynen. Harp zengini, bu işte odur. Bir koy bin al. Sen sulh diye yırtın daha hala konuş, ne diyorsan bırak. Netice itibariyla babayı alırsın yani, onu da söyleyim. Konuşma, lale! Fuck you! ■

GMİS Başkanı Şemsi Denizer "EKONOMİK MÜCADELE SİYASETLE OLUR"

Ertuğrul Kürkçü

Türkiye'de bugüne kadar rastlananlardan oldukça farklı bir işçi hareketine tanık olduk. GMİS, bu greve hazırlanırken ne gibi önlemler aldı?

Bizim grev anlayışımız Türkiye'deki sendikaların ortaya koyduğu grev anlayışından farklı. Türkiye'de emeğiyle geçinen insanların ekonomik ve demokratik durumlarını ele almak gerekir. Durum son on senede uygulanan ekonomik ve siyasal politikadan kaynaklanmaktadır. Ekonomik kazanım demokratik kazanımları nasıl getirebilir? Ekonomik kazanım mücadeleyle gelirse, demokratik kazanımlar getirecektir. Bunların ikisinin genişletilmesi, kazanılması demokrasiye giden yolda büyük adımlar atılmasını sağlayacaktır. Bu düşüncelerle eylemlerimizi sıraladık.

Ekonomik mücadeleyi herhangi bir işyerinde işçilerin kendi güçleriyle sürdürmeleri ve sonuçlandırmaları mümkün olabilir. Ancak siyasal kazançlar elde etmek için muhalefet unsurlarının eylemini birleştirebilecek yeni zeminlere, platformlara ihtiyaç yok mu? Sendikalararası ilişkilerin, doğrudan doğruya kol emekçisi olmayan çalışanların, belediye memurlarının, teknik elemanların, büro çalışanlarının eylemlerinin de sizinkiyle eklemlenmesi gerekirdi. Fakat GMİS'nın eylemine maddi-manevi destek vermekle birlikte bu kuruluşların kendilerinin eyleme geçmediklerine tanık olduk. Bunu neye bağlıyorsunuz? Bunun üstesinden gelebilmek için, önerinız ne olabilir?

Tek sendikanın gerçekleştirebileceği demokratik kazanımlar zor; olabilir, bu başarılabilir de, tek sendika da başarabilir ama sendika olarak örgütlenmelerini gerektiriyor. İlk etapta Türkiye işçi sınıfının içinde bulunan sendikalarla birlikte hareket etme, Türk-İş'i düzen sendikacılığından uzaklaştırıp sınıfsal bir mücadele örgütü durumuna getirme mücadelesi verilecektir. Ama tek başımıza kalırsak, tek sendika olarak da mücadele vermeyi düşünen bir örgütüz.

Siyasi düzeyde kazançların sağlanabilmesi için, bugün Türkiye'de bir merkezi yapının bulunmadığını söyleyebiliriz. Muhalefet partileri sizce böyle bir yapı özelliği taşıyorlar mı? SHP olsun DYP olsun..

Şimdi siyasi partiler hakkında bir değerlendirme yapmak istemiyorum. Bizim ortaya koyacağımız mücadele demokratik kazanımları getirecektir. Ama sıkıntı önce kendi içimizde. Türk-İş'in anlayışındaki bir sendikacılık Türkiye'de yıkılmadığı sürece demokrasiden sözetmek olanaksız. Diğer siyasi partilere zaten laf söylemeye hakkımız yok. Önce kendi işimizi halletmemiz lazım.

54. gününde bu mücadeleden çıkardığınız sonuçlardan birinin, başlıca

> **Barikatın önüne yüzbin kişi geldiğinde, arkasına da yüzbin kişi gelseydi barikat kendiliğinden açılır, demokrasinin temeli kurulmuş olurdu**

görevin işçi sınıfının kendi örgütlerini yeniden yapılandırması olduğunu söyleyebilir miyiz?

Tabii, zaten en önemli tarafı da bu hareketin. Bizim ortaya koyduğumuz özlemlerin temelinde ekonomik ve demokratik kazanımlar var. Bu demokrasiyi yozlaştıranların, demokrasinin kurallarının işlemesini istemeyenlerin işine gelmeyecektir. Bunların saltanatları sallanıyor.Bunları normal karşılıyoruz. Ama Türk-İş de bunlarla... Demokrasi düşmanlarıyla bize karşı mücadele edip, işbirliği yapıyor. Biz yanımızda düşman istemiyoruz. Karşımızda olsunlar yanımızda olmasınlar. Onlarla hesaplaşmasını, onların hakkından gelmesini biliriz biz. Türk-İş bu!

Siz karışınızdakilerden korkmadığınızı söylediniz. Mengen'de karşınızda barikatlar vardı ve sendika, yürüyüşü durdurma kararı verdi. Oysa birçok siyasi çevrede, yürüyüşün herhangi bir kesintiye uğramaksızın Ankara'ya ulaşması halinde Özal hükümetinin çok büyük bir sarsıntı geçireceği hatta devrileceğine ilişkin beklentiler vardı. Hangi etkenler sizi yürüyüşün ritmini, rotasını başka türlü saptamaya sevketti? Bunu hangi verilere göre kararlaştırdınız?

Hiç bir etken yoktur! Planlandığı biçimde yürüyüş neticelenmiştir. Yürüyüşün programı budur. Barikat kurulduğunda illa barikatı aşacağız, Ankara'ya gideceğiz iddiasında değildik. Sonra söylediklerimizi kim gerçekleştirecek Türkiye'de? Herkes kendini darı ambarında zannediyor. Herkes bir şey olsa da ben de ondan nasiplensem diyor. Kimsenin bir katkısı yok. Ne yapacak, kim, necidir bunlar? Ne katkıları bulunuyor? Bundan sonra ne bulunacak? Yürüyüş planlandığı şekilde noktalanmıştır. Hiç bir etkisi yetkisi yoktur bu işin.

Bu konuda sizin dışınızda da bir tartışma olduğundan sanırım haberdarsınızdır. Zonguldak'taki işçi hareketi, üzerine bir siyasi hesap inşa edilmeye başlanmıştı. Özal'ın devrileceğinden tutun da, Türkiye'de bir yeni siyasal rejimin kurulmasının koşullarının oluştuğuna kadar..2000'e Doğru dergisinde, Ordu ile Özal arasındaki çekişme dolayısıyla ordunun işçi yürüyüşünden yana olduğu, ama Özal'ı devirdikten sonra durmasını istediği, ancak işçi hareketinin bunu da aşacak potansiyellere sahip olduğuna ilişkin haberler ve açıklamalar yeraldı. Siz yürüyüş sırasında bu unsurlar arasındaki ilişkileri hesaba katan bir çizgi izlemiş miydiniz?

Tabii herkes kendi açısından değerlendirme yapıyor. Ancak biz kendi açımızdan değerlendirme yaparız.. Biz çizeceğimiz politikayı zaten daha önceden çizdik. Hiç kimseye, art niyetli olanlara belirli fırsatları vermemek için. Kalıcı olan demokrasi adım adım kazanılır. İnsanların özle-

"Yeter ki insanlar rahat etsin, yeter ki insanlar herşeyin en iyisine sahip olsun. Uğraşımız bu... Bütün insanların uğraşının bu olması gerekiyor"

mini duyduğu demokrasiye kendi istekleriyle, yaşayarak ulaşması, kendi özgür iradelerine dayalı bir toplum düzeni bu şekilde kurulursa kalıcı olur. Bizim mücadelemiz de o yöndedir. Bu yönde uzun adımlar atılır. Bunun yeri ve zamanı bellidir. Neticesi önemlidir. Bir de şu önemlidir, Türkiye buna hazır değildir.

Sizin başlangıçtan beri yürüttüğünüz mücadelenin bir cephesi de savaşa karşı idi. Savaşın gündemin birinci maddesine yerleşmesi, işçi hareketinin çevresindeki dikkatin dağılmasına ve sonuçta bir zarara yolaçtı. Savaş taraftarı bir politikanın geriletilebilmesi bakımından sendika olarak ne gibi bir örgütlenme düşünüyorsunuz?

Türkiye hiç gereksiz bir savaşın içine itiliyor. Sanıyorum da girdi. Halkın yüzde doksanı savaşa karşı ve yönetim kendini kurtarabilmek için ülkeyi savaşa sokmaya çalışıyor. Ve dönüşü olmayan bir yola girmiş bulunuyor. Çünkü savaş çok uzun sürmez. Bir insanın burnu kanasın, yüce divana gideriz. Tahrik ediyorsunuz karşınızdaki gücü, "bana saldırın" diye her imkanı yaratıyorsunuz, ondan sonra da "bana saldırdı" diyeceksiniz. Türkiye halkı da bunun hesabını soracaktır.

3 Ocak'ta işçilerin aşağıdan zorlamasıyla genel grev girişimi oldu. İşçi sınıfının yeni bir genel grev atılımı yapması, Türkiye'nin savaştan geri çekilebilmesi bakımından mümkün mü? Önümüzdeki dönem Türk-İş böyle bir politika izlemeye zorlanabilir mi?

Biz, ortak hareket eden sendikalarla bir toplantı yaptık. Türk-İş'e başvurduk. Derhal Başkanlar Kurulu olağanüstü olarak toplansın, savaşa karşı Türk-iş topluluğu tavrını koysun diye, istemedi Türk-İş.Her şeyde olduğu gibi bu konuda da sessiz kaldı. Türk-İş'de bu tekrar zorlanabilir ama ne dereceye kadar bu başarılı olur bunu bilmiyorum.

Sendikalar kendileri bağımsız bir inisiyatif gösterip Türk-İş'in kurumsal önderliğini atlayarak böyle bir girişim ortaya koyabilirler mi? Kamuoyunun güvenini kazanmış sendikalar savaş karşıtı politikaların önderliğini yapabilirler mi, buna yetenekleri var mı?

Zaten bu konuda bizim çalışmalarımız var. Önce tabii Türk-İş'i bütün olumsuzluklarına rağmen ve Türk-İş'in açık tavrına rağmen buna zorlamak lazım. Olmadığı sürece de biz kendi gücümüz dahilinde savaşa karşı mücadele etmeye yönelik politikalarımızı sürdüreceğiz. .

Şöyle ya da böyle savaş bitecek. Siz tekrar kendinizi Zonguldak'ta maden işçileri arasında bulacaksınız ve yeni bir sorunla karşı karşıya geleceksiniz. Bunların başında Zonguldak kentinin geleceği hakkında verilecek karar var. Bildiğimiz kadarıyla hükümet iktisadi gerekçeler göstererek maden ocaklarını kapatma, Zonguldak ekonomisine yeni bir yön verme eğiliminde. Zonguldak kentinin kaderine madencilerin elkoyması ve yeni bir proje geliştirmek bakımından bir hazırlığa sahip misiniz?

Önce önemli olan, kömür işletilecek mi işletilmeyecek mi? Daha önceden de biliyoruz ki, kömürü işletmek istemiyorlar. Zorlamalarla işleteceklerini söylüyorlar. Zaten verimli hale gelmesini burada çalışan işçiler, halk istiyor. Buna imkan da var, çok zengin yataklar var. 1.5 milyon tona yakın zengin rezervler var. Bu rezervin yüzde 60 kadarı çok verimli. Kömür damarı itibarıyla 2.5 metreyle 4 metre arasında damar kalınlığı olan kömür cevherleri.Üretim bunlara yönelince verimin artacağı, verim artınca işçi potansiyelinin, işçi istihdamının artacağı, ülkenin kömüre olan ihtiyacının da büyük ölçüde karşılanacağı ortadadır. Verimsiz olan, çalışmaması gereken ocaklar vardır, onlardan verimli olan ocaklara kaymak gerekir. Ocaklarla ilgili nasıl daha verimli hale gelir, üretim hacmi nasıl genişleyebilir. Bunlarla ilgili dosyaların üzerinde on yıla yakındır çalışıyoruz. Bunların hayata geçmesi önemli olan. Tabii bu herşeyden önce bir niyet meselesi, düşünce meselesi, bugünkü iktidarla bu işi yapmak güç.

Siz sendika olarak maden ocaklarının üretimini doğrudan doğruya işçilerin devralmasını savunuyor musunuz?

Maden işletmeciliği daima pahalı bir işletmeciliktir. Rasyonel çalışır hale gelmesi lazım. Ondan sonra biz işletmeyi düşünebiliriz. Ama bugünkü haliyle, bu para meselesidir, yatırım meselesidir. Devlet bu imkanlarını bir avuç zümreye aktaracağına millete aktarsın.Ama devlet yatırım yapmıyor. Ondan sonra "Buyurun alın siz işletin" diyor. "Biz kapatmak istiyoruz, siz karşı çıkıyorsunuz. Madem öyle bedava size verelim siz kapatın " diyorlar. Kapatmak için bize vermeyi istiyorlar.

Böyle bir sürece girilmezden önce istihdamı sendikanın, işçilerin kendilerinin yönlendirmesi konusundaki görüşünüz nedir?

Bizim o konuda önerilerimiz yine var. Verimli işletmecilik için karma yönetim lazım. Bir işçi tarafından, bir de işveren tarafından yönetilmesi lazım, bir de başında teknik bir genel müdür olabilir. Ve bu yönetimin müşterek olarak belirlenmesi halinde en verimli biçimde işletilebileceğini söyleyebiliriz. Almanya'da bu sistemle yönetiliyor.Son derece de başarılılar.

Çalışma saatlerinin azaltılması konusunda önerileriniz olmuştur mutlaka, bunlar hakkında işverenin tavrı neydi?

İşveren burayı çalıştırmayı düşünmediğinden çalışma saatlerinin kısaltılması gibi bir düşüncesi hiç olmuyor. Aslında son derece zor şartlarda çalışılan bir işkolu. İş kazalarının birinci nedenlerinden birisi de aşırı yorgunluk. Üretimin artması ile iş kazalarının azalması, vardiyaların kısaltılmasıyla mümkün olabilir. Bunu anlatmak zor oluyor çünkü anlamak istemeyen

bir yönetimle mücadele ediyoruz. Niyet önemli her şeyden önce, uzun vadeli çalıştırma niyetinde değiller.

Grev öncesinde, sonrasında, belki de grev sonrası için maden mühendisleri odasının, maden mühendislerinin, teknisyenlerin, ocakların geliştirilmesi, oradaki hayatın dönüştürülmesi konusunda öneriler oluşturma bakımından katkısı oldu mu?

Tabii. Mühendisi de kafa emekçisi olarak kabul edebiliriz. Ve ortak hareket ediyoruz biz arkadaşlarımızla, örgütleriyle. Teknik bilgi almak, bilgi alşverişi yapmak konusunda işbirliği içindeyiz. Ortak çalışmalarımız oluyor.Son derece de geliştirdik bu işbirliğimizi. Bunun geliştirilmesi gereği her iki kesimin ortak düşüncesi ve işbirliğimiz son derece iyi.

Zonguldak'ta grev başladığında Ankara, İstanbul gibi bazı büyük kentlerde aydınlar arasında "Zonguldak işçi turizmi başladı" yolunda esprilere yolaçan gidiş gelişler olmuştu. Herkes gidip birkaç gün kalıyor ve gelip mücadeleyi müthiş bir heves ve neşeyle anlatıyordu. Böyle bir manevi destek verilmesi herkes için çok önemliydi, değerliydi. Ama bu yeterli mi? İşçilerle aydınlar arasındaki ilişki nasıl organik, bütünleşmiş bir hale getirilebilir? Mücadeleden bu bakımdan nasıl bir sonuç çıkardınız?

Bu hareketin temeli demokrasi mücadelesidir. Başlıbaşına ekonomi mücadelesi olmaz. Ekonomi mücadelesi siyasetle olur. Kimse "siyaset yapılıyor" gibi laflar etmesin. Bunları ayrı ayrı düşünmek mümkün değil. Başarıya ulaşmak için demokrasi macadelesi vermek durumunda olan bütün kişi ve kuruluşların ortak hereket etmesi lazım. Başta aydınların işin içinde bulunması gerekir. Ama destekleri yeterli olsaydı, barikat ortada kalmazdı, barikatın önüne yüzbin kişi geldiğinde barıkatın arkasına da yüzbin kişi gelirse barikat kendiliğinden açılır, demokrasinin temeli kurulmuş olurdu. Bu görülmedi ama bundan sonra görülür. Bu bir tecrübe oldu. Barikatın önünde bekliyor işçilerimiz. Şu anda mola vermiş durumdayız. Barikatın arkasına gelecek yüzbin kişiyi hazırlamaya çalışıyoruz. Bunun için de başta aydın kesime demokratik kitle örgütlerine son derece büyük görev düşüyor.Demokrasi isteyen herkese görev düşüyor.

Bu grev sırasında sosyalist gruplar, çevreler grevin güçlenmesi, yönlendirilmesi bakımından nasıl hareket ettiler sizce? Neler beklenirdi, siz olanı nasıl değerlendiriyorsunuz?

Biz, hareketi hep kendimiz götürdük. Disiplini de bu şekilde kurduk. Bu konuda fazla bir şey söylemek istemiyorum.

Zaten bu apaçık; Ama şöyle bir izlenimimizi sormak istiyorum.İktisadi mücadelenin,sınıfın öz mücadelesinin, siyasal bir biçime bürünebilmesi siyasal kuvvetleri gerektirir ve sosyalistler de kendilerini buna aday görüyorlar. Ama bu adaylıkları hiç bir zaman tam anlamıyla gerçeğe dönüşemedi. Belki tersten şöyle sorulabilir,ne yapsalardı böyle olurdu?

Tabii bu bir anda olacak bir hadise değil. Bu olay hemen gerçekleşir diye düşünmek yanlış. Onların kendilerinin düşünmeleri lazım. O mücadeleyi verenlerin kendilerinin görmeleri lazım. Ben onlara akıl verecek durumda değilim.

Bu mücadeleye katılan bu kadar değişik eğilimdeki insanın tek bir amaç etrafında ve bu kadar disiplinli biçimde birleştirilmesini nasıl sağlayabildiniz?

Bütün insanların bir özlemi vardır. Temeli demokrasidir. Ekonomik hakları gaspedilmiş, demokratik hakları gaspedilmiş işçi, memur ya da esnaf ya da aydın kesim ya da köylü ya da emekli kim olursa olsun bütün insanların özlediği, istediği bir duygu vardır. Bu duygular birleştiğinde hangi siyasi partiye, hangi gruba sempati duyarlarsa duysunlar bu ortak noktada birleşebilirler. Zonguldak bunun örneğini verdi. O yürüyüşün içinde ANAP'lılar da olabilir, RP'liler de olabilir, SHP'liler, DYP'liler, DSP'liler olabilir. Demokrasi özlemi içinde olanlar ortak noktayı ortaya koyduğunuzda siyasi düşünceleri doğrultusunda değil özlem duyduğu duygu doğrultusunda hareket etti. Zonguldak gerçeğinin ortaya koyduğu budur.

Demokrasi mücadelesi için komite örgütlenmeleri Zonguldak'ta tamamlanmıştır. Şimdi Zonguldak gibi şehirler yaratmak lazım

Bu grevle beraber siz de bu grevin önderi olarak ön plana çıktınız ve sizin kişiliğinizle de ilgili değerlendirmeler yapıldı. Bunlardan iki tanesi benim dikkatimi çekti. Hürriyet gazetesinde Ertuğrul Özkök'ün ve diğeri de Milliyet gazetesinde Necati Doğru'nunkiler.Özkök'ünkü özellikle dikkati çekiyor çünkü, sizi Türkiye'de düzenin normal gidişatı içinde toplumsal önderlik müessesi içinde görmek istediğini ifade ediyor. Daha basit olarak söylersek, işçi hareketinin belli bir dengede kalması bakımından sizin şimdi sahip olduğunuz niteliklerin önemli olduğu tespit ediliyor, siz buna ne dersiniz? Mücadelede sizin kişisel özellikleriniz ve katkınız ne kadar önemli olmuştur?

Her şeyden önce gücümüzü tabanımızla bütünleşmekten alıyoruz. Biz onu sağlamaya çalıştık. Ben çok büyük özellikleri olan bir insan değilim. Sadece açıklık ve ortak karar verme düşünceleriyle hareket ediyoruz. Kendim için bir şey söylemek istemiyorum. Ben bu hareketin içinde bulunan insanlardan farklı değilim. Onların ne özelliği varsa benim de o özelliklerim var. Başarılı bir hareket geliştirilmiş bu hareketin içinde bulunan insanlardan biriyim sadece.

Özellikle bu grev ve yürüyüşün düzenlenmesi ve örgütlenmesinde olağan sendika hiyerarşisinin dışında bazı yapılar gözlemledik; işyeri komitileri, grev komiteleri gibi. Bunlar nasıl oluştu,sendika kararıyla mı yoksa bu yapılar işçilerin kendi işyerlerinde, ocaklarda aldıkları kararlarla kendi inisiyatifleriyle geliştirdikleri yapılar mı?

Bizim sendikal anlayışımızın temeli bu. Bizim çalışma programımız içinde olan bir şeydi işyeri komiteleri, esnaf komiteleri, köy komiteleri, aydın kesim komiteleri. Tabii sadece sendikal hareketin gerekleri olmadığını da takdir ediyorsunuz bunun. Demokrasi mücadelesi komiteleri örgütlenmeleri Zonguldak'ta tamamlanmıştır. Şimdi eksiklik Zonguldak gibi şehirler, vilayetler, topluluklar yaratmaktır. O zaman zaten amacına ulaşır. Onun için biz hep kamuoyuna gerçekleri anlatmaya çalışıyoruz.

Uluslararası düzeyde sizin yaşadığınıza benzer bir sorunu 80 'lerin başlarında İngiltere'de maden işçileri yaşadılar. Thatcher yönetimi aynı Özal yönetimi gibi maden ocaklarını kapatma, daraltma ve maden işçiliğini tasfiye etme yoluna gitti. O mücadelede de Türkiye'deki gibi maden işçilerinin eşleri, çocukları bütün bir kent, kasaba halkı da mücadelenin içene girmişti ve hükümeti kendi projelerini gerçekleştirmekten kısmen alıkoyabildiler. Bu sizin incelemeleriniz sırasında ele aldığınız bir örnek miydi?

Sadece İngiltere değil, orayı biraz daha çok inceledik,tüm dünyadaki işçi hareketlerini incelemeye çalıştık.Uluslararası düzeyde hiç bağlantımız yoktu onları geliştirmeye çalıştık. Çok kilometreler katettik, burada olumlu adımlar attık. Biz 90'da yönetime geldik.90 yılında en büyük sınavımız 7. aydan itibaren geçerli olan sözleşmeydi, düşüncelerimizi bununla beraber hayata geçirmeyi amaçlıyorduk.Onun için de uluslararası düzeyde belirli bir işbirliğini gerçekleştirmemiz gerekiyordu.

Sizle daha önce yapılmış olan görüşmeleri gözden geçirmiştim.Burdaki görüşmemizde de mücadelenizin ekseni olarak demokrasiyi ortaya koyuyorsunuz ve demokrasilerde "emekle sermaye

arasında bir denge" kurulması gerektiğinden sözediyorsunuz. Kapitalist toplumda üretim araçlarının tasarrufu ve devlet idaresi kaçınılmaz biçimde daima sermayenin elinde olacaksa, toplumdaki üretim ilişkileri ve mülkiyet temelden değiştirilmeden emekle sermaye arasındaki çelişkinin emeğin lehine dönüştürülmesi mümkün olabilir mi? Bu dengeden neyi kastediyorsunuz? Bunun sağlanmış olduğu söylenen kapitalist ülkelerde bile emek ile sermaye arasında her zaman bir dengesizlik sözkonusu. Bir denge sağlandığı anda, zaten üretim ilişkilerinin doğasını tartışmaya başlamışız demektir. O zaman, sizin alışılageldik bir demokrasi'den değil, daha çok bir devrimci demokrasiden sözettiğiniz düşünülebilir mi?

Bizim düşüncemize göre aslında emek de olacaktır sermaye de.Ama bir denge olması lazımdır. Tabii katılırım, işçi haklarının en ileri olduğu ülkelerde dahi bir sosyal dengesizlik vardır, bu toplumun yönetsel bir meselesidir. Bu yönetsel meselesi halledilirse bu dengesizlik ortadan kalkar.

Bu Türkiye'de nasıl sağlanabilir? Böyle bir dengeye doğru dahi gidilebilmesi için işçilerin gerek çalıştıkları işyerlerinde gerekse toplumsal hayatta varolan düzen mekanizmalarının dışında kendi kendilerini yönetebilecekleri özyönetim örgütlerine sahip olmaları bir zorunluluk gibi. Ne kadar iyi yasalar çıkarsa çıksın işçilerin kendi bulundukları yerlerde o yasaları kendileri denetleyemiyor, kendilerini yönetmeye yönelik adımlar atamıyorlarsa ve kalıcı yapılar oluşturamıyorlarsa böyle bir denge durumuna olsun gelmek epey zor hatta imkansız denilebilir. Siz bu mücadeleniz sırasında yeni bir toplumsal örgütlenme modeli de geliştirdiniz ya da geliştiriyor musunuz?

Tabii biz saltanata dayalı bir toplum biçimi düşünmüyoruz. Bunun 21. yüzyılda başarı şansının olmadığını düşünüyoruz her şeyden önce.Burada ülkenin yönetsel sorunundan önce kurumların yönetsel sorunlarının çözümlenmesi gerekir. Bunun da ortak çözümlenmesi gerekir. Biraz önce belirtmeye çalıştım, emek ve sermayenin yönetimde eşit biçimde payı olması gerekir. İşyeri bazında düşünürsek yönetimin yarısının işçinin yarısının işverenin elinde olması gerektiğini düşünüyoruz.

Bu düzeyde sağlandığı zaman sosyal denge kurulması bakımından epey büyük bir mesafe katedilmiş olur. Ve sanırım sadece kurumların değil, ülkenin de yönetimi bu şekilde belirlenir. Sosyal denge, sosyal adelet...oturmuş olur.

En son bir şey daha sormak istiyorum.Biraz da toplumun çok uzak geleceği ile ilgili bir tasavvur.Maden işçilerinin doğa ile verdikleri mücadelenin çok büyük ölçüde otomasyonla gerçekleştirildiği, maden işçilerinin de artık özel bir işbölümünün parçası, sadece uzun bir koldan ibaret olmayıp bütün yeteneklerini sonsuzca geliştirecekleri bir özgürlük alanı, sizce düşünmeye değer bir tasavvur mu? Böyle bir toplumda sınıflar, yöneten ve yönetilen olmayacağı için sendikalarada ihtiyaç kalmayacağından, siz ve sizin gibi mücadeleci insanların da rahata ereceği bir dünya özler miydiniz?

GMİS'nın genç yönetimi: Başkan Denizer Eğitim Sekreteri Sabri Cebecik'le... Denizer, GMİS'nın grev anlayışının diğer sendikalardan farklı olarak demokratik kazanımları da hedeflediğini söylüyor

Elbette özleriz, önemli olan insan her şeyden önce dünyanın en güzel varlığıdır.Dünyanın en güzel şeylerini insanlara layık görüyoruz. Sendikacı da olmasın yöneten de olmasın ama, tabii, mümkün görmek de zor bunları..Bu tabii bir teori. Gerçekleşmesini pek mümkün görmüyorum.Çünkü insanların yapısında...herkes bunu özlemler ama, mümkün görmüyorum tabii.Yeter ki insanlar rahat etsin, yeter ki insanlar her şeyin en iyisine sahip olsun. Uğraşımız bu. Bütün insanların uğraşının bu olması gerekiyor.

Peki bu ütopyadan hakikata döndüğümüzde..Hakikat şu,birazdan İmren Aykut'la görüşmeye gideceksiniz. Ondan ne isteyeceksiniz? Ve vermediği zaman ne yapacağız?

Bir takım eylem düşüncelerimiz, planlarımız var. Onları hayata geçireceğiz. Biraz önce de söyledim.Barikatın bir tarafı hazır, bir tarafını hazırlamaya çalışacağız. Ve o zaman da, diğer bir zamanı tespit edip uygulamaya geçeceğiz..

Biz de öbür taraftan barikatları aşarak buluşacağımızı ümit ediyoruz.

Barikat kendiliğinden açıldığı an herşey biter. Ve işte kalıcı olan örgütlenmeden, demokrasiden bunu anlıyoruz.

Bunun için epey uğraştıracaklar...

Tabii yönetenlerin işine gelmeyecektir, yönetenlerin hiç bir zaman işine gelmez. Çünkü onların özlediği, demokrasi değildir, kendi sınıf çıkarları doğrultusunda bu ülkeyi, insanları yönetmek. İnsanları köleleştirmek isteyeceksin, hak istemeyeceksin, ben ne verirsem onunla yetineceksin. Özgürlük yok, ben ne kadar tanırsam onunla yetineceksin. Bunun tersine bariz örnekler elbette işine gelmeyecektir. Onlar bizimle mücadele etmeyi düşüneceklerdir. Ama biz halkız, en güçlü halktır. Ama halk bu güne kadar kurallarını koymamıştır. Hep birileri kendi kurallarını koyarak ülkeyi yönetmiştir. Ama bundan sonra halk kendi kurallarını koyacak, kendi kendini yönetecek duruma gelecek. Bu kolay olmayacaktır, ama muhakkak gerçekleşecektir. Çok kısa bir zamanda gerçekleşecektir. İnsanlarımız artık kafasını kaldırıp, dünyaya bakıp neler olup bittiğini görmeye başladı.

Bunda Zonguldaklı madencilerin çok büyük katkısı oldu. İnsanlar dönüp 90'lı yılların tarihine baktıklarında Türkiye'de maden işçilerine çok şey borçlu olduklarını görecekler.

Tabii 90 yılının en büyük olayı Zonguldak olayıdır, büyük gerçekleri ortaya koymuştur. Çok güzel şeyler ortaya koymuştur. 91 yılı 90 yılından çok daha güzel olacaktır... ■

Genel Grevden Savaş Haline

İŞÇİ SON SÖZÜNÜ SÖYLEMEDİ

Çiğdem Çidamlı

İşçi sınıfı hareketi Ocak ayı içinde,sahip olduğu örgütlülük düzeyi, dayanışma ve gündemi belirleme yeteneği, sendikal önderlik konularındaki özelliklerinin en dolaysız biçimde sergilendiği üç tarihsel örnek yaşadı:3 Ocak,Türk-İş yönetimi tarafından tepkisi boşaltılmaya,evde oturtulmaya çalışılan sınıftan gelen sessiz bir çığlıktı. İşçiler, 3 Ocak'ta sokaklara çıkabildikleri ölçüde madencilerin sesini Türkiye'nin diğer bölgelerine de taşıyabildiler; 3 Ocak'ı "tarihsel" bir gün yapan esas onların eylemleriydi. Zonguldak, tüm ülkenin sesini sesine katamadığı ama herkesin kulaklarında uğuldayan büyük bir haykırıştı. Madenciler kentlerine dönerlerken barikatın öbür tarafındakiler, kısa bir süre sonra kendi eylemsizliklerinin sonuçlarıyla karşılaşacaklarının da farkındaydılar.Savaşla birlikte aylardır beklenen gelişme gerçekleşti,hükümet işçi sınıfına karşı en etkili silahını kullandı; toplam 105 bin işçiyi kapsayan grevler ertelendi. Türk-Metal'in metal, Teksif'in tekstil işkollarında imzaladığı anlaşmalar ile GMİS, Selüloz-İş, Otomobil-İş ve Deri-İş'e bağlı işçiler kendilerini yarılmış bir grev cephesi ve grev ertelemeleriyle karşıkarşıya buldular. Şimdi işçi sınıfı bir savaş ateşiyle kuşatılmışken başlatılan "Savaşa Hayır" kampanyasıyla, bir önceki örneklerin damgasını taşıyan yeni bir örnek daha yaşanıyor.

İstanbul Şubeler Platformu,Deri-İş, Petrol-İş, Hava-İş, Kristal-İş, Belediye-İş ve Tümtis genel merkezleriyle birlikte 22 Ocak'ta yaptığı bir toplantının ardından savaşın ülke içindeki sonuçlarını anlatan bir bildirinin 24 Ocak'ta işyerlerinde okunması kararını aldı. 24 Ocak'ta kimi işyerlerinde bildiri okunurken,Tümtis Ambarlar şubesinde bildiri okuma sloganlı bir yürüyüşe dönüştü, kimi işçi ve şube yöneticileri gözaltına alındı. 25 Ocak'ta ise Hava-İş ve Tümtis Genel Başkanları,diğer sendikaların şube yöneticileri ve işçilerden oluşan 500 kişilik bir topluluk Tepebaşı'ndaki ABD Konsolosluğu önünde "Emperyalist Savaşa Hayır" sloganlarıyla bir protesto gösterisi yaptı. Sendikacılar, daha ilk kararları alırlarken, savaş bahanesiyle sert saldırıların gündeme gelmesi halinde bu eylem biçimlerinin son derece yetersiz kalacağını biliyorlardı. Grev ertelemelerinden sonra ortaya çıkan genel eğilim, grevleri fiilen devam ettirmek yerine işbaşı yapıp üretimi yavaşlatmak ve işyerlerinde servis ve yemek boykotu gibi eylemler gerçekleştirmek olarak beliriyordu. Aylardır tehlikesine işaret edilen ve hükümetin göz göre göre aldığı grevlerin ertelenmesi kararı karşısında, sendikaların tüm muhalefeti seferber etmek ve eylemleri Türkiye çapında yaygınlaştırmak için fazla bir hazırlıkları bulunmuyordu.

3 Ocak'ı "tarihsel" bir gün yapan o gün sokağa çıkan işçilerin eylemleriydi. Hükümet savaşla birlikte en etkili silahını kullandı; grevler ertelendi

Şubeler Platformu ilk eylem kararlarını alırken çıkış noktasını küçük ama somut ve yapılabilirliği olan eylemler gerçekleştirerek diğerlerini de davet etmek oluşturmuştu.Platformbu noktadan yola çıkarken hareketsizliği bir ölçüde aşmak çabasındaydı. Çünkü toplantı öncesinde, yani savaşın ilk günlerinde sendikacılar cephesinde görünen bir şaşkınlık ve hareketsizlik haliydi. Sendikacılar 18 Ocak'ta, alınacak tavrı belirlemek üzere bir olağanüstü Başkanlar Kurulu toplanması istemiyle Türk-İş'e gittiklerinde, 3 Ocak kararını zorla imzalayan,Zonguldak yürüyüşünü en başından beri engellemeye çalışan Türk-İş yöneticileri, kendi tavırlarını hemen açıkça belli ettiler; ülke savaş halindeyken eyleme gidip vatan haini durumuna düşemezlerdi.Türk-İş tavrını bir kez daha herkesin gözüne sokarcasına gösterince, muhalif sendikalar arasında egemen olan, Türk-İş'le birlikte ortak eylem yapma eğilimi ertelendi.

Olağanüstü Başkanlar Kurulu istemiyle Ankara'ya giden sendikacılar için kuşkusuz orda karşılaştıkları tavır bir sürpriz değildi. Hatta oraya gidenlerin neredeyse hemen hepsi zaten bu tavrın gösterileceğini bile bile Türk-İş'e gitmeyi öneriyorlardı.Herkes açıkça biliyordu ki artık Türk-İş'le birlikte ortak eylem yapalım demek, bir şey yapmayalım demekle eşdeğerdi.Bir sendikacı Türk-İş'in eylemsizliğinin en büyük sorumlusunun muhalif sendikacılar olduğunu belirtirken, "Şevket Yılmaz defalarca bize söylemiştir.'Siz buraya gelir, bizim çok dışımızda bir takım öneriler getirir, biz kabul etmeyince de gider, bir şey yapmazsınız' demiştir. Gerçekten de böyle olmuştur" diyor.

Sendikacılar böyle bir tavırla karşılaşacaklarını bile bile Türk-İş'e gittiler. Bile bile çünkü 30 Eylül'deki ilk Başkanlar Kurulu toplantısında savaş olasılığı ve böyle bir durumda yüzbinlerce işçiyi ilgilendiren toplu iş sözleşmelerinin geleceği sorunu gündeme gelmiş, somut plan yapılması şöyle dursun, konuya ilgi gösteren bile olmamıştı. Bile bile çünkü sendikacılar 3

Ocak'taki, Zonguldak'taki tavır ya da tavırsızlıklarında, şimdi bir savaş karşısında gösterecekleri ya da gösteremeyecekleri tepkinin, etki ve etkisizliklerinin ipuçlarını buluyorlar,kendilerini yine en iyi kendileri biliyorlardı.

Kristal -İş Genel Başkanı İbrahim Eren, "3 Ocak'ta çok daha başarılı olsaydık, Zonguldak'ta 2-3 gün ne yapacağımıza karar veremeyip oraya gitmek dışında kendi işyerlerimizdeki işçileri harekete geçirebilseydik hükümet bu cesareti bulamazdı. Savaşa karşı çok daha etkili eylemler yapabilirdik" diyor. Sadece Eren değil, diğer muhalif sendikacıların niteliği kazandı.

Bugün sendikacılar savaşa karşı birşeyler yapmaya çalışırlarken, 3 Ocak'ın zaaflarının kendiliğinden oluşmayıp, tam da bu eylemin tartışılması sürecinde buna zemin hazırlandığını söylüyorlar. Hava-İş Genel Başkanı Atilay Ayçin "3 Ocak eylem kararı alınırken amaç, 4 ay önce 'beni sokağa dökemezsiniz' diyen Şevket Yılmaz'ın eylem platformuna çekilmesiydi. Bu eylemi zorlayan sendikacıların çoğu, sosyal-demokrat görüşleri ya da DYP ile geleneksel temasları çerçevesinde eylemi zorladılar. Sonunda yöneticiler kendilecıların sınıftan kopukluklukları "40 kişiyiz, birbirimizi tanırız" diyen Şevket Yılmaz'ın gözünden kaçamazdı. Ve Şevket Yılmaz madencilerin Ankara yürüyüşünde devlet barikatından geri döndükleri anda, her ihanetin eşiğinde yaptığı gibi bir kalp spazmı geçirerek tekstil sözleşmesini imzalayıverdi. Grev cephesi yarılmıştı; bunu metalde anlaşma sağlayan Mustafa Özbek ve Türk Metal'in imza atmasını heyecanla bekleyen Otomobil-İş izledi.

Bütün bu gelişmeler muhalif sendikacıların dönüp işçilerin talepleriyle kucaklaşmak yerine "işçi arkamızdan

kacıların çoğu da durumu kendi beceriksizlikleri, olayların hızlı gelişimi vs. ile açıklama eğilimindeler.Bir sendikacı ise şöyle diyor: "Öncüsü bedel ödemeyi göze alamayan bir hareketin başarı şansı yoktur". Sendikacılar bedel ödemeyi göze alamadıklarının farkındalar; bunu bugünkü sıcak ortamda, sendikalar olarak her şeyin gerisinde kaldıklarını, işçi sınıfının gündemini kendilerinin değil, hükümet ve işverenin tespit ettiğini söyleyerek ifade ederken, bir yandan da kendi hareketsizliklerini meşrulaştırmaya çalışıyorlar.

Sendikacıların yetersizlik, bedel ödemeyi göze alamama ve tabanı harekete geçirici mekanizmaları yaratamama gibi özelliklerini bir kez daha gördükleri en önemli örnek 3 Ocak oldu.Yıllardır genel eylemden sözeden Türk-İş yönetimini bunu gerçekleştirmeye zorlamak muhalif sendikalar açısından bir başarı sayılabilirdi. Bu başarı, işçilerin, hükümetin tüm tehditlerine, sendikalarına karşı güvensizlik duymalarına yolaçacak her türlü koşulun olduğu bir ortama ve tüm örgütsüzlüklerine karşın eyleme geniş ölçüde katılmaları, yer yer bununla da kalmayıp tepkilerini sokaklarda dile getirmeleri ölçüsünde tarihsel bir başarı rini kurtarmak için istemeye istemeye günah savar gibi karara imza attılar. Ondan sonra da '3 Ocak günü çalışacaksınız' diye işverenden önce işçileri tehdit ettiler. Eylemi kırmaya çalıştılar" diyor.

Türk-İş yönetimi "üretimden gelen gücü " PTT" (Pijama- Terlik- Televizyon) rumuzuyla evlere tıkıp içeriğini boşaltırken muhalif sendikalar bunu göre göre, bu etkisizleştirmeyi fiilen yıkıp geçemediler. Üretimden gelen gücü sokaklara taşımak, toplumun diğer kesimleriyle bütünleştirmek için gereken ön çalışma, örgütlülük ve işçilerle bütünleşme sağlanamadı, sağlanamazdı da. Çünkü üretimden gelen gücün kendiliğinden kendi arkalarında bulunduğunu düşünen "muhalif" sendikacılar bu gücü eylemden eyleme hatırlama dışında gerçekten etkin kılmak için gereken örgütlülüklerin yaratılması, taban inisiyatifinin sendikal yapılara taşınması konusunda hiçbir ciddi çalışmaya sahip değillerdi. Böyle bir ortamda da bazı sol sendikalar eylem günü sessiz kalmak ya da bir sendikacının değimiyle eylemi "ucundan tutmak" zorunda kaldılar.

Başkanlar Kurulu toplantılarında sert tartışmalar yapan muhalif sendikagelmiyor, ne yapalım" sızlanmalarını yükseltmelerine yol açtı. Bugün grevler ertelenince , günün ihtiyacına karşılık düşen eylemlerin kitlesel biçimde gerçekleştirilememesi sendikal yapılardaki tıkanıklığın en açık ifadesi oldu.

İşçi sınıfı açısından önemli tarihsel anlara tanık olunan Ocak ayı sonundaki bu kısa dönemli zorunlu iniş noktasında sızlanmaların çözeceği bir sorun yok. İşçi sınıfı tepki ve taleplerini derinden derine ifade etmeye devam ediyor, bugüne kadar çatısı altında mücadele ettiği sendikal yapıların tıkandığını hissediyor ve yeni bir çıkış için yaratılabilecek kanallara duyduğu ihtiyacı çeşitli biçimlerde dile getiriyor. Sezgisel düzeyde, kendinden başka güvenilecek bir güç olmadığını biliyor. Bu durum sınıfın gerçek örgütlenmelerini yaratma durumunda olan sosyalistler için, kendi grup ihtiyaçlarını değil, sınıfın ihtiyaçlarını görebildikleri ölçüde iki tarafa da hayat verecek bir zemin sunuyor. İki tarafın da karamsar olma ve sızlanma lüksü yok. Önümüzdeki dönemde bu görülüp, hayatı dönüştürmek için gerekli örgütlülüklerin yaratılması ölçüsünde kalıcı başarılar elde etmek mümkün olacak. ■

Tütün Üreticileri

ÖRGÜTSÜZLÜK AŞILACAK

Cüneyt Akman

Yuuh!"... Yuh sesleri arşı tutuyor..Fakat garip şey yuhalanan memnun, içinden ucuz kurtulduğuna seviniyor olmalı..Daha büyük olaylar bekleniyordu. Yuhalanan Maliye Bakanı Adnan Kahveci. Yer Akhisar, Ege ekici tütün piyasasının açılışı.

Tütün fiyatları geçtiğimiz ay açıklandı. **A grad: 15 bin TL, B grad: 7500, Kapa: 1650.** Tütüncünün istediği fiyatın **A grad** için **22-23 bin** lira olduğu düşünülürse açıklanan fiyatın nasıl bir yıkım demek olduğu anlaşılabilir. Hele de geçen senenin isyanlara sebep olan fiyatının **11 bin lira** olduğu hatırlanırsa...Artış yüzde 30, enflasyonun yüzde 60'ı geçtiği bir ülkede...

Buna rağmen geçtiğimiz yılın Şubat ayında piyasanın açılış günü **11 bin lira A grad, 5 bin 800 lira B grad**fiyatını duyunca yürüyüş yapan, tüccarın camını çerçevesini indiren, polisle çatışan köylüler bu kez sadece Maliye Bakanı'na yuh çekmekle yetindiler.

Halbuki piyasa açılmadan önce yapılan yorumların çoğu bu sene tütün üreticisinin tepkisinin daha şiddetli olacağı yolundaydı. Özellikle piyasanın açılışının bir günlük genel grevin ertesine ve Zonguldak maden işçilerinin yürüyüşüne denk gelmesi bu ihtimali artırıyordu. Pek çok köylü Zonguldak işçilerinin eylemini sempatiyle karşılıyor ve kendilerinin de yürümesi gerektiğinden söz ediyordu. Buna rağmen beklentiler gerçekleşmedi. Şikeci hakem gibi yuhla kurtulduğuna sevinen iktidar işçi direnişini kırma ve savaş politikalarına daha bir rahat girişebildi

Önce 12 Eylül Sonra Anap

Tütün üreticisinin sessizliğinin nedenleri arasında aslında verilen fiyatların o kadar da kötü olmadığını, tütün üretiminde nispi bir refahın hala hüküm sürdüğünü savunanlar olabilir. Gerçekten olası nedenlerden biri bu "nesnel gerçek" olabilir. Yalnız bu nesnel gerçeğin bir kusuru var.O da ne nesnel ne de gerçek oluşu. Tütün üreticisi özellikle Ege tütün üreticisi yıllar geçtikçe hızla yoksullaşmakta hatta mülksüzleşmekte. Bu yoksullaşma süreci 12 Eylül'le hız kazanmış, ANAP döneminde de devam etmiştir. Tütün üretiminde yaklaşık 600 bin aile geçimini tütün ekimiyle sağlamaktadır. Ve ellerindeki ortalama toprak miktarı ancak 5-10 dekar büyüklüğündedir. (Örneğin Akhisar Ziraat Odası'nın verdiği bilgiye göre Akhisar'daki toplam 25 bin tütün üreticisinin yüzde 80'i arazisiz.) Bu kadarcık toprak ile ancak tütün gibi değerli bir ürün ekerek geçinmek mümkün olabilir yoksa örneğin buğday ekimiyle sürünmek bile mümkün olmaz, ancak açlıktan ölünür. Buna mukabil tütün kıraç arazide iyi verim vermektedir. Bu ise kıraç arazi çiftçisinin tütün ekmeye mahkum olması demektir. Zira kıraç arazide onu geçindirebilecek herhangi bir alternatif ürünü yetiştiremez.

Bu dönemde tütün üreticisi eylem için örgütlülüğe sahip değil. Oda türü örgütler ise şimdiki konumlarıyla eylem kırıcı bir işlev görüyorlar

80'li yıllar boyunca tarıma verilen sübvansiyonlar azaldı, dolayısıyla gübre, ilaç gibi girdiler çok pahalandı. Yine o yıllarda tarıma verilen krediler azaltılırken kredi faizleri yükseldi. Tüm tarımcıları olumsuz etkileyen bu politikalar küçük çiftçiyi daha bir mağdur etti. Tütüncünün genellikle bir küçük çiftçi olduğu düşünülürse bu politikalardan tütün tarımının fazlaca etkilendiği anlaşılabilir.

Tütüncünün Dertleri Bir Tütün Gibi

Ancak tütüncünün bir de özel sorunları var. Bunların ilki, güya tütüncülüğü geliştirmekle yükümlü Tekel Genel Müdürlüğü'nün bizzat kendisi. ANAP döneminde bu kuruluş adeta emperyalizmin beşinci kolu olarak bir yandan yabancı sigaraların Türkiye'yi zaptetmesi amacıyla hizmet etmekte diğer yandan yabancı tüccarın köylüyü iktisaden esir alması doğrultusunda çalışmakta.TMMOB Ziraat Mühendisleri Odası Başkanı Mahir Gürbüz ithal sigara politikası konusunda şunları söylüyor : "ABD sigara tekellerinin 'önce alıştıracağız sonra fabrika kuracağız' dayatmaları gerçekleşmek üzeredir. 'Önce sigara satacağız sonra tütün' senaryosu uygulanmaya başlanmıştır. 1990'da 8 aylık tütün dış satım gelirimiz olan 157. 9 milyon dolar döviz girdisini aynı dönemde yapılan 144. 7 milyon dolar tütün ithalatı ile sıfırlanmıştır."

Tütün ülkemizde izin alınarak üretilebilir. 1986'dan bu yana siyasi nedenlerle tütüne uygun olmayan arazilerde de ekim izni verilmektedir. Ama bu tütün üreticisine aslında zarar vermekte. Çünkü bu kez tütün üretimi fazlalaşırken kalite düşmekte devlet ise sanki izni veren kendi değilmiş gibi " çok tütün var , yüksek fiyat veremem" diye rekoltenin yüksekliğini düşük fiyat vermek için bahane olarak kullanmakta.

Tütün diğer ürünlerden farklı olarak üreticinin tam 13 ayını alır. Dolayısıyla da üretici daha geçen senenin ürününün parasını almadan yenisini

Tütün üreticisi Mustafa Özel; "1970'lerde ETÜS kitle bulamıyordu. Şimdi köylüler örgütlenmek istiyor, kitle var; bu kez de önder yok. Taleplerimizi ancak örgütlü mücadele ile kazanabiliriz. Kazanmak zorundayız da..."

yetiştirmeye başlar; yani kredi desteğine herkesten daha muhtaçtır. Öyleyken tütününü rehine derek alabildiği birkaç kuruşluk Ziraat'in "tütün yardımı"ndan başka "katır yardımı" vs. gibi birkaç gülünç krediden başkası eline geçmez. Üreticiye yardımcı olması gereken Tarım Kredi Kooperatifleri ise ANAP döneminde faşist kadrolara peşkeş çekildiğinden şu an tersine küçük köylüyü yıkmak için çalışmakta.

Tüccara gelince bu da bir başka dert. Akhisar Ziraat Odası Meclis Başkanı Abdullah Akboğa'ya göre "zaten Türkiye'de tüccar yok; olsa olsa komisyoncu var. Amerikalı geliyor şu fiyattan 100 balya tütün alacaksın diyor, tüccarın görevi benim enseme binip yok pahasına malımı elimden almak oluyor".

Gelelim fiyat konusuna. Bu konu tütüncüyü en çok ilgilendiren ve en dertli olduğu konu. Örneğin belki A grad tütüne 15 bin liralık fiyatın idare eder olduğu düşünülebilir. Ancak önemli olan A grad tütün fiyatı değil ortalama fiyat. Pek az üretıci ürününün tamamını A graddan satar. Aradaki farkı göstermek için geçen seneki fiyatlara bakarsak A gradın fiyatı 11 bin lira iken tütüncünün eline geçen ortalama fiyat 7150 lira oldu. Burada iste A. isterse kapa olsun tütünü yetiştirmek için aşağı yukarı aynı maliyete katlanmak gerektiği ve kalitenin kısmen de şansa bağlı olduğu gerçeği dikkate alınmalı. Örneğin yine geçen sene ortalama tütünün 1 kilosunun maliyeti 7200 lira olmuştu. Böylece tütüncü bırakın kar etmeyi emeğinin karşılığını bile alamamış ve zarar etmiştir. Bu sene durum daha da kötü. Zira yapılan hesaplamalara göre bu sene tütünün maliyeti kiloda 15 bin 142 lira ve bu maliyet A gradın fiyatından bile daha fazla. Dolayısıyla ortalama fiyat ve bununla ilgili olarak tütüncünün zararı daha fazla olacaktır.

Neden Tepkisiz Kalındı?

Peki öyleyse neden bu sene durum daha kötüyken tepki daha zayıf oldu?Bu sorunun cevabı daha çok öznel nedenlerde yatıyor. Türkiye Ziraatçılar Derneği Genel Başkanı İbrahim Yetkin'in dediği gibi "tütün üreticileri mücadele geleneğine sahip bir kesimi oluşturur. Özellikle Ege bölgesinde 1960 yıllarından sonra onlarca miting, gösteri vb. gibi hak arama eylemleri yapılmıştır. 1990 yılındaki gösteriler de tütüncünün kaderine sahip olma istek ve iradesinin göstergesiydi." Ancak üzerinden atlanamayacak bir gerçek var: tütüncüler örgütsüzdür. 1960'ların Türkiye Tütün Ekicileri Sendikası (TÜTES) ile 1970'lerin Ege Tütün Üreticeleri Sendikası (ETÜS) 'den bu bugünlere fazla bir şey kalmamış. Ziraat Odaları daha çok büyük çiftçinin örgütü durumunda. Küçük çiftçi bu odalara karşı ilgisiz. Odalar geçen seneki olaylardan ürkmüş. Abdullah Akboğa bu sene benzer şeyler olabileceği konusunda valiyi uyardıklarını belirtiyordu. Akhisar'a bağlı Medar'ın DYP'li Belediye Başkanı Selahattin Kocagöz ise geçen seneki olayları teröristlerin çıkardığını söylerken daha sonra şosenin beldenin yakınlarından kesitüğini ve Medar'dan da tutuklamalar olduğunu hatırlatmamız üzerine önce etrafındaki köylülere bakıyor sonra da sözünü geri alıyordu.

Bu kadar uyarıya devlet de geçen seneki kadar dikkatsiz olmayacaktı elbet...Bu sene tütün piyasası Şubat'a kadar beklenmeden hemen Ocak'ın başında açıldı. Açılıştaki polis kalabalağı özellikle dikkat çekiyordu. Aslında bu tür önlemler bekleniyordu. Henüz piyasa açılmadan bir ay kadar önce yörede yaptığımız inceleme sırasında bir tütün üreticisi şunları söylemişti: "Geçen seneki olayların tekrarlanacağını sanmıyorum. O olaylar kendiliğinden gelişmişti. Artık böyle kendiliğinden bir gelişmeye izin vermezler. Bazı şeyler olursa ancak kendiliğinden değil, örgütlü olur."

Ve bu yılın Ocak ayında tütün üreticisi kapsamlı bir eylem için gereken örgütlülüğe sahip değildi ve oda türü örgütler şimdiki durumlarında daha çok eylem kırıcı işlev görüyor.

Buna rağmen durum aslında hiç de karamsar olmayı gerektirmiyor. Ege'de tütün üreticilerinin de işçiler gibi kendi örgütleri olması gerektiğini savunan ve bu doğrultuda çalışan üretici Mustafa Özel tersine oldukça iyimser."1970'lerde ETÜS kitle bulamıyordu. Şimdi köylüler örgülenmek istiyor, kitle var; bu kez de önder yok" diyor. Akhisar ve çevresinde üreticinin örgütlenme çalışmalaranı hızla ilerliyor. Akhisar Gündemi adlı yerel gazete gerek sayfalarında yer verdiği yazılar, gerek düzenlediği paneller yardımıyla köylünün bilinçlenmesinde mütevazı ama kararlı bir gayret sergilemekte. Köylüler örneğin öğretmen sendikalarının kurluşu ile ilgileniyorlar. Eğit-Sen'in kuruluş yöntemini kendileri için de uygulanabilir görüyorlar. Bir yandan yasalardaki boşluklardan yararlanırken asıl önemli olanın kitlesel destek olacağını bunun için de komiteleşmenin önemine değiniyorlar.

Örgütlenme Çabaları

Akhisar tütüncülüğün kalbi ama daha uzakta Denizli civarında da bir başka mücadele yürüyor. Denizli'nin Dağardı yöresinde altı köyün üreticileri birleşerek Dağardı Tütün Üreticileri Derneği'ni kurmuşlar. Şimdilik sadece 230 üyeleri var. Ancak Dernek Başkanı Mustafa Caran'ın söylediklerine göre geçen sene daha ilk kuruluşunda bile çevrede ortalama fiyat 5000 lira olmuşken dernek sayesinde üyeler 7000 lira civarında satmışlar tütünlerini.Burada kullanılan yöntem bir toplu pazarlık sistemi. Tıpkı işçi sendikasının toplu sözleşme yapması gibi dernek de tüccarla bütün üyelerinin ürünü için toptan pazarlık ediyor. Derneğin kuruluşunda Kutlubey köyünün 29 yaşındaki genç Belediye Başkanı Münir Gökçen'in onayak olmasının payı büyük. Gökçen :" tütün üreticisi de gerekirse Zonguldak işçisi gibi yürümeli başka türlü hakkını alamaz" derken bir taraftan da bu tür derneklerin bütün tütün bölgelerinde yaygınlaşması gerektiğini vurgulayarak "biz bu derneğin tüzüğünü bir zamanlar Manisa'da kurulmuş bir dernekten aldık" diyor ve soruyor:"Manisa'da şimdi niye böyle bir dernek yok?"

Mustafa Özel kalite tespitinde üretici temsilcilerinin de bulunması, dikim zamanında yeterli ve düşük faizli kredi verilmesi, yabancı sigaraların iç pazara girmesinin yasaklanması vs. gibi taleplerimizi ancak örgütlü mücadele ile kazanabiliriz diyor ve ekliyor "Kazanmak zorundayız da..." ■

Türk-Sovyet Ticaret İlişkileri

TÜRKİYE İÇİN YENİ PAZAR

Murat Yetkin

Son yıllarda Türkiye'nin ticareti en çok geliştirdiği ülkelerden biri Sovyetler Birliği oldu. İkinci Dünya Savaşı ardından, coğrafi konumu nedeniyle Türkiye'nin en büyük düşmanı ilan edilen ve yine aynı gerekçe kullanılarak Türkiye'nin kapitalist blok içine dahil olmasına dayanak oluşturan Sovyetler Birliği nasıl oldu da birden bire sevgili kuzey komşumuz oluverdi?

Bunun kaynaklarını hem Sovyetler Birliği'nde yaşanan ekonomik tıkanma ve onun getirdiği politika değişikliklerinde, hem de Turgut Özal yönetiminin Türkiye için yeni ihracat pazarları yaratarak Türkiye'ye yabancı sermaye çekme ve Türkiye kaynaklı üretimi bu yolla arttırma gayretlerinde bulmak mümkün.

Bu iki niyetin kesiştiği nokta, Sovyetler'in !980'lerin başında Batı Avrupa başta olmak üzere dışarıya boru hatları aracılığıyla doğalgaz satmaya karar verişi ve Türkiye'nin daha çok ve ucuza enerji üretme ihtiyacı oldu. Bütün Batı Avrupa'nın Türk yönetimini demokrasi, işçi hakları ve insan haklarını askıya almak suçlamalarıyla dışladığı bir dönemde, Türkiye'de sol muhalefetin içi burkularak izlediği Türk-Sovyet, Türk-Romen, Türk-Bulgar temaslarında hep ticaret konuşuldu. Sovyet Başbakanı Tihonov'un Ankara ziyareti ve o zaman başbakan olan Özal'ın Moskova ziyareti sırasında Türk-Sovyet doğalgaz boru hattının Romanya ve Bulgaristan üzerinden tesisi kararlaştırıldı.

Uygulama anlaşmasının imzalanış yılı olan 1986'dan bu yana Türkiye, Sovyetler Birliği'nden her geçen yıl daha çok doğal gaz alıyor. Şu anda yılda 3 milyar metreküpe yaklaşan gaz miktarının, şebekelerin kamamlanmas sonrası 4 milyar metreküp olması hedefleniyor. Anlaşmaya göre doğal gaz bedelinin yüzde 70'i Türkiye tarafından ihracat maları ve müteahhitlik hizmetleri olarak ödeniyor.. Böylelikle uzun yıllar boyunca Türkiye'den yalnızca fındık, kuru üzüm ve incir alan Sovyetler Birliği, başta çok ihtiyaç duyduğu tüketim maddeleri olmak üzere pek çok sanayi ürünü de almaya başladı. 36 yıl kapalı kalan Sarp sınır kapısı 1988'de açıldı ve özellikle geçen yıldan itibaren bölgede Gürcistan'la sınır ticareti başladı. Ticari ilişkilerdeki gelişmeler siyası ilişkilere de yansıdı. 17 yıldır sürüncemede kalan bir Karadeniz FIR hattı anlaşması da yine 1988'de imzalandı. Türkiye, Sovyetler Birliği'ndeki kapitalist pazar hareketleri içinde yer alma isteğinin açık bir ifadesi olarak, Sovyetler'in 'tek tek cumhuriyelerin başka ülkelerle ikili ticaret ilişkisi kurabilme' izni vermesinden yararlanan ilk ülke oldu. Ayrıca kapitalist pazarın işleyiş kurallarının Sovyet bürokratlarca iyice öğrenilmesi için de çaba sarfediyor.

Türkiye'nin ortaya attığı Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi Projesi, muhatapları Sovyetler Birliği, Bulgaristan ve Romanya tarafından olumlu karşılandı

Sayıları bazen yüzü bulan Sovyet uzmanlara Türkiye'de genellikle Sovyetler'de müteahhitlik yapan ENKA, PET gibi holdinglerce kısa ve uzun dönemli kurslar, seminerler veriliyor. Sovyetlere pazar ekonomisini hakim olmasana yardım etmek ve bu arada kendi ihracat olanaklarını genişletmek için Türkiye eski düşmanı yeni komşusuna kredi de açıyor. Bu kredi işi Türkiye için de deneyim oluyor. Türk Eximbank'ın açtığı ilk ihracat kredisi önceki yıl bu ülkeye olmuştu. Bu yıl için de planlananlarla birlikte başlangıçtan bu yana Sovyetler'e açılan ihracat kredisi miktarının bir milyar doları bulması bekleniyor. Bu durum iki ülke arasındarki ticaret hacmininsürekli artmasına yol açıyor. Dört yıl önce 300-500 milyon dolar civarında olan ve 1990 sonu itibarıyla 1,5 milyar dolara ulaşacağı açıklanan ticaret hacminin, 1992 sonuna dek 5 milyar dolara çıkmasının hedeflendiği, iki tarafça da ifade ediliyor. Ticaretteki mevcut patlamanın aynı ivmeyle sürmesi demekolan bu rakama, Türkiye'nin Sovyet cumhuriyetleriyle arttırmayı planladığı ticaretinin yardımcı olacağı düşünülüyor. Zaten örneğin Merkez Bankası Başkanı Rüştü Saraçoğli'nu "Türkiye'nin Sovyetler ve Doğu Avrupa'ya pazar ekonomisine geçişte entellektüel önderlik" rolü önermesindeki iyimserlik, Sovyet ve Doğu Avrupa ülkelerindeki bu yönde varolan istekten kaynaklanıyor.

Bu cesaretle Türkiye'nin ortaya attığı Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi Projesi'nin, muhatapları Sovyetler Birliği, Bulgaristan ve Romanya tarafından olumlu karşılanması, baştayasal Cumhurbaşkanı Turgut Özal ol-

Sovyet Ticaret Müsteşarı Viktor Litvinov: "Karadeniz Ekonomik İşbirliği'yle En Başta İstihdam Sorununu Çözeceğiz"

Sovyetler Birliği'nin Ankara Büyükelçiliği Ticaret Müsteşarı Viktor Litvinov, Türk-Sovyet ekonomik ilişkileri konusunda Demokrat!'ın sorularını yanıtladı.

Yıllar boyunca çok düşük düzeylerde seyreden Türk-Sovyet ekonomik ilişilerinin Doğal Gaz Antlaşması'nın imzalanmasından sonra büyük bir gelişme göstererek bu yıl 1,5 milyar dolara yakın bir ticarethacmine ulaştığı açıklandı. Aralık ayında Türkiye'yi ziyaret eden Sovyet Dışişleri Bakanı Şevardnadze'nin temasları sırasındaysa bu rakamın önümüzdeki iki yıl içinde beş milyar dolara yükseltilmesi isteği dile getirildi.İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler daha önce niye gelişmiyordu? Gelişmesindeki itici güç ne oldu?

Türk- Sovyet ilişkilerinin gelişmesinin nedeni yalnızca doğal gaz anlaşması değil.O da bir neden.Ama asıl neden perestroyka (yeniden yapılanma) programının uygulanmaya başlamasıdır. Sovyetler Birliği'nde yeniden yapılanma ve demokratikleşmenin başlamasıyla tüm ülkelerle olduğu gibi komşumuz Türkiye ile de ilişkilerimizi geliştirmeye çalıştık.İlişkilerimizin gelişmesinin bir nedeni de,eskiden tek elden yönetilen dış ticaretin kuruluşlara devredilmesidir.Çok önemli bir etken de o zamanlar Başbakan olan Turgut Özal'ın 1986'da Sovyetler Birliğini ziyaretidir.Doğal gaz karşılığının Türk şirketlerinin Sovyetler Birliği'nde yapacakları işlerle ödenmesi antlaşması bu ziyaret sırasında imzalandı.İlişkiler 1987'den itibaren artan bir hızla ilerledi. Sovyetler Birliği'nde halen Türk şirketlerince yürütülmekte olan projelerin mali karşılığı 600 milyon dolar kadardır.Türk müteahit şirketleri üstlendikleri işleri hem programlanandan önce, hem de yüksek kalitede bitiriyorlar. Sovyet kuruluşları Türk şirketlerini çok iyi tanıyorlar.Aynı şirketlerle Türk piyasasında da işbirliği kuruluyor.Örneğin ENKA ile köprü ve viyadük inşaatında, TEKSER ile altyapı inşaatlarında işbirliği yapılıyor.Ayrıca son zamanlarda her iki ülkeden bakanlar kurulu üyelerinin karşılıklı ziyaretleride ilişkilerin gelişmesine yardımcı oluyor.İlişkilerimizin gelişmesindeki en yeni imkan ise Karadeniz Refah Bölgesi toplantılarıdır.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Bölgesi Türkiye tarafından ortaya atıldı ve bu konudaki ilk toplantılar da yapıldı.Bu toplantılara merkezi Sovyet hükümetinin yanısıra altı cumhuriyetten ; Moldavya,Ukrayna, Rusya Federasyonu, Gürcistan, Ermenistan ve Azerbaycan' dan temsilciler de katıldı. Sovyetler Birliği bu projeden ne bekliyor ve tek tek bu projedeki yeri ne olabilir?

Karadeniz Ekonomik İşbirliği projesi katılacak ülkelerin tümü için yararlı olacak.Bu tabii ülkeler arasındaki ilke kararlarının uygulanmasına bağlı. Karadeniz Ekonomik İşbirliği içinde Sovyetler Birliği'nin merkezi hükümetçe temsil edileceğini düşünüyorum. Ancak Cumhuriyetlerin tek tek Türkiye Cumhuriyeti ile kuracağı ilişkiler bu yolla hızlanabilir. Bu tür ikili anlaşmalar daha çok kıyı ve sınır ticadeti şeklinde olmaktadır.

Bir de daha önceden planlanmadığı halde, "tarihi anlaşmazlıkları bir kenara bırakarak ilişkileri geliştirmek" isteği ile Ankara'daki toplantıya katılan Ermenistan Dışişleri Bakan yardımcısı var.

Evet, aslında bu Türkiye'ye gelen ilk Ermenistan heyeti değil Ermenistan'la Türkiye'nin ticareti geliştirmesi konusunda bir kaç Türk şirket yetkilisiyle görüştüm; hepsi de olumlu ve gelişmeye açık.

Karadeniz Ekonomik işbirliği'nden beklentimize gelince, en başta istihdam sorunu olmak üzere ortak yatırımlar ve mal değişimi konularında yararlı gelişmeler bekliyoruz.

Sovyetler Birliği'nin Karadeniz Ekonomik İşbirliği projesine özelleştirme sonrası doğabilecek istihdam sorunlarına karşı emniyet kilitlerinden biri olarak baktığını söyleyebilir miyiz?

Kesin olarak, yalnızca istihdam sorununu çözecek diye birşey yok. Ancak görünen, ortak yatırımlar,ekonomi,ticaret konularındaki sorunların çözümüne yardımcı olacağıdır. ■

mak üzere Türk yönetiminin, ekonomik geleceğin hareket noktası olarak yalnızca Avrupa Topluluğu'nu görmekten sıyrılmasına yol açtı. Daha doğuya ve güneye kaydırdı. Projenin Özal açısından siyasi bir anlamı var. Özal Türkiye'nin Balkanlar, Ortadoğu ve Kafkaslar'da bir ticaret merkezi ve dolayısıyla bir siyasi güç olarak daha büyük roller üstlenmesini düşlüyor ve istiyor. Karadeniz Ekonomik İşbirliği bölgesi , gerçekleşmesi halinde, Kafkasları ve Balkanları kapsayacak ve Körfez savaşı sonrası Türkiye'nin Ortadoğu'da da bir ekonomik işbirliği örgütü önermesi için güçlü bir üs ve deneyim sağlayacak. Bu arada İran ve Pakistan'la canlandırılmaya çalışılan Ekonomik İşbirliği Örgütü(ECD) faaliyetlerinin de, yine gerçekleştirilebilirse, kademeli olarak bu projeye eklenebileceği düşünülüyor. Tabii bütün bunlar henüz Çankaya'da kağıt üstündeki hesaplar. Ancak, şu anda Ortadoğu konusundakiler bir kenara bırakılacak olsalar bile, diğerlerini fazla yabana atmamak gerekiyor. Türkiye'nin geleceğine ilişkin hesaplar ve politikalar bu projelerin gerçekleşebileceği üzerine yapılmalı. ■

İnsan Hakları Günlüğü

21 Aralık 1990 Cuma

"Hırsızlık" suçlamasıyla İstanbul Anadoluhisarı Karakolu'nda gözaltında tutulan 18 yaşındaki İdris Can, tutuklandıktan sonra gönderildiği cezaevinde öldü. İdris Can'ın babası, oğlunun ölümüne gördüğü işkencelerin neden olduğunu söyledi.

Diyarbakır DGM'de "PKK üyesi" olduğu iddiasıyla yargılanan 14 yaşındaki bir çocuk 2 yıl 6 ay hapis cezasına mahkum oldu.

Dicle'nin Kurudere köyü yakınlarında 5 Eylül 1990'da öldürülen, ardından da "PKK militanı olduğu" açıklanan Hüseyin Akaslan'ın "kronik şizofren" teşhisiyle tedavi gördüğü ve olaydan bir gün önce hastaneden taburcu edildiği anlaşıldı. Uzun süre gizli kalan olay, İHD Diyarbakır Şubesi'nin araştırmaları sonrasında ortaya çıktı. Hüseyin Akaslan'ın geçirdiği felç nedeniyle ancak koltuk değnekleriyle yürüyebildiği de belirlendi.

24 Aralık 1990 Pazartesi

Mardin'in Derik ilçesinde Kasım ayı içinde gözaltına alınan ve bir hafta sonra "kalp krizinden öldü" denilerek cenazesi ailesine teslim edilen Yakup Aktaş'a mezarı açılarak ikinci otopsi yapıldı. Otopsi sonucunda Aktaş 'ın vücudunda çeşitli işkence izleri bulundu.

25 Aralık 1990 Salı

Ali İnal ve Savaş Ergun isimli iki balıkçı, gözaltında tutuldukları Muğla Turgutreis Jandarma Karakolu'nda işkence gördüklerini açıkladılar. İşkence gördüklerini doktor raporlarıyla kanıtlayan balıkçılar, Karakol Komutanı Hayri Söyünmez hakkında suç duyurusunda bulundular.

26 Aralık 1990 Çarşamba

Hüseyin İspir isimli bir şahsa Ankara Siyasi Şube Müdürlüğü'nde "işkence yapmakla" suçlanan Servet Bozkurt, Osman Menteşe ve Hayrettin Kahveci isimli polislerin yargılanmasına başlandı.

28 Aralık 1990 Cuma

Avukat Emin Değer , polisler hakkında yaptığı bir suç duyurusu nedeniyle ve "emniyet kuvvetlerine hakaret ettiği" iddiasıyla yargılandığı davada 10 ay hapis cezasına mahkum oldu.

31 Aralık 1990 Pazartesi

Türkiye İnsan Hakları Vakfı, 1990'ın 12 Eylül dönemi sonrasında basın özgürlüğünün en yoğun ihlal edildiği yıl olduğunu ve 1990'ı "Basın ihlalleri yılı" olarak ilan etti.

1 Ocak 1991 Salı

Cezaevlerinde yılbaşı nedeniyle yapılması gereken açık görüşler, Adalet Bakanlığı'nın koyduğu kısıtlamalar nedeniyle gerçekleşemedi. Açık görüşlerin yapılmamasını cezaevlerinin önünde protesto eden 100'e yakın tutuklu yakını gözaltına alındı. Ankara'da gözaltına alınan tutuklu yakınlarından bir bölümü polis tarafından dövüldüklerini belirterek savcılığa başvurdu.

3 Ocak 1991 Perşembe

Bir günlük genel grev başarıyla uygulandı. Yüzbinlerce işçinin işbaşı yapmaması nedeniyle günlük yaşam büyük ölçüde aksadı. Genel grev nedeniyle alarma geçen polis, 340'ı İstanbul'da olmak üzere 500'den fazla insanı gözaltına aldı. Ankara ve İstanbul DGM Savcılıkları genel grev nedeniyle soruşturma açtı.

4 Ocak 1991 Cuma

Dosyaları onay için TBMM'ye gönderilen idam hükümlülerinin sayısı 316'ya yükseldi.

Ankara DGM Savcısı Nusret Demiral'ın işçi eylemleriyle ilgili sözıerini kınamak üzere Çağdaş Hukukçular Derneği tarafından yapılan basın açıklaması nedeniyle Hüsnü Öndül (İHD Ankara Şubesi Sekreteri) Esin Fatma Kulaç, Ali Yıldırım ve Aydın Erdoğan isimli avukatlar gözaltına alındı. Gözaltına alınan avukatlar 14 Ocak'ta serbest bırakıldılar.

8 Ocak 1991 Salı

Kütahya Halkevi'nin polis tarafından basılması sırasında bulunan bazı yasal dergiler nedeniyle gözaltına alınan Necati Alkan isimli öğrenci tutuklandı.

İskenderun'da tutuklanan İHD Hatay Şubesi Yönetim Kurulu üyesi Avukat Hasan Hüseyin Reyhan hakkında Malatya DGM'de 10 yıl hapis cezası istemiyle dava açıldı.

11 Ocak 1991 Cuma

Grevdeki maden işçilerine maddi destek sağlamak üzere bastırılan takvimleri satan Keçiören Belediye Başkan Yardımcısı Mehmet Yurtsever'in de aralarında bulunduğu 5 kişi gözaltına alınarak 48 saat emniyette tutuldu.

11 yıldır cezaevinde bulunan ve ameliyat olması için 2 aylığına serbest bırakılan kalp hastası Hayrullah Küçükatak'ın tedavisine yardımcı olabilmek için bağış kampanyası açıldı. Tedavisi için 30 milyon lira gereken Küçükatak'a yardımcı olmak isteyenler Türkiye İş Bankası İstanbul Laleli Şubesi'nde açılan 0254132 numaralı hesaba para yatırabilecekler.

13 Ocak 1991 Pazar

İstanbul'da düzenlenen "Savaşa Hayır" mitinginden sonra polis yürüyüş yapmak isteyenlere müdahale etti. Polisin müdahalesi sonucunda çıkan panik sırasında Yadigar Coşkun isimli genç bir kız öldü, kardeşi Selma Coşkun ise ağır yaralandı.

14 Ocak 1991 Pazartesi

Cizre'de 5 Ocak günü gözaltına alınan ve gözaltında bulunduğu sırada ölen Tevfik Timur'un ölümüne gördüğü işkencelerin neden olduğu bildirildi.

17 Ocak 1991 Perşembe

Türk Tabibler Birliği, cezaevlerinde tutuklu ve hükümlülerin dörtte birinin hasta olduğunu belirledi. Hastalar hakkında bilgi alabilmek için Adalet Bakanlığı'na başvuran TTB'ye herhangi bir yanıt verilmedi.

18 Ocak 1991 Cuma

ODTÜ'de savaşı protesto için düzenlenen gösteriye müdahale eden jandarmalar tarafından 17 öğrenci gözaltına alındı.

Sakarya'da savaş aleyhtarı bildiriler dağıtan Hasan Kurşun ve Hasan Çiçekli isimli iki üniversite öğrencisi tutuklandı.

20 Ocak 1991 Pazar

Adana'nın Kiremithane semtinde düzenlenen savaş aleyhtarı gösteriden sonra 45 kişi polis tarafından gözaltına alındı.

Son bir aylık dönem içinde 24 dergi ve kitap hakkında toplatma kararı verildi. Aynı süre içinde 3 gazeteci hapis ve para cezalarına mahkum edildi. ■

Fevzi Argun

Yasaklar Dosyası (2)

DAMLAYA DAMLAYA YASAK OLUR

M.Tali Öngören

Çeşit çeşit yasaklarımız var. Bunlar günlük yaşamımıza damla damla akarak büyük göller oluşturuyor ve bir yandan kültürel yaşamımızı etkilerken öte yandan da davranış biçimimizi yönlendiriyorlar. Örneğin Erzurum Kredi ve Yurtlar Kurumu Bölge Müdürlüğü Kampüsü'ndeki kız yurtlarına erkek telefonu bağlanmıyor. Erkek sesi "tahrik edicidir" ne de olsa. Radyodan erkek sesinin evlerimize girmesinin de kadınlarımızı ayaklandırdığı yakında açıklanabilir resmi çevrelerce. Herhalde ünlü Bakan Cemil Çiçek tarafından...

Peki, Fatih Sultan Mehmet'in yüzünü nasıl bilirsiniz? Eğer, "bilmem" derseniz, yandığınızın resmidir. Çünkü Sovyetler Birliği'nde basılıp Sarp Sınır Kapısı'ndan Türkiye'ye getirilen ve turistler tarafından satılan iskambil kağıtlarındaki papaz resminin Fatih'in yüzüne benzediğini anlayamayacaksınız demektir. İşte o zaman iskambil kağıtlarınıza el konabilir, hatta karakola bile düşebilirsiniz. Nitekim, eskiden resimlere orak çekiç sıkıştırarak ideolojik propaganda yapan komünistler, şimdi duvarların yıkılmasından sonra papazı Fatih'e benzeterek bizim anlayamadığımız türde yepyeni bir propagandaya başlamış olacaklar ki, Samsun polisi atlamamış ve yememiş içmemiş bu zararlı ideolojik propagandayı önlemek ve Fatih'in namusunu korumak için hem kağıtları toplamış, hem de satıcıları karakola ve savcılığa götürmekte hiç gecikmemiştir.

Devlet Güvenlik Mahkemesi'nde yakınlarının duruşmasını izlemek amacıyla Diyarbakır'dan gelen 40 kişinin "Kürt" oldukları için Ankara'ya girişlerinin yasaklandığını duydunuz mu? Duymadınızsa, HEP İstanbul Milletvekili Kenan Sönmez'in şu sözlerine kulak verin: "Bu ölçü seyahat özgürlüğünü yok eden insanlık dışı bir dramdır."

Seyahat özgürlüğü mü? Türkiye Yazarlar Sendikası üyelerinden Atilla Birkiye'ye pasaport alma işleminde gereksiz zorluklar çıkaran yetkililer de bu soruya herhalde "o da ne!" diye yanıt veriyorlardır. Ya ham petrol taşıyan tankerinizin önüne sarı zemin üzerine yeşil ve kırmızı şerit atarsanız fosforlu gece süsü olarak, ne olur? Seyahat özgürlüğü mü elinizden alınır? O kadarla kalsa yine de iyi.... Tutuklanır, cezaevine konur ve hakkınızda dava bile açılır. Cizreli Abdurrezak Uykur gibi... Çünkü aynen "İki adet sarı zemin üzerine üstü yeşil altı kırmızı şeritli, ortada kırmızı ve yıldızlı bulunan şekil PKK namı ile anılan bölücü terör örgütünün bayrağını simgelemektedir" suçlaması ile karşılaşırsınız. E, iskambil kağıdındaki papazın Fatih olduğunu şappadak sezen göz, PKK bayrağı simgelerini gözden kaçıracak değil ya!

Nitekim, "Biz Bu İhtilali Niye Yaptık, Netekim" adlı tiyatro oyunu da İzmir Valiliği"nin gözünden kaçmamış ve yasaklanmıştı. Ama aleyhte açılan dava İzmir 3. İdare Mahkemesi'nde üç saat içinde sonuçlandı ve "Netekim"le ilgili yasak hakkında yürütmeyi durdurma kararı alındı. Nitekim, aynı türde yasaklarla Denizli ve Antalya'da da karşılaşıldı. Yılbaşı öncesi, siyasal içerik taşıdığı gerekçesi ile Yılmaz Güney ve Nazım Hikmet'e ait kartpostallar da, öğrendiğimiz kadarıyla, iki ilimizde toplatıldı ve bunları satanların bu konuda "bilinçli" davranıp davranmadıkları araştırılmaya başlandı. Acaba araştırma hala sürüyor mu?

Yılmaz Güney ve Nazım Hikmet'le ilgili yasaklar hiç biter mi? Bu tür yasaklarla "göl" değil, "deniz" bile olur. Güney'in filmlerine karşı hiçbir yasal engel olmamasına karşın Bakanlar Kurulu yasaklayıcı kararlar al-

Antalya'da kartpostalları toplatılıyor. Yılmaz Güney ve Nazım Hikmet'le ilgili yasaklar biter mi hiç?

mayı sürdürürken, Uludağ Üniversite-si'ndeki fakülte ve yüksek okullarda okutulan okutman Yusuf Olgun'un yazdığı ve Rektör Nihat Balkır'ın da sunuş yazısında övgüler yağdırdığı "Türk Dili ve Kompozisyon" adlı kitapta 12 Eylül darbesi övülmekte ve Nazım Hikmet'in vatan haini olduğu açıklanmaktadır.

Ya tiyatro yasakları? "Biz Bu İhtilali Niye Yaptık, Netekim" adlı oyun İzmir'de yasaklanırken, acaba Giresun'da neler olmaktadır? Orada da Muzaffer İzgü'nün "Gecekondular" adlı oyununu sahneye koymak isteyen Bulancak Dostlar Tiyatrosu'nun genç oyuncuları polis baskısıyla (hem de ilk kez değil) karşılaşıyorlar, dayak yiyorlar, tiyatrolarının masa ve sandalyaları parçalanıyor, panoları indiriliyor ve kiralanmış tiyatro odasına giriş engelleniyor.

Neden olmasın? 21 Kasım 1990'da Türkiye'nin AGİK'e imza attığı saatlerde Adalet Bakanı Oltan Sungurlu, Ankara'da "savaşa hayır" dediği için tutuklanan lise öğrencisi N.A.'yı polise ihbar eden lise müdürünü "örnek yurttaş" diye açıklamadı mı "netekim"? "Savaşa hayır" dedikleri için gözaltına alınarak eşi ile birlikte bir buçuk ay kadar Bayrampaşa Cezaevi'nde tutuklu kalan Ali Yalçın, tahliye edildiği gün yeniden gözaltına alınmadı mı? Pendik Lisesi'nde okul duvarına "savaşa hayır" diye yazdığı gerekçesiyle gözaltına alınan, Devlet Güvenlik Mahkemesi'nce tutuklanarak cezaevine gönderilen 16 yaşında N.A. dövülmedi mi? İnsan Hakları Derneği Uşak Şubesi'nce hazırlanan ve Atatürk'ün "Ulusun yaşamı tehlikede olmadıkça savaş cinayettir" özdeyişinin yer aldığı afişlerin asılmasını valilik yasaklamadı mı? Banaz'daki işyerinin camına "savaşa hayır" yazısı astığı için önce tutuklanan, daha sonra tutuksuz yargılanmak üzere 500 bin lira kefaletle salıverilen muhasebeci Vedat Sümercan'ın davası hala sürmüyor mu? Şu Körfez Krizi'ne bakın! Erkekliğimizi kanıtlamak için savaş isteyenler ülke içinde ne gibi "savaşlara" yol açıyorlar!

Damlaya damlaya yasak, yasaklaya yasaklaya insanlar sus pus olur. Olur mu? Olur. Hatta yasaklar damlaya damlaya göl değil, deniz değil, dipsiz okyanusu bile doldurur. ■

Sungurlu Adaleti

NEYİN ADALET BAKANI?

Murat Çelikkan

Yılbaşında yapılması gereken ancak Adalet Bakanlığı'nın 20.12.1990 tarihle cezaevlerine gönderdiği yazıyla engellenen açık görüş cezaevlerini bir kez daha gündeme getirdi. Bu talimata göre, disiplin cezası almış tutuklular açık görüşten yararlanamayacaklar, yararlanabilecek olanlar da açık görüşü kapalı veya avukat görüş yerlerinde ya da konferans salonu veya koridorlarda yapabilecekler, her tutuklu için de süre l saatle sınırlı olacaktı.

Getirilen kısıtlamalarla cezaevlerinde gelenekselleşmiş olan açık görüşler fiilen ortadan kaldırıldı. Yılbaşı için bazıları yüzlerce kilometre öteden cezaevlerine giden tutuklu ve hükümlü yakınları kapılarda kaldılar, durumu protesto ettiler, gözaltına alındılar. Aydın'dan, Ankara'dan, Ceyhan'dan, Çanakkale'den görüş yapamadan geri döndüler.

Adalet Bakanlığı'nın tutuklu, hükümlülere ve ailelerine yeni yıl hediyesiydi bu.

Adalet Bakanı Bay Sungurlu bu tutumu, firarla perdelemeye çalıştı. Gaziantep cezaevinden iki kişinin kaçması üzerine "Bunlar açık görüşün sonuçları. Yeni yıla firarla girildi yerine, yeni yıla açık görüşle girildi deyin" deyiverdi.

12 Eylül'den bu yana açıkgörüşler ile firarlar karşılaştırıldığında bir örtüşmeme durumu olduğu ayan beyan görülebilir. Ama ne gam... Bugüne kadar olduğu gibi bugün de yapılan firar gerekçesiyle cezaevlerindeki tansiyonu, baskıyı artırmak, gündeme getirilen kısıtlama ve hak ihlalleri için bir gerekçe yaratmaktan başka bir şey değil. Bu uygulamanın aracı olarak tekrar, bir türlü eskitilemeyen 1 Ağustos Genelgesi devreye sokuluyor. Her seferinde gerek cezaevinde gerekse kamuoyunda oluşan tepkilerin ardından geçici olarak geri çekilen Genelge, kamuoyunun cezaevleri duyarlılığı azalınca -yani açlık grevinden bir ya da birkaç kişi ölüm sınırına gelmedikçe ya da ölmedikçe- tekrar uygulamaya konuyor.

Tutuklu ve hükümlülerin yılbaşı açıkgörüşüne çıkartılmaması da 1 Ağustos Genelgesinin disiplin hükümlerinden kaynaklanıyor.

Disiplin Hükümleri

"Disiplin cezaları var. Görüşe falan çıkamazlar" kolaycılığı içerisinde yapılan bu uygulamaya esas teşkil eden disiplin hükümleri şöyle:

Genelgenin 10. maddesi disiplin cezası gerektiren toplu hareketleri tanımlıyor. 17 fıkralık bu madde, cezaevlerinde gündelik yaşamın nasıl bir cendereye sokulduğunu açık seçik ortaya koyuyor. "Birden fazla tutuklu ve hükümlünün açlık grevine başlamaları...." disiplin cezası konusu. Yani açlık grevi sonrasında uzlaşma bile sağlansa katılanlar disiplin cezası alacak. "İdeolojik marş" ve "ideolojik slogan"a yönelik cezalar ise "Tek ideoloji vardır o da bizimki" anlayışının doğal bir sonucu. Diğer ceza gerektiren fiiller ise eğitime katılmamak, ideolojik eğitim yapmak, idarece verilen yemeği almamak, istememek, sessiz direnişe geçmek, sayım vermemek, aramalara karşı çıkmak, İstiklal marşı törenlerine katılmamak, başka koğuş veya dışarıyla haberleşmek, toplu olarak havalandırmaya çıkmamak olarak sıralanıyor.

Disiplin cezası gerektiren fiiller

için de en çarpıcı olanı ise ,"Suç ve disiplin suçu işleyenlere engel olmamak veya idareye haber vermemek".

Ya engel olacaksınız ya ihbar edeceksiniz.

Açlık Grevi Ve Firar

Açık görüşün yanısıra firar gerekçesi olarak gösterilen bir başka olgu da açlık grevi. 4 Ocak 1991 tarihinde Bay Sungurlu İzmir Efes Oteli'nde bir basın toplantısı düzenleyerek, "Açlık grevleri firar eylemlerinin, başka eylemlerin perdesi olmaktadır. Nitekim Buca cezaevinde açlık grevine gittiler, açlık grevi yapanlar hasta falan olmak bir yana koğuşun tavanını delip firar hazırlığı yapmışlar" dedi.

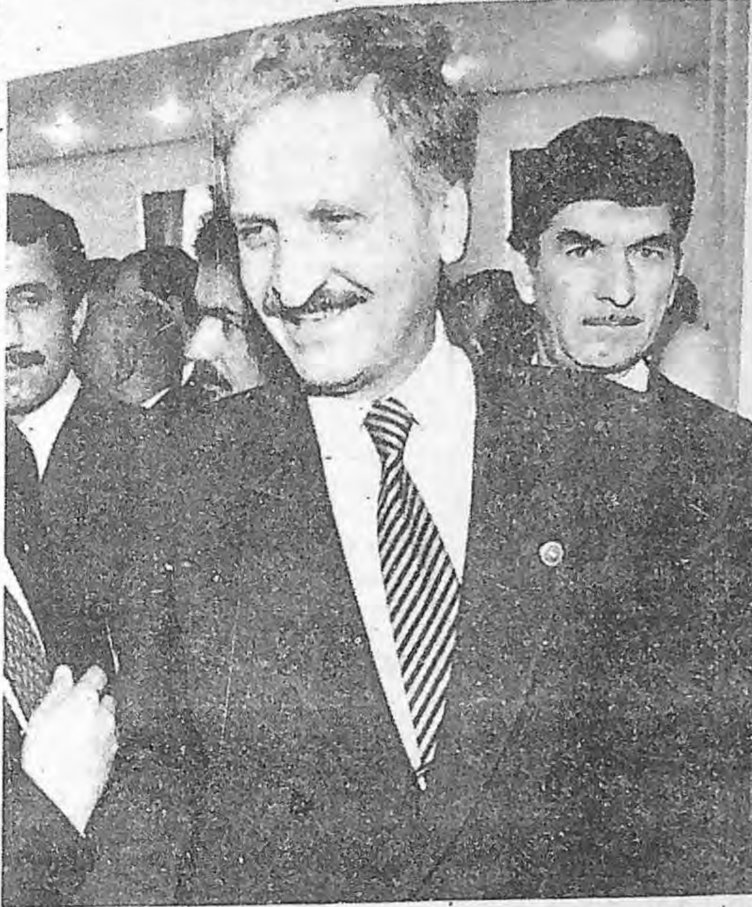
Ancak Bay Sungurlu basın mensuplarına Buca cezaevindeki delik tavanı göstermiş olmasına rağmen inandırıcı olamıyor. Çünkü bu konudaki sicili çok kötü. Bu basın toplantısı akla hemen bir başka basın toplantısını getiriyor. Tarih 3 Ağustos 1989 ve Bay Sungurlu şunları söylüyor: "Yapılan tıbbi tedaviyi kabul etmemeleri nedeniyle iki vatandaşımızı maalesef kaybetmiş bulunuyoruz. Tehlike diğer tedavi kabul etmeyenler için de söz konusudur." Bu basın açıklaması Mehmet Yalçınkaya ve Hüseyin Hüsnü Eroğlu'nun kanlı sevk sırasında öldürülmelerinden sonra yapılmıştı.

29 Haziran 1989 tarihinde Bay Sungurlu bu kez Eskişehir cezaevinde yerli ve yabancı basın mensuplarına bulunan tüneli gösteriyordu. Bu gösteriyle eşzamanlı olarak başlayan ve temelde hak kısıtlamalarına ve 1 Ağustos Genelgesi uygulamalarına karşı olan açlık grevi hatırlanacağı gibi grevin 35. gününde kanlı sevkle Nazilli ve Aydın cezaevlerine taşınmıştı. 35 gündür açlık grevinde olan insanları havasız, kapalı nakil arabalarına tıkarak yaz sıcağında 12 saat süren bir yolculuğa çıkartan ve vardıkları yerde de özel eğitim görmüş gardiyanlara dövdürten bir anlayışla.

Mehmet Yalçınkaya ve Hüseyin Hüsnü Eroğlu böyle bir anlayışla öl-dü-rül-müş-ler-di.

Bay Sungurlu'nun cezaevi siciline ilişkin tek örnek değil bu.

Hernekadar yayınlandığı dönemde Adalet Bakanı Mehmet Topaç idiyse de, 1 Ağustos Genelgesi bir önceki (ve bir sonraki) Adalet Bakanı Bay Sungurlu döneminde hazırlanmıştır.

Daha 10 Ekim 1990'da Diyarbakır E tipi cezaevinde 95 tutuklunun 8 ayrı ildeki cezaevlerine sevki üzerine 400 tutuklu ve hükümlü açlık grevi başlatmıştı. Sevk edilenlerin önemli bir kısmının koğuş ve tutuklu temsilcileri olduğu daha sonra basına yansıdı. Daha eskilere gidersek, 10 Ocak 1990'da Aydın cezaevi aileleri iki kişinin ölümüyle sonuçlanan açlık grevine rağmen koşullarda hiç bir düzelme olmadığını belirten dilekçelerini Adalet Bakanlığı'na vermişler, ancak Bay Sungurlu kendileriyle görüşmeyi reddetmişti. 6 Şubat 1990'da toplu olarak tutuklanan ve Bursa E tipi cezaevine konulan 91 öğrenci açlık grevine başlamış, akabinde eli sopalı gardiyanlar tarafından toplu olarak dövülmüşlerdi. 3 Mart 1990'da ise kadın gardiyanların adli suçtan tutuklu hamile bir kadını dövmelerine engel olmak isteyen Solmaz Karabulut, Fatma Özyurt ve Ayşe Türkulak gardiyanlar tarafından dövülmüş ve yerlerde sürüklenmişti.

Bakanlığın cezaevleri siciline bir de cezaevlerindeki sağlık koşullarını eklemek mümkün. 13 Ocak 1990'da İnsan Hakları Derneği'ne yapılan bir başvuruyla M. Ali Tekin, Kenan Çete ve Fatih Ateşkan İstanbul Bayrampaşa cezaevindeki durumlarını söyle özetliyorlardı. Gırtlak kanseri ve ameliyat gerekliliği teşhisine rağmen cezaevi mutemedi ve Cerrahpaşa Hastahanesi arasında oynatılan Ali Tekin. Biri, "Önce ameliyat ol, sonra parayı veririm." Diğeri ise "Önce para sonra ameliyat." diyerek Tekin'i oynatıyor. By-pass ameliyatlı Kenan Çete havalandırmadan yararlanamıyor, Fatih Ateşkan hastahaneye yatırılmıyor. 2 Mart 1990'da yine Bayrampaşa Cezaevinde tutuklu olan Mehmet Çövendere kalp krizi geçirmesine rağmen iki saat cezaevinden çıkartılmıyor ve ölüyor. Sedat Karaağaç bir başka vak'a.

Ve Necmettin Çoban...

Türk Tabibler Birliği'nin 22 Kasım 1990'da 237 tutuklu veya hükümlünün sağlık durumuyla ilgili Adalet Bakanlığı'na verdiği dilekçeye Bay Sungurlu şöyle yanıt veriyor "TTB'ye saygımız vardır. Ancak sağlık ile ilgili gelişmeler hakkında [illegible] verilsin dediler diye günlük rapor [illegible] memiz mümkün değildir."

Eskişehir Cezaevi

Ve kanlı sevkten sonra "restore" ettirilen Eskişehir cezaevi... 250 kişilik tek, 60 üçer kişilik hücresiyle.

Bay Sungurlu'nun 29 Haziran 1989 tarihinde Eskişehir tabutluklarıyla ilgili açıklaması şöyle: "Cezaevi konusunda iki olaydan çekiniyoruz. Birincisi tüneller İkincisi açlık grevleri ..... Bu tür olaylara hükümlülerin toplu şekilde barındırılmaları neden oluyor. Bu tür olayların önüne geçebilmek amacıyla hükümlülerin insan ile fiziki ilişkisinin önleneceği hücre sistemine dayalı cezaevi modelleri üzerinde düşünüyoruz." Bu düşüncenin Eskişehir'de kuvveden fiile dökülmesi sonrasında ise "Burada kalmayı arzu eden olursa onları barındırmayı düşünüyoruz, daha uzun süre boş kalacak." diyor. (3 Ekim 1990) Hangisi doğru?

Cezaevlerinin Adalet Bakanı!

Bay Sungurlu'nun Adalet Bakanlığı'ndaki sicili cezaevi uygulamaları ile sınırlı değil.

Devlet terörü ve kan gütmesi olan idamlar konusundaki tutumu da var. "Bir ceza varsa infaz edilmelidir, yoksa infaz edilmemelidir..Bu prensip idam cezaları için de geçerli midir, değil midir?.. Ölüm cezalarının kaldırılması görüşüne katılmıyoruz. Tamamen kaldırılması yerine onaylanmasını meclis görevi olmaktan çıkartan Anayasa değişikliği tasarısı desteklenmeli."

İdamların Adalet Bakanı!

Düşünce "özgür"lüğü

Bay Sungurlu'nun düşünce özgürlüğü konusundaki belki de en özlü tutumu TBMM'de 2 Kasım 1990 tarihinde HEP milletvekili Mehmet Ali Eren'e verdiği cevapta gizli. İnsan Hakları Derneği Genel Kurulu'nda Kürtçe konuştuğu için tutuklanan Vedat Aydın çeviri yapan Ahmet Zeki Okçuoğlu ve Mustafa Özer'e değinen Eren "Kürtçeye düşmanlık var, bu ayıbı kaldıralım" diyor. Bay Sungurlu'nun cevabı şöyle: "Türkiye'nin parçalanmasını destekleyen konuşmaların yanında yer alıyor, destekliyor arkadaşımız. Bunlar düşünce özgürlüğü müdür?" Kürtçe konuşmayı Türkiye'nin parçalanmasını istemekle eşdeğer tutacaksın ve düşünce özgürlüğünün sınırlarını da bir güzel belirleyeceksin...

Düşünce özgürlüğü denilince kamuoyunu 141, 142 ve 163. maddeler konusunda bir adım ileri iki adım geri atarak ve bu adımlara tango süsü vererek oyalaması da var. Üstelik bir yandan düşünce özgürlüğü 141, 142 ,163. maddelerin kaldırılmasından dem vururken sert bir tango dönüşüyle ama iki adım geri atarak İstanbul Barosu'na açtığı cihad var. Hem de TİP yöneticisi olduğu için 141. maddeden 8 yıla mahkum olmuş Alp Selek'in baroya kaydı nedeniyle.

Vesayet demokrasisinin Adalet Bakanı!

Ayrıca bu konuda kamuoyunu oyalarken, TCK'nın 313. maddesinden mahkum olanlara yani faşistlere getirilen ceza indirimi de var. Bunun müjdesi düzenlemeden çok önce 14 Aralık 1989 tarihinde Bay Sungurlu tarafından tam da yerine, "Yeni Düşünce" gazetesine veriliyor. "TCK'nın 313. maddesinin öngördüğü ceza ile, Devleti yıkmaya yönelik eylemleri cezalandıran 146. madde arasında eşitsizlik var. 146'dan ceza alanlar az alıyor."

Bir de 16 yaşındaki N.A'yı savaşa karşı olduğu için polise ihbar eden okul müdürünü veciz savunması var:"Gelişmiş ülkelerde her mükellef vatandaş, kanunların suç saydığı her şeyi ihbarla görevlidir. Bir okul müdürü de, okulda suç işleyen varsa ihbar eder." (22 Kasım 1990)

İhbarcılığın Adalet Bakanı!

Eski Yunan'dan bu yana Themis Adalet Tanrıçası olarak kabul edilir. Sağ elinde terazi, sol elinde bir kılıç tutar ve huzurla önündeki teraziye bakar. Ancak Eski Yunanlılar bile adaletin adaletsizliğinden olsa gerek ikinci bir Themis de imlemişlerdir. Teraziyi sol elinde, kılıcı sağ elinde tutan, gözleri bağlı, sağ elinde tuttuğu kılıca bakan.

Postalların

Adalet Bakanı... Oltan Sungurlu. ■

Bir İşkencede Ölüm Daha

EVET, İSYAN!

Ekrem Murat

Birtan Altunbaş... 1967 doğumlu. Hacettepe Üniversitesi Bilgisayar Bölümü son sınıf öğrencisi. 2 Ocak 1991'de 3 arkadaşıyla birlikte polis tarafından okulundan göz altına alındı.

18 Ocak 1991 de Tekirdağ-Malkara'da gömüldü.

Birtan Altunbaş 23 yaşında öldü...

Şu anda, elde yalnızca, Ankara siyasi şubenin ünlü sorgulama merkezi DAL'da kendisine işkence yapıldığına ilişkin, Murat Böbrek'in tanıklığı var; İnsan Hakları Ankara Şube Başkanı Muzaffer İlhan Erdost'a yapılan bir başvuru var, alınamayan bir otopsi raporu var; İYÖ-Der'li öğrencilerin Altunbaş'ın "ülkemizde yıllardır sistemli olarak uygulanan işkence kurbanı" olduğuna ilişkin açıklamaları var; Ankara Merkez Kapalı Cezaevinden 55 tutuklunun 21 Ocak 1991 tarihinde hala işkencede olduğu ve kendisine işlemediği suçların yüklenmek istendiğine dair uyarısı var ve Birtan Altunbaş'ın cesedi var.

Birtan Altunbaş, "çağdaş" Cumhurbaşkanıyla, "demokratik" ANAP iktidarıyla, muhalefetiyle, insan hakları gününde hepsinin yayımladıkları mesajlarla, 1991 Türkiye'sinde Ankara'da DAL'da işkencede öldü...

24 yaşında birini gözaltına alacaksınız, "çağ atlamış" Türkiye'nin bütün teknolojik imkanlarıyla sorgulayacaksınız ve gözaltına altına alındıktan 2 hafta sonra 16 Ocak 1991'de cesedini Gülhane Askeri Tıp Akademisinden sessizce ailesine teslim edeceksiniz.

Şimdi eğer otopsi raporunu alabilmek için yasal ve fiili engeller aşılabilirse, soruşturma açılacak, savcılık yeterli kanıt olduğuna kanaat getirirse dava açılacak, sonra bu dava yıllarca sürecek, çünkü sorgulamadaki polis memurlarının tespit edilip edilemeyeceği belli değil, Adalet Bakanlığına bağlı Adli Tıp kurulundan ne tür bir otopsi raporu çıkacağı belli değil, işkencede ölümün kanıtlanıp kanıtlanamayacağı belli değil. Bu süre içinde eğer mahkeme önüne çıkmışlarsa katil zanlısı polis memurları göz altına alınamayacak, hatta terfi etmeleri bile mümkün, mahkeme yıllar sonra biter de işkenceden ölüm kanıtlanır, polis memurları da hüküm giyerse koydunsa bul. Bu olay, yıllardır tekrarlanan senaryonun bir kez daha ortalığa sürülmesi.

Ankara Merkez Kapalı Cezaevindeki 55 tutuklu 21 Ocak'ta Altunbaş'ın birlikte gözaltına alındığı Alişan Turan'ın cezaevine sevki üzerine şu açıklamayı yaptı:

"Bizzat Siyasi Şube Müdürü Ali Kalkan Yönetiminde "Devrimci Sol Timi"nin hazırladığı senaryoya Alişan Turan'ın imza atması istenmiştir. Bu senaryonun içeriğinde, kamuoyuna Devrimci Sol örgütü tarafından cezalandırıldı diye yansıyan Doktor Musa Duman olayı vardı. Günlerce süren sorgulamalar işkenceye dayalı olarak yapılmış ve Dr. Musa Duman olayını kabullenmeleri istenmiştir. Alişan Turan zorla imzalattırılan ifade sonucu bugün cezaevine getirilmiştir. Birtan Altunbaş ise halen DAL'da işkencelere maruz kalmakta olup yaşamından kaygı duymaktayız." İHD Ankara Şube Başkanı Muzaffer İlhan Erdost'a başvuran Hukuk Fakültesi öğrencisi Murat Böbrek'in anlatımı üzerine Erdost'un kaydettikleri şöyle:

"Dün DGM hakimliğinden serbest bırakılan Murat Böbrek, Birtan Altunbaş'a yoğun işkence yapıldığını söyledi. Başlangıçta hücrelerin arasında iki hücre olduğunu, bu hücrede kaldığı dört gün-gece işkence sesinden uyuyamadığını söyledi. Birtan Altunbaş'a elektirik verildiğini, askıya alındığını söyledi.

'Sürekli çığlık sesi geliyordu, bunun elektrik verildiği zaman; bağırtı ve çağırtıyla yani aşağılamayla sorgu yapılıyordu, o da genellikle askıdayken olur, buradan çıkarıyorum" dedi.Arada, iki polis hücrelerin arasındaki koridorda koşturuyorlardı. Falakadan sonra ayaklarda kan birikmesini önlemek için uygulanan bir yöntemdir. Koridorda gezdirip durduklarından (Hatay sokakta öldürülen) bir doktoru ve (Birlik Çarşısı'nda öldürülen) emekli assubay bir kitapçıyı Birtan Altunbaş'ın öldürdüğü söyleniyor ve bu suçları kabul etmesi isteniyordu. Söylemezse, öldüreceklerini ve bir iç çatışmada öldüğünü söyleyeceklerini ifade ediyorlar, ayrıca boş tetik düşürüyorlardı. Hücreye çıplak konuyordu. Beni bir ara hücreden çıkarıp iç tarafa doğru götürdüler. Orada dövüyorlardı Birtan Altunbaş'ı, o sırada iki polisi ve çıplak olarak Altunbaş'ı gördüm.' dedi."

Birtan Altunbaş, gözaltına alındı. Tanıklara göre yoğun işkence gördü ve cesedi 16 Ocak günü Gülhane Askeri Tıp Akademisi'nden sessizce ailesine teslim edildi, 18 Ocak'ta Malkara'da gömüldü. Birtan Altunbaş nasıl öldü...rüldü? Sorgulama timi kimlerden oluşuyordu? Savcılık yapılan basın duyurularını niçin suç duyurusu olarak kabul etmiyor? Altunbaş'ın katilleri kimler?

Bu sorulara yanıt verilse bile 23 yaşındaki Altunbaş geri gelmeyecek. Ölmesi için 2 hafta DAL'da gözaltında kalması yetti.

Evet isyan! ■

Birtan Altunbaş nasıl öldü..rüldü? Sorgulama timi kimlerden oluşuyordu? Altunbaş'ın katilleri kimler?

Basında Dayatan Sayfa

"İNSAN HAKLARI" GENE YOK

Nadire Mater

Neyyire Özkan ve Emel Armutçu Ekim 1989-Kasım 1990 arasında 13 ay boyunca Güneş gazetesinde İnsan Hakları sayfası yaptılar. Bu uygulama basında ilkti. Özkan ve Armutçu'nun işten çıkarılmasıyla son da oldu şimdilik. Gazetesiz gazetecilerle insan hakları haberciliği üzerine konuştuk.

İnsan Hakları sayfası ve Türkiye; hiç şaşırtıcı görünmüyorsa da ihlallerin yaşanmakta olduğu on yılın sonunda ilk seninle başladı ve şimdilik sizinle bitti. Süreci bir özetler misiniz?

N. Özkan: Ben her zaman şansımı zorlamaktan yanayım. Türkiye'nin gündeminde ağırlıklı bir yer edinen insan haklarının gazetelerde neden ayrı bir başlık altında toplanmadığını hep düşünüyordum. Bu yüzden, Güneş'in o dönemki Genel Yayın Yönetmeni Metin Münir görüşlerimizin çakıştığını, ne zaman işe başlayacağımı söylediğinde kabul ettim. Mutabakat insan hakları başlığı altında çalışılması için sağlanmıştı ama, bu bir ekip işiydi. Böylece İnsan Hakları başlığı birkaç haftada sayfaya dönüştü, gazete ilanlarıyla da İnsan Hakları Servisi kendiliğinden telaffuz edildi.

Gazete ilanlarına ilgi nasıldı?

N. Özkan: ilgi çok fazlaydı, ben de yönetime program üstüne program götürüyordum. Metin Münir sonunda, "sana ekip değil, ordu lazım" dedi. Çünkü, telefonlar durmaksızın çalıyor, herkes yaşadıklarını aktarmaya çalışıyordu. Her başvurunun haber değeri olmasa da, böylesi bir iletişim heyecan vericiydi. Zaten zaman içinde bir nevi informatif büro haline geldik. Apartmanının tepesinden su damlayan da bizi arıyordu. Bazı mektuplar İHD Servisi diye geliyordu. Emel de gelince...

Emel, senin başlaman nasıl olmuştu?

E. Armutçu: Ben Güneş'e ilanlar üzerine Türkiye'de genç gazetecilerin çalışma koşullarının zorluğu, engellenmesi, umutlarımın kırılması üzerine dokunaklı bir mektup yazmıştım, hemen çağırdılar, Metin Münir İnsan Hakları Servisi'nde çalışmayı önerince hemen kabul ettim. Ertesi gün işe başladım.İnsanların,telefonların, mektupların arkası kesilmiyordu. Neyyire ile çalışmaya başladığımızda ikimiz de anladık ki, birlikte çalışmaya çok uymuşuz.

İnsan Haklarının hiyerarşik bir sıralaması yapılamaz, sadece güncelliğin dayattığı bazı sorunlar öne çıkabilir

Ekip nasıl oluştu?

N. Özkan/E. Armutçu: İstanbul, Ankara ve İzmir'de yeni çizgiye uygun kadrolar oluşmuştu. Ne var ki, diğer illerdeki muhabirlerle başlangıçta zorluklar yaşandı. Bir haberle ilgili bir ilin muhabirinden savcının ya da valinin telefonunu istediğimizde, ya da valiye şu soruyu sorun dediğimizde hayatlarında böyle bir soru sormamış, genellikle açıklama almış olan, böyle bir perspektiften haber yapmamış olan muhabirler şaşkınlığa düşüyorlardı. Aslında, aynı şaşkınlığı emniyet müdürleri, valiler de yaşadılar. Onları arayıp da İnsan Hakları Servisi'inden arıyoruz,işkence yapılmış,yasadışı davranılmış diye konuşmaya başladığımızda,sorular sorduğumuzda hiç alışık olmadıkları bir durumla karşılaşmış oluyorlardı.Aslında öte yandan da haberlerin kabul ettirilmesi doğrultusunda gazete yöneticileriyle...

Tam da burada yönetimin tavrını sormak istiyordum.

N.Özkan/E.Armutçu: Metin Münir başlangıçta sıcak baktı ama, birden Türkiye'nin gündeminin polis ve devletle karşı karşıya kalan insan hakları ihlalleriyle yüklü olduğunu görünce o ve diğer yöneticiler sık sık bizden daha yumuşak olmamızı ister oldular.Ama olayın kendisi sert zaten.Bu da haberi aramak ve yaratmak zorunluluğunu doğurdu.

Bu bir paradoks değil mi? İhlallerin dayatmasıyla ortaya çıkan bir sayfada , gazetelerin diğer bölümlerinde yaşanan haber arama ve yaratma sorununun olması şaşırtıcı geliyor.

N.Özkan/E.Armutçu: Evet, haber her an var da, sözgelimi ülkenin bir kısmını görmezden gelmek zorunda kaldığımız için (kararnameler ve bu doğrultuda Güneş gazetesinin yayın politikası gibi) haberi verememe eziyeti, ya da nasıl biçimlendirirsek verebiliriz arayışı...Asıl önemlisi, biz insan haklarına ilişkin ihlalleri resmi açıklamaların dışında, farklı bir perspektiften yazıyorduk. Perspektifimiz insan hakları penceresindendi.

Perspektifinizi biraz açar mısınız?

E.Armutçu: Türkiye'de insan

hakları denince akla işkence, cezaevleri ve polis geliyor; gündemde olduğundan ister istemez ağırlık vermek durumunda kaldık. Oysa, devlet dairesinde kötü davranılan ya da evinin önünde ağacı kesilen insanın da kendi hakkını savunması gerekli.İnsanlara haklarını aramaya hakları olduğunu anlatmaya calıştık.Yani insanın insanla ve devletle yüzyüze geldiğinde karşılaştığı her sorun bizim için haber değeri taşıyordu.

N.Özkan: İnsan haklarının hiyerarşik bir sıralaması yapılamaz, sadece güncelliğin dayattığı bazı sorunlar öne çıkabilir ama kısa süreli ve tamamen güncellikle bağıntılı. Yoksa insan hakları savunucularının ve habercilerinin sorunlarda hiyerarşık bir sıralama yapmasını doğru bulmuyorum.İnsan haklarını da biraz politikalarüstü ve her zaman iktidarların şu ya da bu olması, sosyalist ya da kapitalist olması durumu değiştirmiyor. Bu nedenle Türkiye'deki insan hakları mücadelesine de bu perspektiften bakıyorum ve hiç bir siyasi grubun ya da tarafın tekelinde görmüyorum.

Şimdi itiraz edeceksiniz ama, gene de söyleyeceğim; sizin Güneş'te çalıştığınız sürede giderek ihlallerle ilgili her durumda, "Neyyire ile Emel'in haberi var mı", ya da "Neyyire'ler yazmış" gibi ilk cümleler yerleşmeye başlamıştı ilgili çevrelerde. Ve, Emel'in işten çıkarıldığı, Neyyire'nin istifa haberi duyuldu, bu nasıl oldu?

N.Özkan: Bir servis niceliğine erişmemiz süreklilik kazanamadı; geleneği ve kökleri olmayan hafif kuşkuyla bakılan bir servis oldu. İlk insan tasarrufu da bizden yapıldı. Uluç Gürkan Genel Yayın Yönetmenliğini üstlendikten bir ay sonra servisler feshedildi, bu sırada yüz kişi de işten atıldı. Karar bana tebliğ edildiğinde, hem bu kararın alınış biçimini, hem de artık Güneş'te şekillenen merkezi yapıyı demokratik bulmadığım için ve bunu bir ilke sorunu olarak gördüğüm için, beni de atmalarını önerdim. Mesela Deniz Som bir yazısında bu sayfaların sürdüğünü, mesela kadın sayfasının tek bir sayfaya sıkışıp kalmasının manasız olduğunu, ve kadın haberlerinin gazetenin bütün sayfalarına yayıldığını ifade etti. Alan olarak küçültülmüş, hiç bir perspektifi olmaksızın doldurulan insan hakları haberleri bizim orada çalışmayışımızın somut delilidir. Vitrin olarak yapmaktansa, yapmamak yeğdir.

Peki, bir başka ülke gazetesinin de İnsan Hakları sayfası var mı?

N.Özkan/E.Armutçu: Bildiğimiz kadarıyla yok. Çünkü dünyanın pek çok yerinden gelen gazeteci ya da insan hakları savunucularının ilk soruları hep "insan hakları servisi nasıl bir şey", "nasıl bir iş yapıyorsunuz" oldu.

Ve ödüller! Gazeteciler Cemiyeti'nin insan hakları alanında yapılan çalışmalara ödül vermesi pek alışılmış bir eğilim değil. Seri röportajda Emel sen, "Olağanüstü yargılamalardan gerçeküstü öyküler", sen de Neyyire "Bir kadın bir hayat" ile ödüller aldınız. Kutluyoruz. Basında arada bir yaşandığı üzere ödül alırken işsizdiniz de...

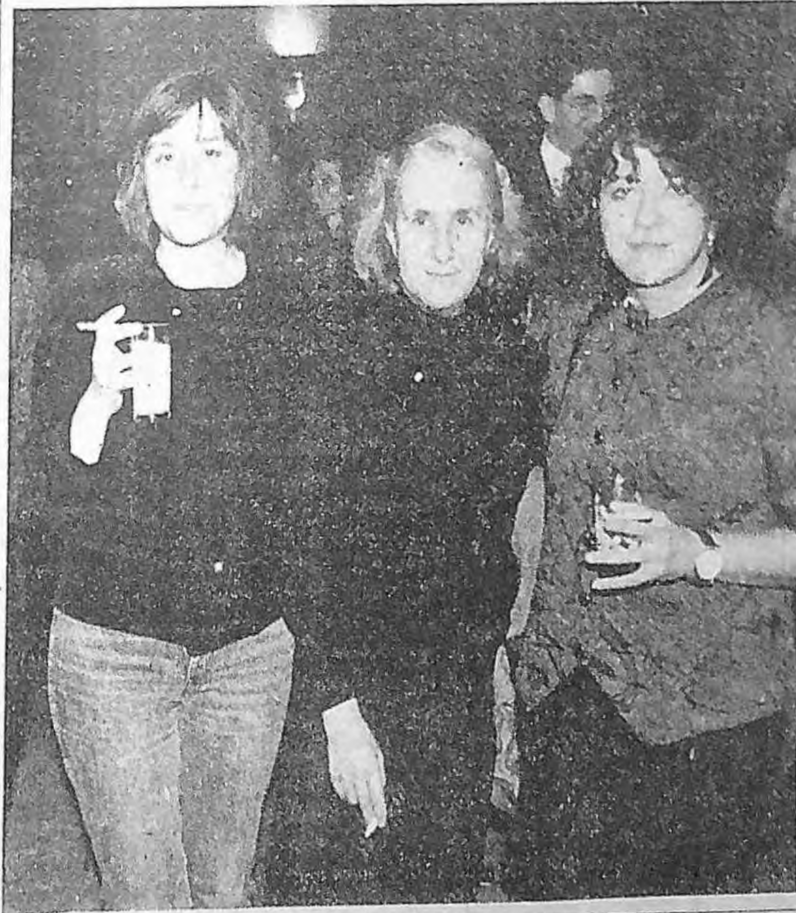
N.Özkan: Cemiyet Emel ve bana birer mektup göndererek Seçici Kurul tarafından aday gösterildiğimizi bildirdi.Buna şaşırdık.Güneş ise ödüllerden sonra, bizim artık Güneş için çalışmadığımızı bildirmeden '5 ödül Güneş'e' haberini verdi.

Sizin sayfa başka gazeteleri de etkiledi; siz ne dersiniz?

N.Özkan/E.Armutçu: İnsan Hakları başlığı başka gazetelerde yer almayan/alamayan bir çok haberin değerlendirilmesi sonucunu doğurdu. Cumhuriyet ve Milliyet'in etkilendiğini gördük. Sözgelimi ortak bir haber Güneş'in ilk sayfasında çıktıysa, Cumhuriyet'te de 3'te, haberin devamında Cumhuriyet'in haberi büyüttüğünü gördük.

Şimdi İnsan Hakları sayfası hiç bir gazetede yok; sizin pek çok kaynağınız vardı, ve sizin de gazeteniz yok, ne yapıyorsunuz?

E.Armutçu/N.Özkan: İnsan Hakları servisi kurulması taleple ilgili bir sorun.Süreç de gösterdi ki, seçim yerindeydi.Şimdi işsiziz ama, haber kaynağımız diyebileceğimiz hukuk çevreleri, doktorlar, cezaevleri, kadınlar, üniversiteliler bize şimdi evlerimizde ulaşmaya çalışıyorlar.Biz de serbest gazeteciler olarak gelen haberleri değerlendirmeye çalışıyoruz. ■

Neyyire Özkan ve Emel Armutçu Ekim 1989-Kasım 1990 arasında 13 ay boyunca Güneş gazetesinde İnsan Hakları sayfası yaptılar. Bu uygulama basında ilkti, Özkan ve Armutçu'nun işten çıkarılmasıyla son da oldu şimdilik.

Oğuzhan Müftüoğlu;

"GEÇMİŞ SOSYALİZM UYGULAMALARININ DEVRİMCİ BİR ELEŞTİRİSİ GEREKİYOR"

Levent Yurdakul

Demokrat yazarlarından Levent Yurdakul'un Oğuzhan Müftüoğlu ile yayına hazırlamakta olduğu "Devrimci Yol Yazıları" ve "Muhalefet Meclisi" tartışmaları hakkında yaptığı söyleşiyi sunuyoruz.

"Devrimci Yol Yazıları" hakkında kısaca bilgi verebilir misiniz?

Devrimci Yol Dergisi 1977 1 Mayıs'ında yayınlanmaya başlamıştı. 1979'da sıkıyönetimce (Ankara-İstanbul vb. illerde) yasaklandığında tirajı 130.000'e ulaşmıştı. 12 Eylül'e kadar 15 günlük (bazen de aylık) aralarla 36 sayı yayınlandı. Arada pek çok özel sayı ve broşürler (teorik notlar) çıkartıldı.

Devrimci Yol dergisinde güncel siyasal gelişmeler konusunda yorum ve değerlendirme, önerileri kapsayan siyasal yazıların yanısıra o dönemdeki tartışma konularıyla ilgili polemikler ve teorik yazılar yer almaktaydı. "Devrimci Yol Yazıları", bu yazıların önemli bir kısmını kapsamaktadır.

Bu yazıların yeniden yayınlanmasına neden gerek duyuldu?

Kitabın önsözünde de belirttik. Bu yazılar Türkiye tarihinin ve Türkiye devrimci mücadele tarihinin çok önemli bir dönemini kapsamaktadır ve o dönemde yaşanan gerçekler hakkında kimin neyi söylediği, neyi yaptığı hakkında, o dönemdeki tartışmalar hakkında belgesel bir nitelik taşımaktadır. Kuşkusuz o dönemdeki tartışmaları olduğu gibi bu güne taşımak doğru değildir. Zaten bu mümkün de değildir. Günlük hayatın kendisi bu tartışmaların çoğunu eskitip gündemden kaldırmıştır. Ama o döneme ait gerçeklerin ve tartışmaların bilinmesi de gereklidir. Bugünü iyi anlamak için bunları bilmek gerekir. Geleceğin daha iyi ve daha güzel bir şekilde kurmak için de geçmişimizi iyi bilmek gerekir. Bu bakımdan kitabın yeni kuşaklar kadar araştırmacıların da ilgisini çekeceğini sanıyorum.

Devrimci Yol'un 12 Eylül sonrasında kendini yeniden üretmekte zorlandığı ve eski, 1980 öncesindeki siyasal etkinliğini oluşturamadığı gözleniyor ve bu konuda değişik görüşler ileri sürülüyor. Siz, bu durumu nasıl açıklıyorsunuz?

Bu durumu tek bir nedene bağlamak doğru olmaz. Üzerinde durulabilecek pek çok etmenden söz edilebilir ve bunların hepsini burada, böyle bir söyleşide ortaya koymak pek kolay bir şey değildir.

> **"Yenilgiyle sonuçlanan her devrimci yükseliş, arkasından gerileme dönemi getirir. Geç de olsa bunun aşılmakta olduğuna inanıyorum."**

Kısaca da olsa burada ifade edilebilecek olanlardan söz eder misiniz?

Bir konu şu. 12 Eylül'de herkes bir şeyler kaybetti ve doğal olarak da herkesin kaybı o dönemde sahip olduklarıyla orantılı oldu. Bu açıdan bakıldığında bizim kayıplarımızın diğerleriyle kıyaslanmayacak kadar büyük olduğunu kabul etmek gerekir.

Örneğin 12 Eylül sonrasında cuntaya karşı mücadele içinde yüze yakın arkadaşımızı kaybettik. Pek çoğu dağlarda, sokaklarda vurularak öldürüldü. Buna, 12 Eylül öncesi iç savaş koşullarının bütün yükünün çok ağır bir kısmının Devrimci Yolcuların omuzuna yüklenmiş olması gerçeğini de eklemek gerekir. 12 Eylül sonrasında açılan Devrimci Yol davalarının sayısını saptamakta bile zorluk çekiliyor. Bazı arkadaşların yaptığı bir araştırmaya göre Devrimci Yol davası ile ilgili gözaltına alınan, işkenceli soruşturmalardan geçenlerin sayısı onbinlercedir. Genelkurmay'ın (Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan) bir açıklamasına göre, 12 Eylül mahkemelerinde 2500 Devrimci Yolcu idam talebiyle yargılanmıştır...vb.

Şimdi, tabii ki bütün bunlar hiç bir şeyi açıklamaya yetmez. Tek başına hiç bir şeyin gerekçesi olamaz. Ama 12 Eylül'de kaybedilenlerin "yerine" konmasından söz ederken bütün bunları da unutmamak gerek. Sonra, 12 Eylül'deki kayıplardan söz edilirken gene hatırlanması gereken bir başka husus daha vardır: 1980 öncesinde Devrimci Yol'cular çok büyük bir mücadele coşkusunu, kazanma inancı ve umudunun yarattığı çok büyük bir coşkuyu yaşamışlardır. Ve bu coşkuyu ülkemizdeki devrimci mücadele tarihinde ilk kez bu kadar geniş bir emekçi halk kitlesi ile birlikte yaşamışlardır. Yenilgiden sonra kaybettiğimiz ve yeniden kazanmamız gereken şeylerden biri de buydu.

İşte, sanırım, yenilginin yarattığı hayal kırıklığı, bizde böyle bir şeye sahip olmayanlardan çok daha fazla olmuştur. Yenilgiyle sonuçlanan her devrimci yükseliş, arkasından kaçınılmaz olarak geri çekilme ve gerileme dönemi getirir. Çeşitli nedenlerle geç

"Devrimci Yol'un o dönemde partileşmemiş olmasını onun yapısal özelliklerine, ideolojisine vb. bağlamak doğru olmaz. Devrimci Yol çok genç bir hareketti. Mücadelenin çok yönlü örgütlenme görevlerinin ağır yükü genç kadroların omuzlarında kaldı."

de olsa bunların aşılmakta olduğuna inanıyorum.

Devrimci Yol'un kendiliğindenci bir anlayışa sahip olduğu iddiası da bu konuda ileri sürülen görüşlerden biri.

Hayır, bu doğru değil. Baştan itibaren Devrimci Hareket'teki kendiliğindenci anlayışlara karşı çıktık. Daima, ülke çapında ve tüm mücadele alanlarındaki faaliyetin tek bir M-L merkezi siyasete tabi kılınmasını sağlamaya çalıştık. Ancak, elbette kendiliğindenci bir anlayışı savunmamak başka bir şeydir; hareketin kendisinin nesnel olarak, kendiliğindenlik halini aşamamış olması başka bir şeydir.

Devrimci Yol hareketinin 1980 öncesinde partileşmesini tamamlayamamış olmasının ve bu yolla örgütlenmesini sağlam bir kurumsal temele oturtamamış olmasının da, 1980 sonrasındaki süreçte hareketin kendisini yeniden üretmesindeki zorlanmalarda belirli bir rol oynadığı söylenebilir. Ancak, bazılarının yaptığı gibi Devrimci Yol'un o dönemde partileşmemiş olmasını onun yapısal özelliklerine, ideolojisine vb. bağlamak doğru olmaz. Burada şunu da hatırlatmak gerekiyor. Devrimci Yol çok genç bir hareketti. Uzun mücadelelerin içinde yetkinlikleri eğitilmiş durumda çok fazla kadrosu yoktu. Genç kadrolar ise kısa bir süre içinde çok büyük bir hızla büyüyen devrimci mücadelenin çok yönlü örgütlenme görevlerinin ağır yükünü ve sorumluluklarını omuzlamak zorunda kaldılar. Bu da bizim için önemli bir handikap oldu.

O dönemlerde pek çok eski arkadaş şu ya da bu şekilde bizden ayrılmıştı; düşünce olarak, pratik olarak ayrılmıştı. Şimdi onlar ayrılmasalardı, birlikte, çok daha iyi şeyler başarılabilirdi diye düşünüyorum.

Gene bu konuyla ilgili olarak ileri sürülen bir görüş de şu: Deniyor ki Devrimci Yol'un geçmişte, yani 80 öncesindeki etkinliğinin geniş kitleler tarafından desteklenmesinin nedeni sivil faşist harekete karşı militan bir direniş mücadelesi izlemesi ve bir de Çin-Sovyet kutuplaşmasının iki tarafına da karşı çıkmasıydı. Bu iki olay bugün ortadan kalktığına göre Devrimci Yol'un eski gücünü ve kitleselliğini yeniden kazanması beklenemez. Bu iddialar hakkındaki görüşünüz nedir?

"Sosyalizm deneylerinin bugün karşı karşıya kaldığı tıkanıklık kitabi çözümlerle değil, uygulamaların köklü ve devrimci bir eleştirisiyle aşılabilir."

Devrimci Yol'un geçmişte gerek faşizme karşı mücadele konusunda gerekse Çin-Sovyet kutuplaşmasında doğru bir çizgi izlediği ve tutarlı görüşler savunduğu genel olarak kabul ediliyor. Ancak, bazıları bunu Devrimci Yol'un teorik anlayışının bir sonucu değil de, herhalde raslantısal bir olgu olarak değerlendiriyorlar. Oysa doğru bir M-L dünya görüşüne ve siyaset ve mücadele anlayışına, doğru teorik tahlillere sahip olmaksızın, (körün attığı taş misali) olaylar karşısında tesadüfen doğru politikalar izlemek olanaksızdır. Doğru siyasetler ortaya konamıyorsa, o zaman da ya teorik görüşler veya onun somuta uygulanışı yanlış demektir.

1980 öncesi dönemde Devrimci Yol dergilerinde o dönemdeki tüm karmaşık olaylar ve gelişmeler karşısında zaman zaman günü gününe somut tahliller ve politikalar ortaya konulmuştur. Bu derece somut ve güncel politika yapan başka devrimci bir siyasetin o dönemde bulunmadığı söylenebilir. Bu bir yönüyle Devrimci Yol görüşlerinin somut gelişmeler karşısında ve kitlelerin gözünde sürekli sınanması ve doğrulanması anlamına da gelmiştir. Bu şekilde güncel olanı doğru olarak yakalamadan evrensel ve kalıcı olanı yakalamak da olanaksızdır ve Devrimci Yol geçmişte bunu yakalayabilecek bir devrimci anlayışa sahip olduğunu kanıtlamıştır. Kuşkusuz bugün gerek Türkiye'deki siyasal sorunlar gerekse Dünya sosyalizmi çok önemli değişimler göstermiştir. Özellikle Çin'de ve Sovyetler'de yaşanan çarpıcı dönüşümler ve Doğu Avrupa ülkelerindeki gelişmeler sosyalizm ve geçiş süreci sorunlarındaki tartışma konularına geçmiş dönemlerdeki kapsamlarından çok daha geniş boyutlar kazandırmıştır. Bugün yaşanan ve sosyalizm deneylerinin ekonomik bir sistem olarak, siyasi-hukuki bir sistem olarak ve nihayet kitlelere sunduğu yaşama biçimi olarak çok önemli noktalardaki tıkanıklıklarına tekabül eden gelişmeler yanıtlanması-çözümlenmesi gereken çok önemli sorunlar ve tartışmalar gündeme getirmiştir.

Bu bakımdan bugün Türkiye'de Devrimci Hareketin şimdi yeniden emekçi kitleleri peşinden sürükleyerek ilerleyebilmesi kuşkusuz Türkiye

devriminin öteki güncel sorunlarının yanısıra, bütün bu tartışma konularında tutarlı ve doğru çözümlerin, görüşlerin getirilebilmesine bağlıdır. Bu da basmakalıp kitabi çözümlerle değil, bugüne kadarki sosyalist uygulamaların köklü ve devrimci bir eleştirisiyle sağlanabilecek bir şeydir.

Bunu da en iyi yapabilecek olanlar bana göre Devrimci Yol'culardır. Çünkü bütün bu konularda doğru bir yaklaşımın en azından ip uçlarını taşıyan sağlıklı bir teorik temele (geçmişte bütün bu konularda hiç bir olumluluk göstermeyenlerden çok daha fazla olarak) onlar sahiptir. Bu ifadelerim fazlaca öznel bulunacak olursa, hiç değilse, Devrimci Yol'cuların başkalarından daha az bir şansa sahip olduğunun söylenemeyeceğini ifade etmeme izin verilmelidir.

Kuşkusuz bugünün sorunları ve görevleri karşısında Devrimcilerin, dünün görevleri karşısında ortaya konulan devrimci anlayışların gereklerini yerine getirip getiremeyecekleri, olasılık hesapları bir yana, pratikte görülebilecek bir şeydir.

Bir süreden beri solda birlik tartışmaları sürüyordu. Bu arada Demokrat Dergisi'nde yayınlanan bazı yazılarda Muhalefet Meclisi ve Muhalefet Komiteleri biçiminde bir öneri getirildi. Bildiğiniz gibi bu öneri bazı (özellikle yurt dışındaki) sol çevreler tarafından olumlu bulunurken, bu konuda eleştirel yaklaşımlar da görülüyor. Bu konuda ne düşünüyorsunuz?

Bu konularda ileri sürülen görüşleri ve tartışmaları (elbette şairin deyişiyle "yarısı içerde yarısı dışarda" bir insan olarak) izliyoruz. Katıldığımız, paylaştığımız, kimi zaman da katılmadığımız düşünceler olabiliyor. Bunların tümünü burada ifade edebilmek kolay değil; zaten herhalde gerekli de değil. Ancak bazı noktalara kısaca değinilebilir.

Öncelikle örgütlenme ve birlik konusu çokça tartışma konusu ediliyor. Bugün Türkiye'de solun ve Devrimci hareketin çeşitli düzeylerde örgütlenme sorunları vardır. Bütün bu sorunları tek bir "birlik" veya "solda birlik" başlığı altında toplayıp çözüm bulmak olanaklı değildir. Her düzeydeki örgütlenme sorununu halledecek sihirli bir birlik ve örgütlenme formülü de bulunamaz. Bu yüzden, kalıplaşmış formüllere kapılmadan var olan siyasal görevlere uygun çözümler aranmalı. Yani, örgütlenme sorunlarına ait tartışmalarda somut siyasal görevlerin belirlenmesine ilişkin tartışma öne alınmalı; sonra bu görevlerin nasıl yerine getirilebileceği, ne tür örgütsel araçlara gerek olduğu belirlenmeli.

Bugün devrimci bir siyasi hareketin oluşturulması kuşkusuz en önemli siyasi sorunumuzdur. Çünkü bu olmadan fazla bir iş başarılamayacağı ve ciddi bir ilerleme sağlanamayacağı açık bir şeydir. Tüm alanlardaki ve bütün ülke çapındaki mücadele ve çalışmayı bütünsel-merkezi bir siyasi programla yönlendirmeksizin devrimci bir siyasi hareketin oluşturulması, geliştirilmesi olanaklı olamaz. Bu yüzden bu alanlardaki siyasi-örgütsel sorunların önemi konusunda yapılan vurgular elbette yerindedir.

Ancak bu konu meselenin sadece bir yanıdır. Ve devrimcilerin bugünkü görevlerinin sadece geleneksel dar örgütsel yapılanışlarla yerine getirilemeyeceğini de görmek gerekir.

Aslında, bugün Türkiye'de göründüğünden ve devrimci grup ve örgütlerin, yapıların, partilerin içerebildiğinden çok daha geniş bir devrimci demokratik potansiyel vardır. Bir tek Zonguldak maden işçilerinin görkemli direnişleri bile bu potansiyelin gücü ve kapsamı konusunda fikir verebilecek bir örnek olarak gösterilebilir. Türkiye'deki 20-30 yıllık gelişimin bir ürünü ve birikimi olan bu potansiyel dağınık, örgütsüz ve etkisiz durumdadır ve bu haliyle reformizmin etki alanı içinde kalmaktadır.

"Bugün Türkiye'de göründüğünden ve devrimci grup ve örgütlerin içerebildiğinden çok daha geniş bir devrimci demokratik potansiyel var"

Çok değerli bilim adamlarımız, sanatçılarımız, yazarlarımız vardır. Ülkemizin düşünen, bilgi üreten, gazete vb. iletişim araçlarında çalışan insanlarının, gençlerinin, aydınlarının çoğu ve emekçi halkın azımsanmayacak kesimleri bugünkü ekonomik-siyasi-sosyal düzene karşı ilerici, genel olarak sol diye ifade edebileceğimiz devrimci-demokratik düşüncelere sahiptirler.

Buna karşılık bu geniş potansiyel güç adeta atomize olmuş, pasif ve etkisiz bir durumdadır ve ülkemizdeki siyasal ortamda ciddi bir ağırlık oluşturamamaktadır. Örneğin bugün Türkiye Körfez krizi dolayısıyla çok önemli gelişmelerle yüz yüze bulunmaktadır. Halkın %80'e yaklaşan bir çoğunluğu, işçileri, aydınları, gençleri, böyle bir savaşa karşı çıkarken, iktidar ülkemizi emperyalizme bağımlılığı iyice artıracak ve halkımızın aleyhine sonuçlar yaratabilecek bir doğrultuya sürükleyebilmekte ve buna karşı (paralı gazete ilanları, herkesin kendisinin yazıp kendisinin okuduğu dergiler vb. dışında) etkin ve ciddi bir karşı koyuş oluşturulamamaktadır. Bu durum ulusal sorundan diğer günlük sorunlara kadar hemen her konuda geçerli olmaktadır.

Sol yapılar ve gruplar bugün var olan (ve kısa vadede pek değişeceğe benzemeyen) özellikleri, anlayışları ve yapılanmasıyla bu geniş potansiyeli kendisine çekebilecek, içselleştirebilecek ve aktive edebilecek bir durumda görünmemektedirler. Bu durumun doğal sonucu ise bu en geniş potansiyelin reformizmin etki alanı içinde kalarak pasifize olması (veya başka kanallara sapması) ve devrimcilerin (dillerden düşmeyen) "marjinalliğinden" başka bir şey olmamaktadır.

İşte bu yüzden, bugün güçlü bir devrimci muhalefet hareketinin geliştirilebilmesi için, Devrimci hareketin kendi örgütlülüğünün ve militan bir mücadele anlayışına dayanan etkinliğinin geliştirilmesiyle birlikte ülkemizdeki geniş demokratik potansiyeli birleştirmeye ve harekete geçirmeye yönelik araç ve politikaların da gerekli olduğu söylenebilir.

Bu kuşkusuz bugüne ait bir sorun da değildir. 1980 öncesinde de, Devrimci Hareket'le gelişen anti-faşist demokratik potansiyelin eklemleme sorununun çözümüne yönelik geçerli araç ve politikalar üretebildiği oranda Hareketin olumlu gelişmeler göstermesi olanaklı olabilmiş; ancak Savunma'da da ifade edildiği gibi solun (bölünmüşlük görüntüsü vb.)

olumsuzlukları nedeniyle var olan demokratik potansiyelin tümünü kucaklayabilecek ve bütün halkın önüne bunalımdan devrimci-demokratik bir çıkış yolu gösterebilecek bir gelişme düzeyine ulaşılamamıştı.

Bugün 12 Eylül sürecinden sonra ve bu sürecin ortaya çıkardığı yeni sorunlar ve dinamikler gözönüne alınarak, bu konuya çok daha geniş ufuklu bir perspektiften bakılması doğru olacaktır.

12 Eylül'ün getirip götürdüklerinden söz ederken, sivil faşist saldırıların durması ve gelişen dinsel gericiliğin yanısıra, yükselen ulusal hareketle birlikte bütün bir emekçi halkın ekonomik-demokratik ve siyasi haklarının 12 Eylül cuntası tarafından gasp edilmiş olmasının yarattığı dinamikler söz konusu edilmelidir.

Gaspedilen hakların geri alınmasına yönelik mücadele, her zaman, toplumlarda yeni güçlü direnme dinamikleri yaratan bir unsur oluşturmuştur. Bugün ülkemizdeki işçi hareketinin çok büyük bir eylem potansiyeline ulaşmasında 12 Eylül'ün işçi sınıfının en meşru ekonomik-demokratik haklarını ve kazanımlarını gasp etmiş olması önemli bir yer tutmaktadır. Bu aslında bugün Türkiye'de toplumun geniş kesimleri açısından geçerli bir olgudur. Bütün bu talepleri bağımsızlık-demokrasi ve özgürlük temelinde birleştiren devrimci bir program kendi ufkuna açık seçik bir şekilde devrimci-demokratik bir iktidar hedefini koyarak geniş toplum kesimlerini harekete geçirebilir.

Bu görev doğru devrimci bir anlayışla yerine getirilmezse bu potansiyelin sağ (reformist) ve "sol" sapmalara kayması kaçınılmazdır. Bu nedenle bugün, ülkemizdeki mevcut geniş demokratik-devrimci potansiyeli reformizmin etkilerinden çekerek devrimci bir doğrultuya yönlendirecek, birleştirici ve aktive edici bir mücadele ve örgütlenme anlayışına sahip olmak gerekir.

Böyle bir anlayışın birleşik-devrimci bir muhalefet hareketinin geliştirilmesine yönelik, somut siyasetler ve siyasal programların, örgüt biçimlerinin önerilmesini ve tartışılmasını olumlu ve gerekli bir şey olarak görüyorum.

İşte, Muhalefet Meclisi tartışmalarına kısaca böyle bir anlayışla yaklaşmak gerektiğini düşünüyorum.

Böyle bir anlayışla geçmişte pek çok zararlarını çektiğimiz dar-grupçu, rekabetçi, sekter anlayışlardan uzaklaşılabilirse devrimci mücadelenin önünde yeni geniş ufuklar açılabilir. Tabanda, çalışma alanlarında veya bölgesel düzeyde birliktelikler oluşturulabilir. Ülke düzeyinde böyle bir anlayışla birleşebilen devrimci - demokratik kitlelerden, işçi, gençlik vb. temsilcilerinden, parti, örgüt, grup temsilcilerinden oluşan (adı ister konsey, ister meclis ister forum olsun) kalıcı ve ciddi organlar oluşturulmaya çalışılabilir. Bu tür örgütlenmeler, ülkedeki siyasal gelişmeler ve (örneğin Körfez Krizi, işçi eylemleri, ulusal sorun vb. gibi) sorunlar karşısında ciddi etkinlikler ve işler başarabildiği oranda (ki ben pek çok ciddi ve önemli işin başarılabileceğine inanıyorum) emekçi halkların gözünde ciddi bir alternatif güç odağı olarak gelişebilecektir. ■

TBKP Kongre İzlenimleri

ANAP'a "EN YAKIN PARTİ" SBP'ne KATILDI

Erdem Gül

Seçilmiş 360 delege.Salonda topu topu 400 kişi. Bir tek pankarta rastlanmıyor. Ülkede olan bitene, baskıya, işkenceye ve toplumsal muhalefete ilişkin en küçük mesaj belirtici bir bildiri veya afiş de yok. Üç gün boyunca "Başkan Sargın" ve "Yaşasın Sosyalist Birlik Partisi" dışında bir tek slogan atılmıyor. Zonguldak-Ankara yolunda işçilere kurulan barikattan beş gün sonra, Irak'a Amerikan saldırısından üç gün önce. Yer Türkiye Birleşik Komünist Partisi Kongresi.

TBKP Kongresi, tam anlamıyla bir "ilk ve son"lar kongresi oldu. Öncelikle 70 yıllık Türk komünistlerinin ilk yasal kongresi. Ama aynı zamanda sonuncusu da.

Kongrenin ilk günü protokolün 1. sırasında "en yakın partinin" temsilcisi oturuyor. ANAP Genel Başkan Yardımcısı Metin Gürdere. İlk konuşmayı, kahkahalar ve alkışlara neden olan esprileri de o yapıyor. Daha sonraki birçok konuşmada Metin Gürdere'nin kongredeki varlığının "öngördükleri amaca" ulaşmada önemli bir gösterge olduğu vurgulanıyor. Elbette sadece bu kadarının yeterli olmayacağı da. Ulaşıldığı söylenen amaç, Çalışma Raporu'nun ilk paragrafında anlatılıyor. "Komünizm tabusunu yıkan, halkın vicdanıyla aklanmış ve meşruiyetini kanıtlamış TBKP" denilerek, gerçekleştirilen başarı tanımlanıyor. Bunun Metin Gürdere'den sonraki en önemli kanıtı olarak da, kongreye katılan uluslararası komünist parti temsilcileri gösteriliyor. Gerçekten de Latin Amerika dışında, dünyanın birçok merkezinden Komünist Parti temsilcileri, belki de ilk kez ülkemizde bu kadar sayıda ve bir arada. Ama delegeler dışında, konukların büyük bölümünü de onlar oluşturuyorlar. TBKP, bir başka rekoru böylece elde ederken, en az izleyicisi olan kongreyi de gerçekleştirmiş oluyor. Vicdanından söz edilen halkın, kongreden haberi yok gibi.

Çalışma Raporu ve TBKP antetli kağıtlarda amblem yok. Bu ayrıntı belki de partinin niteliğini ve partililerin psikolojisini gösteriyor

Zonguldak da Konuşuldu

Ali Tarakçı bir delege. Konuşma sırası onda. "Artık bu ülkede bir daha Zonguldak gibi yığınsal eylem olmayacak" TBKP Kongresi dinliyor. Gayet pişkin ve inanarak devam ediyor. "Çünkü Zonguldak bir atımlık baruttu ve bitti". Bu sözlerle, TBKP Kongresi, Türkiye'de iktidar partisinin bile aklına getiremediği bir saptamaya sahne oluyor. Zonguldak TBKP İl Başkanı Ahmet Öztürk de, bu stratejik öngörü dahiliğinin(!) teorik temellerini atıyor. "Dağ başında, soğukta yapayalnız kalmış maden işçisine 'dayan aslan kardeşim, sen şöyle aslan, böyle kahramansın' demek, Kutlu yoldaşın deyimiyle tam bir 'emekçi popülizmidir'".

"Maden işçisinden tepki almayan tek siyasi yapıyız. Dışımızdaki özellikle sol güçler, faydacı yaklaşımları nedeniyle tepki aldılar. Gazeteleri yırtıldı, yakıldı. Yöneticileri kovalandı" İl Başkanı, kongresine Zonguldak raporunda bunları söylüyor. Bir tek kişi de kalkıp, "İyi ama, ne destekçi yönetici göndermezsen, ne de dergi çıkarmazsan, yöneticin kovalanır, dergin yakılır mı?" diye sormuyor, il başkanına. Sormayınca kürsüden açıkça söylenen şu: "Kömür beyazdır"

"Eylem" sözcüğü, 80 sayfalık Kongre Çalışma Raporunun 20. sayfasında ilk kez rastlanabiliyor. Aynı sayfada, iki kere daha aynı sözcüğü görünce komünist partinin ülke düzeyinde eylemlerini ayrıntılı olarak öğreneceğimizi düşünüyoruz. Ama "eylem" dedikleri, Kutlu-Sargın'ın yurda dönüşünden bu yana geçirilen süreç, "birlik-yasallık-yenilenme" çizgisi imiş. Çalışma Raporunda bir daha "eylem"e rastlanmıyor zaten. Ama raporun unutmuş olabileceği, Haydar Kutlu'nun yakın zamandaki büyük eylemi kongreye yetiyor da artıyor. Kongre salonunun girişinde Haydar Kutlu'nun Magic Box'daki "kırmızı koltuk" eyleminin kasetleri satılıyor.

"Lenin'in ifade ettiği anlamdaki Emperyalizm Çağı sona ermiştir... Sınıf indirgemeciliğini reddediyoruz... Marksizm hayatı anlama için artık yetmiyor, yenilenmesi gerekiyor... İşçi sınıfı partisi demodedir...Sosyalizmin amacı, temel koşul değildir..." Kongreden hemen önce hazırlanan Kongre Tezleri ve kongrede de yönetim adına bu tezleri savunan Haydar Kutlu'nun ortaya attığı "ilk ve son"lar da bunlar.

Kongre Kararına Rağmen

SBP'ne devrolmak istemeyenler de oldu. Yapılan oylamada 12 "eski tüfek komünist", SBP'ne katılma kararına olumsuz oy kullandı. Bu 12 kişi adına Mehmet Bozışık, "Ben bolşevikim. Mustafa Suphi'nin partisini onaylıyorum. Marksist Leninist ve komünist olmaktan gurur duyuyorum." diyerek, tavırlarının nedenini açıklıyor. Mehmet Bozışık, partiyle yaşıt sayılır. Yedi defa yargılanmış, beş defa sürgüne yollanmış, 16 yıl da hapis yatmış. Üç gün boyunca soğuğa rağmen kongrenin sürekli katılımcısı. Salonda konuşmaların en dikkatlı dinleyicisi. Marks denilince, Lenin denilince yüzü gülüyor. Korkunç disiplinli. Üç gün boyunca hep aynı yerde, aynı sandalyede oturuyor. Yalnızca Mustafa Suphi, İsmail Bilen ve binde bir komünizmi övücü sözler duyduğunda heyecanlanıyor, ayağa kalkıyor, alkışlıyor. Onun dışında renk vermiyor. Aslında o bir TKP'li. Belki de hiç TBKP'li olmamış. O yüzden SBP'li de olmayacak...

TBKP-ANAP'la SHP arasında bir merkez partisi. İktidarın olumlu! İcraatlarını desteklemeye hazır. SBP'de bu haliyle yer alacak. SBP bu durumu ne diyor? ■

Kadın Hareketi Düzene Tehdit Olarak Görülüyor

KADINA BASKI AYRINTILANDIRILIYOR

Semra Somersan

Kadınlar açısından, son değişikliklerden sonra, yasaların muhasebesinde ortaya çıkan şu:1982 Anayasası'nın 10. maddesine göre "cinsiyet ayrımı gözetmeksizin herkes kanun önünde eşittir."

Kırkiki yıl önce hazırlanan, Türkiye'nin de 41 yıl önce (1949'da) benimsediği İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nin 1.maddesi "haklar bakımından herkesin eşit doğduğunu";4. maddesi "kimsenin kulluk ya da kölelik altında tutulamayacağını" belirtiyor.

1980 yılında imzaya açılan, Türkiye'nin 1985 yılında onayladığı Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi "Kadınlarla erkeklerin eşit haklara sahip olduğunu";"kadınlar ile erkeklerin tüm ekonomik, sosyal, kültürel,medeni ve siyasi haklardan eşit olarak yararlanmasını engelleyen herhangi bir ayrımın, temel hak ve özgürlükleri mahrumiyet veya kısıtlama anlamına geldiğini "; 2. maddesi ise "Kadınlara karşı ayrımcılık teşkil eden mevcut yasa, yönetmelik, adet,uygulamaları tadil veya feshetmek için, taraf devletlerin uygun önlem alması gerektiğini" kaydediyor.

Bunları biliyoruz.

Ancak şunları yaşıyoruz:

Türk Ceza Yasası'nın zina "suçlarını" düzenleyen 440. ve 441. maddelerine göre kadın ve erkek eşit değildir. Yasa, zina yaparak "suç" işlediği varsayılan kadını, hapisle tehdit ederken, erkeği, ancak zina yaptığı kadınla ikamet ederken yakalarsa , aynı cezaya mahkum ediyor.

1984 Ocak ayında yürürlüğe giren 2827 sayılı kanun, o zamana kadar tamamen yasak olan kürtajı yasalaştırarak kadınlara sembolik özgürlük tanıyor. Ancak sembolik bile değil, çünkü yasa kürtajı bir hak olarak değil, nüfus planlama politikasının bir yöntemi olarak görüyor. Şöyle: 1- Yasa, kürtajın süresini on hafta ile kısıtlıyor.Batıda bu 12-22 hafta arasında değişiyor. 2-Ayrıca yasa kürtaj icin kadınlara koca rızası, reşit olmayanlara da veli izni veya hakim kararı öngörüyor.

Dahası, T.C. Medeni Kanunu'nun

152. maddesi kocayı ailenin reisi ilan ediyor;

153. maddesi kadının soyadını erkeğinkine bağlıyor;

154. maddesi kocayı evliliğin temsilcisi kabul ediyor;

155, 156, 157 ve 158. maddeler kadını korumak için, kadına verdiği sorumlulukları her an geri alabileceğini belirtiyor.

200. madde kadının, bir mirası, ancak kocasının izni ile reddedebileceğini vurguluyor.

263. madde evlilik bozulduğunda çocuğun velayetini babanın reyine bağlıyor.

Ayrıca Medeni Kanun, boşanma halinde, kadın ancak çalışıyorsa, katkısı oranında, ailenin mal varlığından pay alabileceğini hatırlatıyor. Çalışmayan kadının ise, böyle bir hakkı olmadığını açıkça ortaya koyuyor.

Bunları yaşıyoruz. Ancak kamusal alanda yaşadıklarımız bunlarla bitmiyor. Bitmiyor çünkü artık hükümet kadınlardan, özellikle de bağımsız kadın hareketinden korkuyor. 1980 sonrası silip süpürüp yoketmeye çalıştıkları toplumsal muhalefetin, radikal ve dinamik unsurlarından, kadın hareketinin, toplumun diğer katmanlarına bulaşmasından, onları kafa tutmaya, ayak sürtmeye önayak olmasından, yerleştirmeye çalıştıkları "milli" görüşü

altüst etmesinden çekiniyor.

1980 sonrası biraz gülümseme, yarı-alay ile baktığı kadın hareketini, hükümet, artık düzene hafif de olsa bir tehdit olarak görüyor.

Görüyor ki, imzaladığı uluslararası sözleşmelere rağmen, ulusal yasaların hak ve özgürlüklerini çeşitli şekillerde kısıtladığı kadınları, bu kez de kanun hükmünde kararnamelerle kıskıvrak bağlamayı planlıyor.

1989 Aralık ayında bir KHK, Aile Araştırma Kurumu (Devlet Bakanı Cemil Çiçek'e bağlı) 20 Nisan 1990 Resmi Gazetede yayınlanan bir başka KHK ile de Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı (Çalışma Bakanı İmren Aykut'a bağlı) kuruluyor. Aile Araştırma Kurumu milli görüş doğrultusunda araştırma ve planlama ile görevlendirilirken, Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı, "bu konuda faaliyette bulunan gönüllü kuruluşları yönlendirmek, desteklemek, yerel yönetimlerin kadınlarla ilgili her türlü faaliyetini izlemek" (Madde 4) ; "eğitim faaliyetleri izlemek, desteklemek, yönlendirmek ve kadının statüsü konusunda kamuoyu yaratmakla" 'Madde 4f) ; ve ayrıca,"milletlerarası kuruluşlara üye gönüllü kadın kuruluşları ve derneklerini oluşturulan milli görüş doğrultusunda yönlendirilmesini sağlamakla" (Madde 9e) sorumlu kılınıyor.

Yani görünürde, belki Batıdaki Kadın Bakanlıklarını anımsatmak üzere, Avrupa Topluluğu'nda prim toplamak için kurduğu Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığını, hükümet, aslında bağımsız kadın hareketini, kadınların muhalefetini tamamen ortadan kaldırmak için kullanmayı amaçlıyor.

Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı çeşitli kadın derneklerine, bağımsız kadın kuruluşlarına, kadın gruplarına polislik yapacak. Onları izleyecek, yönlendirecek, ihbar edecek, denetleyemediği noktada da baskı yapacak, üyelerini tutuklatacak ve sonunda zorla kapatacak.

Türk Ceza Yasası'nın fahişelere tecavüz edenlere ceza indirimi öngören 438. maddesi ile Medeni Kanunun, kadının çalışmasını koca iznine bağlayan 159. maddesinin kaldırılmış olması kimseyi yanıltmıyor.

Şunu biliyoruz: kadınlar üzerindeki baskılar sürecek, yoğunlaşacak ve ayrıntılandırılacak. Daha ne kadar?■

Gençlik Örgütlenmesinde Yeni Adım

FEDERASYON

Ömer Özgüner

Gençlik mücadelesinin dernekleşme çabaları 1984 yıllarında başladı. Bütün yasal engellemeler, dernekçi öğrencilerin uğradıkları baskılara karşın örgütlülükler ile platformları ve Türkiye platformları olarak geliştiler. Dernekler yürüttükleri çalışmalarla bulundukları fakültelerin meşru temsil organları olmayı başardılar.

Özellikle İstanbul'da -buna bazı başka kentler eklenebilir: Ankara, İzmir, Eskişehir- bir güç birliği ve ilişkilendirme yapısı olarak platformun aşılarak, önemli bir adım atılarak, gençliğin demokratik, kitlesel, merkezi örgütünün kurulmasının koşulları oluştu. İ.Ö.D.P., bu amaçla geçen yılın ikinci yarısında merkezileşmeyi gündemine aldı. Nasıl bir merkezileşme sorununu tartışmaya açarak bu konuda paneller düzenledi. İlerleyen süreçte bir merkezileşme komisyonu oluşturuldu. Aynı günlerde bir grup komisyondan ayrılarak İYÖ-DER'i kurdu. Merkezileşme komisyonu çalışmalarına devam ederek platformun bir alt birimi olarak çalışan Birlik Kurultayı Düzenleme Kurultayı (B.K.D.K) oluşturuldu. (B.K.D.K'ye farklı önermelere sahip gruplardan birer temsilci katıldı) B.K.D.K'nın ilk işi bir kurultay tüzüğü hazırlamak oldu. Bu tüzüğe göre daha öncesinden 10 kişiye bir delege olarak seçilen delegelerin katılımıyla 21 Kasım'da yapılan toplantıda tüzük hazırlıklarının yeterli olmadığı gözlendi. Bunun üzerine toplantı yirmi gün sonraya ertelendi. Ve Aralık'ın 10'unda ikinci kez toplanan kurultay yoğun tartışmalara sahne oldu. Emperyalizme ve faşizme karşı olmak ve ulusların kendi kaderlerini tayin hakkını kayıtsız şartsız savunmak, federasyonun mücadele ilkesi olarak belirlendi. Federasyonun kabul edilen tüzüğü oldukça zengin örgütlenmeleri öneriyor. Üniversite mücadelesinin kendisini demokratikleştirmeyi ve siyasallaştırmayı hedefleyen maddeler göze çarpıyor.

Federasyon tüzüğünde çok sayıda özerk yan birimlerin oluşu oldukça önemli: Halkların kardeşliği, kültür-sanat, kadın, çevre, yurtlar komisyonları, bu birimlerden bazıları.

Federasyon, dernekler üzerinde oluşan bir yapı. Dernekler kendi birimlerine dönük konularda özerkler. Fakat Federasyonun almış olduğu kararlar federasyona üye dernekler için bağlayıcı nitelikte.

Federasyonun kendi iç örgütlenmesi ise, her yıl olağan olarak toplanan genel kurul dışında yürütme organı olarak M.Y.K. (Merkez Yürütme Kurulu) karar organı olarak ÖTK'ya (Öğrenci Temsilciler Konseyi) dayanıyor. Merkez yürütme kurulu federasyonun kurulmasının ardından belirlendi. 11 asil, 4 yedekten oluşan MYK yürütme organı olarak çalışmalarını devam ettiriyor. Federasyonun aşağıdan yukarı karar almasını, tartışmasını sağlayan en önemli organı ise ÖTK.

ÖTK'nın toplanamadığı durumlarda MYK'nın karar alma yetkisi var. Seçimleri devam eden ÖTK, 40 kişiye 1 temsilci olarak birim dernek üyelerinden oluşuyor ve karar alma yetkisine sahip.

- Federasyonunun gerçekleştirdiği eylemlilikler

Federasyon faşizme karşı demokrasi mücadelesini, emekçi halkın doğrudan eylemi ile bütünleştirme çabası içinde. Zaten eylemliliklerdeki yükselişler -nitelik ve nicelik olarak- bu halkanın yakalanması ile gerçekleşebiliyor.

Federasyon bu yönde 24 Aralık Maraş katliamının yıldönümünde İstanbul'un belirli üniversite merkezlerinde katliamı kınayıcı nitelikte anfi konuşmaları ve forumlar düzenledi.

Birimlerde Zonguldak grevini desteklemek amacıyla yoğun afiş, bildiri, slayt gösterisi ve grevcilere maddi yardım çalışmaları yapıldı.

3 Ocak'ta işçi sınıfı ile dayanışma amacı ile "genel eylem" kararına, aynı gün üniversitelerde genel boykot kararıyla destek olundu.

3 Ocak, federasyonunun meşruiyeti ve oldukça geniş kitleleri seferber etmesi açısından büyük önem taşıdı. Uzun süredir ilk kez böylesine geniş katılımlı bir gösteri yürüyüşü ve boykot gerçekleştirildi. 3 Ocak'ta forumun ardından yapılan yürüyüşe 1500 öğrenci katıldı. Polisle çıkan çatışmanın ardından, gözaltına alınan 34 öğrenciden 9'u tutuklandı.

11 Ocak'ta Boğaziçi Üniversitesi'nde siyasi dergi temsilcileri, sendika temsilcileri ve öğrencilerin katılımıyla "Türkiye'de işçi hareketleri ve siyasi durum" üzerine 500 kişinin katıldığı bir sempozyum düzenlendi.

13 Ocak'ta SHP'nin düzenlediği "Savaşa Hayır" mitingine İ.Ö.D.F. "Emperyalist Savaşa Hayır" pankartı ile katıldı. Ayrıca yine savaşa karşı 18 Ocak'ta bir forum düzenlendi. İ.Ö.D.F. savaş karşıtı eylemliliklere devam edeceğini açıkladı.

Federasyon geniş öğrenci kitlesinin talebini hem işleyişini, hem mücadele hattını demokratikleştirerek karşılamaya oldukça hazır. Federasyonu kendi politik hesaplarının çatışma alanı olarak görenler yalnızca kendilerine değil, gençlik mücadelesine olumsuz darbeler vuracaklardır. Şimdi yapılması gereken federasyonun mücadele ilkeleri etrafında, bütün devrimci demokratların ortak hedefe doğru yürümesidir. ■

O.D.T.Ü'DE SAVAŞA HAYIR

17 Ocak günü Orta Doğu Teknik Üniversitesinde "Savaşa Hayır" gösteri ve yürüyüşü düzenlendi. A.B.D'nin Irak'a saldırısından ve iktidarın savaş çığırtkanlığından sonra, Ankara'da ilk kez yapılan savaş karşıtı gösteriye yüzlerce O.D.T.Ü'lü öğrenci katıldı. Birinci yurdun önünde toplanan öğrenciler, yurtlar boyunca sloganlı bir yürüyüş yaptılar. Yürüyüş sırasında "Ortadoğu, Ortadoğu Halklarınındır", "Kahrolsun Amerikan Emperyalizmi", "Bağımsız Türkiye" ve "Savaşa Hayır" sloganlarını atan öğrenciler, beşinci yurdun önüne geldiklerinde Jandarma ve komandoların müdahalesiyle karşılaştılar. Jandarma hiç bir uyarıda bulunmadan öğrencilerin üzerine dipçik ve coplarla saldırdı. Jandarma, sergilediği tavırla, adeta düşman karşısındaki bir ordu gibiydi. Bu saldırı üzerine öğrenciler beşinci yurda sığındılar. Jandarmanın yurda saldırısına öğrenciler taş atarak karşı koydular. Öğrencilerin direnmesi sonucu yurda uzun bir süre sonra giren Jandarma yurtta bir savaş provası gerçekleştirdi. Kapı ve pencereleri kırarak, kantini "bozguna" uğrattı. Jandarmanın hışmından kurtulan öğrenciler, yurt meydanında toplanarak "Bağımsızlık ve Özgürlük" ateşi yaktılar. Öğrenciler burada da savaş karşıtı konuşmalar yaptılar. Bu sırada çevredeki öğrencilerin de "Jandarma kışlaya" diye slogan atmaları ve jandarmayı yuhladıkları görüldü. Olaylar boyunca aralarında ODTÜ Öğrenci Derneği başkanının da bulunduğu 15 öğrenci gözaltına alındı. Eylemden sonra jandarmanın uyguladığı terör, ülkedeki devlet terörünün küçültülmüş bir fotoğrafı gibiydi. İktidarın savaş karşıtı hiç bir eyleme tahammülü yok. Savaş karşıtı eylemler iktidarın aklına, muhalefete uygulayacağı "savaşı" getiriyor. Demokratik öğrenci hareketi Türkiye halklarının yeri olmadığı bu savaşa karşı tavrını sürdürecek. ■

İki Kitabın Düşündürdükleri

DİNİ AKIMLAR VE FAŞİST HAREKET

Ömer Laçiner

Bir düşünce akımı veya harekete gerçek anlamda üstünlük vasfı kazandıran özelliklerin belki de en başta geleni, onun kendi dışındaki akım ve hareketleri ele alışında gösterdiği vukuf ve kavrayış derinliğidir. Kendi üstünlüğünden emin düşünce akımları, dünya görüşleri, ötekileri hiçbir ögesini ihmal etmedikleri bir bütünlük içinde ele almaktan çekinmezler. Ve o bütünlüğün kendi iç mantığını, işleyişini sürdürdüğünde nasıl bir çözümsüzlüğe veya aykırı noktaya varılabileceğini, karşıtlarının bile itiraz edemeyeceği bir "içerden konuşabilme" gücüyle gösterirler. Marx'ın Kapital eleştirisinin, bizzat kapitalistler tarafından dahi teslim edilen "büyüklüğü" bundan dolayıdır.

Ardında bu Kapital eleştirisinin verdiği olağanüstü moral ve "bilimsel" güçle yola çıkan geleneksel sosyalizm akımı, ne yazık ki bu vasfını sürdüremedi. Sözkonusu moral ve bilimsel güç her yeni sorun ve olayda yeniden üretileceği yerde, bir yetki belgesi gibi kullanıldı. Sosyalistlere düşen iş artık sadece neye hangi etiketin takılacağını tespit etmekten ibaretmiş gibi bir anlayış giderek egemen oldu. Sosyalistler kendilerini, anlama, kavrama uğraşının zorluklarından "azad eden" tezlere; örneğin her düşünce akımı veya hareketin belli bir sınıfa, onun iktisadi çıkarlarına has olduğu tarzındaki kolaycı formüllere itibar ederek tavır belirleme yollarına saptılar. Bunun sonucunda ise ele alınan düşünce akımı ve hareketlerin takılan sınıf etiketiyle tam uyuşan yanlarını "görmek", bununla uyuşmayan veya çelişen yanlarını ise kaale almamak ya da sahte, geçici fenomenler diye nitelemek usul haline geldi. Öyle ki, sözkonusu sınıf etiketini veya buradan kalkarak verilmiş herhangi bir olumsuz siyasal sıfatı tartışmalı kılan bir olgu veya olgular kümesinin önemliliğini belirten bir çaba, ele alınan akıma veya harekete daha farklı bir karşı çıkış perspektifi sunuyor olsa bile karalanabildi, hatta eleştirdiği akımın dolaylı destekciliğiyle suçlanabildi.

Bütün bu söylenenleri geleneksel sosyalizmin özellikle dini ve faşist harekete karşı yaklaşımında açıklıkla görebiliriz. Geleneksel sosyalizm anlayışı, bilhassa bir klişeler toplamı haline getirildiği 1930'lardan itibaren, gerek faşist ve gerekse dini akımların güçlü kitlevi hareketler biçiminde ortaya çıktığı her tarihsel durumda trajik sonuçlara yol açan bir kavrayış darlığı ve sığlığı içinde tavır almış, ağır ve utanç verici yenilgilerle karşılaşmıştır. Bu tek tek ya da topluluklar halinde sosyalistlerin, örneğin faşist harekete karşı kahramanca mücadele ettikleri olgusuyla örtülemeyecek olan, örtülmemesi gereken bir tarihsel gerçek ve olgudur.

Şaşırtıcı olan, sosyalistlerin faşist ya da dini hareketlere ilişkin tutumlarının hala 1930'lardaki klişelerin egemenliği altında oluşudur

Şaşırtıcı ve düşündürücü olan bu yadsınmaz olguya rağmen sosyalistlerin faşist ve dini hareket/akımlara ilişkin görüş ve tutumlarının hala 1930'lardaki klişelerin egemenliği altında oluşudur. Bunları sorgulayan çabaların, örneğin sosyalizm hareketinin güçlü bir yükseliş yaşadığı 1960-70'lerin sonlarında bile fazla rağbet görmemesidir. Şüphesiz o döneme egemen olan "yakın zafer" havası bunda önemli bir etkendir.

Dünya ölçeğinde tartışılmaz bir yenilginin yaşandığı 1980'li yılların sonunda, hiç değilse belirli bir kesimde, bu çoktan terkedilmesi gereken tavrın ve anlayışın dışına çıkıldığını gösteren belirtilerin varlığı sevindiricidir. Ülkemiz planında, örneğin Ruşen Çakır'ın dini hareketi ele alan **Ayet ve Slogan** adlı çalışmasının gördüğü ilgi belirtilmeye değerdir. Kitap, Türkiye'de ilk kez böylesine bir çalışma yapılıyor olmasının yazara yüklediği ek zorluklar dikkate alındığında anlayışla karşılanması gereken eksiklikler taşımaktadır elbette. Yazarın kimi değerlendirme ve yorumlarının tartışmaya açık olduğu da söylenebilir. Ama bunlara rağmen dini hareketin bir sosyalist tarafından yapılmış "içerden" bir anlama, açıklama denemesi olarak cesur, hayli yetkin bir çalışmadır. Ve ilk ağızda sosyalistlerin, "ilerici"lerin dini hareketlere, akıma ilişkin kimi dogmalarını ciddi biçimde sarsacak; dini hareketi "görmek istediğimiz" gibi değil, olduğu gibi görüp değerlendirmemize bir ilk malzeme olacak bilgi ve tespitler içermektedir.

Tanıl Bora ve Kemal Can'ın yazdığı yeni yayımlanan **Ocak, Dergah, Hareket** adlı kitap, Türkiyeli sosyalistler için özellikle "hassas" olan faşist hareketi ele alıyor. Bu nedenle de pek çok "sosyalist"in bu kitapta "görmek istediğimiz" gibi değil de kendi gerçekliği, kendi düşünüş dünyası içinde ele alınan faşist hareketi, yazarların "elini yüzünü yıkayarak" takdim ettikleri gibi bir izlenime, duyguya kapılması mümkün. Ancak kitap içerdiği titiz bilgi ve belge yüküyle Türkiye'deki faşist hareketi gerçekten anlamak, tanımak istcyen

Ruşen Çakır'ın 'Ayet ve Slogan' adlı kitabı sosyalistlerin, ilericilerin dini hareketlere, akıma ilişkin kimi dogmalarını ciddi biçimde sarsacak; dini hareketi "görmek istediğimiz" gibi değil, olduğu gibi görüp değerlendirmemize ilk malzeme olacak bilgi ve tespitler içermektedir.

her eğilimdeki kişiyi bu yanlış olduğu kadar da yanıltıcı olan duygudan kolayca kurtarabilir. Bunun ötesinde faşist hareketin bu "içerden" vukufla yapılan incelenmesi, faşizme ilişkin hala "geçerli" kimi tez ve ön hükümlerin ne denli geçersiz olduğunu kavramaya, en azından bunları temelden sorgulamaya yetecek kadar güçlü argümanları da içermektedir.

Geleneksel sosyalist hareketin büyük çoğunluğu, faşizmi "tekelci sermayenin en azgın en şöven en emperyalist" kesimlerine özgü, onlar tarafından yönlendirilen bir hareket olarak tanımlar. Bu nedenle de faşist hareketin sağladığı halk desteğini bir aldatılma, bir ters bilinç neticesi olarak görür. Bu kitle desteğinin sağlanmasında etkili olan "anti-kapitalist" temaların kullanılmasını bir sahtekarlık, demagoji olarak niteler.

Sığ olduğu kadar da yanlış görüşlerdir bunlar. Geleneksel sosyalistler, faşist hareketin olduğu kadar dini vb. hareketlerin de kendilerine göre bir "anti-kapitalist" yan taşıdıklarını asla kabul etmek istemiyorlar.

Faşizm, kapitalizmin gelişmesiyle iktisadi-sosyal konumları sarsılan, gerileyen tabakaların ve zümrelerin tepkilerini, "korunma" taleplerini de dile getirir. Faşist toplumun katı hiyerarşik düzeni bozmayacak bicimde yapıya adapte edilmesini taahhüt eden bir kimlikle ortaya çıkar, bu amaç için mücadele çağrısı yaparak, sözkonusu kesimleri harekete geçirir.

Türkiye'de '80 öncesi faşist hareketin neden ekonomik gelişkinlik ve dinamizm düzeyi yüksek bölgelerde değil de o dinamizme ayak uyduramayan, o nedenle de göreli konumu ve durumları gerileyen yörelerde güçlü bir kitle desteği bulabildiği, militan unsurlarını oralardan devşirdiği olgusunun anahtarı da buradadır.

"Anti-kapitalist"liğin sadece sosyalistlere ait bir özellik olduğu konusundaki bu çok gereksiz ısrarın nedeni bence sosyalizmin özgünlüğünün, tarihsel anlamının yanlış yerde tespitidir. Kapitalizmin kimi sonuçları, örneğin servet ve gelir farklılıklarının artışı, mülksüzleşme, sömürünün yoğunlaşması, geleneksel -dini veya milli- kurum, değer ve yapıların çözülüşü vb. olgular kısmen veya tamamen dini veya faşist hareketlerce de tepki ya da eleştiri konusu olabilirler. Ancak onlar bunu yaparlarken kapitalizmin bu sonuçlarını doğuran dinamiğin kendisinden duyuları bir korku veya reddi temsil ederler.

Oysa tam aksine sosyalizm o dinamiği sahiplenir, insanın amaç ve "kurtuluş"unu burada görür. Çünkü o, insanı kendi kaderinin efendisi, bilen, üreten ve yaratan özellikleriyle giderek özgürleşen ve tamlaşan bir özne olarak kavrayan genel hümanist akımın, devrimin en tutarlı koludur.

Kapitalizm, o dinamiğin belli tarihsel-toplumsal koşullar bağlamında şekillendirilmiş halidir. Sosyalistler, kapitalizme karşı çıkarlarken ürünlerin eşit ya da adil paylaşımı talebinin çok ötesinde, asıl olarak onun geniş insan çoğunluğunu dinamizmin uzağına iten, dumura uğratan vasfı nedeniyle eleştirir, suçlarlar. Sosyalizm bu tıkanmayı aşma, insanlığın büyük çoğunluğuyla çok yönlü üretken, yaratıcı bir varoluş durumuna yükselme amacını temsil eder.

Oysa gerek dini gerekse faşist-milli hareketler dünya ve insan kavrayışlarının özü itibarıyla genelde hümanizmin özelde sosyalizmin bu amacına kökten yabancıdırlar.

O nedenle de aslında sosyalistler, sözkonusu akımları "anti-kapitalist" yönlerini reddetmek yerine ciddiye alıp bu karşı çıkışların mahiyetini açıklayarak daha doygun biçimde gösterebilirler herin de bunda inandırıcı olabildikleri oranda çeşitli akımlara yönelmiş anti-kapitalist tepkileri olumlu bir potaya akıtabilirler. ■

Dursun Akçam'la Söyleşi

"GÖVDEM BURADA, DÜŞÜM, DÜŞÜNCEM ÜLKEMDE"

Ayşe Öktem

Onyıldır Almanya'nın Hamburg kentinde yaşıyor Dursun Akçam. 50 yaşında gelmiş Almanya'ya, şimdi altmışında. On yıl... Koskoca bir on yıl... Bizim gibi ülkelerde bir insan ömrünün altıda biri neredeyse. Apayrı bir yeri vardır St. Pauli semtinin Hamburg'da. Beyoğlu mu desem, karışık etnik birleşimi, ara sokakları, dopdolu yaşamı ile. Peş peşe sıralanmış lokantalar, Çin, Hint, Rus, Türk, Kürt... Dursun Akçam'ın evi de orada, cıvıl cıvıl yaşamın aktığı bir ara sokakta. Üç odalı bir ev. Derli toplu, temiz. Kurda sormuşlar, "Boynun neden kalın?" diye. O da gülümsemiş, "Kendi işimi kendim görürüm de..." Keşke bütün erkeklerimiz Dursun Amca gibi olsa...

Onca zor günün içinden, yarım yüzyılın fazlasını sürmüş gelmiş bir memlekete. Dipdiri, heyecanlı, gözleri ışıl ışıl. Zamanın derinliği ağaran şakaklarında, yüzündeki çizgilerde. "Aynaya bakmazsam yaşlandığıma inanmam" diyor gülerek.

On yıl. On yıl memleketinden uzak, hayat yoldaşını arada bir görerek, cezaevinden yeni çıkmış küçük oğlunu da, oğlunun yaşam arkadaşını da görmemiş. Üç kitabı yayınlandı burada: geleli, "Alaman Ocağı"(Öyküler/ Almanca-Türkçe), "Dağların Sultanı" (Roman/Almanya'da Türkçe yayınlandı) ve "Generaller Birleşin"(Güldürüler/ Alan Yayıncılık)

Dönmenin zamanı gelmedi mi artık?

"Daha çiftlik ağalarından izin çıkmadı!" diye başlıyor, öfkelenerek anısızın. "Yazdığım mektupları bile hala tutuklamaya devam ediyor polis. Oğlumun, karımın bana yazdıklarını da... Cahit'in eşine nikah sonrası yolladığım ilk mektup da polis arşivinde şimdi. Bir yakınımız yine bizim delikanlının düğününde çektiği fotoğrafları burada tabettirdi, postaladı. Bu fotoğraflar da poliste arşivlendi. Adamların işi gücü özel mektup toplamak. Hırsızları yakalayacak yerde kendileri çalıyorlar mektuplarımızı postadan! Bu çok kolay bir iş. Hünerleri varsa eğer, bilimcileri, gazetecileri katledenleri yakalasınlar da görelim bir. Dünyanın gizlisi saklısı mı kaldı çağımızda! Eğer onların işine yarayacak bir illegalitemiz olsa, çoluk çocuğa uluorta yazacak kadar enayi mi sanıyorlar bizi yoksa?".

(Dursun amca haklı, benim DE-

"Savaşa Hayır!" dediği için tutuklanan 16 yaşındaki kız öğrencinin duruşmasını verdi Alman televizyonu. Yabancı konuklarım vardı. Utancımdan yerin dibine geçtim

MOKRAT!a yolladığım son mektup - son söyleşinin fotoğrafları- da tutuklandı herhalde.)

Haklısın. Uzun yıllardır Sürgünde yaşayan bir demokrat, bir sanatçı olarak...

Sözünü böleceğim Ayşe, kusura bakma. Türkiye'den kimse bizi zorla sürgüne yollamadı ya da Abdülhamit'in "Cumburlop"una! Biz kendimiz kaçtık işkenceden, zindandan! 80 darbesinden önce faşist cinayetlerden kaçanlar da vardı. Sonradan pasaportlarımız alındı, hakkımızda soruşturmalar açıldı. Daha da dönemedik. Böylece zorunlu "sürgün" olarak kaldık bu yerlerde.

Politik nedenlerle yurtdışındasınız ve bu durumun tanımı için "sürgün" sözcüğü çok kullanılıyor. Zorunlu yurtdışında olan sanatçıların durumunu Abdülhamit sürgünü Namık Kemal'e, Ziya Paşa'ya benzetenler bile var.

Evet, kendilerini benzetenler oldu! Durup dururken bir ara Avrupa ülkelerinde, özellikle Federal Almanya'da bir Tanzimat havası çalınmaya başlandı. Türkiye'den Tanzimatçı konuşmacılar çağırıldı. Namık Kemal'i anma günleri düzenlendi. Hürriyet Kasidesi yeniden okunmaya başlandı bu toplantılarda"

Özgürlüklerin yokedildiği, insan haklarının ayak altına alındığı bir ortamda yaşıyordu Türkiye halkları. Anlaşılmaz mı Hürriyet Kasidesi'nin, farklı anlam yüklemek kaydıyla, yeniden okunması?

Ben benzetmeyi yadırgıyorum. Ötesi doğru. Hani demişler ya, bizim oğlan bina okur, döner döner gene okur.

Demir Özlü anılarını yazdı, "Sürgünde On Yıl".

Evet, anılar tefrika edilirken, Demir Özlü tekrar sürgün yerine dönmüştü bile! Doğrusu böyle bir başlık altında anılar yayınlamasını Demir'in kişiliği ile bağdaştıramadım. Özlü değerli bir sanatçı, nitelikli bir aydın. Yurtdışında cuntaya karşı insan hakları ve demokrasi mücadelesinde belli görevler yaptı. Demokrat Türkiye gazetesinde aralıksız ciddi yazılar yazdı. Öyle sanıyorum ki Özlü, Türkiye'ye dönüşünde yapılan yankıların etkisinde kaldı biraz da!".

Tamam, sürgün değilsiniz. Nedir bu sizlerin hali o zaman?

Kanımca asıl sürgünlük olayı Anadolu'nun içinde yaşanmıştır yıllar

yılı. Polis gözetimi altında işsiz, aç susuz ne çileler çekilmiştir! Şimdi de Doğu'da sürgüne gönderiliyor insanlar bir bölgeden bir bölgeye, hem de kendi topraklarında. Yaşam koşulları da o biçim işte...

Sizlerin durumu iyi mi buralarda yani?

İyi mi dedin? Ülkesinden istemeyerek savrulan insanların durumu nasıl iyi olabilir? Ancak ağlama duvarından öte bazı gerçeklerin söylenmesinde de yarar var. 80 cuntasından sonra 140 bini aşkın insan Türkiye'yi terk etmişti. Bunların hiç birisi yersiz yurtsuz kalmadı, aç kalmadı.Özgürdüler, önlerinde türlü olanaklar vardı. Genç olanların bir bölümü Türkiye'de yarım kalmış öğrenimlerini tamamlama fırsatını buldular. En azından bir yabancı dil öğrenebildi bazıları. Ayrıca Batı ülkelerinde çalışan işçiler de kucak açmışlardı onlara. Beş para harcamadan ve hiç bir sıkıntı çekmeden, ekmek elden su gölden aylarca bedava yaşayan "sürgün"ler vardı! Adsız bu yiğit emekçilere ve Köln'de işçi, insan güzeli Cevat'a, eşi Neriman'a saygılarımı sunarım.

Durumdan şikayeçi değilsin yani?

Ekonomik anlamda evet. Ama bizler buralara açlıktan, işsizlikten gelmedik. Yabancılığın getirdiği bir yığın zorluklar var doğal ki. Rahat değilsin, sürekli bir tedirginlik içindesin. Gövden burada, düşün, düşüncen ülkende. Orada yaşanan olayları, zindanı, işkenceyi canevinden duyuyorsun. Elin yetmez, gücün çatmaz. Ben, aradan geçen on yıl içinde iki kardeşimi, yengemi, kaynımı kaybettim, ölümlerine bile gidemedim, kahroldum. Benim ailem 12 Mart'ı da yaşamıştı. 12 Eylül'ü daha acımasız yaşadık oğul uşak. Her birimiz bir yanda, kimi hapiste, kimi yurtdışında. Karım sekiz yıl tek başına yaşadı evin dört duvarı arasında, polis denetiminde. Görüyorsun hala dönemiyorum yasal yollardan.

Dönenler var oysa.

Evet, ilk dönüşleri TBKP'liler başlattı Avrupa kamuoyunun desteğinde. Belli bir hedefleri vardı, onun mücadelesini Türkiye'de vermek amacıyla muhtemel işkenceyi, hapishaneyi göze alarak yola çıkmışlardı.

Bazı sanatçılar da döndü. Cem Karaca, Ataol Behramoğlu, Demir Özlü...

Cem'in nasıl döndüğünü biliyoruz. Basında yankıları oldu, eleştirildi de. Cem Karaca, politik iddiası olan bir kişi değildi. Cuntadan önce farklı koşullarda gelmişti Federal Almanya'ya ve farklı koşullarda döndü. Zaman zaman tutarlı davranışları olmuştur Cem'in. Örneğin Hamburg'ta Sosyal Demokrat Parti "Türkiye Halkı ile Dayanışma" adlı bir toplantı düzenlemişti, 81'de. Bu toplantıya sanatçı olarak çağrılan Zülfü Livaneli, "Askeri hükümete karşı yapılan politik bir toplantıya" katılmayacağını bildirince, onun yerine Cem Karaca nazlanmadan gitarını eline aldı geldi. Bu toplantıda yaptığı müzikten dolayı da Türkiye'de hakkında dava açıldı, "gıyaben" tutuklandı. Belki de bu sebepten yurttaşlıktan atıldı. Öteki iki kişi, Ataol Behramoğlu, Demir Özlü, ikisi de sevdiğim arkadaşlarım. Ama onların gerçekleri ayrı. A. Behramoğlu yurtdışında duyarlı bir sanatçı olarak yaşadı. Sanat eylemleri dışında politik arenalara pek katılmadı. Daha sonra, hakkında açılmış davalardan, verilen cezalardan beraat edince pasaportunu aldı, döndü. Demir Özlü de vatandaşlığını kaybetmiş bir kişi olarak İsveç pasaportu ile Türkiye sınırını ancak aşabildi. Gel gör ki, bu arkadaşların dönüşünü, TC hükümeti kendi propagandası için kullandı. Örnekse, bir sempozyumda, "Türkiye'de demokrasi" tartışılırken, eleştiriler karşısında öfkelenen konsolos görevlisi, "Kim demiş Türkiye'de özgürlük yok, yazara, gazeteciye baskı var diye? " sorusunu sordu, bu arkadaşların adlarından söz ederek gazete küpürlerini gösterdi. "İşte size Türkiye'de gerçek demokrasinin belgeleri!" diyerek meydan okudu. Öte yandan yurttaşlıktan atılmış olanların bir bölümü Türkiye gümrüğünden apar topar geri çevriliyorlardı. Pasaportsuzlar da sorgulama yerlerine...

Yine de sanatçıların, aydınların durumu görece daha iyi. Terörist diye aranmıyorlar en azından, dönebilme şansları daha yüksek. Hele Avrupa kamuoyunu ikna edebilen, o "terörist"lerden olmadıklarını sürekli ifade eden bazı TBKP yöneticileri... 12 Eylül ürünü yurtdışında bulunan isimsiz kahramanların, militanların, o dönemin gençlerinin durumu farklı, "terörist"lerin yani. Yakın zamanda gün gelebilir, Dursun Akçam bile döner. Ya oğlu Taner? Diğerleri? Genel Af maalesef sürekli gündemde, çıkmıyor ki gündemden insin.

Kaç yıldır pasaport için başvururum, yasal yollardan döneyim diye

lekçelerime yanıt bile verilmez. Son olarak Hamburg Başkonsolosluğunda, "Arananlar Listesinde" adımın olduğu bilgisayar kayıtlarından gösterildi, hakkımda "Gıyabi tutuklama" kararlarının tarih ve numaraları yazdırıldı. Yeniden verdiğim dilekçenin de Türkiye'ye gönderildiği ifade edildi.

Tutuklamaların gerekçelerini öğrenebildin mi?

Hepsi de beylik suçlamalar. "Yurtdışında Türkiye aleyhine..." bilmem neyin nesine hakaret. Hele birisi çok ilginç, "Milli duyguları yaralamak ve yok etmeye çalışmak"!

(Derin bir nefes çekti sigarasından, sürdürdü)

Aslında aynı gerekçeyle Türkiye'yi yönetenler hakkında dava açmak benim hakkım, bizim hakkımız. "Milli duyguları", yani ulusal onurumuzu yaralayanlar, beş paralık edenler onlar. Bunun acısını yurtdışında çeken de biz-ler. Sınırlarda ay-yıldızlı pasaportu gören polisler, tükürür gibi bakıyorlar sahibinin yüzüne. Buralarda çalışan TC Yurttaşı emekçilere üçüncü sınıf insan gözü ile bakılıyor. Aşağılanıyor, horlanıyorlar. Avrupa'da duvarlar yıkılırken, Türkiyeliler için yeni vize formülleri geliştiriyorlar. Konsoloslukların kapısında saatlerce bekletiyorlar paryalar gibi insanlarımızı. Almanya'dan Fransa'ya gitmek isteyen TC pasaportlu emekçiler, en az altı ay beklemek zorundalar. "Türküm" demekten çekinenler, korkanlar var bu ülkelerde! Ulusal onurumuzun ahvali işte budur yaban ellerde! "Savaşa Hayır!" dediği için tutuklanan 16 yaşındaki kız öğrencinin, asker çemberindeki coplu duruşmasını Alman televizyonu ikinci kanaldan görüntüleriyle yayınladı geçtiğimiz günlerde. Yabancı konuklarım da vardı. Utancımdan yerin dibine geçtim. Asıl utanması gerekenlerinse yüzleri köseleden!

(Neredeyse karşı çıkacaktım Dursun Amca bu sözleri söylediğinde. "Ulusal onur" rahatsız ediyor, hele K.......'ı düşündükçe... Ama çok farklı bir ulusal onurdan bahsediyor öfkeli yazar. Alman halkının savaşa karşı yığınsal tepkisini, toplumun her katmanının sokaklara dökülmesini, okulların kapanıp savaşa karşı eylem yapmalarını, son bir iki haftanın Almanya'sını düşünüyorum da, kendilerinden uzak, kendilerine dokunmayacak bu savaşa böylesine içten ve cesaretli tepki göstermelerini Almanların...Herhalde bugün "Almanım" gururla söylenecek bir laftır... Daha saatlerce konuşabileceğimiz bir konu bu...)

Bir ulusun, bir halkın onurunu ayakta tutanlar, tarih boyunca muhalif güçler, dönemin devrimci güçleri olmuştur zaten. 12 Eylül öncesi bir DEMOKRAT gazetesi gerçeği vardı Türkiye'de. Şirket adına sen sahibiydin DEMOKRAT'ın, örgütleyenlerdendin.

80 Cuntası ile noktalandı o iş. Ateş çemberinde hayata geçirilmişti DEMOKRAT. Büyük maddi sıkıntıları da göğüsleyerek, çalışanların özverisi ve olağanüstü dayanışması ile yayınını sürdürüyordu. Antifaşist demokrasi güçlerinin yeni bir sesiydi. Sıkıyönetimin baskısı ve sansürü altında işkenceleri boy boy teşhir ederdi. Katledilenlerin ölüm ilanlarını yalnız DEMOKRAT yayınlayabilirdi, gözünü budaktan sakınmazcasına. Bu yüzden sıkıyönetim komutanlarının hışmını üstüne çekmişti. Cinayet zanlısı "müseccel" faşistlerin asker elbisesiyle askeri hapishaneden kaçırılmaları olayını yayınlamamız, bardağı taşıran damla olmuştu.

Ankara Sıkıyönetim komutanı bay Nihat Özer, gazetenin Ankara bölgesinde satışını ve dağıtımını yasakladı. Bu

Ateş Çemberinden hayata geçirilmişti DEMOKRAT. Antifaşist demokrasi güçlerinin yeni bir sesiydi. Sıkıyönetimin baskısı altında işkenceleri boy boy teşhir ederdi

yasağın Ankara baskısı yapacağımız ve tirajın 80 bine ulaşacağını hesapladığımız günlere rastlaması da ayrıca ilginçti. Yasağın kaldırılması için çok uğraşmıştık. Sonunda Nihat Özer'in, gizli bir yazı ile İstanbul Sıkıyönetim Komutanı Necdet Ürüğ'dan, bu konudaki görüşlerini sorduğunu öğrendik. Ürüğ işlemi haksız bulmuştu. Yasağın hemen kaldırılmasını istiyordu. Haksızlığın gerekçelerini de içeren, elden getirdiğim bu yazıyı yeni sıkıyönetim komutanı Recep Ergun'a ulaştıran değerli bir Albay, devrisi gün, "Yarın darbe yapılıyor. DEMOKRAT temelli kapatılacak, başının çaresine bak" dedi.

12 Eylül sonrası... Kimileri Türkiye'nin güzelliklerini anlatırken, "DEMOKRAT TÜRKİYE" çıkmaya başladı yurtdışında. Kapatılan DEMOKRAT'ın devamı sayılabilir mi?

Doğrudan böyle bir benzetme yapmayı gereksiz bulurum. DEMOKRAT TÜRKİYE'yi yaratan gerçekler ayrıydı. Türkiye'de yaprak kımıldamıyordu. Basının üstünde sansür vardı. İnsan haklarına ağır saldırılar yapılıyordu. Yaşanan olayları teşhir etmek ve muhalefetin sesini duyurmak kaçınılmazdı. Bu yolla yabancı ülkelerdeki dağınık demokrasi güçlerini cuntaya karşı bir platformda toplamak, kamuoyu oluşturmak belli bir görev olarak karşımızda duruyordu. İşte böyle bir boşluğu dolduracak bir yayın organının hayata geçirilmesi için Federal Almanya'da ve öteki Avrupa ülkelerinde yaşayan yazar, sanatçı, gazeteci, sendikacı ve demokrat kişiler bir araya geldik. Ortak bir bildirge ile çıkaracağımız gazetenin yayın ilkelerini açıkladık. Ömer Polat, Demir Özlü, Melike Demirağ, Şanar Yurdatapan, Yusuf Ziya Bahadınlı, Nihat Behram, Arif Gelen, Aysel Özakın, Fuat Saka, Nazım Alfatlı, Kemal Uzun, Sait Kozacıoğlu'nun imzaları vardı çıkış bildirgesinde. Daha sonra Doğan Özgüden de katıldı ve DEMOKRAT TÜRKİYE'nin sürekli yazarlarından oldu.

Maddi yanına gelince, Avrupa'daki Devrimci İşçi Dernekleri, Devrimci Yol sempatizanları, işçiler arasında kampanya açtılar. Bazı demokratik kuruluşların, kişilerin de katkıları oldu. Daha ilk aşamada yeterli para sağlanmış, bir yayınevi için gerekli makinalar ve öteki araçlar satın alınmıştı. Yaptığımız yan yayınlarla da belirli bir gelir sağlanıyordu. Satış motor görevini Devrimci İşçi Dernekleri üstlenmişti. Genel dağıtım da bir Alman firmasınca yapılıyordu. Türklerin ve Türkçe bilenlerin yaşadığı hemen her ülkede okunurdu DEMOKRAT TÜRKİYE. Satışı 35-40 000 arasında değişirdi. Yurtdışında güvenilir, seviyeli bir kimliği vardı bu gazetenin. 1981 yılından başlayarak üç yıl aralıksız yayınını sürdürdü. Türkiye'de muhalefetin, basının sesi bir ölçüde yükselmeye başlayınca DEMOKRAT TÜRKİYE de görevini yapmış olmanın rahatlığı içinde ömrünü tamamladı.

Şimdi de görev sırası DEMOKRAT!'ta... ■

Dağınık Notlar

COGİTO ERGO SUM

Orhan Alkaya

Maruz kaldığımız ağır iletişim bombardımanının altında ezilmemenin hesaplarını yapmak, vade farkıyla, Patriot'ların, harb-el-kimyanın, nükleer başlıklı füzelerin altında yok olmamanın hesaplarını yapmak kadar, giderek daha fazla önem kazanmış görünüyor.

Günde yüzbinlerce sözcük geçen ajanslar, naklen ölüm yayını yapan tv kanalları, görsel bombardımanın kuyruğunda şaşkın ve çaresiz iz kovalayan yazılı basın, görülen o ki, tüm gündemi işgal etmiş, giderek belirlemiş durumda. Bizlerse, kıstırıldığımız köşelerde, bu inanılmaz hızlı ritmin bir yerlerini tutup olan biteni anlamaya çalışırken, bırakın yeni tasarımlar, ufuklar üretme "misyon"umuzu hatırlamayı, doğru dürüst muhalefet bile edemez hale geldik.

"Misyon"u herhangi bir gruba, dünya görüşüne, örgüte vb. değil, saltık anlamda "insan" olma bilincine bağlıyorum burada. Biraz "yumuşak" bir bilinç tanımı çıkıyor belki ama, yeni bir durum karşısında duruş almanın başlangıç noktası, asgari bir "kendinin ayırdına varma" halidir belki de...

Daha önemlisi ise, "hazır" muhalefet bile edemez hale gelmişken, kendimizi tanımladığımız siyasal-toplumsal alanın "muhalefet"mi olması gerektiği; giderek, iktidar-muhalefet ikileminin, siyasal-toplumsal konumlanışı belirlemede tek ölçü olarak kullanılması olgusu karşısında, yeni bir sorgulamaya açılmamızın mümkün olup olmadığının araştırılmasıdır galiba.

Belki, iktidarın sürekliliği durumunun kurgusunda, muhalefetin sürekliliğini de tesbit edebiliriz böylece...

Kuşkusuz, reel-politika açısını gözden kaçırıp, "muhalefet" fikrini kafamın içinde kadük etmiş değilim. Zaten bu yazıya başlarken, "Muhalefet Meclisleri" önerisini tartışmak istiyordum. Aşırı disiplinsizliğim, odağımı kaydırmasaydı...

(Sol muhalefet geleneğimizde, seçenekleri ve ihtimalleri "tekleştirmek" gibi bir eğilim kütlesi hep olagelmiştir. Seçenekleri azaltıp ayrılıkları çoğaltmak, önerileri tekleştirip mutlaklaştırarak yıllarca sabır ve dargörüşle savunmak ve bunlardan doğan bir "Abdal Yunus" yücelmesi sağlamak eğilimi...)

Bilgiyi desantralize etme imkanından yoksun bir çağda yaşıyoruz. Bilgi ve güç aynı merkezde, devletlerüstü devlet merkezinde toplanıyor, toplandı

Yani, iktidar-muhalefet ikileminin dışında bir "yeni oluş biçimi" aramak, reel politika yapmanın önünde bir engel oluşturmaz bence. Sözgelişi, Birleşmiş Amerikan Devletleri karşısında 17 milyonluk bir halkın yok edilmesine karşı durmak, bir Ortadoğu despotunu desteklemeyi kaçınılmaz kılmadığı gibi, sokaktaki eylemliliğin içinde birlik imkanlarını araştırmak, sokağın çoğunluğunun temsil ettiği alt-düşünce formülasyonuna tabi olmayı gerektirmez. Sokağa abartılı bir fiil atfetmeden yaklaşmayı becerebilirsek, Demokrat!'ın 3. sayısında Melih Pekdemir'in önerdiği, Direniş Komiteleri'nin anlam ve kapsamca zenginleştirilmiş bir versiyonu olan Muhalefet Meclisleri önerisinin de, "yeni oluş biçimi" arayışının seçeneği olmaksızın, bir hayli işlevsel olacağı kanısındayım(Muhalefet Meclisleri önerisini, reel-politiker bir yaklaşım olarak çok ciddi bulduğumu ve kendi katkımı oluşturmak için çalıştığımı ayrıca belirtiyorum).

Melih Pekdemir'in yazısında, negatif yanıyla atıfta bulunduğu Demokratik Kitle Örgütleri Eylem Birliği Platformu'nun bile, bir ihtiyaca cevap vereceğini düşünüyorum hatta. "Bile"nin altını çizdim, çünkü, başlangıcından nihayetine kadar bütün Pazartesi akşamlarımı, anılan platformun, hatları ustaca belirlenmiş oto-ajitasyonuna içerleyerek ve katılarak geçirmiştim. Formasyonumuz, orada da bize tarihi bir an'ı ıskalatmıştı. Bugün de benzer platformlarda pek çok an'ın ıskalanacağından emin olmakla birlikte, bir araya gelişlerin tümünü, reel politika açısından da, yeni imkanları araştırmak açısından da çok önemli buluyorum.

Bir "Blok" arayışından tutun da, sınırlı eylem birliklerine, kapsamlı Muhalefet Meclisleri'ne kadar her imkanın denenmesiyle belirecek dirsek ya da kafa temaslarına, klasik söylemle, her zamankinden fazla ihtiyacımız var bugün... "Muhalefetin birleşik gücü"nü yaratmayı denerken, birleşik gücün "iktidar-muhalefet" ikilemi dışında yeni bir konumlanışını da araştırmak, hayatın örtülü zenginliği ve çeşitliliği içinde mümkündür çünkü.

Başa dönersek; bilginin ve gü-

cün aynı elde santralize oluşu gerçeğiyle, ilk kez bu kadar katı biçimde yüzleşiyoruz bu çağda. İletişim bombardımanı, ilk bakışta, hakiki bombardımanın lojistik desteğini oluşturuyor. Ama daha derinleştirilmiş bir bakışla, iletişim bombardımanın "destek ateşi"ni hakiki silahların gerçekleştirdiğini ayrımsamak da mümkün olabilir.

Israrla yinelenen komik bir replik dolaşıyor ortalıkta: Tarihin en demokratik savaşı! Bu, demokrasinin imkanlarının tükenmeye yüz tuttuğu bir noktayı da imliyor aslında. Demokrasi, yani "halk iktidarı", tüm imkanlarıyla birlikte ve hızla tüketiliyor. Merkezdekiler, halk'ı iletişim kanalları aracılığıyla kontrol edebilme konusunda bir hayli yol aldı artık. Yüzyılın tarihine hızlı bir göz atın; filozofsuzlaştırılmış, şairleri marjinalleştirilmiş, bilim adamları, bilgiyi desantralize etme imkanından ve ihtiyacından yoksun bırakılmış bir çağda yaşıyoruz. Bilgi ve güç aynı merkezde, devletlerüstü devlet merkezinde toplanıyor, toplandı.

Gücün iktidar odağında santralize olmuşluğuna karşı, bilginin desantralizasyonunun mümkün olması, iktidar-muhalefet ikileminin temel dayanağını oluşturuyordu geçmişte. Şimdi bu konum farklılığı ortadan kaldırılma noktasına geldi. Bu da, sanayi devriminin tamamlandığı, teknolojinin iktidarlar açısından belirleyici maksimuma ulaştığı yeni bir dönemi imliyor.

Descartes'çı değilim ama, o ünlü söze de bayılırım: **Cogito ergo sum.** En doğru karşılığıyla, "düşünüyorum, varım".

İktidarın karşısına bir "insan" olarak çıkma imkanımızın maksimum değerini ifade ediyor bu söz. Bence, asıl birleştirilmesi gereken "güç", her insanda nispi bir farklı karşılığı olan "özgül düşünme gücü"dür. Bir yandan üretilmiş bilgiyi desantralize etmeyi mümkün kılacak, diğer yandan yeni bilgi kaynaklarına ve düşüncenin yaratıcı ufkuna yönelmeyi sağlayacak güç...

Belki, "demokratik" savaşlardan ve demokrasi kavramının içini dolduran "batı-merkezci" kapsamdan sıyrılmanın yolu da buradan geçiyordur. ■

Yanni, Alika, Menni ve Diğerleri

NE ZAMAN BÜYÜDÜ BU VELETLER

Andonis Zikas

Üçü kız, biri oğlan Atinalı yeğenlerim. Menni, Aleka, Nataşa kızlar, Yanni oğlan. Natasa küçük henüz, ilkokula gidiyor. Menni liseyi bitiriyor bu yıl. Yanni ve Alika ortaokuldalar. teyzeleri telefonda, "evde habire boykottan ve direnişten konuşuyorlar. Ufaklar müthiş militan üstelik. anaları başlarına birşey gelecek diye korkuyor. Öğrenciler habire polisle çatışıyorlar..." deyince şaşkınlıktan küçük dilimi yutuyordum az daha.

Menni kaşlarını yeni almaya başlamış, elbiselerinden ve güzelliğinden ve akıllılığından başka tasası olmayan bir yeni yetmeydi daha dün. Yanni, habire pasta ve çikolata yiyen altın yürekli, tatlı bir tosuncuk; Aleka, içine kapanık, güzel, sarışın bir minik kız. Ben, içeriki odada birşeyler okurken fütursuzca içeri dalar, biraz şamata yapıp çıkarlardı. Atariden, futbolculardan, yeni yıl ve yaşgünlerinden anlamayan, habire birşeyler okuyan "ot amca", "dinazor amca" gibi göründüğümü sanırdım gözlerine. Ne, iki ülkede geçmiş onbeş yıllık politik uğraşımdan, ne okuyup yazdıklarımdan konuşacak ortak dilimiz vardı. Onlar elbiseleri, pastaları, can sıkıntılarıyla; bense kitaplarımla yuvarlanıp gidiyorduk.

"...polisle çatışıyorlar..." ,
"...polisle çatışıyorlar...", "..po..".

Beynimin kılcal damarlarındaki atışlar tempolarını bu cümleye uydurmuşlar; zonklamaları kulaklarımda tek tek sayıyorum: "...po..." , "...po..." , "...po...".

Yanni, okulun duvarını siper almış, çikolotalı pastasını fırlatıyor polisin kafasına. Menni, ciğerlerinin tüm gücüyle abanmış ses tellerine; bir yandan slogan atıyor, bir yandan elbise askısını sallıyor. Aleka, mini eteğini ve kırmızı çoraplarını çekmiş; gözleri yeni tomurcuklanan göğüslerinin kazağında yaptığı tepeciklerde, bir eliyle pankart sopasını tutmuş bir eliyle kolyesiyle oynuyor.

Ben...?

Öylesine benden ötelerde ki başladıkları nokta, bana ancak şaşkınlığımı kağıda dökmek kalıyor. Patladıkları andaki iletişimsizliğimiz zorunlu muydu? Bilmiyorum. Siyasal partiler, marjinal sol örgütler, sendikalar, öğrenci dernekleri de bilmiyor. Ben nasıl başlamıştım? Anımsamıyorum bile. Tarih denilen kasap, hepimizi yan yana dizse bile her kuşağı kendi bacağından asıyor görünüşe bakılırsa.

1973 : Politeknik öğrencileri 1967 Albaylar Cuntası'na karşı ilk kitlesel direnişi gerçekleştiriyorlar. tanklarla ezilen direniş, Yunanistan demokrasi tarihinin dönüm noktası oluyor. Eylemleri başlatan ve örgütleyen, küçük sol grupların ve bağımsız çevrelerin militanları.

1974 : Cunta düştükten sonra yapılan ilk öğrenci temsilciliği seçimlerinde sol gruplar oyların % 80'ini alıyorlar. Politeknik olaylarında yer alan öğrenciler sol partilerin önemli kadroları oluyorlar.

1981: Bağımsız sol çevrelerin ve sol sosyal demokratların 1974'de birleşerek kurdukları PASOK iktidara geliyor. "Yunan tipi sosyalizm" diye sunulmaya çalışılan yeni iktidardan özellikle öğrenciler çok şey beklemektedirler.

1985 : "Sosyalist iktidar" ın ilk dört yılı öğrenci kitlesinde büyük bir hayal kırıklığı yaratıyor. Öğrenciler kendilerinin de eğitim-üretim sürecine katıldığı, çağdaş gelişmeleri yakalayan okullar istemektedir. İktidar, sınırlı politik haklar vermekle yetinir. Bu ise gerçekte öğrencilerin 15 yıllık mücadelelerinin "de facto" kazanımlarının yasallaştırılmasından ibarettir.

Okullarda artık polis yoktur, öğ-

Hiç kimsenin derdine çare bulamayacağını anlamanın öfkesiyle öğrenciler patladı sonunda: "Hayallerimiz ve önümüzde yaşanacak koca bir yaşam var. Bu düzeninse bize sunduğu hiçbir şey yok!"

rencilerin seçimle gelen konfederasyonları ve dernekleri vardır, her öğrenci bu derneklerin doğal üyesidir, eski solcu hocalar geri dönmüştür, ama okullarda bilim yoktur. Her siyasi partinin okullara "militan deposu" olarak bakması sonucu öğrenci kitleleri hızla "siyasal" parti ve grupları terkeder. Bu arada eğitimin kalitesi de habire düşer.

1988 : Ancak % 50 katılımla gerçekleştirilen öğrenci temsilciliği seçimlerinde sağcı Yeni Demokrasi Partisi'nin gençlik örgütü, oyların yarısını alarak solu geleneksel kalesinde bozguna uğratır. On-oniki yılda % 20'den %50'ye varan sağ oyları eski solcular "şimdiki gençler ot", sağ partilerse "gençlik bizimle" diye değerlendirdiler. Gariban gençliğinse derdi adam gibi öğrenim görmektir. Bu kez umutlar sağcı Yeni Demokrasi Partisi'ne bağlanmıştır.

1990 : İktidarda ilk altı ayını dolduran Yeni Demokrasi Partisi okulları "adam etmekten" ne anladığını sergilemeye başlar. "Tüm suç serkeş öğrencilerde" dir. Polis, okulları yola getirmek için en iyi araçtır ve parası olanlar için özel okullar açılmalıdır!

Hiçkimsenin derdine çare bulamayacağını anlamanın öfkesiyle öğrenciler patladı sonunda. "Hayallerimiz ve önümüzde yaşanacak koca bir yaşam var" diyordu dergilerdeki söyleşilerden birinde 15 yaşındaki bir oğlan, "Bu düzeninse bize sunduğu hiçbirşey yok, savaş ve öfke dolu, kirli bir dünyaya getirilmişiz. Bu dünyanın hiçbir çekiciliği yok. Yaşamıyor, katlanıyoruz!"

Paris'li öğrenciler de geçen yıl "katlanıyoruz" diyorlardı.

Bu ince felsefeye, Mitsotakis türünden kalın bir adamın yanıtı, polis copu oldu elbette. "Doğmuş olmaktan gelen hakkımızı verin!" talebine, "Al sana! " diye yanıt verdi iktidar. Cunta kalıntısı polislerin hedef gözeterek attıkları işaret fişekleri bir öğrencinin karnını yarıp ölümüne neden oldu. Gene aynı fişeklerin tutuşturduğu binada üç kişi yanarak öldü. Mora Yarımadası'nın kuzeybatısındaki Patra kentinde kendilerine gün doğduğunu düşünen eski faşistler solcu öğretmenlerden birinin kafasını demir çubukla kırıp ölümüne neden oldular.

Yunanistan'da 90'ların politika arenasına böyle çıktılar işte. Al takke ver külah politikacılığından bambaşka bir "politika" bu. Jargonu da, araçları da, amaçları da bambaşka.

15-20 yıl öncesinin "devrim" li, "savaş" lı, "Marks"lı çıkışına da benzemiyor bunlarınki.

Somut nokta hedeflere yönelik yığınsal eylemleri var.

*Bütçeden milli eğitime ayrılan para artırılsın.

*Ders kitapları yenilensin

*Öğretmenler eğitilsin

*Üniversitelerin özelleştirilmesi girişimi durdurulsun

*Kazanılmış demokratik hakları geri almaya yönelik cumhurbaşkanlığı kararnameleri geri alınsın.

Üç aya yaklaşan ve tüm Yunanistan'da ortaöğrenim kurumlarını kapsayan direnişleri bitti sonunda. Milli eğitim bakanı istifa etti; yerine gelen yenisi, öğrencilerin tüm isteklerinin kabul edildiğini, bütçeden de 15 milyar drahmi (1 dr=25 TL) ek ödenek ayrıldığını ilan etti.

Okullar birer ikişer açılıyor yeniden. Sıralara oturacak "kazanmış olmanın gururunu taşıyan" öğrenciler, 3 ay öncesinin öğrencilerinden farklı olacaklar kuşkusuz.

Menni, Aleka ve Yanni bu kez odama dalıverdiklerinde bana " Direniş dediğin böyle yapılır moruk kuş! " diyorlarmış gibime gelecek

Öğrenmenin yaşı yoktur değil mi?■

Latin Amerika'da Gerilla Hareketleri-
SUSTUĞU ZAMAN SİLAHLAR...

Cristian Fernandez

Latin Amerika'da silahlı mücadele artık başka bir dilden konuşmaya başladı. Bu kıtanın militarist hükümetlerine karşı aynı yöntemlerle sürdürülen ısrarlı bir mücadelenin ardından, 90'lı yıllar, gerilla hareketleri açısından silahların bırakılıp görüşme masalarına oturulduğu bir sürece doğru yeni bir yönelişte ifadesini buluyor.

Bu olgu hakkında, incelenen ülkeye bağlı olarak değişen çeşitli yorumlar yapılıyor. Diğer ülkelerin yanısıra, El Salvador, Guatemala, Kolombiya, Ekvator, Peru ve Uruguay'daki gerilla hareketleri, içinde bulunduğumuz dönemde, çoğunlukla geleneksel politik sınıflar arasındaki uzlaşmaz karşıtlıklarla hızlanan bir pasifikasyon sürecine girdiler.

Açıktır ki, Gerillaları şu anda görüşme masasına oturmaya zorlayan nedenlerin başında, hükümet güçleri karşısında kesin bir zafer elde edememiş olmaları geliyor. Ama hükümet güçleri de gerillaları yoketmeyi başaramadı. "Kirli İç Savaş" olarak adlandırılan çatışmaları yürüten paramiliter güçler, işte böylesi bir açmazın sonucunda ortaya çıktılar. Paramiliter grupların amacı, toplumsal değişimden yana olan halk önderlerini saf dışı bırakmak ya da gerillaların etki alanı altındaki bölgelerde yaşayan insanları ayrım gözetmeksizin katletmekti.

Peru, Kolombiya Ve Guatemala

Latin Amerika'daki silahlı gerilla hareketlerinin büyük çoğunluğu, Fidel Castro'nun önderlik ettiği Küba Devrimi'nden esinlenmişlerdir. Küba Adası'ndaki gerilla zaferi, ABD çıkarlarına bağımlılıktan kaynaklanan ekonomik krizi tüm ağırlığıyla yaşayan diğer Latin Amerika ülkelerindeki işçi, köylü ve öğrenciler için umut kaynağı olmuştu.

Böylece filizlenen gerilla grupları, halka ekonomik, siyasi ve toplumsal güvenceler verilmesi talebi üzerine kurulu bir eylem çizgisi izlediler. Gerillaların faaliyet gösterdiği ülkelerin hükümetleri ise bu hareketleri sapkınlık diye niteleyip kamuoyundaki saygınlıklarını lekeleme çabasına giriştiler.

90'lı yıllar Latin Amerika gerilla hareketleri açısından silahların bırakıldığı yeni bir sürece doğru yöneliyor

Derken Gece Oldu

Güney yarımküredeki ulusların büyük çoğunluğundaki demokratik sistemler, kanlı diktatörlük rejimlerince çökertildi. Baskılar esas olarak, silahlı mücadeleyi toplumsal değişimler yaratmanın bir aracı olarak savunan siyasal örgütlere yöneliyordu.

Uruguay'da daha çok Tupamaros olarak bilinen Movimiento de Liberacion Nacional (MLN), Arjantin'de Ejercito Revolucionario del Pueblo (ERP) ve Montoneros, Şili'de Movimiento de İzquierda Revolucionaria (MIR), en önemli önderlerini cezaevi ya da sürgünde kaybeden hareketler.

Sivil hayatla yeniden bütünleşmeye ilk karar veren gruplardan biri Tupamaros oldu. Uruguay'da diktatörlük rejiminin sona ermesiyle birlikte bu grup, demokratik süreci güçlendirme ve siyasal mücadeleye sosyalizm yararına öncelik tanımanın en önemli görev olduğuna karar verdi.

MLN, iki yıl önce diğer sol grupları da arkasına alarak geniş bir halk desteği elde etti ve bu destek kendisine Montevideo'daki yerel seçimlerde bir zafer kazandırdı. Şili'de ise MIR'in bir kesimi tümüyle legalleşme yolunu seçti, seçimlere katıldı ancak bir başarı elde edemedi. Diğer kesim hala gizlilik içinde bulunmasına karşın, yasal cepheyi bir seçenek olarak görmekte.

Arjantin'deki ERP militanlarının çoğu öldürülmüş durumda ve Monteneros üyeleri, hem insan haklarını ihlal etmekle suçlanan askeri yetkilileri, hem de kendilerini içeren bir af ile cezaevinden çıktılar. Halkın bu takasa desteği asgari ölçülerde kaldı; çoğunluk, gerillaların, kayıplar ve katliamlardan sorumlu olan askerlerin affedilmesi karşılığında "özgürlüklerini" kazandığına inanıyor.

Sonuç olarak Güney yarımküre-de süreç, gerilla hareketlerinin, geleneksel demokrasinin geri gelmesi ve bu ülkelerde işbaşında bulunan hükümetlerin çıkardıkları aflar sayesinde legal hayatla yeniden bütünleşmeleri temelinde ilerlemektedir.

Kolombiya Örneği

Latin Amerika'daki en eski ve en kalabalık gerilla hareketlerinin anavatanı olan Kolombiya'da isyancı gruplar kendi aralarında, hükümetin görüşme önerilerini kabul edenler ve hükümetin sunması gerekenden daha fazlasını talep edenler olarak ayrılmaktadırlar.

Kolombiya askeri güçleri, "Ulusal Diyalog"un başarısızlığa uğramasına tepki olarak bazı isyancı güçlere saldırmak için toprak yakma kampanyalarına giriştiler. Bu gruplar, zayıf askeri nitelikleri gözönüne alınarak, tek tek aflar aracılığıyla siyasi ortamla bütünleşmelerine yönelik hükümet önerilerini kabule zorlandılar.

M-19'lar görüşme sürecinden gerçekten yararlanamamalarına karşın 1990 seçimlerine katıldılar. Geçen yılın Aralık ayında bir Ulusal Kurucu Meclis (ANC) için yapılan seçimlerde, sandıklarda yaklaşık bir milyon oy elde ederek Kolombiya'da sol için bir rekor kırdılar. Bu oylar harekete, başlıca amacı Kolombiya'nın arkaik anayasasını reforma tabi tutmak olan ANC'de bulunan 70 sandalyeden 19'unu sağladı.

Sadece Kolombiya'da değil, diğer Latin Amerika ülkelerindeki gerilla grupları da M-19 örneğini izlemeye başladılar. Ejercito Popular de Liberacion (EPL), yerel Quintin Lame ve küçük Partido Revolucionario de Los Trabajadores hükümetle görüşmelere başladılar. Bu arada, Ekvator'da Alfaro Vive Carajoı silahlarını bıraktı. El Salvador'da hükümet FMLN'ye Kolombiya'dakine benzer öneriler sunmaya başladı.

Ancak silahlı isyanın Kolombiya'daki durumu daha karmaşıktır. Hükümet güçlerinin saldırıları ve ordunun, uyuşturucu kaçakçılarıyla birlikte yürüttüğü kirli savaş, bazı grupları zayıflattıysa da bazıları büyük ölçüde gelişmişlerdir. Daha önceleri, şimdi silahlarını bırakma sürecinde olan grupları içeren Coordinadora Nacional Guerrillere'nin birleşmesiyle desteklenen FARC ve ELN güçlü halk orduları haline gelmişlerdir.

Coordinadora Guerrillere hükümete, ülkede toplumsal ve askeri bir barış sürecini güvence altına alacak demokratik ve toplumsal reformlarla birleşmiş bir ateşkes de içeren bir görüşme önerisi sundu.

Hükümetin silahlı güçleri bu öneriye karşılık olarak FARC ve ELN'nin etkisi altındaki bölgelerde, köylülerin kitleler halinde kaçışı ve Orduya yönelik insan hakları ihlali suçlamalarına yol açan saldırılarını şiddetlendirdiler.

Orta Amerika'nın Demokratik Devrimi

Orta Amerika'daki diyalog koşulları ülkeden ülkeye büyük değişiklikler göstermektedir. Guatemala'da, Union Revolucionara Guatemalteca (URGN), hükümete seçimler sürecini açacak ve insan hakları konusunda güvenceler sağlayacak reformlar yapma yükümlülüğü veren siyasal bir anlaşmaya imza atmıştır. El Salvador'da Frente Farabundo Marti para la Liberacion Nacional (FMLN) sürekli olarak Alfredo Cristiani'nin Hıristiyan Demokrat Hükümetini FMLN'nin "Demokratik Devrim" olarak adlandırdığı öneriyi görüşmeye zorlamaya yönelik güç ve halk desteği gösterileri sergilemektedir. Guatemala'da, URGN ile yapılan görüşmelere karşın hükümet barışa yönelik büyük bir isteksizlik göstererek sözlerini yerine getirmemektedir.

Diğer taraftan, FMLN kısa bir süre önce örgütün tarihsel olarak demokratik, devrimci ve yurtsever düşüncelerden esinlendiğini; FMLN'nin silahlarının asla topluma herhangi bir şeyi dayatmaya yönelik olarak kullanılmasının amaçlanmadığını; silahların bunun yerine toplumsal eşitsizliklere neden olan militarizm ve militarizmin toplum üzerine doğrulttuğu silahların gücünü yoketmeye yönelik olarak kullanılabileceğini iddia eden bir öneriyi gündeme getirdi.

FMLN'nin "demokratik devrim"i örgütün silahlarını bırakması için dört derin değişikliğin gerçekleştirilmesini talep ediyor: 1) Militarizme son verilmesi 2) Yeni bir sosyo-ekonomik düzen 3) Ulusun demokratikleştirilmesi 4) Ulusal egemenliğin sağlanması, dürüst ve bağımsız bir dış politika.

Diyalog Manzaraları

Latin Amerika gerilla güçleri hakkındaki bu özet, çeşitli görüşme süreci biçimleri hakkında iyi bir fikir sağlamaktadır. Bazı gruplar, çıkarılan afların arkasından sivil ve politik hayatla yeniden bütünleşmekten hoşnutlar. Diğerleri seçimlere katılım için güvenceler ve hükümetle doğrudan görüşmelere yol açacak süreçlerin harekete geçirilmesini talep etmektedirler.

Doğu-Batı çatışmasının ve Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle birlikte isyancıların kendi varlıklarını meşrulaştırmaları giderek daha da zorlaşmaktadır. Bu da isyancıların diyalog tartışmalarını başlatmalarına katkıda bulunmaktadır. Ancak esas sorun Kuzey-Güney, yoksul ve zengin çelişkisinin varlığını sürdürmekte olmasıdır.

Hükümetler birbiri ardından pazar ekonomisi ve ekonomik liberalizasyon girişimlerini başlatır, böylece de Birleşik Devletlere olan bağımlılıklarını artırırlarken Latin Amerika'da asla gerçek bir demokratikleşme kök salmayacaktır. Bu arada FMLN tarafından belirtilen dört nokta tüm Latin Amerika için anlamlı olmaya devam edecektir. ■

Yeşil Milletvekili Claudia Roth:

"YENİDEN DERT OLABİLİRİZ

Metin Gülbay

Claudia Roth. Almanya'nın Avrupa Parlamentosu'ndaki Yeşil Kanat Milletvekili. Avrupa Parlamentosu Türkiye Büyük Millet Meclisi Karma Komisyonu Üyesi aynı zamanda. Roth'un asıl mesleği dramaturgluk. Zaten milletvekili olmadan önce bir müzik grubunun menajerliğini yapıyormuş.

Avrupa Parlamentosu'nda Gençlik-Spor-Kültür-Eğitim ve Medya Komisyonu ile Ekonomi Komisyonu'nda görevli olan Claudia Roth bekar ve Avrupa Parlametosu'na girmeden önce Yeşiller'in Alman Parlamentosu'ndaki sözcülüğünü yapmış.

İkinci Dünya Savaşı ile ilgili bir filmi seyrettiğimi anımsıyorum.Filmde Amerikalı,İngiliz ,İtalyan,Alman askerleri,İtalyan ve Alman birer tane olmak üzere (ve tabii ki diğerlerine esir düşmüş bir halde) Kuzey Afrika'daki çöl savaşları sırasında zorunlu olarak bir araya geliyorlar. Sığındıkları bir yerde İtalyan ile Alman , kendilerini çölde ölüme terketmeyen Batılı askerlere ihanet edip etmeme konusunda anlaşmazlığa düşünce kavga etmeye başlıyorlar. İtalyan askerinin haykırdığı şu tümce aklıma bir bıçak gibi saplanmış: "Biz Mussolini'ye yalnızca boyun eğdik. Ama siz Hitler'e ruhunuzu da sattınız."

Haklarını yememek gerek. Bir avuç bile olsalar İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'da da insanlar Nazizm'e karşı ölümüne savaştılar. Tabii, aradan kırkbeş yıl geçti. Ve bugün artık Almanyalar birleşti. Ama Avrupa şimdi bile arkasını Almanya'ya rahatça dönemiyor. Peki bir süre sonra ne olacak? Almanya, Japonya ve ABD ile kıyasıya bir rekabeti mi yeğleyecek yoksa... Yoksa peşinden koşacağı yeni bir Adolf'u mu arayacak?

Claudia Roth hem alımlı bir bayan, hem de Doğrucu Davut dediğimiz tiplerden. Tuttuğunu koparıyor. Bu söyleşi yapılmadan biraz önce AT-Türkiye Karma Komisyon Toplantısı'nda biz Türk gazetecilerinin lehine ve tabii ki Türk yöneticilerini epey hırpalayan bir konuşma yaptı. Toplantıdan çıkıp balıklama iki Almanya'nın birleşmesi konusuna daldı bizimle beraber, aynı Doğrucu Davut'luğunu sürdürerek...

Doğu Almanya'daki insanlar bu birleşme ile kendi kişiliklerini kaybetmeye zorlandılar

Bir Batı Alman olarak Doğu Almanlar'ı nasıl, hangi gözle görüyorsunuz? Onlar geri kalmış bir toplumun üyeleri mi, yoksa dünyayı aynen sizler gibi mi algılıyorlar?

Çok kolay yanıtlayacağım bir soru bu. Bir karşılaştırma yapmam gerekirse, benim Doğu Almanya ile yani bir Doğu Alman'la iletişimde önüme çıkan engel, aynı bir İsviçreli bir Avusturyalı ile iletişimde karşılaştığınız engeller gibi. Aynı dili konuşan ama farklı şeylerden bahseden, farklı bir kültürü olan bir ilişki biçimi olarak görüyorum bir Batı Alman ile bir Doğu Alman arasındaki farkı.

Geçtiğimiz 45 yılda Doğu Almanya'da gerçekten tamamen kendine özgü bir devlet, toplum ve kültürel yapı oluşturulmuş. Bunun tersini iddia eden bütün tezler, yani sanki daha dün ayrılmışız, aramızda hiçbir fark yokmuşcasına yaklaşan tezler yalandır. Küçük bir anımla size örnek vermek isterim. Berlin'de Doğu ve Batı Berlin'den gelen kadınların örgütledikleri bir yürüyüş düzenlendi. Bu yürüyüş, planlandığı gibi Batı'dan Doğu'ya doğru yapıldı. Yürüyüşün bitiminde yapılan konuşmalara ben de katıldım ve bir konuşma yaptım. Konuşmamı yaparken söylediğim sözlerin, anlatmaya çalıştığım şeylerin, kadın hareketinin belirleyici esprilerinin Doğu'lu kadınlar tarafından hiç algılanamadığını hissettim. Konuşurken onlarla aramda bir nevi kopukluk olduğunu gördüm. Bu beni çok huzursuz etti. Örnek vereyim isterseniz, toplantıya erkeklerin katılmaması bizim tarafımızdan önerildiği zaman Doğu'lu kadınların bunu kabul etmediklerini gördüm. Kendi kadın hareketi geçmişlerinden gelen alışkınlıklarla böyle bir istemi kabullenemiyorlardı.

Bu aslında bende şu kanıyı uyandırıyor: Belli nedenlerden ötürü çok çabuk karar verilip çok çabuk uygulamaya konan iki ülkenin birleşmesinin zorlanması nedeniyle ortaya çıkan sorunların çok büyük olduğuna inanıyorum.

Bu kadar büyük anlayış farkı varken, birleşme sürecinin ne kadr bir zaman içinde tam olarak gerçekleşeceği umuluyor? Bir başka de-

yişle karşılıklı olarak ne zaman bir Doğu Alman ve Batı Alman kendilerini birer Alman olarak hissedecekler?

Soruna politik açıdan bakılırsa birleşme bitmiştir. Onbir tane federatif hükümeti olan bir devletin şu anda on altı tane federatif hükümeti var. Doğu Almanya beş federatif bölgeye bölünüp Almanya Federatif Devleti'ne katılmıştır. Hukuki açıdan olay tamamen bitmiştir. Vatandaşlık olayı da değişmiştir. Artık çifte vatandaşlık değil, bir Almanya vatandaşlığı vardır. Eğer bazı sakıncalar konmamış ise yasalar her tarafta geçerlidir. Meseleye bu açıdan bakıldığında durum kesinlikle açık. Burada sorun, iki ayrı devletin birleşmesi değil. Bir ülkenin diğerine bağlanması olarak ortaya çıkıyor. Böyle bakınca da, önceden, önceki yaşanmışlıklardan gelen farklılıklar hiçbir zaman kendi kendine ortadan kalkmıyor. Örneğin şimdi Almanya'da yaşayan bir Türk arkadaşımla çok daha iyi anlaşabiliyorum eğer onu Magdeburg'lu bir Doğu Alman ile kıyaslamaya kalkarsam. Yani farklılıklar çok büyük.

Sürecin ne kadar zaman alacağını kestiremiyorum. Sanıyorum çok büyük bir değişim gerekecek. Altını çizmek istediğim en önemli faktörlerden bir tanesi de işte bu değişikliği aslında kolaylaştıracak bir birleşmenin olmadığıdır. Sanıyorum ki, Doğu Almanya'daki insanlar bu birleşme ile kendi kişiliklerini kaybetmeye zorlandılar. Yeşiller olarak biz bu eleştiriyi getirdik. Bütün hatalara, tarihsel geçmişe rağmen bu iki devlet bir masaya oturup bir birleşme anlaşması yapsınlar ve Doğu'nun yaşadığı bazı deneyimlerden Batı da yararlansın istedik. Yani yeni biçimlenen Almanya Cumhuruyeti sadece Batı'nın Doğu'yu bir koloni gibi üstlenmesiyle değil, karşılıklı eşit haklardan yararlanarak bu iki ülkenin kişiliklerinin birleşmesiyle oluşsun istedik. Fakat buna hiçbir zaman için fırsat verilmedi. Tamamen kolonyalist bir politika izlendi. Ve şu anda Doğu Almanya politik olarak, sosyal olarak kişiliğini yitiren 16 milyon insandan oluşmaktadır. Bundan sonra da yeni bir kişilik bulmaları ne kadar sürer onu pek bilemiyorum.

Bu gelişmeyle ilgili bir olguyu da dile getirmek istiyorum: Bu sorunun arkasında Alman halkının ne ve kim olduğu yatıyor. Bizim en önemli prensiplerimizden bir tanesi şu, halkın kim olduğu demekle, Almanya'da yaşayan, çalışan ve Almanya'yı seven bütün insanları kastediyoruz. Onun için biz Almanya'da yaşayan halk derken hiç bir zaman yalnızca Almanları düşünmüyoyruz. Orada yaşayan, orada çalışan ve artık o toplumun bir parçası haline gelmiş olan insanlar olarak algılıyoruz Alman Halkı'nı.

İşte tam bu birleşme sürecinde Alman Anayasa Mahkemesi çok üzücü bir karar aldı. Yabancıların yararlandığı yerel seçimlerde oy kullanma ve seçilme hakkının yalnızca Alman halkının olduğu sonucuna vardı. Yani yabancıların Alman halkına dahil olmadığının altını çizdi. Bu çok acı bir gelişme ve bizim uzun zamandır mücadelesini verdiğimiz şeye tamamen ters.

Siz Almanya'nın birleştiğini değil, yeniden birleştiğini belirttiniz daha önceki sohbetlerde. Peki böyle kabul edelim, şimdi açıkca söyler misiniz, bu yeniden birleşmiş Almanya'nın yeniden Dünya'nın başına dert olma olasılığı var mı?

Evet.

Olmamasının güvencesi nedir peki?

Aslında yalnızca "evet" diyerek geçersem bu soruyu, çok sığ bir karşılık vermiş olurum. Belki de şu anda Almanya'da varolan bir sürü demokratik dernek, kuruluş ve partiye ve hatta belli bir tarihe karşı haksızlık etmiş olurum. Şüphesiz Almanya'da kendini bu mücadeleye veren, Almanya'da demokratik bir sistem oluşması için mücadele eden bir kitle var. Bunlara karşı haksızlık yapmak istemem. Fakat buna rağmen birleşmenin krizi içinde ve birleşmeden sonra ortaya çıkan görüntüler sizin bahsettiğiniz türden bir korkunun aslında o kadar da havadan bir korku olmadığını gösteriyor. Örneğin bu tarih konusuna nasıl yaklaşıldı? Tarih birleşme süreci içinde hiçbir zaman konu edilmedi. İkinci Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın kurbanı olan Yahudiler, Polonyalılar, Çingeneler vb. hiçbir zaman söz konusu edilmedi. Sanki onlar Almanya'nın gazabına uğramadı. Onlar bu birleşme sırasında hiçbir karar sürecine katılmadı. Bununla kalınmadı. Almanya'nın birleşme süreciyle birlikte sanki geçmiş tarih hiç yaşanmamış gibi davranıldı. Polonyalılara Birleşmiş Almanya tarafından vize uygulanmaya başlandı. Onlara Doğu Almanya'ya serbestçe girme hakkı vardı oysa. Hatta Batı Almanya bile böyle davranmıyordu. Yani yeni Almanya'ya yeni bir şey, yeni bir hava veriliyormuş gibi davranıl-

Claudia Roth: "Almanya'da halen demokratik bir sistem oluşması için mücadele eden bir kitle var. Bunlara karşı haksızlık yapmak istemem ama, ne yazık ki bu Büyük Almanya rüyalarını hen gece uykusunda gören bir sürü insanın varoıduğu gerçeğini değiştirmiyor."

dı. Aynı şekilde yeni Almanya'nın kurulması ile birlikte, anlaşma imzalanır imzalanmaz Sovyetler Birliği'nden Batı Almanya'ya serbestçe gelen Yahudiler'e vize koydular. Bir başka örnek vereyim; örneğin 9 Kasım tarihi. Almanya'da 9 Kasım 1989 Berlin Duvarı'nın yıkılışının başlangıç tarihidir. Oysa aynı gün fakat 1938 yılında Yahudiler'in yokedilmesi başlamıştı(*).

Gerçekten altı milyon Yahudi'nin yokedileş tarihinin başlangıç günü Berlin Duvarı'nın yıkılması kadar önemli değil midir? Fakat size garanti veririm 9 Kasımlar'da bu olay hatırlanmayacaktır. Bir iki yıl önceki olay hatırlanacak ama elli yıl önceki olay hatırlanmayacaktır.

Sıradan bir Alman vatandaşının kendi ülkesinin dünya üzerindeki konumuyla ilgili rüyası nedir?

Ne diyeyim?

Yani siz Almanlar dışında herkes Dünya'da ABD, Japonya, Almanya sıralamasını yapıyoruz. Kimimiz Almanya'yı birleştikten sonra Japonya'nın da üzerinde bir güç olarak algılıyor. Fakat Almanlar kendi ülkelerini nasıl algılıyorlar?

Yeni oluşmakta olan Almanya'nın bir çocuğu olarak diyebilirim ki bütün sorunlarına rağmen ben bu ülkede yaşamaya mecbur ve bu ülkeyi biçimlendirmeyi isteyen ve buna karar vermiş olan bir kişiyim. Dün akşam iki Türk genci ile yaptığımız söyleşide kendileri Türkiye'nin çok kritik bir analizini yaptılar ve bu ülkede yaşanmayacağı sonucunu çıkardılar. Bunun için üzerinde durmak istediğim çok önemli bir etken var. O da yeni oluşmakta olan Almanya'nın bu gelişmesinin, bu güçlenmesinin bütün Dünya'yı etkisi altına alan Süper Avrupa gelişimini etkilememesidir. Bunu gerçekleştirecek bütün politik çalışmalara katılmak isterim. Çünkü böyle bir tehlike gerçekten vardır.

Şunu da ekleyeyim, bir ara çok eleştirel yaklaştım yanıt verirken, belki yanlış anlaşılır, önemle belirtmeliyim ki Berlin Duvarı'nın kalkmasına çok sevindim. Hiçbir zaman bu açılışı, bu yanileşmeyi, demokratik sürecin durmasını veya gecikmesini istemedik hatta daha bu tartışmalar olmadan çok önce bizler sıkı bir mücadele de verdik. Bütün Doğu Avrupa'nın demokratikleşme sürecine çok seviniyorum. Orada sosyalizm adına tamamen başka şeyler yapıldığını, antidemokratik, baskıcı rejimler uygulandığını sürekli olarak söyledik. Tabii ki, bunun değişmesi sevindirici bir şeydir. Fakat bu eleştiri yapılırken unutulmaması gereken şey, Batı'nın da Dünya'da gerçekleşmiş bir cennet gibi görünmesinin yanlış olduğudur. Batı'da da bir sürü eksiklikler var. Batı'da da doğa yokedilmekte, insanlar yokluk çekmekte, sömürülmekte. Yani Doğu'da Sosyalizm adına yapılan hatalar, bizi içinden çıktığımız toplumu eleştirmekten hiçbir zaman alıkoyamaz. Benim yaklaşım biçimim Batı'lı olduğum için bu kadar Batı'ya karşıdır.

Almanya'da bulunan çeşitli milletlerden yabancılaran içinde yeralabilecekleri siyasal yapılar oluşacak mı? Şu anda ülkede bulunan yabancıların oranı yüzde beş. Alman nüfusun durduğunu varsayarsak on yıl sonra bu oran ikiye katlanabilir. Bu büyük kütlenin de siyasal partileri, dernekleri, belediye başkanları, milletvekilleri yani bir Alman vatandaşı olarak veya olmayarak temsil etme ve seçme hakları olacak mı?

Birleşme süreci içinde 2. Dünya Savaşı sırasında Almanya'nın kurbanı olan Yahudiler, Polonyalı'lar, Çingeneler hiç söz konusu edilmedi

Bu konudaki gelişme iç açıcı değil. Çünkü Anayasa Mahkemesi'nin verdiği karar çok ilginç. Bu grubun belirli bir ağırlık kazanabilmesi için komünal düzeyde bile seçme ve seçilme hakkına hayır denildi. Bunun değişmesi için yasal veya pozitif bir işaret görmüş değilim. Tüm çabalarımıza rağmen başarısız kaldık. İyimser değilim bu soruya yanıt ararken.

Doğu Alman gizli polis örgütü STASI'nin Batı Alman gizli polis örgütünden veya CIA ya da KGB'den daha kötü olduğuna inanıyor musunuz? Çünkü STASI de kendi ülkesinin öz örgütüydü tümüne aynı mantıkla bakıldığında. Onun üzerine şimdi böyle gidilmesinin anlamı nedir sizce?

Çok ilginç bir tartışmadır bu. Bu konuya yaklaştığım zaman dikkat etmek durumundayım. STASI gibi bir örgütün ne kadar acılar verdiğini, devleti biçimlendirdiğini, herkesi kontrol ettiğini, antidemokratik bir süreci bir nevi sağlamlaştırdığını ve yürüttüğünü her zaman için gündeme getirdik, eleştirdik. Her zaman bu antidemokratik yapının karşısında olduk. Yalnız beni rahatsız eden şey bu eleştiri yapılırken Batı kurumlarındaki gizli servislerin sanki tamamen demokratik kuruluşlarmış gibi sunulmasıdır. Yani sanki onlarda skandallar olmuyor. Sanki Batı Alman halkı bilgisayarlarla fişlenmiyor, sanki Batı Alman halkının telefonları dinlenmiyor, sanki bir sürü insan bu gizli işlerin kurbanı olmamış gibi bir tavır içine giriliyor. İşte bu iki yüzlülük beni çok rahatsız ediyor. Biz eleştiri yaptığımızda bir yapının eleştirisini yaptık. Fakat beni korkutan şey STASI gösterilerek sanki demokratik bir legitimasyon(meşrulaştırma) oluşturuluyor Batı'da. Yani eleştirenler de aslında antidemokratik.

İşgal kuvvetlerinin geri çekilmesi dolayısıyla yeniden büyüyen Alman Ordusu'nun Alman halkı ve yöneticileri üzerindeki etkisi "olumlu" olmayacak mıdır? Yani böylece Almanlar kendilerini daha güçlü, daha "üstün" hissetmeyecekler midir? Bu arada Reich hayalleri yeniden canlanabilir mi?

Ordu bir sorun değil, çünkü o şu anda da var. Şimdi yapılan şey, Doğu'nun askerlerinin bir kısmını orduya dahil etmekten ibaret. O konuda nicel bir değişimin olduğunu sanmıyorum. Fakat ne yazık ki Büyük Almanya rüyalarını her gece uykusunda gören bir sürü insanın varolduğu gerçeğini değiştirmiyor bu da. ■

(*)**Kristallnacht**(Kırık Cam Gecesi) 9-10 Kasım 1938 Almanya'da Naziler'in Yahudiler'e karşı ilk şiddet eylemini gerçekleştirdikleri gece. Saldırıdan sonra yerleri kaplayan kırık cam parçalarının karanlıkta parlamasından ötürü bu adla anılır.

Bir Dipnot

RESTORASYON VE DEVRİM

Kutlu Tunca

Avrupa Rönesans ve Reformasyon dönemlerinden sonra, yirmibirinci yüzyıl tarihçilerinin muhtemelen Restorasyon dönemi diyecekleri yeni bir evre yaşıyor. Peki ama bu restorasyonun dinamikleri ve vaat ettiği *kutsal topraklar* ne? Geçtiğimiz aylarda Paris Saborne Üniversitesi'nde yapılan *Doğu Avrupa Nereye Gidiyor?* kollokyumuna katılan eski Doğu'lu muhaliflerin yanısıra, edebiyatçı, hicivci ve mütercimlerden oluşan Doğu Avrupa'nın neo-avangard aydınları, sosyalizmden kapitalizme geçiş hususunda hazır teorik model ve reçetelerin olmayışına ilişkin şikayetlerini bilgiç bir muziplikle dile getirmişlerdi. Oxford, Cambridge gibi meşhur batılı kampüs toplumbilimcilerinin bu konuda teorik bir seferberlik açarak, restorasyon kürsüleri açmış olmaları mümkün gözüküyor. Ama bu arada, Budapeşte'den Varşova ve Moskova sokaklarına kadar, hiç de "evdeki hesaba" uymayan bir çatışmalar diyalektiğiyle farklı bir geçiş süreci hüküm sürüyor. Ekonomik darboğazlar, kıtlık, açlık tehlikesi, enflasyon, iflaslar, kitlesel işsizlik, hiper-borçlanma, sosyal kargaşa ve otorite boşluğu, eşitsiz ölçüler dahilinde Sovyetler'in ve tüm doğu Avrupa' ülkelerinin muhtelif karakteristikleri haline geldi.

Global bir iflas halindeki doğu ekonomilerinde bürokrasi artık piyasa ya da serbest pazar ekonomilerine geçiş programlarını panik halinde ve daha çok bir kazazede ruhuyla uygulamaya çalışıyor. Ama tarihin ironisi tam da bu noktada ortaya çıkmakta; kapitalizme geçiş politikaları 40 yıllık donmuşluğuyla bürokrasinin hiyerarşik rasyonalizasyon ağlarıyla örgütlenmiş sosyolojik dokularını parçalayarak, bürokrasi-içi hizip, fraksiyon ve kanatları üretirken, aynı geçiş süreci bu kez, otoriter bir politik merkezileşmeyi zaruri kılıyor. Gorbaçov "yetkilerini arttırmaya" gayret ederken, Romanya'da Milli Selamet Cephesi'nin başkan yardımcısı Claudio Iordache, medet umduğu bir "askeri diktatörlüğün, işleri biraz olsun yoluna koyabileceğini" söylüyor. Polonyalı akademisyen Adam Michnik, doğu Avrupa'da yaşanan geçiş sürecinde "otoriter", "popülist" ve "merkeziyetçi"

Global bir iflas halindeki Doğu ekonomilerinde bürokrasi piyasa ekonomisine geçiş programını panik halinde ve kazazede ruhuyla uyguluyor

rejimlerin pekala mümkün ya da olası olduğunu vurguluyor. Neo-muhafazakar M. Dzielski ise çok daha romantik ve açık sözlü; Dzielski'ye göre, tüm doğu Avrupa toplumlarının şimdi, "politik özgürlük için değil", "ekonomik özgürlük" için savaşan bir "anti-komünizme ihtiyacı var"(akt. Zagorka va Zagorski, Politics and Society, c.17, sy.1). Devleşen bir "gölge" ya da karaborsa ekonomisi, ekonomilerin dolarizasyonu sonucu ortaya çıkan dolar zenginleri, joint venture's'ler yoluyla batıya akan karlar, milliyetcilik, burjuvalaşan elit bürokratik tabakalar, yoksul-işsiz mahalleleri"gettolar", anti-semitiklerden, monarşistlere, muhaifazakarlar ve reformculardan "bira sevenler"e kadar uzanan bir politik parti enflasyonu, sosyolojik dokuları parçalanan hiyerarşik sosyal örgütlenmenin türevsel öğeleri.

Friedmancı monetarist politikalar Batı Avrupa'da çözülürken, Latin Amerika'dan Güney Asya'ya kadar bedeli "terör", "sefalet" ve "baskı" ile ödenen liberalizmin vazettiği ve şimdi doğu bürokrasileri aracılığı ile kurulmaya çalışılan "piyasa"! ve "demokrasi"? arasındaki uyum, trajedi ile komedinin geçici bir tarihsel koalisyonunu hatırlatıyor. Bu durumun uzun erimli ve çok yönlü sonuçlar üretmesi kaçınılmaz bir zaruret. Doğu Avrupa'daki dönüşümlerin eşlik ettiği Avrupa'daki restorasyon süreci, hiyerarşik sosyal örgütlenmelerin dağılışı ve bürokratik rejimlerin iflası eşliğinde yeni sınıfsal "ilişki", "kurum" ve "özne"leri üretirken, bu "özneler" arası çatışmalar ve çatışmaların ürettiği şekillenmeler " geçiş süreci"nin rafine öğelerine dönüşmek zorunda. Birleşik Almanya'da, Berlin'in doğu kesiminde "anarşist", "solcu" ve "otonom"ların gerçekleştirdiği "ev işgalleri", batıdaki işçilerin aldığı ücretin dörtte birini alan onbinlerce doğu Alman demiryolu işcisinin gerçekleştirdiği kitlesel grev, Macaristan'da hükümet zamlarına karşı sürücülerin kurduğu barikatlar, Bükreş'te batıya bilinç-altındaki heyülayı anımsatan maden işçileri, kuvveden fiile henüz çıkmamış, ama çıkması muhtemel radikal ve devrimci potansiyellerin ipuçları olarak düşünülebilir. Sonuçta doğu Avrupa'da kapitalizme geçiş sürecinin hiç de iktisat politikaları ya da maliye programlarının öngördüğü bir uyum ve doğrusallık içinde değil, derin politik ve sosyal altüst oluşlar içinde gerçekleşeceği söylenmeli.

Tarihin hep "bizden yana" olduğuna ilişkin determinist bir imanla geleceğe bakıp, iyimser tablolar çizmenin ne işlevselliği var, ne de anlamı. Sonuç, tüm istisnalarıyla birlikte yine aynı; restorasyonlar hep bir çağın sonuna işaret etti; devrimler ise yeni bir çağın başlangıcına. ■

Haber ve Şeref

MAKSAT MUHABBET

Hasan UYSAL

Haberin tanım karşılığı bilgilendirme diyebilir miyiz? Diyemeyiz. Örneğin Jamaika'nın nüfusunu "pat" diye söyleyemezsiniz, çünkü bilmiyorsunuz. Ben size bunun yanıtını verirsem bilgilendirmiş olurum ama bir haber vermiş olmam. Peki nedir öyleyse haber?

Belki yüzlerce tanımı var haberin. En iyisi bir tanım yapmadan kendime göre haberi değerlendireyim: Bir gazeteci olarak, duyunca önemsediğim, kendi kendime "neden olmuş, ne zaman olmuş, nasıl olmuş" soruları sormama yol açan, bende uyandırdığı merak kadar aldığım bilgiyi kendi dışımda kalanlara aktardığım zaman aynı ölçüde merak ve ilgi uyandıracağını sandığım şey haberdir. Sözkonusu haber ne kadar çok kişide aynı duyguyu uyandırırsa o kadar önemli, tersine bir durumda ise önemsiz olur. Kimi gazeteciler vardır ki, bunlar haber kokusunu önceden alırlar ve yazdıkları zaman bunun ne kadar çok insanı ilgilendireceğini hissederler. Kimileri bunlara -iyi gazeteci- derler. Kimileri diyorum, çünkü Türkiye'de ölçü farklıdır. Örneğin " iyi gazetecilik" ölçüsü holdinglerin, müteahhitlerin, bankaların her yıl ayırdığı reklam fonunun yüzde kaçını. gazetesine çekebiliyor, iktidarla ne kadar içli dışlı olabiliyor, ne kadar yalaklık yapabiliyor, ne kadar kendini kullandırabiliyorsa o kadar yükselir, o kadar iyi gazeteci sayılır. Bu cinslerin köşke yakın olanları, kucakta oturdukları süreyle orantılı daha da büyürler. Bu cinslerin yeni yetmeleri ise "Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık" ile ilgili derneklerde toplaşırlar. Bunların yazdıkları haberler, yukarıda örneği verilenlere pek uymaz. Toplumun ilgisi değil, efendilerinin memnuniyeti yeterlidir onlar için. Malum, bir çeşit kemik ticareti işte...

"Türkiye istediği için" geldikleri ileri sürülen, ABD'nin emri ile üslere yerleştirilen ABD uçaklarının daha birinci gün, Kuzey Irak'ı 28 uçakla bombalaması onlara göre haber değildir. İkinci gün CNN'de "25 ABD uçağının Türkiye'den kalktığı" bilgisi bile yetkili ağızların içine düşülerek yarım yamalak verilir. Oysa tam 35 ABD uçağına eşlik eden 9 Türk uçağının İncirlik'ten kalkıp, Erhaç havaalanında yeniden bomba ve yakıt dolumu yaparak sabaha kadar Irak'ı bombaladığını yazan yoktur. Ya, İsrail'in Irak'ı bombalaması halinde İsrail'e saldırması beklenen Suriye'ye karşı yapacağımız saldırı hazırlıkları... Bunlar önemsizdir. Hacı Küçük Bush nasıl memnun olur, nasıl isterse öyle yazmak, onların "büyük gazetecilik" görevleridir. Hem Bush, bizim Hacı Küçük Bush'a çok güvenmektedir.

Diyebilirsiniz ki, "milli birlik ve beraberlik, savaş hali, milli çıkarlarımız" vs var. Bunları yazmamak, yönetimle uyum içinde olmak, yasakları doğal karşılamak gereklidir."

"Haber kutsaldır", "gazetecinin milliyeti, dini, tarafı yoktur" sözlerini bir kenara atalım ve size hak verelim. Bu iğrenç, çirkin ve pislik savaşını destekleyelim. ABD tarafından Türkiye'ye gösterilen "Kerkük ve Musul" kemiğine bizim de ağzımızın suyu aktı diyelim. Peki sonra? Kendisine 10 milyar lira harcayarak döşettiği sığınak yaptıran Hacı Küçük Bush'un canı canda, girdiğimiz savaşta nereye sığınacağını, nasıl korunacağını bilmeyen halkları ne yapalım?

Bir halta yaramayan şu gazeteler dağıttıkları bunca abuk subuk şeyin yerine bir kez de "üç beş kupona" gaz maskesi verseler ya... Sahte bilezik, şikeli araba-ev dağıtan sözde gazeteler işe yaramayı düşünmezler mi acaba?

Emir-komuta zincirinde "savaş kararı veren" TBMM'nin malum milletvekillerini selamlıyoruz. En çok ta şereflerini selamlıyoruz. Ve inanıyoruz ki, malum milletvekilleri ne kadar şerefliyse, İktidarın ve Cumhurbaşkanının şerefi de o miktardadır. Hiç birisinin şerefi diğerinden fazla değildir. Hepsini selamlıyoruz. Özellikle şerefli gazetecileri de selamlamayı unutmuyoruz. Yarın, şerefli davranışlarının karşılığı olan ödülleri tek tek dağıtılacaktır. Buna kalpten inanıyorum, bunu çoktan haketmişlerdir.

Haddimizi aşan konulara daldık bilmeden. Biz gene "mütevazi haber" konumuza dönelim isterseniz. Hiç bir yorum yapmadan, "iyi ve büyük kazıtacıların" haklı olarak haber değeri bulmayıp, kullanma-

dıkları kimi "önemsiz ve değersiz haberleri" sıralayalım. Bunca şerefli arasında bizde "şerefsizlik yapmak" hakkımızı kullanalım:

Urfa'nın Bozova ilçesi Kırağlı köyünde 12 yaşındaki Adile Çoban isimli kız çocuğunun, üstelik okuma-yazma ve Türkçe bilmeyen, ömründe hiç kent görmemiş bir kız çocuğunun gözaltına alınması diyelim ki haber değildir. Beş gün gözaltında tutulmasına karşılık bunun 24 saat diye açıklanması, yaşının ise 25 olarak ilan edilmesi..

Kars'ın Kağızman ilçesine bağlı Akyayla köyünde yapılan operasyonda evlerin yakılıp imha edilmesi, gözetimaltına alınanlara işkence yapılması, diyelim ki olağan. İşkenceye dayanamayıp Erzincan Devlet Hastanesinde ölen 80 yaşındaki Şamil Yılmaz, köyde kurşunlanarak öldürülen Suat Atıl'ın durumu, köyde yaratılan dehşet sonucu çocuğunu düşüren bir kadın ile korkudan ölen kadın...

Eruh'un Bayramlı köyü imamı Mehmet Polat'a jandarma karakolunda 12 gün boyunca yapılan işkence, ağzına zorla rakı boşaltılması, aç susuz çırılçıplak bırakılması tabi ki haber değil. Ya aynı ilçenin Basne köyü Bolaberyusuf mevkiinde, üstelik karakoldan izin alarak hayvanlarını otlatan dört çobana yaylım ateşi açılıp, 24 yaşındaki Hasan Kayar'ın öldürülmesi..

Şimdi ki önemsiz haber gazeteleri ilgilendirmese bile hiç olmazsa tıp dünyasını ilgilendirebilir diye yazıyorum: Bitlis ili Hizan ilçesine bağlı Uskundos Köyünü basan özel tim ve jandarma daha önce bir kaç kez gözaltına alınan köy imamı İbrahim Döner'i cuma namazının ardından caminin içinde öldürmüşler. Güvenlik güçleri ise imamın kendi el yazısıyla intihar edeceğini yazdığı bir mektup ile tabancanın cebinden çıktığını açıklamışlar. Bir kısım köylüye göre imam intihara cesaret edemediği için bu işi özel timden rica etmiş olabilir. (psikiatri konusu) Öldürülen ya da intihar eden imamın, sırtından ve boynundan çıkan darp izlerinin ise, intihara cesaret edemeyince kendi kendini dövmesinden kaynaklandığını düşünebiliriz. Ancak sırtını nasıl dövdüğü anlaşılamıyor.

Şimdi bir tıp konusu daha:Mardin'e bağlı Derik ilçesinin Harami mahallesinde bakkallık yapan, bir çocuk babası 24 yaşındaki Yakup Aktaş gözaltına alındıktan sonra, Mardin Jandarma Alay Komutanlığı sorgulama merkezine götürülmüş. Sorgulamadan sonra cenazesi ailesine teslim edilirken, "kalp yetmezliğinden" öldüğü açıklanmış. (24 yaşında kalp krizi, kalp uzmanlarının alanına giriyor) Cenazeyi yıkayan amcasına göre sol ve sağ el bileklerinde, sırtında, kollarında morluklar ve çizikler görülmüş. Kafasının arkası tümüyle ezilmiş ve kan akışı sürüyormuş. (Bu da tıbbın konusu. Ya kalp krizi geçirende morluklar çizikler oluyor ve başının arkası eziliyor ya da başının arkası ezilenler kalp krizinden ölüyorlar)

K. Maraş'ın Pazarcık İlçesi Bölükçam köyü Salmanipek ovası civarında dört kişi ölü bulunmuş. Güvenlik güçlerince yapılan açıklamada bu dört kişi teröristmiş ve çatışmada öldürülmüş. Ölenlerden biri 55 yaşındaki köyün bekçisi imiş ve kurşunlar dirsek, göz ve alnına isabet etmiş. Bulunduğunda başı bir gencin bacakları arasındaymış. Bu gençte bekçinin askerden yeni dönen oğlu Veysel Kocamermiş. Nasıl çatışmaysa, kurşunların kimisi avuç içinden girmiş. olay günü babasıyla odun kesmeye çıktıklarını söylemiş anası. Önemsiz bir haber işte..

Bingöl ili Yayladere ilçesi Taru Köyünde oturan 63 yaşındaki İsmail Tanışan ile eşi 61 yaşındaki Şahgül Tanışan, ameliyat olmak için İstanbul'a giden oğullarını merak etmişler. Telefon için köydeki tek telefon sahibi olan Muhtarın evine giderken, köyün artık karakol olarak kullanılan ilkokuluna uğrayıp izin almışlar. Özel timin başı, "dönüşte fener kullanın ki sizi tanıyalım" diye uyarmış. Dönüşte feneri kullanmakla iyi yapmışlar. Böylece özel tim onları başkalarıyla karıştırmayıp sadece ikisini vurup öldürmüş. Sizce burada suçlu telefon mu yoksa fener mi?

Bu olay insan hakları evrensel beyannamesinin kabulünün 42. yıldönümünde olduğu için basında hiç yer almamış. Malum, o gün sayfalar beyanname ile dolu olduğu için. Şırnak'ın Cizre ilçesi Kuruncu köyünden 15 yaşındaki Şehmus Adlın, Katran köyü jandarma bölük komutanlığınca gözaltına alınmış. Şimdi "tamam anladık. 15 yaşındaki çocuğa işkence yapıp öldürmüşler." derseniz yanılırsınız. Çünkü Şehmus'un cesedi ailesine "Suriye'den giriş yaparken vuruldu" denilerek ertesi gün teslim edilmiş.

Daha yüzlerce "önemsiz haber" verebilirim size ama sıkıldınız farkındayım. "İyi gazeteci" olduğumuzu göstermek için bir kaç tane "önemli haber vererek" bitirelim yazıyı:

1991 yazı ile mini etek yeniden geliyor. Bu yıl eflatun ve sarı renkler gözde. Erkeklerde ise ince çizgili kumaşlar moda. Ayrıca bu yıl kıyafetlerde aksesuar kullanımı pek revaçta. Bilginize...

TÜSİAD'da ne yazık ki, genç ve yakışıklı, yetenekli Başkan Cem Boyner görevini bıraktı. Ancak genç kuşaktan Bülent Eczacıbaşı'nın onu aratmayacağı söyleniyor. Moralinizi bozmayın boşuna.

Doğru bir kararla körfez savaşına giren Türkiye'nin savaştan çok karlı çıkması bekleniyor. Kerkük'te arabamıza benzin doldurup, Musul'da kahvaltı yapmamız için pek uzun bir süre daha beklemeyeceğe benzeriz.

Bankalardan para çekme paniği durdu. Yetkililer, "paralarınız için en emin yer yine bankalardır" diyorlar. Bankacılar, "mevduatlar yeniden hızla yükseliyor" dediler.

Seçmen savaşa karşı tavır alan politikacılara iyi gözle bakmıyor. Büyük çoğunluk, "böylesine milli birlik ve beraberliğin önemli olduğu günlerde Türkiye'yi bölünmüş gibi göstermek düşmanlarımızın işine yarar" diyor. Anketlerde Hacı Küçük Bush'a güven duyanların sayısında önemli artış olduğunu gösteriyor.

Sanırım bu kadar haber yeterli. Şerefli insanlar sayesinde bulaştığımız pis savaş sonucu böcek gibi ölüp gitmezsek gelecek sayıda buluşuruz. ■

KİTAPLAR

Şiirle Çoğalan Umut

şükran kurdakul

ÖLÜMSÜZLERLE

yılmaz odabaşı

FERİDE

ÖLÜMSÜZLERLE, Şiir
Şükran Kurdakul
Cem Yayınevi, İstanbul-1990
64 Sayfa

Şiir ırmağımız, insanın tüketilemediği eylül düzeninde de tüketilemiyor, akıyor inatla. Mehmet Kemal, "Birinci Kilometre"den(1945) başlayıp "Dünya Güzel Olmalı", "Söz Gibi", "Öğle Rakıları" ile süren şiir serüvenine "Tükenmez" adlı yeni şiirlerini de ekleyerek bütün şiirlerini bir araya getirmiş **Tükenmez**'de(Gerçek Sanat Yayınları). "Şiir herkesin kullandığı sözün artı değeridir" diyen Mehmet Kemal, "Güzel Şiirler" adlı şiirinde "Hep güzel şiirler yazalım/Bütün güzel şiirler gibi/Birbirinin eşi olsun" demiş. Hem birbirinin eşi olan, hem de birbirine hiç benzemeyen şiirlerle dolu bir bahçedir şiir. Çeşit çeşit çiçeklerle dolu bir çiçek bahçesi gibi...

FERİDE, Şiir
Yılmaz Odabaşı
Cem Yayınevi, İstanbul-1990
80 Sayfa

Ve şiir bahçesinde çiçekler açıyor. Artı değer, koyuyor postasını Yılmaz Odabaşı'nın **Feride**'si ile örneğin. Yılmaz Odabaşı daha önceki "Siste Kalabalıklar", "Yurtsuz Şiirler", "Reşo Talan İklimi", "Bir Ayrılık, Bir Yoksulluk, Bir Ölüm", "Sınıra Vuruyorum Sınırsız Vuruyorum" adlı kitaplarından sonra yayımladığı **Feride**(Cem Yayınevi) ile çarpıyor insan yüreklerini.

Medyaların oluşturduğu modernizm heveslilerinin olanca çığırtkanlıklarıyla; slogancılıkla, kendini yinelemekle, tekdüzelikle, ilkellikle suçlayarak yok etmek istediği sosyalist şiirin yıldızlar gibi çoğalıp parladığının umudunu pekiştiriyor Feride. "Sarışın bir gül gibi kokan Feride"yi destanlarken, inanıyorum ki Odabaşı doğum sancıları çekmiştir. Şiirde bunca derinliğin yakalanmasının yoğun emek gerektirdiğini düşünüyorum.

"Görüyor musun dağlara dokunuyor insanlar/Giderek dağlaşıyorlar"dizelerindeki doğal öfke bir aşk şiirinde insanı güzellemeye varıyor dize dize: "Kasırga/Kasılıyor/Kaslarında/Ülkemin"

Hapishaneden sokağa, işkencehaneden dağa uzanan bir sevdayı şiirleştiren Odabaşı, "Kanıma dokunuyor bu karartma geceleri/susmak böyle" diyor . "Ve ben gittim yüreğimde kan gülleri/Siz de o aşkın teninde dinamit sayın beni" dizeleriyle destanını bitiren Odabaşı'nın şiiriyle şiirimizin ve umudumuzun büyüdüğüne inanıyorum.

Şiirimizi ve umudumuzu çoğaltan bir başka şiir kitabı **Yurduna Dönen Gılgamış**. Halil Güçlü'nün "içerden bir çığlık" olarak yazdığı ilk şiir kitabı Belge Yayınları'nın Yeni Sesler Dizisi'nden çıktı. İlkçağların bir efsane kahramanı olan Mezopotamyalı Gılgamış'ın mitolojide ölümsüzlüğü arayan bir yarı tanrı/yarı insan kral olduğunu biliyoruz. Ve Mezopotamya'nın Urfa/Suruç'undan Halil Güçlü, toprağının mahpus damlarında ölümsüzlüğü arar gibi Gılgamış'ı çağımıza taşımış.

Zaptedilmez, hırçın bir ırmağı çağrıştıran dizeleriyle beyinlerde rüzgarlar uğuldatan, güneşler şavkıtan, yağmurlar yağdıran, dağlar yaratan ve bir ülkenin tarihini

aktaran bu destanda, "korku devlerini umursamayan çocuklar"dan, "beşiği urartu, yüreği tamtam" olan insanlara bir yaşam tarihi sorgulanıyor. İskender, Ksenefon, Babil, Kerbela, Ninova, Urartu, Mazdek, Kawa, Süphan, Nemrut, Cilo, Ararat., Zerdüşt, Semiramis, Kleopatra gibi doğu mitolojisiyle örülmüş bir tarih, bir vatan anlatılıyor. Güçlü, "Özgürlüğün ocaklarında ölümsüzlüğün kan rengi vatanını görüyorum/tutuşmuş sevgi çiçeği olarak" deyip bugüne geliyor ve "birbirini tutamayan eller/yitik ülkem" dediği ülkesini tanımlıyor: "Kawa'yla umut ve sabrın demirini döven", "Fırat kıyısındaki bu yaşantı bize dar" diyen halkının ülkesini. Ve ülkesinin insanları güneşi çalıyorlar: "Çaldığımız güneş ilk adımlarımızı tutuşturdu bizi zamanlara salarak". Zamanlardaki yolcular selamlanıyor sonra: "Selam sana her aydınlığa çıkan yolculuk".

Şu dizeyle bitiyor **Yurduna Dönen Gılgamış**:

"Yeni bir Med hareketi daha yazılacak".

Şiir ırmağımız akıyor inatla. Nuh Ömer Çetinay'ın **Kanrevanmaraş**(Belge Yayınları), Müslim Çelik'in **İhbarlı Gül**(Cem Yayınevi), Safa Fersal'ın **Seni Bir Güle Armağan Ettim**(Belge Yayınları), Ahmet Özer'in **Söyle Yüzüm Tanığımsın** adlı kitapları özgünlükleri ve yetkinlikleriyle coşturuyor şiir ırmağımızın umudunu. Yürekleri ısıtıp beyinleri sarsarak çoğaltıyor insanı.

Gürhan Uçkan, Sevdalar da Geçici, Haykıran Sessizlik'ten sonra üçüncü şiir kitabı **Bir Avuç Özlem**'de(Kavram Yayınları) özlem şiirleri sunuyor, "herkese kanıtladığın gibi/ bir uzun yürüyüştür bu" diyor ve ekliyor "benim şiirimde sonuna dek inat vardır". Şiirin doğası da bu değil mi zaten?

Öksüz Ülkenin Söylencesi Yılmaz Yeşildağ'ın üçüncü şiir kitabı. Şairin "Sevgimi Sunuyorum Sana" ve "Hüzün Yağmurları"ndan sonra Gerçek Sanat Yayınları'nca yayımlanan bu kitabında da insanı yüreğinden saran sımsıcak şiirler okuyoruz. "Bir türkü yakmalıyız yeni güne alacakaranlıkta" ya da "Bir bebeği öpercesine sarılmak yaşama" dizelerindeki sıcaklığı tüm şiirlerinde yakalamak mümkün. "Kardelenler koyaklara kaçar/Turnalar ulakçıdır sevinç taşırlar/Kaçakçılıktır yaşayacağımız yasallık yasak/ Bırak tohum çürüsün, kayaları yeşertiriz nasılsa" dizeleriyle umudun çoğaldığını duyumsuyoruz.

Vedat Günyol "sonu gelmez bir yolculuktur" diyor Haşim Şahin'in **Ateşler İçtik**(Kerem Yayınları) adlı kitabına yazdığı önsözde. Şahin, "Güneşe Sarın Beni" ve "Dillerim Lal"den sonraki bu üçüncü kitabında aşkla özgürlüğü iç içe şiirlemiş. "Öpülmezken alnı sevdamın/Sırası mı şimdi ağlamanın/Zulüm toprağı da olsa beşiklerimize konan/ Zorunluyuz türkü söylemeye/ Uyanır uyanmaz sabah uykusundan" dizeleriyle umuda çağırırken; "Ben Munzur'um/ Ağacıyım ayakta kalmanın" diyerek direnci; "Umudu ve ışığı suladık/Ateşler içtik, sular yürüdük" dizeleriyle de umut ve inatla süren bir savaşımın sevdasını seslemiş oluyor.

Kemal Özer **İnsan Yüzünün Tarihinden Bir Cümle**'de, İsa Çelik'in bir fotoğraf sergisinin 29 fotoğrafındaki insan yüzlerini şiirlemiş. Yordam Yayıncılık'ça yayımlanan kitapta İsa Çelik'in fotoğrafları da yer alıyor. Fotoğrafları şiirle okuyor bu kitabında Kemal Özer. Şükran Kurdakul ise **Ölümsüzlerle** adlı kitabında (Cem Yayınevi) Hamlet'ten Meryemce'ye, Robinson'dan "Z"ye, Ahmet Cemil'den Robert Jordan'a edebiyatın 26 ölümsüz kişisini bir kez de dizeleriyle ölümsüzleştirmek istemiş. Gülsüm Akyüz Eylül Deyişleri'nden sonra çıkardığı ikinci şiir kitabı **Sevdamız Çiçeklenir Zulada** ile bir mahpushane şiiri yaratmayı denemiş. İnce duyarlıklarla "içeri" den seslenen yoğun bir duygusallığın egemen olduğunu görüyoruz. Demet Yayıncılık'ca yayımlanan kitaptaki "Görüş Yerinde" adlı şiir şöyle: "Gözlerin doluyor gözlerime/ Yüreğime akıyor yüreğin/ Buruk bir sevda yaşanıyor yine/Görüş Yerinde".

Nur Blum **Yürü Direncim**(Belge Yayınları Yeni Sesler Dizisi) adlı ilk kitabında coşkulu bir öfkeyle inancını savunuyor. "Hükmü geçmez burada mevsimlerin/İnancın ovası hep yemyeşil" diyor örneğin. "Bulandıkça yüreklenen/Tükenmezliğe sevdalıyım" diyor. "Neyi Sığdırmalı Şiirlere" adlı şiirini buraya almak istiyorum:

"Bir avuç su/Vermiyor coşkusunu/Doludizgin akan ırmakların./Tek bir ağaç/ Anlatmıyor bütünlüğünü/Kenetlenmiş ormanların./ Öylesine dopdolu ki yaşam/ Kolay kolay sığmıyor şiirlere".

Duyarlı ve yaralı bir gençliğin şiirini oluşturmada başarılı olmuş Blum. "İnişli çıkışlı bir yolda/Çizgileri yüklüydü gençliğimin/Yaşamışlığın gururu/ Umarsız baktırmıyor yarınlara" dizeleri, kendisinin de içinde yer aldığı bir inançlı kuşağı ustalıkla anlatabiliyor.

Gün Doğsun Gül Üstüne, Acıyla Akran ve Yaz Kırlangıcı Olsam adlı kitaplarından sonra dördüncü şiir kitabı **Aşk Her Yerde**'yi(Broy Yayınları) yayımlayan Ahmet Ada da inatçı bir şiir vurgunu olarak umutları çoğaltmayı sürdürüyor. "Umulmazdı belki açtı dağıldı/Her yerde kardelen çiçekleri" dizeleriyle başladığı şiirinde aşkı ve yaşamı sımsıkı sarmalayarak iletiyor. "Turnalar yağdı gökten çocuk kirpiklerine/Turna ölüleri bu yaz göğe savruldu" dizelerinin yalnız beni çarptığını sanmıyorum. "Aşka izin yoktu, gün soldu kuşluk vakti/Usul usul konuştuktu hani/Aşkı savunanları düşen bir kenti savunur gibi/Bütün sahici aşkları konuştuktu..." dizelerinde aşk'ın yaşama dönüştüğünü görüyoruz. Örneğin, "Aşktır umutsuzluğu yenmek de yetinmezlik de" dizeleri bu dönüşümün ulakçısı.

Bu kadar değil elbet umudu çoğaltan şiirlerimiz. Ama sayfamız bu kadar ve insanın umudunu çoğaltan, şiir ırmağımıza akan her şiiri selamlıyorum.

Öner Yağcı

Sinemada "Politik Laf Etme"

"12 EYLÜL FİLMLERİ"NİN HİKAYESİ (I)

Murat Kenan

Neden "12 Eylül Filmleri" gibi bir başlık kullandık? Sanatın ve sanat ürünlerinin bu gibi kategorilerde toplanarak değerlendirilmesi elbette arzuladığımız bir yol değil. "12 Eylül Filmleri" deyimini de kelimenin en genel anlamıyla sevdiğim için kullanıyorum. Çünkü bu deyim, sinemamızın ürettiği en anlamlı (!) deyim. Ve somut gerekçeler saymaya devam edersem: Bu filmler 12 Eylül'den sonra çekildi, genellikle onu anlatıyor, onunla ilgili, 12 Eylül'ün dayattığı "ruh hali"nin ürünü. Hatta kimi filmlerin 12 Eylül'ün yaşamlarımıza dikte ettiği ideolojinin dolaylı-dolaysız, taşıyıcısı-savunucusu olması bu deyimi daha da anlamlı kılıyor. Deyim, önceleri filmin konusunu anlatmak için kullanılırken, ülkemiz sinemasında (-kültüründe) alışageldiğimiz gibi işin çığrından çıkması, bilen bilmeyen herkesin at oynattığı bir alan, "tür"e dönüşmesi ve her tür gibi klişelerini üretmesi sonucunda bir çeşit küfür haline geldi, o amaçla kullanılmaya başlandı. Sonra da kullanılması küçümsenir oldu. Öyle ya, sanatı kategorize ediyordu böylesi saptamalar.... Sinemamızın ele aldığı bir konuyu, bir yeniliği iyice içeriksizleşene kadar tekrarlamak doğruydu, sinemacıların kendi evrenini kurup orada soluk alan filmler yapmak değil de, biçiminin, içeriğinin hatta neredeyse söyleminin kendi dışında ve önceden belirlendiği filmler yapmaları doğruydu. Ama tek suçu varolanı tanımlamak olan "12 Eylül Filmleri" deyimi suçluydu öyle değil mi? Ben, böylesi tatlı bir deyimin bizzat kendi yaratıcıları tarafından mahkum edilmesine üzüldüğüm için yazımın başlığından kullandım.

Bu hinoğlu hin saptamalardan sonra asıl derdimize geçebiliriz. Bu sözünü edeceğimiz filmler genel olarak Türk Sinemasındaki melodram geleneğinin yeni versiyonları oldular. Bir-iki örnek dışında bu filmler "politik" olmanın oldukça uzağındaydılar. hemen açıklayalım; burada bahsedilen "Politik Sinema" değildir. Zaman zaman gerilimle, diğer sinemasal yollarla desteklenen, bazen avantürü andıran, ancak kendine has bir estetiğe de sahip olan bir anlayış, tür olarak "Politik Film"in düzeyli bir örneği yok. Sözünü edeceğimiz filmlerde yapılmaya çalışılan, bizim de sorguladığımız ise yönetmenin kendi dünyasını, kendi dünyayı kavrayışını filminde kurması bunu yaparken ister spontane, ister bilinçli olarak anlattığını ülkesinin toplumsal, siyasal yapılanışıyla, bu alanda yaşanılanlarla ilişkilendirmesi konusu. Adımları çok eskilerde olmasına rağmen bu yaklaşımın geldiği yer "Sis" filmi civarlarında. Herkesin kabul edeceği gibi başından politik olaylar geçmiş insanları anlatmak bir filmi politik kılmıyor. İstediğimiz, yaşanmış veya yaşanmamış politik bir background ve orada anlamlandırılabilinen bireyler, toplum. Bunu da Türk Sinemasından beklemek -şimdilik- ham hayal görünüyor.

"12 Eylül Filmleri" Türk sinemasındaki melodram geleneğinin yeni versiyonları oldular. Hatta bir ikisi dışında "politik" olmaktan da uzaktılar

Aydın Sorumluluğu mu, Günü Kurtarmak Mı?

Şerif Gören'in "Sen Türkülerini Söyle", Zeki Ökten'in "Ses" filmlerini çekmeleriyle başlayan süreç, önceleri 12 Eylül sonrasını işlemek eğilimi taşıdı. Sinan Çetin'in "Prenses" filmiyle ise 12 Eylül öncesi de beyazperdeye taşındı. Daha sonra filmler çoğaldı ve bu önce-sonra ayrımı düşünsel anlamda da pek temel bulamadı kendine... Çünkü filmler 12 Eylül'ün ister öncesini ister sonrasını anlatsın, 12 Eylül sonrasının ürünüydü her anlamda. Bu oluş, yalnız 12 Eylül'le ilintili filmlerde değil Türkiye tarihinin diğer bunalım yıllarına değinen filmlerde de böyleydi. Sonuçta hepsi "12 Eylül Filmleri" oldu.

Başar Sabuncu'nun ünlü oyundan tek mekanda sinemalaştırdığı "Zengin Mutfağı", Sami Güçlü'nün Pınar Kür'ün romanından çektiği "Yarın Yarın", Ümit Elçi'nin yine bir edebiyat eserinden, Çetin Altan'ın romanından uyarladığı "Bir Avuç Gökyüzü" 12 Mart muhtırasının yaşandığı dönemlere bakan filmlerdi. Başar Sabuncu "Zengin Mutfağı"nda yer yer seyirciye klastrofobi duygusu yaşatsa da bireylerin yaşadığı değişimi başarıyla anlatıyordu. "Yarın Yarın" ise bir aşk filmi olmaktan öteye gidemedi. Romanda gayet ustaca oturtulan politik backgroundu filmde bulmak mümkün olmadı. Ümit Elçi'nin filminde de yeni çıktığı ceza evine bir süre sonra yeniden dönmesi gereken bir yazarın bunaltıcı yedi günü, polisce izlendiği kuşkusu, sevgilisi-eş ikilemindeki durumu, yönetmenin ağır ve sıkıcı sinemasıyla "anlatılmaya" çalışılıyor. Bir başka tarihi bunalım dönemimiz olan 40'lardaki CHP'nin dikta yılları, 80'li yılların sonuna doğru sinemamızda konu edilmeye başlandı. Yusuf Kurçenli'nin "Karartma Geceleri"nde yazdığı bir şiir kitabı nede-

niyle aranan bir aydının öyküsü anlatılıyordu. Yönetmen "Gramofon Avrat"taki gibi bir sıcaklığı bulamadığımız bu filminde yine de başarılı oluyor, anlattığı dönemin atmosferini iyi kuruyor, söylemini hiç sivriltmeden evrensel boyuta çıkarıyordu. Halit Refiğ ise ustası Kemal Tahir'i sonunda Kadir İnanır'ın oynadığı rolle beyazperdede ete kemiğe büründürdü. Yazarın Malatya cezaevinde geçirdiği günleri anlatan "Karılar Koğuşu" tipik bir "Türk filmi". Yönetmen tipleme konusundaki ustalığını bu filmde de göstermiş, hiç yabancı olmadığımız, gerçekten yaşayan insan tipleriyle

Karartma Geceleri

filmini oluşturmuş. Ancak yıllardır kullanılagelen Türk sinemasına özgü kalıpların görece düzeyli bir biçimde kullanılması hiçbir filmimizi kurtarmayacağı gibi "Karılar Koğuşu"nu da kurtarmıyor. Sonuçta "Karılar Koğuşu" geleneksel Türk sinemasının gelebileceği en üst düzeyin ve orada mutlak tıkanışının bir belgesi.

Öykülerini 12 Eylül sonrası yaşanılanlar üzerine kuran filmlerin hemen hepsinde bir -ya da birkaç- bireyin darbe sonrası Türkiye toplumunun o duvar gibi olan insanlararası ilişkilerine geçmişinden -ister istemez- farklı konumlarda girmek, o bütünde kendisine yaşayabileceği bir alan yaratmak çabalarında izliyoruz. Bu insanlar darbe öncesinde toplumsal mücadelenin içinde bulunmuş, karşılığında yıllarca cezaevinde yatmış, işkence görmüştür. Çıktıklarında ise onları bekleyen çok fazla seçenek yoktur. Baskının daha dolaysızlaştığı o "yeni toplum" da süreceği edilgen bir yaşam her ne kadar tercih edilemez bir yol bile olsa o yapıya girebilmek de en büyük başarı bu bireyler için.Toplumsal bileşenlerdeki öneren konumunu artık yitirmiştir. Ya sınırları kanla çizilmiş o toplumda yaşayacak, ya da yok olacaktır. 12 Eylül sonrasını anlatan bu filmlerde genel eğilim böyle. Parçalanmış yaşamı yeniden kurmak umudunu taşıyan "Herşeye Rağmen", "Kara Sevdalı Bulut" ve "Su da Yanar"ı bir yana ayırırsak bu filmlerdeki insanlar ya o acı toplumu ile bütünleşip "kurtuluyor" ya da yok oluyor.

"Kimlik"te anlatılan, karı koca bireylerin darbeden sonra yalnız kalıp "bireyselleşmesi(!)"nin, bozulan evliliklerini kurtarmalarının pek ciddiye alınır tarafı yok. Yönetmen Melih Gülgen'in "bu dönemde acı çekmiş insanları politikacıların maşası olarak görüyorum" onlar üzerine yaptığı film için de "önceden emniyete sordum"(2) gibi dehşetengiz açıklamalarından sonra bu bireyleri toplumla bütünleştirerek "kurtarmasına" şaşmamak gerekiyor. "Bir Irmağa Yolculuk" ise sonunda kahramanını devrimci mücadeleye yolluyor ancak bu arada geçen bircok ucuz ironi mide bulandırıyor. 80'lerden sonra müzikte kendini gösteren Ahmet Kaya estetiğinin sinemada kurulmaya çalışılması - hele hele bu bir tercihse- asla kabul edilir birşey değil. Zeki Alasya'nın "Dikenli Yol" filminde 12 Eylül'ün öncesi ve sonrası birbirine koşut kurguyla ele alınmış. Bu filmin kahramanını da cezaevinden çıktıktan sonra ailesiyle girişeceği hesaplaşma bekliyor. Yönetmenin yalnız ailede sınırladığı bu hesaplaşmadan bireyler, sorunlarını, acıyla boğulmasına karşın yaşatmış oldukları "sevgi" sayesinde çözmüş olarak çıkarlar. Peki kahramanımızın kurtuluşu? O da verili sistem tarafından çözülür. İşadamı olan arkadaşından gelen çağrı ile arabaya atlar ve yeni bir yaşama doğru "gider". Filmin aslında 12 Eylül'e değinmesi dışında politik bir yanı yok. Yönetmen varolan durumu bir aile üzerinde anlatmaya çalışmış, ancak ortaya her türlü zaman ve koşulda geçebilecek bir melodram çıkmış.

Şerif Gören, "Sen Türkülerini Söyle"de yine cezaevinden çıkmış bir adamın bu kez daha geniş bir açıdan giriştiği "hesaplaşma" sözkonusu. Kahramanımız cezaevinden çıktıktan sonra eski arkadaşlarını geçmişten gayet farklı konumlarda, barlarda "sessiz, sitemsiz" buluyor. Şehir reklam panolarıyla sokaklar bedenlerini satan kadınlarla dolmuştur. Yönetmenin filminde diğer filmlerde pek olmayan 12 Eylül sonrası toplumuna eleştirel bakışı ilginç. Ancak Gören, her zaman yaptığı gibi ele aldığı hiçbir konuyu geliştirmeye, açımlamaya çalışmayarak bu filmi de dağınık bırakmış. Yaşanan sorunlara kimi zaman belgesel renkler taşıyan bir yaklaşımla parça parça değinmek, ordan oraya tutarsızca atlamak Gören'in sinemasında -özellikle son filmlerinde- bir yönelim olarak dikkat çekiyor. Yine Şerif Gören'in 1987'de çektiği "Sen de yüreğinde sevgiye yer aç" filminde yönetmen, öyküsünün arka planındaki toplumsal gerçekliklerle olan bağını çok garip ve ucuz yollarla kuruyor bu dönemde yaşanan problemleri çözmek için, insanların yüreğinde sevgiye yer açmasını emrediyordu.

İşkence olgusu, Zeki Ökten'in "Ses" filminde hemen hemen eksen. Bir kuşağı simgelediği çok açık olan "adam" cezaevinden çıktıktan sonra tatil kasabasına gelip bir pansiyona yerleşir. Adam, yaşadıklarının etkisiyle (herhalde) durgun ve mutsuz. Durgunluğu ve kararsızlığı kendisine işkence yapan kişiye ait olduğunu düşündüğü bir ses duymasıyla dağılır. İşkencecisi olarak saptadığı adamı kasabanın dışındaki terkedilmiş rum kilisesine götürüp bağlar. Ve sorgu başlar. Buradan sonrası ise adeta başka bir filmdir. Sait Faik'in öykülerindeki gibi bir tutum filmi oldukça ilginç kılmış. Hemen burada filmin sonlarında oluşturulmaya çalışılan "tragedya" havasını pek önemsemediğimi belirtmeliyim. Finalde kahraman işkencecisi olarak saptadığı adamı serbest bırakır. Adam gerçekten işkenceci miydi? Eski mahkumun işkence-sorgu olayına özde aynı taraf olmakta farklı konumda girmesi doğru muydu? Bunlar önem kazanmıyor sonuçta. Üzerinde durulan işkenceye maruz kalmış kişi, kişilik.

Muammer Özer'in "Kara Sevdalı Bulut" filmi ise işkenceyi bu dönemde yaşanan baskı ile bütünleştirerek anlatıyor. Burada da çerçevemiz bir aile. Kadın, darbeden sonra evi basılarak götürülüyor. Döndüğünde yarı ölü, akli

dengesini yitirmiş durumdadır. Ailenin yaşadığı bunalım, erkeğin "erkek egemen" kimliğini de terörize bir biçimde su yüzüne çıkarıyor, sonunda onun da kendini yitirmesine yolaçıyor. Film, "görmek, işitmek, hissetmek, düşünmek ve konuşmak alabildiğine koşmak ve bir çocuk gibi şaşarak yaşamak" arzularımıza dair bir umut veriyor klişe yollarla da olsa. Bu sinemamızda ya birtakım sözlerle ya da çocuk gibi bir takım simgelerle yapılıyor. Buradaki gibi "Herşeye Rağmen" kahramanın dostu küçük çocuk, "Karartma Geceleri"nin finalindeki askerleri taklit eden çocuklar geleceğimizin "nüve"leri.

Sinemamızda çeşitli durumlar, kişilik özellikleri hep bir bireye yüklenerek anlatılmaya çalışılır.Ancak o bireyin gerçek anlamda ortaya konulması, çözümlenmesi -ya da seyircinin çözülmesine dair tutarlı ipuçları verilmesi- pek başarılamaz. Orhan Oğuz, "Herşeye Rağmen"de bu işe cesur bir giriş yapıyor. Pek başarısız da değil. Buna benzer bir tutum Ziya Öztan'nın TV dizisi "Baharın Bittiği Yer"de var. Bireyler dönemi yaşamış, izlerini taşıyan insanlardır. Yoksa dönemin her etkisini barındıran, her davranışında bir yerlere gönderme yapan kartonlar değil.

İrfan Tözüm'ün "İkili Oyunlar"ı Bilgesu Erenus'un oyunundan alınmasından kaynaklanan bir takım sevimlilikler taşıyordu yalnızca. Ne acı ki, zaman zaman filme alınmış tiyatro sahneleri izlediğinizi düşünüyorsunuz.

Ve Hala "Yeşilçam Sineması"

"Bütün Kapılar Kapalıydı" filmi de Yeşilçam Sineması'nın yeni bir rasyonalizesi idi. Bu yazıyı hazırlamak için gösterime girmesini aylarca beklediğim Memduh Ün'ün filmi oldukça başarısız. Senaryo çok başarısız. (aldığı ödüller benim için tam bir şok oldu) Yönetmenin anlatımı da yıllardır çektiği Yeşilçam filmlerinden farklı değil. Bu arada kadının gerçekte olmayan çocuğunu belleğinde yaşatması gibi güzel im motif de güme gitmiş.

Tüm filmlerin sinemamıza özgü anlatım biçimlerini, kalıplaşmış yaklaşımları aşamaması bir yana bazı filmler vardı ki düpedüz "Yeşilçam Sineması" dediğimiz o yozluk anıtını rehber edinmişlerdi. Yıllarca seyirciyi anlama özürlü sayıp, kendi ürettikleri kalıba sıkışan, birbirinin aynı filmleri çekenleri bugün üzüntüyle anıyoruz. Peki bugün, hele dayanağını toplumsal gerçekten alan filmler çekme kaygısı taşıyanlardaki Yeşilçam sevdasına ne demeli? Yetmiş yıllık klişelerle yeni birşey kurulamayacağını anlamaları için ne olması gerekiyor? Muzaffer Hiçdurmaz'ın çektiği Kazlıçeşme olaylarına değinen "Çark" bu konuya tipik bir örnek. Kahramanımız olan işçinin karısı iş aramaya çıktığı günlerin birinde eve polis olmuş olarak dönüyor. Zamanla eşler arasında "sınıfsal bir temelde" çatışma başlıyor. Yönetmen de "patronun fendi emeği yendi" gibi ucuzlukları da yanına alarak buradan politik söylem çıkarıyor. Oğuz Yalçın'ın "Bir Irmağa Yolculuk" filminde ise devrimci kahraman zırp pırt saf değiştiriyor. Bir bakıyorsunuz kraldan daha kralcı bir işadamı, bir bakıyorsunuz "ırmaklara akan dereler"in düşlerine dalmış. Köylüden bir kız ise bir bilinçleniyor, bir bilinçleniyor ki işçilerin, köylülerin anlamadığı yazılar yazan "aydın"a bile bilinç taşıyor. Öyle ya "onun için yapılan filmleri o anlamazsa, onun için yazılan yazıları o anlamazsa" (Dikkat ediniz, yapılan rezillik rasyonalize ediliyor) kim kurtarır halkımızın bahtı kara maderini? Oğuz Yalçın'ın çizdiği aydınımız da sayıyla kendine gelip bu bilinç küpü kızımızla çalışmaya başlıyor. Ve kız da bir işçi gazetesinin yazarı olarak köyüne dönüyor. Eğer gerçekten "ırmaklara akan dereler" böyle ise ve "kırlardan şehirlere doğru" gelecek olanlar bunlarsa vay halimize.

Melih Gülgen'in "Kimlik" filminde ise aynı kalıplarla darbeden sonra yalnız kalmış örgüt liderlerinin "kimlik arayışı" işleniyor. Böylesi bir darbeden sonra nasıl olupta örgütün lideri konumdaki insanların başına bir şey gelmediği, sessiz sakin "hayatın gerçekleriyle yüzyüze"(3) kaldıkları gibi bir mantıksızlık yönetmeni hiç düşündürmedi galiba. Bu tür filmler için söylenebilecek tek şu var: Düzeysizlik hiçbir yerde hoş değil ama bir de üzerine politik söylem oturtulmaya çalışılınca komik oluyor.

Su da Yanar

"Su Da Yanar"

12 Eylül sonrasına değinen bir film daha vardı: "Su da yanar" Ali Özgentürk'ün filminin aslında bu sınıflandırmaya sığmayacak bir yapısı vardı. Bir yönetmen yoğun bir baskının yaşandığı dönemde Nazım'ın, şair'in filmini yapmak istiyor. Ve bu süreçte yönetmenin kır kökenli his dünyası, karısı ve sevgilisi arasındaki gidiş-gelişleri, yaşanan baskı beyazperdeye taşınıyor. "Film içinde filmlerin" yani olay örgüsünden kısmen bağımsız, ayrıntıcı, zenginleştirici bölümlerin sayıca çokluğu ve birbirleriyle ilişkisinin sağlamca kurulamaması gibi ciddi bir sorunu vardı filmin. Yine Özgentürk'ün 80'lerde çektiği "Bekçi"de işçilerin tel örgülerle sarılması gibi bu filmde de devrimcilerin naylon poşetler içinde koşması, basit ve anlamsız bir bölüm olarak kalmış aklımda. Bir de aklımda kalan filmin sinema yazarları tarafından recm usulü taşlanmasıydı. Tamam "Su da yanar" bir başyapıt değildi, ciddi kusurları vardı. Ancak bir yönetmenin üslup oluşturma derdinin ürünüydü, buna bazı güzel girişler yapılıyordu. Bu da yok sayılması değil, desteklenmesi gereken bir tutum. ■

(1) 1.5-2 yıl önce yazılması tasarlanan bu yazı "Sis"i, "Bütün Kapılar Kapalıydı"yı bekleyelim derken bugünlere kaldı.

(2) Melih Gülgen'in Beyazperde 8. sayıdaki soruşturmala verdiği cevaptan.

(3) Aynı yer.

Tarihsel Bir Eylemliliğin Ardından

Türkiye işçi sınıfı, Genel Maden İş sendikasının Zonguldak madenci greviyle başlayıp, Ankara'ya yürüyüşle süren direnişiyle kendi tarihinde yeni bir sayfa açtı. Henüz direnişin yaşandığı günlerde, olup bitenlerin konjonktürel olmaktan çok tarihsel bir olay olduğu konusunda hemen her kesimde bir fikir birliği oluşmuştu. Kuşkusuz bundan sonra da Zonguldak direnişi üzerine, özellikle onu tarihsel kılan özellikler üzerine bir çok değerlendirme yapılacaktır. Biz burada, Zonguldak grevi boyunca siyasi planda öne çıkan,önemli gördüğümüz kimi hususları irdelemeye çalışacağız.

Sanırız üzerinde durulması gereken ilk konu, Zonguldak grevinin, bir ayı aşkın bir süre, ülke gündeminde bu denli sarsıcı etkiler yaratan bir eylemliliğe nasıl dönüştüğü, ya da direnişin gerisindeki etkenler..Madenci direnişinin gerisinde yatan önemli "dışsal" etkenlerden biri, siyasal iktidarın Zonguldak havzasını gözden çıkaran politikalarıdır. Son yirmi yıldır hemen hiç bir teknolojik yenilik yapılmadan üretim sürdürülen havzaya yönelik politikalar, son on yıl içinde ocakların kapatılması ve ülkenin kömür ihtiyacının ithalatla sağlanmasına dönüktür. Uzun yıllar özel sektöre ve demir-çelik işletmelerine ucuz girdi sağlayan Zonguldak havzasının ülke ekonomisi içindeki işlevi ve konumu gereği "karlı bir işletme" olması beklenemezdi. Siyasal iktidarların bu temel ekonomik politikalarının yanısıra, işletme hataları, ocakların" verimsiz" oldukları propagandasına malzeme oluşturdu. TTK'nın "verimsizliği" sorunu Demokrat'ın bu sayısında, konuyu çok yakından bilen Maden Mühendisi Tayfun Özuslu tarafından ayrıntılarıyla ele alındığından biz burada sözü uzatmayalım. Sonuçta, işletmenin "verimsizliğinin" faturası uzun süredir işçilere çıkarılmak istendi. Ve madenciler bütün kamuoyunun vicdanında yara olabilecek ölçüde düşük ücretlerle yoksulluğa, dahası açlığa mahkum edildiler. Bu koşullar altında madencinin geri çekilebilecek yeri kalmamış ve hükümetin ekonomik sıkıntılarla yüzyüze olduğu, işçilere en az ücret artışını öngördüğü bir dönemde dişediş bir mücadeleye sürüklenmiştir.

Grev süresince maden işçilerine geniş bir hareket alanı sağlayan dışsal etkenlerden bir diğeri de, Çankaya'nın ve hükümetin meşruiyetinin ve geleceğinin en yoğun biçimde tartışıldığı iç siyasal konjonktürdür. Hatırlanacağı gibi, grevin başladığı günler, hükümetin, Ortadoğu krizinin savaşla sonuçlanacağı, Türkiye'nin de böyle bir savaşta ABD'nin yanında yeralarak, uluslararası planda-ya da emperyalizm nezdinde- itibarını yükselteceği hesaplarıyla politika ürettiği günlerdi. Bu hesapların iç politikaya dönük yansıması ise, savaş hali/ olağanüstü hal uygulamalarıyla düzen içi-dışı tüm muhalefeti sindirme tasarılarıydı. Ancak aynı günlerde, düzen-içi muhalefet güçleri ise (SHP, DYP, Türk-İş yönetimi vb.) sine-i millete dönüş, genel grev uyarılarla hükümeti sıkıştırmaya başlamıştı. Savaşın soluğunun hissedildiği günlerde, Ordu ile Çankaya arasındaki gerginliğin Genelkurmay Başkanı'nın istifasıyla sonuçlanması ise iktidarı iyiden iyiye sıkıntıya sürükleyen bir başka gelişmeydi. İşte bu konjonktürde muhalefetin erken seçimi zorlamaya dönük politikaları kitlé desteğini başta Zonguldak olmak üzere yükselen işçi hareketi içinde arıyordu. Bu anlamda Zonguldak grevi muhalefetin hemen her kesiminden destek gördü. Kuşkusuz

destek ve buna bağlı olarak yarar ilişkisi tek taraflı değildi. Daha baştan kamuoyunun desteğini ve sempatisini kazanan Madenci Grevine destek vermek, bu desteği verenler açısından da bir itibar vesilesi haline geldi.

Direnişin kendisi dışındaki konjonktür genel olarak böylece özetlenebilir. Ancak daha önemlisi, grev sürecinde tayin edici unsur olarak öne çıkan hareketin iç dinamikleridir. Zonguldak deneyini başarıya götüren etkenler grevin öncesinde aranmalıdır. GMİS'nın bugünkü yönetiminin işbaşına geldiği dönemden itibaren havzadaki işçi hareketinin, örgütlülüğünün niteliği farklılaşmaya başlamıştır. Toplu sözleşme taslağının hazırlanma süreci 45 bin maden işçisinin doğrudan katılımıyla gerçekleştirilmiş; bu süreç içinde oluşturulan işyeri örgütlenmeleri giderek sonraki eylemlilik dönemine damgasını vuran grev komitelerinin oluşumuna zemin hazırlamıştır. GMİS 'nın işçiye yakın, onu sendikasıyla bütünleştirmeye dönük yaklaşımı sonuçlarını vermiş, Zonguldak işçisi belki de tarihi ilk kez, kendisini sahiplendiğine inandığı ve kendisinin de onu sahiplenmekte tereddüt etmediği bir sendika ile mücadeleye atılmıştır. Onbinlerce işçinin aileleriyle birlikte ve bir ay boyunca, 1 milyon nüfusu olan bir şehirde kendi kanunlarını hakim kılması, yine bir ay boyunca her gün görülmedik bir örgütlülükle coşkusunu ve kararlılığını diğer toplumsal kesimleri de yanına alarak sokakta dile getirmesi de ancak bütün bir işçi kesimini ağ gibi saran örgütlenmelerle mümkün olabilirdi.

Bu yazının yazıldığı günlerde henüz toplu sözleşme imzalanmamıştı.Ancak bu haliyle bile Zonguldak direnişi bir başarı olarak değerlendirilecekse -aksini iddia etmek en azından haksızlık olur, bu başarının gerisinde geniş işçi kesimine kendi sorunlarıyla ilgili inisiyatif tanıyan örgütlenmelerle iradesini ve taleplerini sendika yönetimine dayatabilen anlayışın olduğu altı çizilerek ifade edilmelidir.

Direniş boyunca ilgili çevrelerin en çok tartıştığı konulardan biri de madencinin bütün bu olup bitenleri nasıl değerlendirdiği, kendi hareketini nasıl tanımladığı idi.Maden işçileri grevin başlangıcında eylemlerini - çoğunlukla- "ekmek kavgası" olarak tanımlıyorlardı. Amaçlarının insanca yaşayabilecekleri bir ücret olduğunu; "sağ- sol meselesiyle alakalarının olmadığını" vurguluyorlardı. Ancak grevin ilerleyen günlerinde; başlangıçtaki hakim anlayış giderek farklılaşmaya, siyasal bir muhteva kazanmaya başladı. Kuşkusuz bunda Cumhurbaşkanı ve hükümetin grev karşısındaki tutumunun payı büyüktü. Siyasal iktidarın Özal'ın kişiliğinde somutlanan uzlaşmaz ve tehditkar politikaları grevi giderek bir siyasal hesaplaşmaya dönüştürdü. Öyle ki; Özal'ın istifası ya da bir başka deyişle O'nu Çankaya'dan aşağı tepetaklak yuvarlama isteği "insanca yaşayabilecekleri ücret" talebinden çok daha fazla telaffuz edilir oldu. Bu noktadan sonra madenci, siyasetin tam da orta yerindeydi. "Biz siyaset yapmıyoruz" sözlerinin anlamı iyiden iyiye daraldı; farklı siyasal tercihlere sahip onbinlerce işçinin birliğini gözeten bir kaygıyı da taşıyarak, siyasal partilerin gündelik politikalarının uzağında ve onlardan bağımsız bir eylemliliği tanımlar hale geldi. Yürüyüşle birlikte öne çıkan sloganlardan birinin "Yaşasın Demokrasi Mücadelemiz" olması madenciler nezdinde ekmek kavgasının, demokrasi kavgasıyla örtüştüğünün belki de en somut ifadesiydi. Kuşkusuz burada, işçilerin kendi eylemlerini nasıl bir demokrasi anlayışıyla ilişkilendirdiği tartışılabilir. Bu ilişkinin bir boyutunu ya da somut siyasal talep olarak "sınırını" Özal'ın işbaşından uzaklaştırılması oluştururken, bir diğer boyutunu da " zenginlere karşı yoksulların da bu ülkede, söz ve karar hakkına sahip olması " talebi oluşturuyordu. Sonuçta Zonguldak direnişinin işçiler açısından taşıdığı siyasal muhteva önümüzdeki dönemde yaşanacak gelişmeler içinde daha bir berraklık kazanacaktır. Çünkü Zonguldak işçisini açıkça belirtmek gerekirse zor günler bekliyor. Bir yandan savaş konjonktürünün madenci grevini alabildiğine gölgede bırakması, diğer yandan ise toplu sözleşme görüşmelerinin uzamasına paralel olarak anlaşmanın giderek zorlaşması -neredeyse imkansız hale gelmesi- önümüzdeki günlerin Zonguldak işçisi için ne denli zorlu olacağının işaretleri. Grev boyunca ocaklarda meydana gelen doğal göçüklerin istihdam imkanlarını daraltması, bu nedenle işverenin onbinin üzerinde işçiyi kapsayabilecek bir tensikatı dayatacak olması halen önemli bir sorun olarak gündemde duruyor. Önümüzdeki günlerde yaşanması muhtemel gelişmeleri bir yana bırakıp bugüne dönecek olursak, Zonguldak işcisinin grevin başlangıcında sezgileri ile el yordamıyla yakaladığı belli belirsiz gerçekliği, direniş boyunca, kendi bilincinde ete kemiğe büründürüp somut ve daha aydınlık bir bilgiye ulaştırdığını söylemek sanırız abartma olmayacaktır.

GMİS grevi ile ilgili üzerinde en çok spekülasyon yapılan-ve yapılacak konu yürüyüşün bitiş şekliydi. Mengen'le E-5 karayolu arasında kurulan barikatın Ankara yolculuğunda son durak olması, özellikle ilk anda, yoğun dramatik boyutu nedeniyle epeyce hayal kırıklığına yol açmıştı. Hatta ilk elde bir yenilgiden bahsedenler bile vardı. Oysa Mengen'den dönüş, Zonguldak direnişinin bir bütün olarak taşıdığı tarihsel önemin, geride bıraktığı deney ve birikimin yanında tayin edici olmaktan çok uzaktır. Bununla birlikte olayın bu yanının da çeşitli açılardan irdelenmesinde yarar var.

Öncelikle belirtmek gerekir ki madencilerin yürüyüşü, Ankara'ya ulaşılması, hatta E-5'in kapatılması halinde hükümet tarafından - belki de haklı olarak- bir 'varolma' sorunu olarak görülmüştür. Nitekim Başbakan Bolu'da sendika yö-

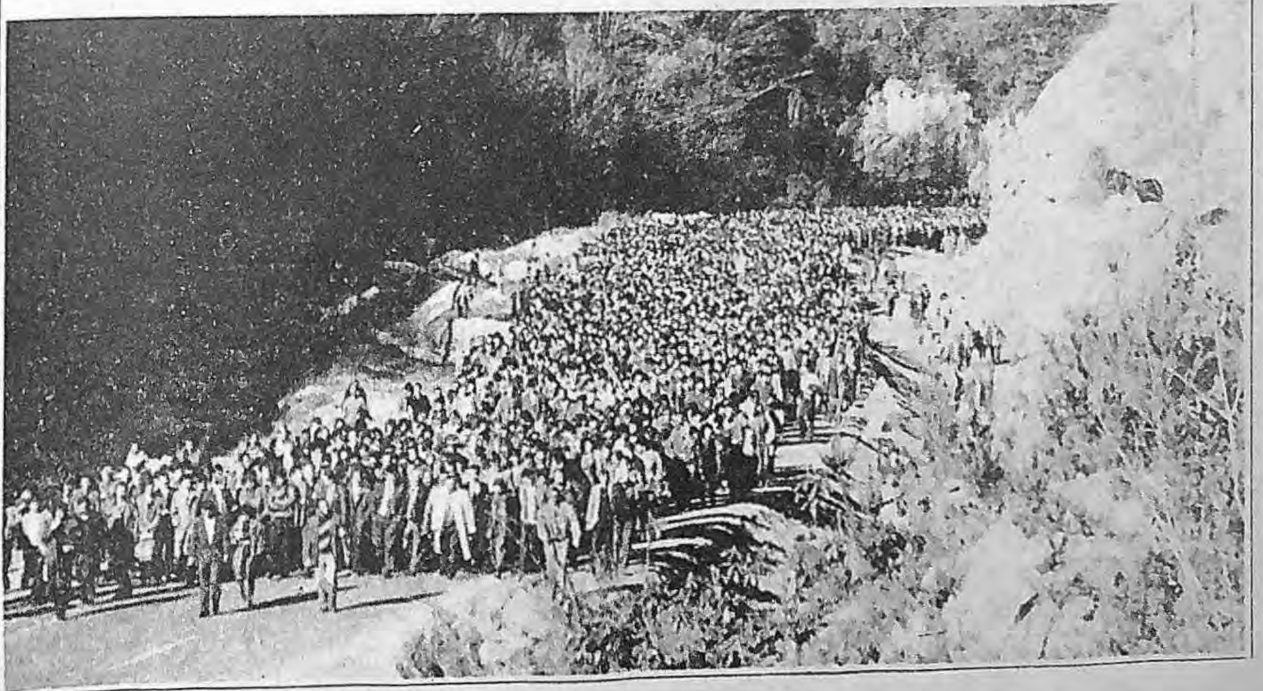
netimi ile yaptığı görüşmede bunu açıkça dile getirmiş, "İşçilerin E-5'e çıkmaları halinde ortada hükümet falan kalmayacağını, bu anlamda yürüyüşün ne pahasına olursa olsun durdurulacağı"nı söylemiştir. Yani madencilerle iktidarın Mengen'deki karşılaşmalarında iktidarın gerileme imkanı ortadan kalkmıştı. Yolu kesen barikat, iki dozer ve binlerce polis-asker olmaktan öte siyasal iktidarın, hatta devletin bizzat kendisi olmuştu. Mengen'e kadar madencilerin yanında yer alan düzen içi muhalefetin kurmaylarının, işçiler barikata gelip dayandığında telaşla uzlaşma çağrıları yapıp, bu tavrı GMİS yönetimine dayatması ortada ciddi bir "devlet meselesi" olduğunun da göstergesiydi.

Siyasal iktidar yürüyüşe hayati bir önem atfedip durdurmak için hertürlü şeyi göze alırken, muhalefetin pasif izleyici konumu Zonguldak direnişinin muhtemel siyasal sonuçları üzerinde son derece önemli etkiler yaptı. Bugün artık herkesin açıkca bildiği gibi, yükselen işçi eylemliliğinin altında ezileceğini hisseden Türk-İş yönetimi madencileri grevin başından itibaren yalnız bıraktı. Zonguldak direnişinin önemli derslerinden biri de sınıfın önündeki en büyük engellerden birinin bugünkü Türk-İş yönetimi olduğu gerçeğidir. Sonuçta maden işçilerinin Zonguldak'tan Mengen'e taşıdıkları bayrağı sınıfın diğer üyeleri ve sendikalar alamamış, Zonguldak işçisinin başarısının devamını getirememiştir.

Burada birkaç cümle sosyalistlere değinmek gerekiyor. Madenci hareketi başlangıçta yaygın biçimde ve küçümseyici bir tonda "kendiliğindenci" olarak nitelenmişti. Madenci eylemi sosyalist bir iradeden yoksun olarak geliştiği için "kendiliğindenci" olarak tanımlanıyorsa ve eylemin önünde sosyalist bir iradenin varlığı halinde sonuçların çok daha olumlu olacağı düşünülüyorsa, sosyalist bir iradenin yokluğuna rağmen eylemin bugün temsil ettiği başarıya bakılarak taşıdığı değerin altı bir kez daha çizilmelidir. İkincisi, "kendiliğindencilik" bir olumsuzlama ise -ki öyle görünüyor- bu madencilerin değil, olsa olsa sosyalistlerin bir olumsuzluğuna işaret eder.

Grevin sanılanın aksine giderek ivmesinin yükselmesi, sosyalistler için Zonguldak'ı birdenbire ilgi odağı haline dönüştürdü. Ama, eylemin orta yerine paraşütle atlama tavrı gösteren çeşitli sosyalist kesimler işçilerin tepkisi ile karşı karşıya kaldılar. Madenciler yarattıkları eylemde hiçbir katkısı olmayan grupların varolan başarıya ortak olmalarına izin vermedikleri gibi, sınıfın Zonguldak'ta yaşadığı gerçeklikten son derece uzak birilerinin "akıl verme" girişimini de hoş karşılamadılar. Bu da Zonguldak'ın sosyalistlere öğrettiklerinden biri olarak görülmeli.

Yukarda GMİS yönetiminin işçilerin örgütsel ve manevi olarak greve hazırlanmasında gösterdiği etkinliği belirtmiştik. Ancak burada GMİS yönetimi açısından ifade edilmesi gereken bir başka husus, greve hazırlanma ve grev süresince geniş işçi kitlesine komiteler aracılığı ile açılan insiyatif alanının yürüyüş boyunca daraltılması ve nihai kararda komitelerin düşüncelerinin yeterince dikkate alınmaması gerçeğidir. Sendika yönetiminin bu tavrından, Ankara yürüyüşünün ülkenin politik gündemine doğrudan bir müdahale niteliği kazanmasıyla, kendi gücünden çok ülke çapında bir başka güce/güçlere dayanma gereksinimi duymasının büyük payı oldu. Yürüyüş kritik bir aşamaya ulaştığında, sendikanın karar mekanizmalarında taban insiyatifinden çok, SHP ve benzeri düzen içi muhalif güçlerin kurmaylarının etkinlik kazandığını söylemek sanırız yanlış olmaz. Sonuçta, sendika yönetiminin yürüyüşün fiili organizasyonunda kendini hissettiren deneyimsizliği, Türk-İş yönetiminin yalnız bırakmaya dönük politikaları ve SHP'nin bir anlamda geri dönüşü dayatan tutumu ile birleşince yürüyüş Mengen'de sona erdi. GMİS yönetiminin geri dönüş kararını çeşitli muhalif kesimlerin fiili destek için kıpırdanmaya başladığı bir anda, yani beklenenden erken alması ve asıl önemlisi "ölmek var dönmek yok" sloganıyla yola çıkan işçilere kabul ettirmesi bir başka önemli noktaya dikkat çekiyor. İlk bakışta olumlu bir özellik olarak düşünülen "sendikal disiplin"in eylemin coşku ve heyecanı içinde gözden kaçan bizce tehlikeli bir yanı var. Tarihi boyunca herhangi bir otoritenin yönlendiriciliğinden bağımsız özgürce ve sadece kendi iradesiyle dövüşen, hatta madenci üzerinde otoritesi olduğunu düşünüp onu toplu sözleşme masalarında 'satmaktan' çekinmeyen sendika yönetimlerini de döven maden işçisinin tepki ve eylemini, son tahlilde düzen-içi bir kurum olan sendikanın sı-

nırları içine hapsetme tehlikesi... Böyle bir tehlike, sendikal disiplin adına sınıfa yapılan yanlış dayatmaların da sessizce kabulüne yolaçabilecek bir eğilimi besleyebilir. Tam da bu noktada, sınıfın doğrudan temsil kabiliyetine sahip komite örgütlenmesinin insiyatif alanlarını genişletmelerinin önemi bir kez daha öne çıkmaktadır.

Zonguldak direnişi ile işçi sınıfı -sözleşmenin sonucu şöyle ya da böyle olması bir yana- yeni mevziler kazanmıştır. Ancak göçüklerle, grizu patlamaları ile gündeme giren madenci bu kez mücadeleyle siyasal gündemin hem de baş köşesine nasıl yerleşileceğini görmüş ve göstermiştir. Öte yandan işçi sınıfı için hak arama mücadelesinin aynı zamanda toplumun diğer kesimleriyle bir dayanışma mücadelesi olması gerektiği sadece maden işçisinin değil Zonguldak halkının verdiği bir büyük derstir.

Adnan Bostancıoğlu

HAVZANIN GERÇEKLERİ

Babası "nakıs üçyüz"de öldüğünde gıkını çıkarmayan, ama Deller Köprüsü'ndeki göçüğün önünde hırsından, öfkesinden ve hıncından gözyaşı döken Satılmış Usta'ya ve diğerlerine ithafen...

"Parası olmayana tedavi de yok; ölecekse, ölsün; cenazesi de hastanede rehin kalsın" zihniyetinin sahipleri, madenciye verilecek "4 trilyon" ile ülkenin sağlık sorunlarını çözeceklerini sanıyor. Ama nasıl oluyor da "çağ atlayan Türkiye"nin nüfus başı sağlık bütçesi, bir tıbbi tahlil ücretini bile karşılayamıyor diye kimse hesap soramıyor. Hesabın ancak öbür tarafta verileceği rehavetine gömülenler ise, tam 36 gün şaşkın şaşkın bekledikten ve "taraf" olduklarını "resmen" inkar ettikten sonra, orayı burayı dürtükleyerek becerdikleri Deller Köprüsü'ndeki göçükten aldıkları cesaretle tek taşkömürü havzamızı yeniden kapatmaya kalkışıyor. Yine "zarar" bahaneleriyle, ocaklarımızı söndürme tehditleri savuruyor; işimize, aşımıza ve rızkımıza göz dikiyorlar. Serbest atış "4 trilyon" mugalatalarını günlük gazetelerin köşe yazarları lime lime ettiler. Artık varılan noktada bizim üzerimize farz olan ise, "zarar" bahanelerinin, bol kepçe sıfırlı bakkal hesaplarıyla değil de biraz mühendislik mantığıyla irdelenmesidir. Elden geldiğince az rakam kullanarak başlayalım.

Havza'nın yıllardır "zarar" ettiği doğrudur; ama, şu soruların da cevaplanması gerekir: Nasıl? Niçin? Kimler yüzünden? Kar-Zarar nedir? Havza zarar ettiği için yıllar boyu kimler kar etmiştir?... Havza, aslında, zarar etmiyor; ettiriliyor. Çünkü:

1.Siyasi İktidarlar Yıllardır Kritik Yatırımları Köstekliyor

Burada, Havza'da üretim-yatırım ilişkisinin tarihi gelişimini biraz ayrıntılı incelemek zorundayız. Maden işçilerinin sayesinde, artık bütün kamuoyunun bellediği Sultan Bilmemkim, Uzun Mehmet, Dilaver Paşa, Ahir Zaman Padişahı, vs hikayelere gerek yok; "füzyon"un tamamlandığı 40'lı yıllardan hemen başlayalım.

Millileştirme dönemini izleyen, katır nallarının çivisinin dahi ülkemizde imal edilemediği, savaş yıllarının her türlü yokluğunun yaşandığı, irisinden bir kapıkulunun "Ankara'ya döner dönmez, Zonguldak'a bir büyükelçi atanmasını talep edeceğim(!)" dediği ve çevre köylerdeki ahalinin jandarma süngüsüylü dürtülerek ocaklara tıkıldığı "mükellifiyetlik" dönemi boyunca, yabancılardan miras 1.7 mt/yıl'lık üretim de usul usul tırmanarak 50'li yılların başında 3 mt/yıl'a kadar çıkmıştı. Soğuk savaş ekonomi-politikalarıyla gündeme getirilen Marshall Planı çerçevesinde, "yardım"dan Havza da nasiplendi ve nakdi tutarı 450 M$ dolayındaki makina, donatım ve malzeme 1948-1958 döneminde oluk oluk ocaklara aktı. Bizimki kadar illetli olmasa bile ABD'nde de bir enflasyon yaşandığını unutmayalım; kırk yıl önceki 450 M$'ın bugünkü değerini hesaplayalım ve eşdeğer para (ayni ya da nakdi) bugün Havza'ya yatırılırsa neler olacağını bir düşünelim. Havza'da halen faal durumda bulunan kuyuların, bürlerin ve desandrelerin çoğu o zaman inildi; ana nakliyat ve rekup lağımlarının çoğu da o paralarla sürüldü. Bu yatırımlar sayesinde üretim düzeyi de 1967'deki 5,03 Mt'luk doruğa ulaştı. Ardından,1974'e kadar, ortalama 4,75 Mt/yıl'lık istikrarlı bir üretim temposuyla çalışıldı. Bu istikrar, 50'li yıllar boyunca gerçekleştirilen ve yeraltı madenciliğinde olmazsa olmaz türden olan ana hazırlık yatırımlarının semeresidir.

O günlerden bu yana, hayati ölçüde kritik olan ve Zonguldak boyutundaki bir işletme için her yıl 10-12 km (tul) ilerletilmesi gereken ana hazırlık yatırımlarının yarısı bile gerçekleşmedi. Bu aralık, 30 yıldan fazla bir süre için üst üste birikerek açıldıkça açıldı. O zamandan bu yana, madenciler ocaklara kan, ter ve gözyaşı akıttı; bilek ve yüreklerini gömdü. Siyasi iktidarlar ise, madencilere kazma, kürek ve direkten gayri dişe dokunur hiçbirşey vermedi. Zorla dayatılan emek yoğun işletmecilik tarzı, sonuçta 5 Mt'luk üretimin bugün (son bir ayı grevle geçen 1990'ın 11 ayı itibariyle) 2,8 Mt'a kadar düşmesine yol açtı.

Okur yazar tayfası, bazılarının gözüne birşeyler dürtebilmek için lafı uzatmak zorundadır; lakin, madencilerin mübarek "kısa konuşma kültürü" olanı biteni bir çırpıda özetleyiverir: "Taş Çıkmayan Ocaktan Kömür Çıkmaz". Taşı da kömürü de çıkarttırmayan ve dolayısıyla üretimi de yarı yarı-

ya kısırlaştıran siyasi iktidarlardır. En büyük suçlu da makina yerine kömür ithalatına başlayan başımızdakilerdir.

2. Siyasi İktidarlar Sakat İstihdam Politikaları Uyguluyor

Bütün KİT'ler gibi, TTK da siyasi arpalık olarak kullanılmakta ve seçimden seçime, "işe adam değil, adama iş" ilkesizliği ile kadrolar gereksiz yere şişirilmektedir. Havza'da uygulanan istihdam politikaları son derece sakattır. İşçi prevüsünün iskeleti tepe taklak edilmiş ve yerüstü/yeraltı dengesi 1/3'den 2/3'e dönmüştür; yani, halen yeraltında çalışan işçilerin en az bir o kadarı daha "içeri" de olması gereken "dışarı" dadır. Bu çarpık yapı doğrudan emeğin üretkenliğine de yansımakta ve örneğin 1984 itibariyle, kazmacı randımanları 6.736 kg/yevmiye olduğu halde, umumi randımanlar 538 kg'a kadar düşmektedir. Kaba bir benzetmeyle, kazmacının ürettiğinin yüzde 90'ından fazlası pazara ulaşana kadar heder olmaktadır. Yeraltı madenciliğinde 1989 Avrupa randıman rekoru 10.710 kg/yevmiyedir ve İngiltere'nin Daw Milli ocağında ulaşılan bu rakam ülke ortalamasını ikiye katlamaktadır. Görüldüğü gibi, iş kazmacıya düşse, en ileri teknolojinin üretkenliğinden aşağıya kalmayacaktır. (Bu rekor örneğini Babıali'deki "uzmanlar" da dinlesin) Hal böyleyken, 4.000 adet kayıtlı kazmacının neredeyse yarısı düğmecilik, kancacılık ve hatta yerüstünde kaloriferciilk gibi işlere kaymaktadır. İnsanlarımızın bulunmaları gereken yerde durmamalarından kaynaklanan bu çarpıklığın savunulacak bir yanı olamaz. Ama, bunun sorumlusu "kartvizit" ile işbaşı yapan ve sonra da "sanat" değiştiren insanlar değil, o "kartvizit"leri imzalayan siyasilerdir. Dolayısıyla, verimsizliğin asli sorumlusu da kadroları gereksiz yere şişiren siyasi iktidarlardır.

3. Siyasi İktidarlar İşletme Faaliyetlerini Darmadağın Ediyor

Havza'daki işletme faaliyetleri karmakarışıktır. Üretim, halen +500 dolayında olan mostra kotu ile -500 m arasında (hatta daha da derinlerde) yapılmaktadır. Bir diğer deyişle, Havza'nın en sığ ve en derin yerlerinde çalışan iki madenci arasında 1.000 m'den fazla kot farkı bulunmaktadır. Bu iki uç arasındaki 19 adet ana ve ara katta bulunan bütün lağımlar açık durumdadır. Bunların arasında yüzyılımızın ilk on yılına ait (belki daha da eski) lağımlar bile bulunmaktadır. Bu dağınıklık insan gücünün parça parça bölünmesine yol açmakta, üretimin derişimini düşürmekte, ikmali aksatmak ve gereksiz yere emek, malzeme ve enerji kaybına neden olmaktadır. Bu dikey dağınıklığın kökünde damarların rezervleri ile uyumlu ve dengeli bir üretimin yapılmayışı, dengesizliğin kökünde ise siyasi iktidarların anti-demokratik planlamaları yatmaktadır.

Şamar oğlanı KİT'lerden başka ekonominin hiçbir sektörüne laf geçiremeyen planlamalar yapılırken, hiçbir kimse hiçbir kartiye mühendisine ne kadar kömür çıkartabileceğini, nezaketen dahi olsa, sormamaktadır. Bu tepeden inme üretim planlaması sakattır; üretimin karmakarışık olmasına ve verimsiz çalışmaya yol açmıştır. Hem hiçbir kritik yatırım için ödenek ayrılmaması, hem de insanlardan haddinden fazla kömür çıkartmalarının istenmesi sonucunda, bakir panolardan uzaklaşılmamakta; eski imalatlarda tekrar çalışılmakta ve hatta bazan, yangın nedeniyle terk edilen panoların barajları açılarak, sönmüşse, yeniden içine girilmektedir. Eski imalatlarda çalışma tuvönan külünün 20 yıl içinde yüzde 45'den yüzde 62'ye tırmanmasına yol açmış ve bu da hem teknik hem de ekonomik ömrünü çoktan tamamlayan lavvarlara taşınmaz yükler bindirmiştir. Bir diğer deyişle, işçiler, aynı miktarda tuvönan kömürü kazmakta ve yeryüzüne çıkarmakta, fakat satılabilir üretim yarı yarıya düşmektedir.

Mübarek "kısa konuşma kültürü" durumu şöyle özetliyor: "Bekaret mekaret mi kaldı? Fransızlardan arta kalan panoların üzerinden geçtiğimiz yetmiyormuş gibi, kendimizden arta kalanın üzerinden de bir daha geçiyoruz. Bir panoya üç defa girilir mi? Siz okur yazarlar, buna 'üretim zorlaması' mı ne diyorsunuz; 'yokluğun b.kluğu' ile oyalanıp duruyoruz işte." Ölümlü iş kazalarının çoğalmasına da yol açan "üretim zorlaması"nın, dengesiz üretimin ve "yokluğunb.kluğu"nun sorumlusu, KİT'nden başka hiç kimseye sökmeyen ceberrut planlamaları öngören ve bir türlü Havza'dan elini eteğini çekmeye yanaşmayan gelmiş geçmiş tüm siyasi iktidarlardır.

4. Siyasi İktidarlar İdame Yatırımlarını Bile Esirgiyor

Yeraltı madenciliği için olmazsa olmaz türden kritik ana hazırlık yatırımlarını bir yana bırakınız; Havza'nın hayatını sürdürmesi için gereken yatırımlar bile siyasi iktidarlarca engellenmekte ve Havza yıldan yıla ağırlaşan bir komaya s kulmaktadır. Artık hurdaya çıkmış olan lavvarlar devreden geçen kömürün yarısını denize döker duruma geldiği halde, yıllardır yapılan ikazlara rağmen, yeni bir lavvar inşa edilmemiştir. Bu durum, sonuç olarak, satılabilir randımanlar ile genel randımanları olumsuz yönde etkilemektedir. İşletme yönetimi finansman sıkıntısıyla da kıvranmakta; borçla

Kar-zarar tahlili faslını kapatmadan önce, bir de dünyadaki duruma göz atmakta yarar var. Havza'nın, teknik insan ölçüleriyle kıyaslanabileceği Belçika, Almanya, Fransa, SSCB ve Japonya'da ki yeraltı işletmelerinin hepsi de zarar etmekte ve ancak sübvansiyonla ayakta durabilmektedir. Zira, hangi ileri teknoloji ile çalışırsa çalışılsın, bu tür ocakların Avustralya'nın bilmemneresindeki "Ballıbaba" açık işletmesi ile rekabet etmesine maddeten imkan yoktur.

Çok sözü edilen "serbest rekabet" safsatasıyla ilgili bir tek yorumla yetinelim. Bir an için dalgaya düşelim ve Almanya'da demir-çelik işi tutan birisinin, örneğin, Krupp'un bilmemkaçıncı göbekten torununun şu lafları ettiğini varsayalım: "Bizim en ucuz kömür satış fiyatımız bile G. Afrika'nın en pahalı fiyatını ikiye katlıyor (FOB bazına çok çok 10-15 $ okyanus navlunu ekleyin); böyle işletmecilik anlayışı serbest rekabetin raconuna uymaz. G.Afrika'dan kömür ithal edelim; Ruhr Havza'sını kapatıp madencileri de köylerine yollayalım. Ucuz ithalattan sağlanacak gelirle bu insanlara balıkçılık, arıcılık, halıcılık, vb gibi yeni iş sahalarının açılmasını finanse edebiliriz (!)....."

ödeyememekte ve faizler birim maliyet üzerine 70-80.000.-TL/t'luk anormal yükler bindirmektedir. Maliyetlerin böylesine kabarmasının sorumlusu da siyasi iktidarlardır.

5. Siyasi İktidarlar İdari Mekanizmayi Felç Ediyor

Havza'nın yönetiminden sorumlu genel müdürlerin ortalama koltuk ömürleri 18 ay dolayındadır. Genel müdürün şu ya da bu siyasi iktidarca azli halinde, maiyetindeki 5 yardımcısı, 15 daire başkanı ve 40 kadar şube müdürü ile ayrıca bağlı 6 müessesenin müdürleri, onların yardımcıları ve diğer teknik kadrolar yerinden oynamaktadır. Üretim giderek düşdüğü halde, habis bir ur gibi büyüyen bürokrasiyi - bırakınız siyasi iktidar değişikliğini, her yeni bakanın gelişiyle birlikte- hallaç pamuğu gibi atarak, rasyonel ve basiretli bir yönetim sürdürülmesi pratik anlamda imkansızdır. Havza'nın kurmay kadrosunu allak bullak edip her 18 ayda bir çalkantılar yaratarak idari mekanizmayı felç eden siyasi iktidarlardır.

Yukarıdaki beş ana başlığın sayısını çoğaltabileceğimiz gibi, hepsine beşer alt başlık daha açmak da mümkündür; ama, ayrıntılara boğulmadan, Havza'nın nasıl, niçin ve kimler yüzünden zarar ettiğini açıklamak için buraya kadar anlatılanlar yeterlidir. Babıali'deki "uzmanlar" meczupane bir inatla, Avustralya'nın bilmem neresindeki adını sanını duymadıkları açık işletmeler ile Zonguldak'ın genel verimlerini kıyaslasın dursun; "zarar" bahaneleri açısından vurgulanması gereken en önemli husus şudur: Havza'nın zarar **etmemesi** mucizedir. Kaldı ki TTK gibi derin kökleri olan işletmelerin karlılık tahlili yalnız bilançoya bakılarak yapılmamalıdır. Bu gibi kurumlar yörenin tüm ekonomik ve sosyal hayatına nüfuz eder. Çok geniş bir kitlenin geçimi, dolaylı da olsa, bu tür işletmelere bağımlıdır. "Kapatma" teranesini çalanlara karşı, bütün bir il ahalisinin TC'nin tarihinde ilk defa ayağa kalkması savlarımızın en bariz kanıtıdır.

Buraya kadar kullanılan rakamların tamamı rastgele kaynaklardan değil, TTK'nın resmi istatistikleri ile Sayın Cumhurbaşkanı'na ve Müsteşar Biraderi'ne takdim edilen Brifing Notları'ndan ve VI. BYKP Taşkömürü Raporu'ndan aktarılmıştır. Havza'nın gerçeklerini kendileri de bilmektedir. Japon modeline fena halde kafayı takanlar için, bir diğer kaynaktan alıntı yaparak artık "zarar" bahaneleriyle ilgili faslı kapatalım. En az bizimkisi kadar belalı bir taşkömürü havzası olan Japonya'da, ortalama birim işletme maliyetinin ithal kömür fiyatını neredeyse üçe katlamasına rağmen 11 Mt/yıl taşkömürü çıkartılmaktadır. (J. Chadwick, 1989)

İşi bilen en kıdemli işveren vekilinin, yani TTK Gn. Md. Sayın Zekai Akcan'ın sözü ile son noktayı da koyalım: "Yeraltında çalışan insana ne verilse azdır".

Gerçekleri Tahrif Ederek Mütemadiyen Çözümsüzlük Ve Uyuşmazlık Mesajları Gönderenlere Rağmen Çözüm Vardır

Havza'nın nasıl komaya sokulduğu anlaşılınca, nasıl canlanacağı da açık seçik görülecektir. Havza'yı bu hale getirenlerin "Burası ekonominin sırtında korkunç bir yük" demeye hakları yoktur. Çözüm vardır.

TTK, A'dan Z'ye yeniden yapılanmalıdır. Bu yapılanma yönetsel, ekonomik, teknik, teknolojik ve toplumsal tüm alanları kapsayan genel bir yeniden yapılanma modelini üretmektir.Bu model iki temel özelliğe sahip olmalıdır:

1. Bu model, Zonguldak Havzası'nın fiziksel, tarihsel ve toplumsal gerçeklerine dayanmalıdır.

2. Bu model, TTK'nın bir avuç büyük bürokrat ve tek-

nokratının değil, Zonguldak Havzası'yla bağlantılı tüm kurumların ortak katılımıyla üretilmeli ve gerekli yasal düzenlemeyle meşrulaştırılmalıdır.

Bu model bir kez üretildikten sonra, Havza'nın teknik, teknolojik, mali, yönetsel ve toplumsal sorunlarının çok daha etkin bir biçimde çözüme kavuşturulacağı açıktır. Bunun için:

1. Yürürlükteki yatırım ve üretim plan ve programları iptal edilmeli, Havza için beş yıllık bir "şok plan" yapılmalıdır.

2. Başta demir-çelik sektörü olmak üzere taşkömürünü girdi alan tüm kurum ve kuruluşlara, taşkömürünü öncelikle TTK'dan rayiç fiyatla alma zorunluluğu getirilmelidir. Böylece, yıllarboyu tek yönlü işletilen subvansiyon, beş yıllık "şok plan" süresince ters yönde işletilmiş olacak, tarihsel adaletsizlik bir ölçüde de olsa giderilmiş olacaktır. Havza'nın kaynak darboğazı bu yolla kısmen giderilmiş olacaktır.

3. Çok geniş bir alana yayılmış olan Zonguldak Havzası, fizikel özelliklerin elverdiği ölçüde toplulaştırılmalıdır.

4. Yatırımlar, öncelikle ocakların verimli kesimlerinde yoğunlaştırılmalı ve mekanizasyona gidilmelidir.

5. Yeni ocaklar toplulaşma ve mekanizasyon ilkesine göre planlanmalıdır.

6. Eski panolar bir an önce terkedilmelidir.

7. Üretim zorlamasından vazgeçilmeli, dengeli ve güvenlikli üretim ilkesi esas alınmalı ve demaraj primi kaldırılmalıdır.

8. Beş yıllık plan süresince TTK'ya yeni işçi alınmamalı, emekliye ayrılanlar dışında kurumdan işçi çıkarılmamalıdır. Yeraltı-yerüstü işçi oranı plan süresi içinde rasyonel bir dengeye çekilmelidir.

9. Toplulaştırma ve mekanizasyon nedeniyle doğacak olan işgücü fazlası sorunu -beş yıllık bir süreyle sınırlı kalmak üzere- "dört vardiya" ya da "üçlük sarma" gibi teknik dönüşümlerle aşılmalıdır.

10. Lavvar'ların modernizasyonu beş yıllık "şok planı" süresi içinde mutlaka gerçekleştirilmelidir.

11. Yerüstündeki işyerleri, makine üretim ve onarım birimleri, yeraltındaki toplulaştırma ve mekanizasyona koşut olarak iyileştirilmeli, çağdaş ve verimli kılınmalıdır.

12. Başta işçi ve personel eğitimi olmak üzere TTK'nın tüm birimleri, yeniden yapılanma modeline uyarlanmalıdır.

Epilog Yerine

İki yüzyıldır El Teniente'den Lena'ya kadar her yerde hüküm süren her tür vampirin en uzlaşmaz ve kadim düşmanı, sınıfın ananevi ve efsanevi sancaktarı, her türlü yeraltı direniş hareketinin vefalı ve şanlı öncüsü, ilga ve ihya edilmiş bütün Enternasyonaller'in gözbebeği, Zonguldak'ta 150 yıl durduktan sonra, bir öne atıldı ama pir atıldı. 30 Kasım 1990 günü öyle bir kütleme kütledi, şaklama şakladı ve ortalık toz dumana karıştı ki bir iki cart-curt'tan sonra cümle alem tam 36 gün şallak mallak oldu. 6 Ocak 1991 günü Deller Köprüsü'nde tosladığın göçük, bunun yanında hikayedir. Ne insanların senden bu kadar çok şey beklemeye hakkı var; ne de senin ağlamana gerek var. Sen kıyıcığından, köşeciğinden, tavanından, tabanından yarımağız bir giriverir; o göçüğü de bir gün mutlaka açarsın. Göçüğün karşısında "Sağ Sol Davası Değil, Ekmek Kavgası" diye bağırmanın da hiç önemi yok. Ekmek kavgasının sağı olmadığı da bir gün mutlaka öğreneceksin.

Sizin oraların altını, üstünü, geçmişini, geleceğini çok iyi bilen bir yorumcunun deyişi ile: "Altıncı kuşakta sınıfsal genetiğinde bir mutasyon yaşadın. Bu bir uykudan uyanış, kuşaktan kuşağa süre gelen trajik yaşamdan sıyrılma çabasıdır. Uysal 'kıvırcık' genler diyalektik bir dönüşümle islah olmakta ve canlanmaktadır. "Öyle bir can havliyle canlandın ki "... öldü, bitti, tükendi, iflas etti..." dediklerinin en zengin cevherini, enternasyonalizmi, gün ışığına çıkardın; Kolombiya'dan Avustralya'ya herkese bir haller oldu. TRT borazanı-

(ÇOK GİZLİ VE ZAT'A MAHSUSTUR)
Sayın Süleyman Demirel
Başbakan
ANKARA

Zonguldak kömür havzasında zaman zaman vukua gelen ve bazen vahim neticeler arzedecek durumlara giden hadiseler hakkında alakalı makamlara gerekli bilgiler devamlı surette verilmektedir. Ancak: 1963 senesinden beri Zonguldak havzasında teknik bakımdan en küçük mevkiden en yüksek mevkiye kadar kademe kademe yükselerek çalışmış bir insan olarak, Havzanın hususiyetleri ile olayların sureti cereyanları ve bunlar hakkında alınması mümkün olabilecek bazı tedbirleri şahsen zatidevletlerine arzetmeyi faydalı ve vazife telakki ettiğim için bu muhtırayı takdim etmekteyim.

(.....)

Bilinmektedir ki: Son senelerde diğer vatandaşların olduğu gibi, işçinin de gittikçe sabitleşen bir nisbette muayyen siyasi partilerin malı oldukları görülmektedir. Bunları buralardan diğer ve karşı siyasi kanaatlere çekmek mümkün görülmemekte ise de, siyasi kanaatler dışındaki hususiyetlerde ayrıntılar yapmak suretiyle bunları bölmek ve bu meyanda işçileri bu yönlerden esas partilerinin dışına çekmek ve yeni bir temayüle hizmet eder hale getirmek çabaları havzada harekete geçmiş bulunmaktadır.

Bütün bu şartlar altında havzada meselelerin çözümleri çok zor olmakta, burada havzada vazife görecek idarecilerin Türkiye'nin diğer yerlerindekilerden çok farklı bilgi, teenni ve basireti haiz kimselerden olması zorunluluğunu doğurmaktadır. Herhangi bir idarecinin Türkiye'nin diğer bir mıntıkasında ehemmiyet addetmeyecek olan bir takdir farkı, havzada maalesef büyük neticeler doğurmaktadır.

(.....)

TEDBİRLER:

1) Havzada bir toplum polisinin bulundurulması şarttır.

2) Havzaya atanacak Vali, Emniyet Müdürü, Jandarma Komutanı ve MİT Başkanı önce hükümetin politikasına ayak uydurmalı saniyen işletme ile işbirliği yapmalı

3) Havza yollarının acilen yaptırılması

4) Havzaya ya da yakın bir mahalline askeri birlik bulundurulması

5) Sendikalar kanununun patronlar lehine değiştirilmesi

6) Grev kanununda sendikayı sorumlu tutacak kısıtlamalar yapılması

Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu
Genel Müdür
Behzat Firuz

na bakıp kuşatıldığını sanma. Dünyanın dört bir yanından ses getirdin. Emeklemeyi öğrenmeden, koşmaya başladın; daha fazlasını istemeye kimsenin -hele hele seyran eyleyenlerin- hakkı yoktur.

"Siz definecisiniz, yaptığınız ihracatın alt tarafı 200 M$, turizm biraz canlansa, siz olsanız da ólur olmasanız da; zurnanın son deliğisiniz, etiniz ne budunuz ne?" diyenler, sayende etimizi de budumuzu da bilmemneyimizi de gördüler. Kömür karası bir daha yüzümüzü ağarttı; mesleğimizin onurunu yine sen ihya ettin. Daha ne olsun? Vurdun, vurdun; herkesi dinlettin, inlettin. Sen "eccık taha fur!" tamamdır. Değil altıncı kuşakta, onaltıncı kuşakta olsa bile en büyük göçüğü bir gün mutlaka açacağız. Habire Lali Berte'ye mektup yazıp duran, ne kadar efsunkar olduğunu, herhalde senden selam ettikten sonra anlamıştır.

Geliyor, geliyor; madenciler geliyor.
VARDAAAAAAAAAAAAA!

Tayfun Özuslu

Sendikal Hareketin Kısa Tarihi

1840'lı yıllardan bu yana doğayla boğuşuyor Zonguldak maden işçisi... Önce ingilizler, sonra Fransızlar, 1936'dan bu yana devlet için... Yoğun sömürü, dayanışma ve birlik duygusunu güçlendiriyor. 1900'lü yılların başında her madende bir "ihtiyat ve teavün sandığı" kuruluyor, sonra da "amele birliği"... Birlik ağırlıkla can güvenliğini sağlamak için oluşturulmuş, "hastane ve dispanserlerin nerelerde yapılacağını, kimlerin hekim olarak tayin edileceğini tespit etmeyi, avans vermeyi, ocağın grizu ve toz bakımından değerlendirmesini yapmayı" amaçlıyor. 1946'da sendika kurma yasallaştığında Zonguldak maden işçileri hemen yararlanıyorlar. Ereğli Kömür Havzası Maden İşçileri Sendikası kuruluyor. Sendikalaşma geleneği bunca eski olmasına karşın, işçilerin gözünde sendika kendi örgütlülükleri olmaktan çok, işletmenin bir parçası niteliğinde. Kuşkusuz bunda, 1963 yılına kadar grev, dolayısıyla toplu pazarlık hakkının olmayışının, bu nedenle sendikanın göstermelik olmaktan öte geçemeyişinin de payı var. Sendikanın 1977 yılı çalışma raporunda o dönemin çalışma tarzı şöyle anlatılıyor:

"Her ne kadar sendika olarak faaliyette bulunmuş ve maden işçisine bazı haklar ve yararlar sağlanmış ise de bu çalışmalar sendika idarecilerinin işverene ricasıyla ve iyi ilişkiler çerçevesinde bir lütuf olarak sağlanan haklar olmaktan öteye gidememiştir."

Bu "iyi ilişkiler" ancak sendikanın işletme yönetimi dolayısıyla siyasal iktidarla uyum içinde olmasıyla sağlanabiliyor. Ancak tüm yönetimin iktidar partisinden olmamasına özen gösteriliyor. 50'li yıllarda sendika başkanı Mehmet Alpdündar, aynı zamanda DP ilçe başkanı. Alpdündar'ın DP ile ilişkileri bozulduğu ölçüde baskılar başlıyor, önce işyeri değiştiriliyor, sonra sendika başkanlığından ediliyor.

Zonguldak'ta öteden beri sendika, sendika başkanının kişiliğinde somutlanıyor. İşçilere dayalı örgütlenmeler esas alınmadığından, hak arama mücadelesi kişisel ilişkilere indirgendiğinden, "sert yapan" başkan seviliyor. 1965'de prim sistemine karşı Kozlu'dan başlayan direniş diğer ocakları da sarıyor. 2 işçinin ölümü pahasına süren direnişe Sendika sahip çıkmıyor, "arabulucu" rolü üstleniyor. Direniş sonrasında işçiler sendikayı basıyor, kendilerinden kesilen aidatlarla alınan, ancak kendilerinin kullanamadıkları eşyaları tahrip ediyorlar. Bu olaydan kısa bir süre sonra DİSK kurulduğunda, hem sendikaya duydukları tepki, hem de eski sendika başkanı ve sonra DİSK kurucusu Mehmet Alpdündar'a sempatileri yüzünden DİSK'e geçecek gibi oluyorlar, ama işveren baskısı ve biraz da DİSK yönetiminin beceriksizliği bunu engelliyor.

Taşkömürü yalnızca Zonguldak için sürekli bir geçim kaynağı değil. Havza dışından da binlerce işsiz akın ediyor Zonguldak'a. Karadeniz'in diğer yörelerinden, Doğu, Batı ve İç Anadolu'dan geliyorlar. Dışardan gelenlerle Zonguldak'lılar arasında gizliden bir çatışma yaşanıyor. Genel kurullarda, sendika yöneticilerini sahiplenmede su yüzüne çıkıyor bu çatışma. Zonguldak dışından gelenler sendikal çalışmalarda daha etkinler. Çoğunluğu yerüstünde çalışıyor ve sürekli işçiler. Zonguldak ve köylerinde yerleşik olanlar ise bir ay çalışıp, diğer ay çok verimli olmayan topraklarda tarımla uğraşıyorlar. Dışardan gelenlerle Zonguldak'lılar arasında yaşanan çatışma bu işbölümünden dolayı yeraltı ve yerüstü işçilerinin çatışmasını da içeriyor. Kazmacılık, domuzdamcılık, lağımcılık gibi asıl ağır işlerde çalışan Zonguldak yerlileri, ZMİS'in (Zonguldak Maden İşçileri Sendikası) kuruluşundan ta son döneme kadar sendika çalışmalarında etkin değiller. Son genel kurula kadar sendika yönetimi dışardan gelen işçiler tarafından oluşturuluyor.

1970'li yıllarda yapılan iki araştırma ilginç sonuçlar içeriyor: Gruplu işçilerin tümünün doğum yeri Zonguldak ili sınırları içinde. Daimi işçilerin ise yüzde 41.94'ü Zonguldak'lı, yüzde 58'i ülkenin diğer yörelerinden. Aynı araştırma,

gruplu işçilerin 5'te birinin sendikayı faydasız bulduğunu, üçte birinden fazlasının sendika hakkında olumsuz fikirler taşıdığını ortaya koyuyor. (Gruplu Maden işçileri-1974) Gruplu işçiler arasında sendika toplantılarına "zaman zaman katılırım" diyenler yüzde 4.26, hiç ilgi göstermeyenler yüzde 95.74. (Geçiş Dönemi Tipi Olarak Zonguldak kömür Havzası Maden İşçisi, Ülgen Oskay)

Sendika, yeni bir sendikal anlayışın yeşerip gelişmeye başladığı 70'li yıllarda da işçiden kopuk, onun dışında, "tampon kurum" niteliğini sürdürüyor. Kimi zaman bir işçi sendikası olduğunu unutup kendisini işverene göre tanımlıyor:

"Ereğli Kömürleri işletmesi işyerleri ve teşkilatı, Türkiye'de madencilik için bir ekoldür. Ve Türkiye'de şöyle bir araştırma yapılsa, Zonguldak Maden İşçileri Sendikası'nın teşkilatı bu işyerine paralel ekol olduğunu kabul ettirmiştir." (Çalışma Raporu 1983)

Sıkça olağünüstü genel kurullar yapılmasına, sendika yönetiminde iç çatışmaların, sürtüşmelerin eksik olmamasına karşın, bunların nedeni sendikal anlayıştaki farklılıktan çok kişisel çekişmeler.

GMİS'in "ölçülü, barışçı, uzlaşıcı, kısaca sorumlu sendikacılık" anlayışının son temsilcisi Başkan Mehmet Tezer. Maden işçilerinin sendikaya ve genel başkana duydukları tepki 12 Eylül sonrasında daha da yoğunlaşıyor. 12 Eylül'ü sözleşme görüşmeleri sürerken karşılıyor maden işçileri. "12 Eylül öncesi ifade ve görüşlerimizi, Cumhurbaşkanımız Sayın Kenan Evren'in 12 Eylül sabahı Türk miletine ve bütün dünyaya duyurduğu tarihi hitabı ile karşılaştırınız. Büyük benzerlik ve beraberlik göreceksiniz. İşte bu nedenledir ki, 12 Eylül harekatı maden işçisi ve senikamız için ürkütücü değil, kurtarıcı olmuştur... Biz maden işçileri olarak üstümüze düşen görevi yapmaya her zaman olduğu gibi kararlı ve azimliyiz" diyor Sendika Başkanı Mehmet Tezer. YHK, maden işçilerinin sözleşmesini, işverenin son teklifinin neredeyse yarısına bağıtlıyor. Sendikanın daha sonra imzaladığı sözleşmeler de yoksullaşmanın önüne geçemiyor. Hele hele bir önceki sözleşmeyi unutamıyor maden işçileri. Grev pankartları bile hazırlanmışken son gece onların tümüyle dışında bitiriliveriyor sözleşme. Maden işçilerinin öfkesi Mehmet Tezer'i yerinden ediyor. Son genel kuruldan kısa bir süre önce Tezer, başkanlığı Şemsi Denizer'e devrederek "sağlık" gerekçesiyle görevden ayrılıyor. Bu arada 1985'te Maden Federasyonu içinde öteden beri varolan, ZMİS'in delege üstünlüğü nedeniyle yönetime linyitlere oranla daha fazla ağırlık koymasından doğan rahatsızlık, iki ayrı sendikanın doğmasına yol açıyor: Zonguldak'ta taşkömürü işçilerini kapsayan Genel Maden-İş ve linyit işçilerini kapsayan Türkiye Maden-İş.

Son genel kurulda Genel Maden-İş önemli bir kan değişimi yaşıyor, Şemsi Denizer, Hasan Yaman, Selahattin Ataman, Ali Akgün dışındaki yöneticiler seçilemiyor. Yönetim sınıf ve kitle sendikacılığından değil ama "çağdaş ve güçlü sendikacılık"tan sözediliyor, "Biz yeni sözleşmeleri, baştan sona işçimizle birlikte yürüteceğiz. Önce işçiler arasında anket yapacağız. Attığımız her adımda tabanın destek ve katılımını sağlayacağız. Üyeler, temsilciler, şube ve merkez yöneticileri toplu sözleşme taslağını hep birlikte hazırlayacaklar. Görüşmelerin her aşamasında tabandaki işçiye bilgi verilecek. Tabanın söz ve karar sahibi olduğu somut olarak görülecek... Bir zamanlar 'partilerüstü politika' diyenler bile artık işbaşındaki ANAP iktidarına karşı siyasi tavır koyuyorlar, daha doğrusu koymak zorunda kalıyorlar. Madem ki, toplumun kaderi siyaset alanında çiziliyor, sendikalar nasıl seyirci kalabilir?" deniyor. Eylül ayındaki direniş, ardından gelen grev ve yürüyüş, maden işçilerinin sendikadaki bu "yeni" anlayışı kağıt üzerinde bırakmayacaklarını kanıtlıyor. Kazmacılar, domuzdamcılar, lağımcılar...."sessiz çoğunluk" olmaktan çıkmaya, delege, temsilci, grev komitesi üyesi olarak sendika yönetiminde "söz ve karar sahibi" olmaya karar veriyorlar. Sendikanın yalnızca kapılarının işçilere açılmasının değil, sınıf ve kitle sendikal anlayışının yaşama geçmesinin de güvencesi bu.

Ülfet Taylı

Alpdündar: "İlk Yılarda İşçiler Sendikanın Semtine Uğramazdı"

Mehmet Alpdündar, 1957-65 yılları arasındaki dönemde Zonguldak Maden İşçileri Sendikası'nın genel başkanı. 1940'ta Zonguldak'a "dışardan gelerek" işçilik yaşamına başlayan Mehmet Alpdündar, genel başkanlığını yaptığı sendikadan sonra üst konfederasyonu Türk-İş'i ve 1967'de DİSK'i kuruyor. 1965 yılında "sendikal anlayış farklılığından" dolayı Türk-İş'ten ayrılan Alpdündar, Zonguldak maden işçilerini DİSK kurucularından T. Maden-İş sendikasına üye yapabilmek için çaba harcıyor, bu süre içinde yoğun baskılarla karşı karşıya geliyor. Önce işinden edilip, sonra da sendikacılık yaşamı "bitirilince" kendi deyişiyle "yerini alabilecek başka insanlar da olmadığından" Zonguldak maden işçileri Türk-İş'in sendikal anlayışına mahküm ediliyorlar. Alpdündar'ın sendikacılık yaşamı, kuruluş yıllarında sendikanın yapısının ve sendikal anlayışın kavranması açısından ilginç gözlemler içeriyor:

Bugün adı Genel Maden-İş olan sendikanın kuruluş çalışmalarını anlatır mısınız?

Sendika 1947'de dernek olarak kuruldu, işçiler ne sendikayı duymuşlardı, ne de sendikadan ve sendikal haklardan haberleri vardı. Mücadele etmeden, kan dökmeden alınan sendikayı da işçiler uzunca bir süre "seneden seneye zam alan bir kurum" olarak gördüler. Biz 4-5 tane ustabaşı, postabaşı bir araya geldik, önce dernek kurduk. Kendi isteğiyle kimseyi üye yapmak mümkün olmuyordu. Yalvar yakar oluyorduk üye yapabilmek için. Sendikanın semtine bile uğramaya korkanlar vardı. Zam almaya başladığında işlevi yavaş yavaş anlaşıldı. Sonra üyelik aidatı olarak kesilen 1 liralarla dayanışma fonları da oluşturduk. Kendileri ya da çocukları hastalandığında para almaları mümkün oluyordu. Pazarlık müessesesi başladığında tabii sendikanın önemi daha da net ortaya çıktı.

Zonguldak'ın bir talihsizliği var. Eğitim oranı çok düşük. İktidarlar da Zonguldak işçisini hak alma mücadelesinden uzak tutmak için ellerinden geleni yaptılar. O yıllarda bir gazete çıkarmaya kalktık. Haftada bir çıkıyor, 4 sayfa... 30-40 bin işçinin hepsine birden verelim istiyoruz. Bizim kazmacımızın, domuzdamcımızın Türkiye'de, üretimde yeri neresidir, kendisine nasıl bakılıyor, bunları anlatalım istiyoruz. Baskı bir dert, minibüsle dağıtmak ayrı bir dert. Bu kadarına bile tahammül edemediler. Polis bazen matbaaya gelip bas-

kıyı durduruyor,bazen de arkamızdan topluyor. Gazetenin en başına dayanamayıp, "Kazmacı arkadaş, bu gazete senin gazeten, okuman için sana getiriliyor. Elinden almak isteyen polis memurunun alnına kazmanın ucunu biraz gösteriver" yazdık. Sen misin yazan? "Sen güvenlik kuvvetlerini tahrik ediyorsun" diye bizi sürüm sürüm süründürdüler, yargıladılar. E... 40 bin işçinin eğitimi neyle olacak? Gazete, broşür, mecmua... Buna da engel olduklarında eğitim konusunda yapılabilecek fazla birşey kalmıyor.

Sizin sendika yöneticisi olduğunuz dönemde 2 işçinin ölümüyle sonuçlanan Kozlu direnişinden söz eder misiniz?

O dönemde elimizdeki belgeden de (Behzat Firuz'un Süleyman Demirel'e yazdığı raporu kastediyor) anlaşılacağı gibi Zonguldak'ta işçilerin karşı karşıya oldukları sorunlara karşı oluşan tepkinin patlama noktasına gelmesini önlemek için asker ve polisin Zonguldak'a yığılması sözkonusuydu. Üretim fazlası dağıtılırken son derece adaletsiz dağıtılıyordu. Genel Müdüre yüzde 70 pirim ödenirken, kazmacıya gele gele bu oran yüzde 5'in bile altına düşüyordu. Böyle olmaz, bunu tersine çevireceğiz dedik. Ben o dönemde Türkiye Maden-İş Sendikası'nın genel başkanıydım. Ocaklara girilmedi, işçiler ocakların önünde biriktiler. Hatta yüründü. Genel Müdür ocağa girilmesi konusunda işçileri ikna edemedi. Bunu sendikacılarından (Zonguldak Maden İşçileri Sendikası) istedi. Onlar da işçilerin yanına yaklaşmaya cesaret edemediler. Sonunda jandarma iki arkadaşımızı da vurarak, işçileri zorla ocağa soktu. İşçiler kendilerinden kaçan sendikayı bastılar. Sendika binasında ne varsa tahrip ettiler.

Siyasal iktidarların Zonguldak üzerindeki baskılarını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bugün Zonguldak'a yapılanlar yeni değil. Demokrasinin olmadığı ülkelerde işçiler üzerinde baskı olması kaçınılmaz. Zonguldak'ın derdi bugünkü iktidarın derdi değil yalnızca. Fransız şirketlerinden devralındığı günlere dayanıyor. Ne teknik ne işletmecilik konusunda modernize etmek için hiçbirşey yapılmadı. Testi bugünkü iktidarın elinde kırıldı. En ufak bir yatırım yapmak şöyle dursun, 15 bin kişiyle yapılacak işi her siyasi parti kendi adamlarını yerleştirmek suretiyle 30 bin kişiye çıkartmıştır. Sonra da insanların midesini dolduracak ücret bile verilmiyor, 'işletme zarar ediyor' deniliyor. Bunun faturasını işçi ödemez. Bu lafları edeceği yerde, işçilerle anlaşır, sözleşmesini bağlar, işe geçer. Sonra 40 bin işçiyi 20 bine indirmenin çareleri aranır.

Maden işçisi sabırlıdır, ama sabrını taşırdığın zaman herşeyi bekleyeceksin. Maden işçisi bugünkü patlama durumuna bir iki yılda gelmiş değil. 12 Eylül'den bu yana yapılanlara dayanmak mümkün değildir. Adam çocuğunu okula gönderecek, defter alamıyor. Bu patlamayı yalnızca eğitime, ya da sendikal örgütlülüğe bağlamak doğru olmaz.

Grev Komiteleri

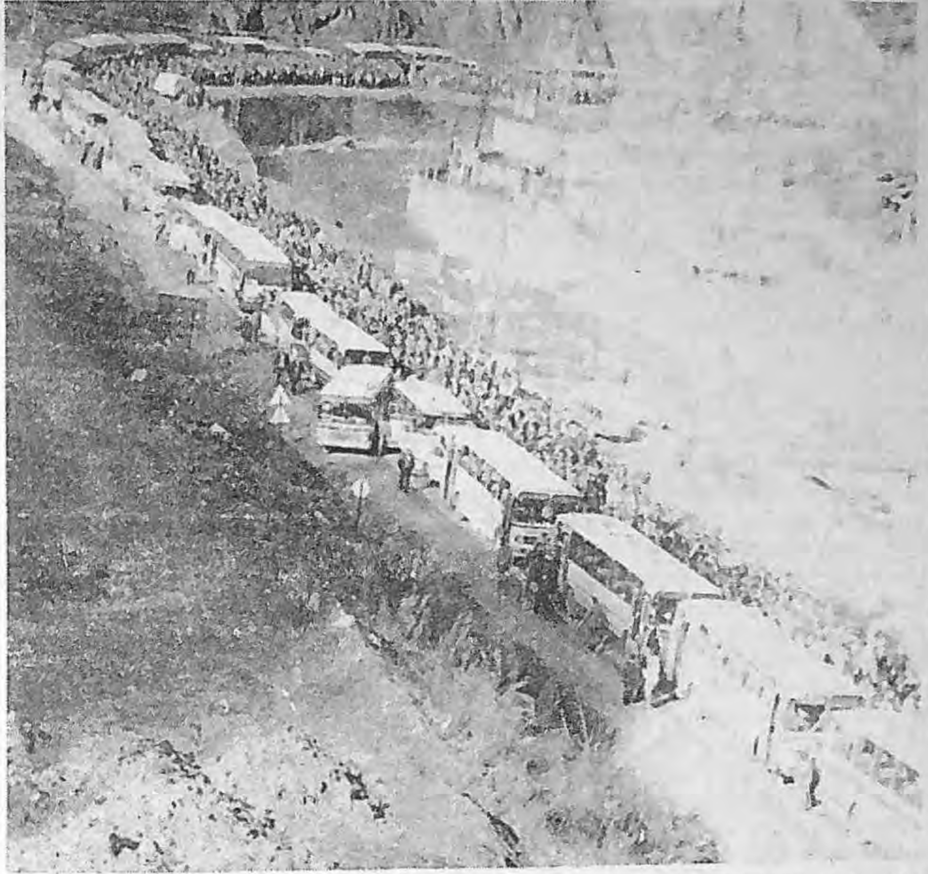
Zonguldak gerçekliğinin önemli kilometre taşlarından biri de grev komiteleridir. Grev öncesi dönemde Genel Maden-İş Sendikası yeni yönetiminin, sendikayı işçilere taşıma doğrultusundaki çabaları, grev komitelerinin oluşma noktasında önemli bir işlev üstlendi.

TİS görüşmelerinin başlamasının 6 ay öncesinden, sendikanın işçilerle birlikte başlattığı tartışmalar yoğun bir katılımla, taslağın işçiler tarafından hazırlanması sürecini oluşturdu. Bu süreçte sendikanın yayınları, gazete, dergi ve broşür şeklinde zenginleşirken, eğitim çalışmalarına da hız verildiği gözleniyordu. Üst üste binen bu çalışmalar içerisinde, işçilerin karar alma sürecine katılımlarının asgari örgütlülüklerine de yöneliniyordu.

Bir diğer anlatımla; 6 ay süren taslak tartışmaları, bir başka açıdan da bu tartışmaları bütünleyen işyeri örgütselliklerine yönelik tartışmaların de birlikte sürdürülmesinin önünü açtı. TİS görüşmeleri boyunca sendikanın bütün gelişmeleri işçilere aktarması ve birlikte karar alma sürecine bu noktadan da devam etmesi, bu tartışmaların kesintisiz bir şekilde sürdürülmesine ve işçilerin sürece yönelik hareketliliğinin artmasına yol açtı.

Bu gelişmeler 30 Kasım günü başlayan greve, Kozlu ve Amasra olmak üzere iki grev komitesini taşıdı. Kozlu ve Amasra ocaklarının diğer ocaklara göre daha politik bir yapıya sahip olmaları, grev komitelerinin ilk olarak buralarda oluştu-

rulması sonucunu yarattı. Grevle birlikte yaşanan süreçte, Amasra ve Kozlu grev komitelerinin deneyimiyle de dört bölgede daha grev komiteleri oluşturuldu.

Her grev komitesi ilk biçimlenişinde, 35 işçiden oluşurken, daha sonrasında yürüyüş kortejlerindeki kolluk görevlilerinden bir bölümünün de doğal bir işleyişle grev komitelerinde yer almaya başlaması, komitelerdeki üyelik sayılarını birbirlerinden farklı şekillerde giderek artırdı. Komitelerdeki bu genişleme, bin'in üzerinde bir işçi kitlesinin grev komitelerinde yer alması sonucunu yarattı.

Oluşturulan bu grev komiteleri neredeyse her gün birer toplantı düzenlerken, sendika merkezinin yaptığı çağrılarla da zaman zaman tüm grev komitelerinin (6 grev komitesi) katıldığı ortak toplantılar da düzenlendi. Bu toplantılara grev komitelerinde yer alan bütün üyeler katıldı.

Komitelerin pratikteki işlevi ise; yürüyüşlerin organize edilmesi, kollukların oluşturulması, atılacak sloganların tespit edilmesi, yürüyüş disiplini, güzergah, gıda yardımlarının dağıtılması, sendika gazetesinin dağıtımı, grev gözcüleri nöbet çizelgelerinin hazırlanması ve gözcülere yemek dağıtımının sağlanması şeklindeydi. Komite toplantılarında, bu konulardaki görev dağılımları yapılırken, gerçekleştirilen işler, greve ilişkin gelişmeler, ocakların durumu ve basında yer alan haber, yorum ve değerlendirmelerin tartışılması da yer alıyordu.

Grev komiteleri bir başka açıdan da, siyasi iktidarın grev karşısındaki tavrı, TTK'nın daraltılması, verimsizliği, işçi sayısının azaltılması, ocaklara yönelik yatırımların sınırlandırılması, ocakların bir bölümünün kapatılması ve özelleştirme tartışmalarının kendi bölgelerindeki işçiler arasında yaygınlaştırarak karşı propaganda ve çözüm önerilerini de oluşturuyordu.

Grev Komiteleri Ve İnisiyatif Alanı

Grev komitelerinin işte böylesi bir noktada izlediği gelişim seyri, sendika merkezinin politikalarıyla da çakıştı. Daha henüz başlangıçtan itibaren grev komiteleri, sendika merkezinin bilinçli bir şekilde oluşturduğu -ya da boşalttığı- inisiyatif alanında hareket etti. Bir başka tanımla da, grev komitelerinden, sendika merkezine doğru, sendika merkezinden de grev komitelerine doğru giden politikalarda tam da bir örtüşme yaşandı. Sendikanın başlangıçtan itibaren izlediği politikalar komitelerle oluşabilecek bir çatışmanın önüne geçerken, komiteleri de sendikanın inisiyatif alanında tuttu.

4 Ocak'ta başlayan Ankara yürüyüşünde, kortejler Mengen dağındaki barikata gelip dayandığında, grev komitelerinin kendi inisiyatif alanını tanımlayabilme noktasındaki handikapları da açığa çıkmış oldu. 8 Ocak günü açıklanan geri çekilme ve Zonguldak'a dönüş kararı sendika merkez yönetimi ve şube yönetimleriyle birlikte alınırken, grev komiteleri geri dönüş kararının alınması sürecinin dışında kalıyordu. İlk başlangıçtaki kendini sendikanın inisiyatif alanıyla sınırlama ve bu alandaki örtüşme, komiteleri bu karara tabi olma sonucuna götürdü.

Grev Komitelerinden, Mahalle Komitelerine

Ankara yürüyüşüyle Zonguldak dışına çıkan işçiler kendi içlerine dönerek daha da kenetlenirken, karşılaşılan her türlü zorluğu ve sorunları da birlikte göğüsleyerek aştı. Bununla birlikte yürüyüşçülere Zonguldak'tan sürekli bir şekilde terlik, battaniye ve gıda yardımı ulaştırıldı. Yapılan bu yardımlarla birlikte Zonguldak içinde yürüyüş, kepenk kapatma ve benzeri eylemler gerçekleşti. Gerçekleştirilen bu eyleme ve yardımlar noktasında ise, grev komitelerinin birikimler ve yardımlar noktasında ise, grev komitelerinin birikimiyle hareket eden halktan insanları "Mahalle Komiteleri"ne yöneltmişti. Zonguldak'ta yürüyüşçülerden doğan boşluğu yardım ve eylemleriyle mahalle komiteleri doldurdu. Yürüyüşçülere desteği önüne koyan mahalle komiteleri, yürüyüşçülerin Zonguldak'a geri dönmesiyle birlikte işlevini de kaybederek dağılıyordu.

Son Değil, Başlangıç

160 yıllık Havza tarihinde maden işçisi grevle ilk defa karşılaştı. Ve karşısında devleti buldu. Maden işçisi bu kısa

sürede, kendi yaşamından ve yaşadıklarından çok şey öğrendi. Grev, direnişe doğru evrilirken, madenci kendi yaşamında ve bilincinde somutladı bu evrilmeyi. Kendi doğal önderlerini de bu süreçte ortaya çıkardı. Doğal önderlerin ortaya çıktığı alan ise, grev komiteleri oldu.

Kendi hareketlerini komitelerle birlikte sağlayan maden işçileri arasındaki en yaygın tartışma ve eğilim ise, bu örgütlenmelerin grevden sonraki dönemde de devam edeceği şeklinde.Bu örgütlenmelerin, grevden sonraki dönemde de devamının sağlanması, işyeri komiteleri şeklinde ifadeleniyor. Grev bitmedi, kavgada. Geleceğe yönelik yeni biçimler alarak sürüyor. Ve sürecek.

Grev komitelerinin, grev sonrası dönemde, en geniş işçi kitlesinin katıldığı konsey örgütlenmeleriyle, kendi demokratik gelişiminin bir ürünü olarak işyeri komitelerine dönüşümü, grev sürecinin kazanımlarından birini de oluşturmuş olacaktır.

İşçilerin söz ve karar sahibi olduğu bu süreç işyeri komitelerinin kendi inisiyatif alanlarının da açık ve net bir şekilde tanımlanması zorunluluğunu gösteriyor.

Maden işçisi, işte bu süreçte bir bilinç sıçraması yaşarken, bu noktaya da bir cigara içimlik yoldan gelmedi. Maden işçisinin geleceğe doğru sürdürdüğü bu yürüyüş "kendiliğindencilik" ifadeleriyle küçümsenmeden, içinden dersler çıkarılması gereken '.r yürüyüştür. Bütün herkesin görmesi gereken, zorlu bir yoldan gelen madencinin, yoluna devam edeceğidir.

Yolun zorluğu, yolcunun da zorlu olmasını gerektiriyor.

Ali Ateşoğulları

Yasallık, Yasalar, Meşruiyet

3 Ocak akşamı SHP Milletvekili Mustafa Sarıgül, İl Başkanı Ercan karakaş ve basın mensuplarını taşıyan otobüsle Zonguldak'a gitmek üzere İstanbul'dan yola çıktığımızda yollarda barikatlarla karşılaşacağımız kimsenin aklına gelmemişti. Gelemezdi, çünkü "demokrasiye geçmiş" bir ülkenin insanlarıydık hepimiz... Görevimiz ise izlemek ve aktarmaktı. Sonra "Anayasal Güvence" altındaki bu hakkımız, nerden, kimden, nasıl geldiği bilinmeyen ama silahlı, telsizli, barikatlar oluşturmuş insanların (polislerin) karşı çıkılmaz buyruklarıyla İzmit girişinde engellendi.

"Zonguldak'a gidemezsiniz(!)"

Neden? Niçin? Emri kim verdi? Yazılı emriniz var mı? gibisinden anlamsız sorularımıza yetkililerin verdikleri yanıtlar ise bir o kadar anlamlıydı.

"Hayır efendim sizin geçmenizde herhangi bir sakınca yok. Sadece otobüsleriniz buradan geçemez"

Hoppala, "Yani, şimdi otobüslerimiz tutuklandı mı?"

Uzun telsiz görüşmelerinden sonra 1. barikat 2. barikata kadar aşılmış oldu.

Komiser- "Nereye gidiyorsunuz?"

Mustafa Sarıgül- "Nereye gittiğimiz seni neden ilgilendiriyor?"

K.-"Zonguldak'a gidemezsiniz"

M.S.- "Gidemeyeceğimize ilişkin yasak kararı mı var?"

K.-"Sizin Zonguldak'a gitmek için izniniz var mı?"

Bir gazeteci- "Zonguldak pasaportu için nereye başvurmamız lazım?"

2. barikat da aşıldı. 3,4,5 ve son barikattayız.

Mustafa Sarıgül-"Şimdi beni buradan geçirmiyor musunuz?"

Komiser-"Efendim siz anayasal güvence altındasınız, gazetecilerin de seyahat etme özgürlüğü var."

M.S.- "O halde gidebiliriz."

K.- "Gidemezsiniz efendim. Telsizle sordum. Cevabını bekliyorum."

İstanbul'dan yola çıkan onca araçtan daha şanslı olan aracımız (herhalde bir milletvekiline sahip olduğu için) 6 barikatı aşarak Zonguldak'a ulaşabildi. Ya diğerleri? Hiçbiri gelemedi. Barikatlardan geçemeyen 100 civarındaki aracın gözaltına alındığı sanılıyor fakat daha sonra DGM'ce tutuklanıp tutuklanmadıkları öğrenilemedi.

Neydi bu uygulamanın amacı? Bu yapılanlar yasal mıydı?

***

Maden işçisi Zonguldak'tan yola çıktıktan sonra işçi gibi giyinmiş bazı işçi olmayan işçiler ekmek torbalarını da bellerine bağlayarak korteje katılmaya çalıştılar. Vardiya vardiya yürüyen işçiler işçi olmayan bu arkadaşlarını (!) yanlarına almadılar.

Kimdi bunlar? Ne yapmak istiyorlardı? Ya korteje girebilselerdi. İnsan düşünmek bile istemiyor. Mazallah neler olurdu acep. Kim göndermişti bunları? Görevleri yasal mıydı?

Haa bu arada etkili ve yetkililer işçilerin arasındaki kışkırtıcılardan bahsettiler sürekli. Herhalde işçi olmayan bu işçilerin korteje giremedikleri haberi kendilerine ulaşamadı. Bütün çabalara rağmen madenci kışkırtılamadı da.

***

Cumhurbaşkanı Özal "O zat'la anlaşılamaz zaten" derken yasaldı.

İşçiler 4.5 trilyon istiyor diye yanlış ve eksik bilgi verirken yasaldı.

Kapatırız madenleri derken yasaldı.

İşçileri tahrik ederken yasaldı.

Yani kısacası;

Polisin keyfi olarak yolları kesip Milletvekillerinin, gazetecilerin, vatandaşın yolunu kesip engellemesi YASAL.

İşçinin arasına provakatör sokmaya çalışmak YASAL.

Yetkisiz Cumhurbaşkanı'nın tahrikçilik, kışkırtıcılık yapması YASAL.

500 Bin liraya yerin 600 metre derinliklerinde yarı ömre çalışan işçinin hakkını araması GAYRİ YASAL.

Öyle mi?

Öyleyse beyler, ben bu yasaların...

Mustafa Demirkanlı

Zonguldak...Zonguldak...

Yalnızca polis arabalarının mavi ışıkları vardı gece boyunca... Başka bir ışık seçememiş olmalıyım.

Sonra sisli bir şafak söktü, dağların silüetleri belirdi. Zaman zaman kendime "nereye gidiyorum ben?" diye sordum. Sirk seyretmeye gider gibi grev seyretmeye gitmek...

80 öncesi grevlerde, grev çadırlarına yaptığımız dayanışma ziyaretleriyle nasıl da dalga geçerdiniz. Üstelik ironi bile değildi üslubunuza hakim olan. Düpedüz dalga geçerdiniz işte.

Gece boyunca bunu düşündüm. Elimde bir buket karanfil-düzen içi olmasın diye jelatine sarılmamış- "BU İŞ YE-

RİNDE GREV VARDIR" pankartının altında, beceriksiz bir halayın ortasında bulacakmışım gibi kendimi. Birden yabancılaştığımı hissettim diyemeyeceğim, başından beri yabancısıydım galiba bu gidişin.

Kızmayın bana... Anlattığınız maden öyküleriyle büyüttünüz bizi. Yağmurlu havalarda dizleriniz sızladığında bunun en çok madencilere has bir şey olduğunu söylerdiniz. Göçükleri, işçi sınıfı tarihine bir tür mal edilmemiş küçük ocak direnişlerini...

Sonra bir gün maden kazasını haber veren o korkunç düdük sesini duymuştum. Ocaktan sağ çıktığınızı gördüğümde duyduğum sevinci, yaralıları taşıyan asansöre bakarken gözlerinizde seçtiğim acıyı hiç unutmadım.

Dağınık saçlı sarışın çocuk, yaşamalıydınız diye çok sık düşünüyorum elbette. Ama o sisli şafak sabaha dönüştüğünde, sendikanın önünde toplanan o neşeli coşkuyu, edepsiz öfkeyi yakaladığımda, çok erken öldüğünüzü birkez daha düşündüm ve ondan sonra gözlerim sizin gözleriniz, yüreğim de sizin yüreğiniz oldu Zonguldak'tan Mengen'e kadar. Beş kilometre uzunluğunda bir coşku seli, yüzbinlerce türkü, inanç, kararlılık...

Ve şimdi galiba anlatmak çok güç bu aykırı sevdayı.

Eskiçağa'da barikatın önünde çevirdi beni. Bir haşlanmış yumurta ve taze ekmek köşesi uzattı "Ufacaksın, sıskasın, bu yürüyüşe can dayandıracaksan ye bakalım". Yumurtayı dizimde kırdım. Ekmeğini bölüşen insanların arasında bulundum hep ama... Yerin yüzlerce metre altında, çoğu zaman da dizboyu suyun içinde bir türlü kazanılamayan ekmekti şimdi benimle bölüştüğü duyuyor musunuz?

O ekmeğin hiç yabancısı değilim ki... soframızda da o ekmekten olmadı mı ki...

Yabancılaşma haksız ve yanlıştı elbette. Çünkü, galiba yolları inanılmaz bir kararlılıkla aşan madenciye yabancılaşmak, hayata yabancılaşmakla aynı anlama geliyor.

Üstelik "MADENCİNİN ONURU İKTİDARI YENECEK" tek bir ses gibi duyulurken ve ben o onuru hep tanımışken...

Kozlu ve Karadon işçileriyle konuşurken ateşin başında, dışarının soğuğunu içlerinin ateşiyle yok ederken onlar ve ellerinden bana da ulaşırken o sıcaklık, yaşadığımız hiç bir şeyin boşuna olmadığını, çektiğimiz ve çektiğiniz acıların haklılığını bu kez çok derinlerde hissettim..

Dağınık saçlı sarışın çocuk, aykırı sevdaların adamı... Sizin gözleriniz benim gözlerim olunca çok rahat bakabildim onların gözlerinin içine. Denizin altına uzanan galerilerde kömür çıkarırken onlar ve siz, yani kazmacılar ve domuzdamcılar, dışarıda Temmuz sıcağı ve orada Ocak soğuğu varken ve ben bunu bilirken, dağların soğuğuna nasıl dayanıyor bunlar diye düşünmek belki de yabancılaşmak.

Ateşin başında müthiş bir heyecanla anlattıkları "demokrasiyi" kendi söylemimizle yeniden anlatmaya çalışmak belki de yabancılaşmak.

Tıpkı bir bağlaç gibi kullandıkları yakası açılmadık bir küfürü duyduğumuzda irkilmek ya da...

Yaşamadan anlamak zor değil biliyorum.

Yaşamadan "kavramak" belki de zor olan ve hissetmek.

Hep dönüşmek ve dönüştürmekten söz ederiz ya, belki de dönüşümü tarihin bir paragrafına tanıklık ederken kendiliğinden yaşamak güzel olan ve hayatı yaşanası kılan.

Ben kendi adıma şunu biliyorum şimdi:Artık hiç bir şey Zonguldak'tan önceki gibi yaşanmayacak... Aşk bile..

İdem Erman

GREVDEN SONRA...

Zonguldak madencilerinin grevi Özel rejiminin "erteleme" kararıyla geçici olarak sona erdirildi. 40 binişçi "kazmacılar", "domuzdamcılar", "lağımcılar", "motorcular", "nezaretçiler", "elektirikçiler", "puantörler", "muhasebeciler" vb. olarak yeraltındaki ve yer üstündeki çalışma alanlarına geri döndüler. Tam iki ay süren grevin ilk evresi şimdilik herhangi bir somut sonuç doğurmaksızın kapandı. İşçiler henüz dolaysız taleplerinin hiçbirini -ücret artışı, çalışma koşullarının iyileştirilmesi, donanımın modernleşmesi, yönetime katılma- elde edemediler. Bu sonuç kimilerince bir "yenilgi" olarak da değerlendirilebilir; olası zafer tablolarının ise "Mengen'den dönülmeseydi..." başlayacağını tahmin etmek zor olmaz.

Şöyle bir zaferi gözümüzün önüne getirelim: İşçiler, 50. günde barikatın öbür yanında biriken 200 bin kişinin de katkısıyla barikatı aşmayı başarmışlardır. Hükümet felç halindedir. E-5'in kapanması an meselesidir. Akbulut Özal'a "Sen karışma!" diyerek işçilere bütün isteklerinin kabul edildiğini bildirir. Zonguldak halkı büyük bir şenlikle işçilerini bağrına basar. Zafer işçi sınıfınındır! İşçiler, "kazmacılar", "lağımcılar", "domuzdamcılar"...vb. olarak ocaklarına dönerler!...

Böyle bir olasılığın gerçekleşmesi doğrusu 1991'in koşullarında çarpıcı bir başarı olurdu. Ama, asıl çarpıcı olan eğer gerçekleşseydi matematiksel bir kesinlikle işçilerin eski işbölümü çerçevesine dönmesiyle sonuçlanacağını öngörebileceğimiz "zafer" ile yenilgi arasında toplumsal varoluşları açısından hiçbir farkın bulunmayışını işçilerin de doğal karşılaması.

GMİS Genel Başkanı Şemsi Denizer'in öbür sayfalarda yeralan sözleri hiç bir tereddüde yer bırakmayacak kadar açık: " Bizim düşüncemize göre, emek de olacaktır sermaye de... emek ve sermayenin yönetimde eşit payı olması gerekir... Verimli işletmecilik için karma yönetim lazım." Denizer'in toplumun geleceğine ilişkin tasavvurunun büyük grev ve yürüyüş öncesinde işçilerin büyük çoğunluğunca paylaşılmadığını düşünmek için bir neden yok. Ya şimdi? Belki de hayatlarında ilk kez maden alanının dışında, toplumun başka sınıflarıyla, bambaşka dolayımlarla karşılaşan, kendilerinin ve başkalarının varoluş koşullarını karşılaştırarak kendi hayatları ve gelecekleri üzerinde düşünen madencilerin tasavvurları nasıl şekillenecek? Neden kendilerinin payına yerin üç yüz metre altında kazma ile kömür çıkarmanın, başkalarının payına bu kömürden elde edilen kalemlerle resim yapmanın, daha başkalarının payına ocakları, ötekilerin payınaysa bu toplumu yönetmenin düştüğünü düşünecekler mi? Neden "zafer" de de "yenilgi"de de madencilerin payına güya insan soyunun devamı için "köstebek" gibi yaşamak ve çalışmak düşecektir?

İşçiler, ya da sendikaları, grev başlarken yalnızca ücret artışı talepleriyle yetinmeyeceklerini, ücret artışını sağlayabilmek için bile, toplumun vicdanını kendi yanlarına çekmelerinin gerekliliğinin farkında olduklarını göstermişlerdi. O yüzden "demokrasi" ve "özgürlük" talebini de "ekmek" talebiyle birlikte öne sürdüler. Böyle bir siyasal kurtuluş projesine sahip olmak, toplum siyasal baskıdan kurtulmadan işçilerin iktisadi mücadeleden kalıcı başarılar sağlayamayacağını öngörmek çok önemli. Ama toplumsal işbölümü içinde sermayenin sermaye, emeğin emek olarak kalmaya devam ettiği bir toplumda "demokrasi ve özgürlük", madencilerin en öz-

gür ve demokratik bir biçimde kendilerini maden ocaklarına bağlayan işbölümünü yeniden ve yeniden üretmelerinden başka bir sonuç verebilir mi? Zonguldak grevinde işçilerin ekonomik sınıf mücadelesini siyasal mücadeleye bağlamak yönünde yaptıkları atılımın Zonguldak havzasının tarihinde ne kadar büyük bir adım olduğunu görmek için Türkiye'nin toplumsal mücadele tarihine kısa bir bakış yeterli. Ama Zonguldak madencilerinin kendi haklarındaki kendi tasavvurlarında örneğin, 1840'lar İngilteresi'nin Chartist hareketinin düzeyini henüz aşamadıklarını gözden kaçırmamak için sermaye ile emeğin dünya ölçeğindeki mücadele tarihine kısa bir göz atmak da çok gerekli.

Ancak, böyle bir bilinç atlamasının kendiliğinden olamayacağı, ve bu tarihsel yükün madencilerin sırtına bırakılamayacağı da bu "kısa tarihin" kaydettiği başlıca sonuçlardan biri. Hem kol emekçilerinin değişik sektörlerinin hem de kafa emekçilerinin kollektif çıkarlarının ve amaçlarının toplumun öteki ezilenlerinin çıkarlarıyla örtüştüğü bir toplumsal kurtuluş tasavvurunun kendiliğinden "iktisadi mücadelenin dışından," bütünlüklü bir iktisadi, toplumsal, siyasal ve kültürel örgütlenme projesi olarak gündelik hayatta karşılıklarını bulacak mücadelelerin içinden üretilmesi ve yeniden üretilmesi gerekiyor.

Karl Marx, insan soyunun çatışmalı tarihini çözümlemeye başladığında insanın insana tahakkümüne son verecek gerçek bir kurtuluş projesinin temelinde toplumu sınıflara ayıran toplumsal işbölümünün "dengelenmesi" değil ortadan kaldırılması talebinin bulunması gerektiğini şöyle açıklamıştı: "... üretici güçler, toplumsal durum ve bilinç birbirleriyle kaçınılmaz bir çatışma içine düşerler, çünkü **işbölümü** kafa çalışmasıyla kol çalışmasının, eğlenmeyle çalışmanın, üretimle tüketimin farklı bireylerin payına düşmesini yalnızca mümkün değil, gerçek de kılar. Bunların çatışmaya düşmemesinin tek imkanı işbölümünün inkarında yatar (...) İşbölümü ortaya çıktığı anda her insan kendisine dayatılan ve içinden çıkılması olanaksız özgül bir çalışma alanına kapanır. Avcı, balıkçı, çoban ya da eleştirmen olur ve geçim kapısını yitirmek istemiyorsa öyle kalmaya mecburdur. Oysa hiç kimsenin tek bir çalışma alanına kapatılmayacağı, aksine herkesin istediği dalda iş görebileceği, genel üretimi toplumun düzenlediği komünist toplumda hiç bir zaman avcı, balıkçı, çoban ya da eleştirmen olmaksızın bir gün bir işi, ertesi gün başkasını yapmam, sabah avlanmam, öğleden sonra balık tutmam, akşam sığır gütmem, kafam çalıştığına göre de yemekten sonra eleştiri yapmam mümkün olacaktır."

Marx'ın insanlığın hayvanlar aleminden kopmaya başladığı çağda girdiği ilk işbölümü biçimlerine değindiği bu pasajını pekala maden çıkarmak, uçak kullanmak, bilgisayarda tasarım yapmak, labaratuarda yeni bitki türleri üretmek diye de değiştirmek mümkündür. Bu kurtuluş projesi bugün Marx'ın çağında olduğundan çok daha sahici olanaklara kavuşmuştur artık. Maden çıkarmanın bir eziyet olmaktan çıkacağı teknolojik olanaklar insan soyunun hizmetinde. İnsanlar bedenlerine ve zihinlerine eziyet ve gereksiz çaba veren bütün etkinlikleri robotlara yüklemenin olanaklarına sahipler. Şimdi tarihin insanların karşısına getirip koyduğu sorun, bu üretici güçler zenginliğinin mülkiyet ve tasarrufunun bazı ulusların, uluslar içinde bazı bireylerin mi, yoksa kolektif emekçilerin mi elinde bulunacağı, dünya üretiminin emperyalist tekellerin kar hırsına göre mi, bütün insanlığın ihtiyaçlarına göre mi düzenleneceğidir.

Böyle bir çağda madenciler kendilerini toprağın altına uzanan upuzun bir kol olarak bırakan bir zaferle yetinemezler. Kendilerini böyle bırakarak toplumu kurtarmalarına olanak yoktur, toplumu sınıflara bölünmüş halde bırakarak da sermayenin kendileri üzerindeki egemenliğini yeniden üretmesinin koşullarını üretmiş olacaklardır.

Elbette, böylesi bir değişim ne bir anda ne de tek bir ülkenin sınırları içinde ve onun gücüyle gerçekleşecek değildir. Ama bir yerden başlamak gerekir. Maden işçileri kendileri hakkındaki tasavvurlarını geliştirmeye çalışırlarken, aydınların da işçilerin sınıf mücadelesine dolaysız olarak katılmak üzere adımlar atmaları, birileri barikatlar önünde donarken, ötekilerin bunu estetize ve teorize etmeleri şeklinde tecelli eden mücadele içindeki işbölümüne son verme yolunda yeni bir başlangıç olabilir. Böyle bir başlangıç gerçekten gereklidir. Değilse, madencilerin önündeki iki seçenekten biri madenci de değil, işsiz kalmak; ötekiyse İshak Alaton'un İsveç'e ihraç edeceği "dondurulmuş somon balığı entegre üretim kompleksi"nde işçilik yapmak olacak gibi görünüyor. Eğer gerçekten devrimci bir tasavvurla varolan ilişkiler dönüştürülmeyecekse, herhalde sosyal demokrat bir hükümet döneminde aynı şeyler şu şekilde yaşanacaktır : Zonguldak "entegre balık kompleksi" işçileri greve başlayacaklar, İstanbul ve Ankara'dan tarihin bu ilk balıkçılık sanayii grevinin önemine tanık olmak üzere Zonguldak'a kafileler hareket edecek, hükümet "emek ile sermaye arasında bir denge" olması gerektiğini ama, işçilerin "dengeyi bozması yüzünden" grevin uzadığını açıklayacak ve "1990'larda Zonguldak Kentinde İşbölümünün Çeşitlenmesi" konulu bir doktora tezi yazılacaktır.

Ertuğrul Kürkçü

